

בעזה"י

שירת התורה

פרשת במדבר
עניני חג השבועות
תשפ"ה
שנה ה' גליון 248

תוכן העניינים

ביאור ענין תולדותיו של משה	כג
גדר מצות פדיון הבכורים במדבר	כג
בחירת הלויים בצורת פדיון הי' תיקון לכלל ישראל	כה
גודל הזהירות משכן רע	כו
מעלת שכן טוב לדורות	כו
הטעם שהבכורים לא רצו לתת כסף הפדיון	כו
האם פדיון כסף דמדבר הי' כמצות פדיון לדורות	כז
פה"ב ע"י שליח	כז
חילוק הפדיון לשתי כהנים	כח
פה"ב לפני ברית מילה	כח
ביאור הלאו ולא יבאו לראות כבלע את הקודש	כט
האם לאו זה נאמר לדורות	ל
חידוש החזו"א בביאור הפסוק	ל
מה שסיום פרשת במדבר בלאו זה	לא
היראה והפחד הוא ההכנה לקבלת התורה	לא
כהכנה למתן תורה אין מצוה בפי' במדבר	לב
הכנה לחג השבועות	לג
סגולת ער"ח סיון	לג
סגולת כל ערב ר"ח	לד
תענית מרן החת"ס בער"ח סיון	לד
ער"ח סיון מוקדם	לד
תפלת השל"ה בשבת	לה
נסיעה מרפידים ביום ש"ק דוקא	לה
כל יום יהיו כחדשים קאי על ההכנה	לו
הקב"ה משפיע לנו כוחות להכנה	לו
חולשא דאורחא דיומא קמא	לז
א"א ליסע מרפידים רק אחרי ההגעה למדבר סיני	לז
המעלה בהא שקרבנו לפני הר סיני	לח
בקירבה לפני סיני התחדש להם שם בנים	לט
בחינת בנים מביא לבחינת אחים	מ
מזל חודש סיון תאומים	מ
מעיקרי ההכנה הוא ההשתוקקות	מא
שמחת התורה של אא"ז הגריט"ל זצ"ל	מב
עניני חג השבועות	מה
מקור השייכות בין חג השבועות למתן תורה	מה
איך נוציא מלבן של צדוקים כשבועות חל ביום א'	מו
לריטב"א שבועות תלוי ביום החודש	מז

פרשת במדבר	ד
יש להמשיך אור התורה בכל המקומות והזמנים	ה
מדבר הוא מחוסר צורה ולשון דיבור והנהגה	ה
ההבדל בין עשרה מאמרות ועשרת הדברות	ה
ענינו של ספר במדבר ושנקרא על שם המדבר	ו
הענין של מספר והענין של שמות	ו
המנין באייר דוקא להכנה לקבה"ת	ז
מנין זה הוא השלמת מעמד הר סיני	ז
מה שכאן נלמד דאין מוקדם ומאוחר בתורה	ז
קריאת במדבר לפני עצרת ממתיק התוכחה	ח
פרשת במדבר הוא לקשר את ישראל להאבות הקדושים	ח
ברכתו של משה התייחס לכל הנשמות הכלולים בהם	ט
הייחוס תנאי לקרבת ה'	י
ההפרש בין בחירה לקירוב	י
לזכות לקירבה צריך ייחוס	יא
קבה"ת של הגויים לא הי' בגדר קירבה	יא
המנין הי' להעלותם לשורש האחדות	יב
אחדות גורם המתקת הדינים	יג
המתקת הדינים בל"ג בעומר במירון	יג
רמזי מספר מ"ה	יד
רשב"י תיקן ענין לא נהגו כבוד זה בזה	יד
האריז"ל מזהיר את התלמידים להתחבר באהבה	טו
נעשה אד"ם – מ"ה נשמות פרק מ"ה בתהלים, דף מ"ה במסכת סוכה	טו
פרשת ערכין מבטל מ"ה קללות דתו"כ	טו
אד"ם בגי' מ"ה מסמל ענין אחדות בכלל ישראל	טו
גילגולי תלמידי רע"ק	טז
המספרים העגולים של השבטים	טז
מספר השבטים היה מכוון מראש	טז
ביאור מספר ס' ריבוא ומס' הנוסף 3350	יז
חסרון הלמ"ד בנפתלי	יח
מדת שביעות רצון של נפתלי	יח
מירון הוא חלקו של נפתלי	יח
התועלת במה שבני לוי נמנו לבדם	יט
ביאור ענין הדגלים	יט
רמז האבות הקדושים במספר ט"ו	כא
חשיבותו של שבט מנשה על אפרים	כב

תוכן העניינים

סח	תכלית כפיית הר כגיגית
סח	הכפ"י על תורה שבע"פ ואמונת חכמים
סח	הכפייה למצב של חוסר חשק
סח	כפיית הר כגיגית הי' הכנסה לחופה
סט	האם מתן תורה הי' גדר אירוסין או נישואין ..
ע	שיטת החת"ס לענין מח' מהרש"א וההפלאה
עא	השיטות בביאור ענין חופה
עב	סדר החופה שלנו דומיא דמתן תורה
עב	שמחת חג השבועות הוא שמחת חתונה
עב	הנישואין בפרשת נשא הוא השלמה לחג השבועות
עב	קריאת מגילת רות בשבועות
עג	ללכת אחרי הקב"ה בכל המצבים
עג	כוחו של דוד לשיר בכל מצב בא ע"י רות
עג	איזה דבר חכמה ראה בעז אצל רות
עד	ביאור דברי מהרש"א התמוהים
עה	*פטירת דוד המלך בעצרת והמסתעף
עה	*ביאור דברי הירושלמי חגיגה
עז	*הרי היו טמאים כל ז' ימי תשלומין
עח	*אי הי' שייך הדין דאין אנינות ביו"ט
עח	*אי אוננין היו איך יכלו להשלים
עט	*דוד חידש דקצירה אסור ביו"ט מדאורייתא .
עט	*בטעם שסיבב הקב"ה פטירת דוד בעצרת
עט	מנהגי ק"ק ראאב סיגעט בחג השבועות
פ	חלק מדרשה של מו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל בק"ק קישקיש
פא	השלמות לפרשת בהר בחקותי

מז	האם שבועות שלנו הי' היום שניתנה בו תורה ..
מח	בטעם שחג השבועות הוא יום אחד בלבד
מט	היו"ט נקבע דוקא ע"ש ההכנה ולא ע"ש נתינת התורה
נ	התורה מקשר ומאחד הכל
נא	*ביאור שם עצרת בתורה
נא	*עצרת לענין איסור מלאכה
נב	*בשביעי של פסח ליכא מצות מצה
נב	*לשון התאספות
נב	*לשון לינה
נג	*לשון עיכוב
נג	*להעצר ולעמוד לפני ה'
נג	*בטעם ששבועות נקרא בפי חז"ל עצרת
נד	*ביאור דברי הקדושת לוי
נו	*במה שנקראו בפי חז"ל ג' רגלים פסח עצרת וחג
נז	העיקר תלוי בבקשת רחמים על תורה
נט	חובת השמחה בחג השבועות
נט	הזכ"י בדין הוא כפי גודל הרצון והשמחה
ס	כמה דוגמאות לעבודת הצדיקים בשבועות
ס	התעוררות באקדמות
סא	מה שישנו לפני מ"ת ומנהג מאכלי חלב
סא	הוספת משה יום אחד ודעת הקב"ה בזה
סב	ענין ימי הפרישה האם לצורך האנשים או לצורך הנשים
סג	הרעש שהי' בשעת מתן תורה האם זה סיבה להפרעה או להיפך
סה	גדר לימוד תורה במעמד הר סיני
סז	במעמד הר סיני לימד הקב"ה תורה לכלל ישראל

לתגובות להנצחות ולקבלת הגליון במייל

שמעון יצחק ראקאוו

0527614717

syrakow79@gmail.com

שיעור שבועי (עברית) בביהמ"ד משובב נתיבות אור ליום חמישי משעה 11 - 11:30

אפשר לשמוע בקול הלשון: 03-6171111-7 * 07-916717 בענגלאנד: 07-916717-7 * 02-1917000

או בקו משובב נתיבות 7-0733718341

פרשת במדבר

א: וידבר ה' אל משה האם יש כוונה מיוחדת דנקט לשון דיבור ולא לשון אמירה.

ב: במדבר סיני יל"ע למה בספר ויקרא נקט כל פעם בהר סיני, וכאן ההדגשה כמה פעמים במדבר סיני הרי גם הר סיני ה' במדבר סיני, ובפשטות כדכתב הרשב"ם כיון שכבר הוקם המשכן כבר לא יאמר בהר סיני, אלא במדבר סיני, אבל צ"ע ל"ל להדגיש שה' זה במדבר סיני פשיטא שה' שם, וגם למה ל' לייחס לסיני.³

ג: באחד לחדש השני בשנה השנית, למה כ"כ נחזק לדעת באיזה חודש באיזה יום באיזה שנה ה' ציווי זה, הרי עיקר הדבר לא נוגע כלל לדורות וזה רק מניין כלל ישראל וסידור הדגלים, ומה איכפ"ל מתי זה ה'.

ד: שאו את ראש כל עדת בני וגו' בפשטות כל המנין ה' הכנה לסדר הדגלים שכתוב לקמן, וצ"ע דלדגלים סגי לדעת כל אחד מאיזה שבט הוא אבל למה לי לדעת המנין, [ורש"י כ' להודיע חבתם שמנאן כל שעה משבא להשרות שכניתו מנאם וצ"ע הרי כבר הוא חודש אייר וכבר הוקם המשכן בניסן] וכבר נתקשה בזה הרמב"ן לקמן פמ"ה וכתב "אולי להודיע חסדו עליהם כי בשבועים נפש ירדו מצרימה ועתה הם כחול הים ועוד כי הבא לפני אב הנביאים ואחיו קדוש ה' והוא נודע עליהם בשמו יהי' לו הדבר בזה זכות וחיים כי בא בסוד העם ובכתב בני וכו'" עיי"ש עוד כתב "יתכן כי זה הכנה לכניסה לא"י

³ מש"כ במדבר סיני לפני אה"מ הגדול לפני הקטן ולענין המספר כתוב מספר קטן לפני הגדול תי' אור החיים הק' דאי"ז נכון שאוה"מ קטן ביחס למדבר דכל העולם טפל למקום שכניתו ית' והגרמ"מ אורח"י וצ"ל בספרו ברכת מרדכי הפליג בענין זה שהמושגים והשפה שלנו הם היפך מבט התורה, והשווה לאיזהו גבור ועשיר וחכם שקביעות חז"ל שונה מקביעות שלנו, וכן במש"א רות ב' י"ט על בועז שם האיש אשר עשיתי עמו בועז ואחז"ל רות רבה ה' ט' ד"יותר ממה שבעה"ב עושה לעני העני עושה עם בעה"ב", דזה השפה הרגיל של התורה וכן דיברה רות בכ"כ פשיטות, וכן כאן לענין המדבר, דכל הגדלות של השעמום והשממה הנוראה של המדבר שהי' מסוגל להתמלאות עם אלפים אהלים ומשכנות הם אפסיים מבחינה רוחנית לעומת אוהל מועד ולא רק אפסיים רק שליליים מינוסים מגרעת חדלון, מאידך אוה"מ עם כבוד ה' עם ונוערתי עם כל הטובה והברכה שבעולם היתכן לקרותו קטן הלא ענק הוא זה הלא אין סוף הוא זה. עיי"ש עוד בלשונו המתוק.

והנה כבר הזכרנו בסו"פ בא מה שפעם ה' הגרי"ז עם האמרי אמת לבד בבחימ"ד א' בעיירה אוטבוצק וא' שלא הכיר מי זה האמרי אמת נכנס ושאל אותו מי אתם והשיב לו "נעבן ווארשע איז דא א שטעטאלע וואס הייסט גור איך בין פון דארט!" [אצל ווארשע יש עיירה קטנה שנקרא גור ואני משם] שאל היהודי "מה התפקיד שלך שם, האם אתה השוחט או הרב או הדיין?" וכשראה הגרי"ז זה קרא לאותו יהודי ואמר לו "ר' יוד, אני יגיד לך מי זה היהודי הזה! נעבן גור איז דא א קליין" שטעטאלע וואס הייסט ווארשע דאס איז צוליב דעם יוד!" [אצל העיר הגדול גור יש כפר קטן ווארשע והכל בזכות היהודי הזה הרבי מגור]. וע"ע סוטה מו: שנערים וקטנים התלוצצו מאלישע ולא היו קטנים באמת רק קטני אמנה שדאגו שפסקה פרנסתם בשביל שנתרפאו המים, הרי שע"פ מבט התורה אפשר להגדיר מי שדואג על פרנסתו כילד קטן. וכ"ז גם הכנה לשבועות שגם אם העולם הרחב עסוק בכל מיני דברים אבל הדבר הכי משמעותי בעולם שקורה בימים אלו הוא זה שמתקרבים ליו"ט שבועות ועליונים ששו ותחתונים עלו בקבה"ת שקורה של שנה מחדש.

פרשה זו נקראת פרשת במדבר וכן כל חומש זה ¹, וי"ל ע"פ מש"כ הרמב"ן דהספר הזה כולו במצות שעה שנצטוו בעמדם במדבר, ובניסים הנעשו להם, לספר כל מעשה ה' אשר עשה עמהם להפליא, ואין בספר זה מצוה נוהגת לדורות חוץ ממקצת קרבנות שכבר התחיל בויקרא, וקצת הכנה לא"י.

נמצא לפ"ז דספר במדבר לא שייך לנו כ"כ, ובוודאי יש כמה לימודים שאפשר ללמוד מפרשיות אלו, אולם עיקר הסדר איך שהיו במדבר סביב למשכן ומספר כל השבטים וסדר הדגלים, וכל האריכות בזה לא כ"כ נוגע לנו.

עוד יל"ע דמבואר במדרש כאן כמה ענינים הקשורים למתן תורה כמו דאם אין אדם משים עצמו כמדבר אינו יכול לידע תורה ומצוות והובא בבעל הטורים כאן, וצ"ע הרי כבר הוא בשנה השנית וזה כמעט שנה אחרי קבה"ת, וכבר אין אנו עסוקים בזה רק בהשראת השכינה במשכן, ואיך נכנס לכאן ענין קבה"ת.

ועוד, כל פעם לפני שבועות אנו מתחילים ספר במדבר וכמ"ש בשו"ע סי' תכ"ח ס"ד דתמיד במדבר לפני שבועות וסימנך "מנו ועצרו",² היינו מנין דבמדבר לפני עצרת, ובוודאי יש קשר וכמבואר בספה"ק ופרשיות אלו מכינים אותנו לחג השבועות, וצ"ע הרי לא מדובר בענין מתן תורה כלל.

ונקדים בעז"ה כמה הערות על פסוק ראשון:

וידבר ה' אל משה במדבר סיני באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר: [א' א']

¹ הנה במשנה פ"ז דיומא מ"א פ"ד דמנחות מ"ג נקרא חומש הפקודים ע"ש המנינים של ס' במדבר וזה מובן כדפי' השל"ה תורה אור א' א' דאף דכ' עוד הרבה דברים נקרא ע"ש המנין מתוך חשיבותו, דאין לו ביטול לעולם והוא גורם השראת השכינה בישראל, והנצי"ב בהקדמתו פ"י באופ"א דעיקר ענין ספר במדבר הוא סדר הנהגתם במדבר ומתחלה שהיו אמורים ליכנס לארץ מיד ה' הנהגתם למעלה מדרך הטבע ואחר חטא המרגלים שדור המדבר לא נכנסו לארץ רק דור באי הארץ ה' זה רק בדרך הטבע וזה עיקר השינוי בין מספר פ' במדבר ומס' פ' פינחס עיי' שיישב בזה כמה דברים, אולם שם במדבר כ' רק ברמב"ם פ"ח מס'ת ה"ד, וזה צ"ע, וברש"י יומא סח: קרא ספר זה "וידבר" וזה ג"כ צ"ב למה יהי' נקרא כל הספר ע"ש הדיבור ולדברינו לקמן יתבאר היטב.

² כך צריך להיות בדרך כלל, רק שכאן בא"י לפעמים אין לנו ברירה כגון בשנה שפסח חל בשבת ושיביעי ש"פ שחל בע"ש וקוראים פ' אחרי באחרון ש"פ אז יוצא דגם פ' נשא לפני שבועות אבל דאחרון ש"פ לא קראו פ' אחרי נשאר במדבר לפני שבועות [ובחו"ל בשנה מעוברת וחל ר"ה ביום ה' ג"כ יוצא נשא לפני שבועות כמבואר בביאור הלכה בסי' תכ"ח ס"ד] ובהו תי' מו"ר הגר"ר שמעון קנאפלער שליט"א מה שכולם שואלים למה בשנה שאחרון ש"פ חל בשבת לא התחבר בחו"ל אחרי קדושים מיד אחרי פסח כדי שישתוו לא"י מיד, ולהנ"ל א"ש דמהיכא תיתי שבני חו"ל ישתוו לבני א"י הרי בני חו"ל עושים כעיקר הדין ואנו לא עושין כדיון.

ולבא למלחמה עם מלכי האמורי והיו צריכים לדעת מספר חלוצי הצבא ועוד שיחלק להם א"י למספרם וכו' ע"ש ולפ"ז כיון דבסופו של דבר לא נכנסו הי' המנין לבטלה, שהרי הוצרכו להמנות שוב בפ' פינחס, ומשמע דהמנין שבכאן הוא עיקר גדול עד שבזה מתחילים כל ספר במדבר וגם מקדימים זה למש"כ בפ' בהעלתך שהי' בחודש הראשון משמע דזה דבר עיקרי מאד.

יש להמשיך אור התורה בכל המקומות והזמנים

והנראה בעז"ה ע"פ דברי שפ"א כמ"פ בהקדם המדרש צדקתך כהררי אל וכו' ומבואר שם שהצדיקים זוכים להמשיך כבוד שמים לעוה"ז ולטבע ג"כ, ולזה כתוב הזמן בתורה והחודש והשנה, אף כי התורה למעלה מן הזמן, אך זהו עיקר עבודת בני"י להמשיך אור התורה לתוך הזמן והטבע, וזה כל ענין הפקידה והמנין שאו את ראש שרצון ה' להיות בני"י דבוקים בכל מעשיהן בבחי' הראשית וההתחלה להיות דבוקים בשורשם. וז"ש ויתילדו על משפחותם שאף שנתרבו ונתפשטו לבחי' שישים רבוא אעפ"כ היו דבקים בשורש לידתם וזהו לבית אבותם, וכמו שאמר החי' הרי"ם בשם הרה"ק מפארשיסחא במ"ש לעולם יאמר אדם מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, [תנדבאר פכ"ה] וכי איזה שוטה ידמה מעשיו למעשה אבות הקדושים אך פי' שיהי' למעשיו נגיעה ודביקות וחיבור במעשה אבות, כי בוודאי אין הדורות שווים, אבל ע"י הביטול אל השורש והוא ע"י האבות יוכלו להתקרב ולדבק כל מעשיו בשורש החיות וזהו לבית אבותם. [תרל"א]

וקצת בנוס"א כתב דעיקר בריאת האדם הי' להמשיך חיותו ית' וקדושה לכל הפרטים, וז"ש הזמן והמקום והשנה והחודש, אף שהתורה למעלה מהזמן מ"מ עיקר רצונו ית' להמשיך הכל להתורה ע"י עבודת האדם, וכן המנין שנמנו כל איש מישראל על מקומו שנראה מזה שיש לכל אחד מישראל דבר מיוחד לעשות להשי"ת וע"ש זה נברא, ולכך נכתב המנין בתורה להודיע שיש לכל אדם שייכות במעשיו עד הקב"ה שהרי נכתב במנין כל איש ישראל וגם אנחנו כן כל דור לפי מקומו, וכפי מה שמאמין האדם איך מעשיו מגיעין להקב"ה כן זוכה לראות ולהכיר מקומו, וכתוב ויעשו בני"י וכו' אף שהי' רחוק בעיניהם איך שיזכו להיות נמנה כל אחד בפרט רק ע"י אמונה זכו לזה. [תרל"ב]

מדבר הוא מחוסר צורה ולשון דיבור והנהגה

עוד כתב כי מה שניתן תורה במדבר דוקא הי' כדי להמשיך אור התורה אף למקום תוהו, כי התורה חיות הכל, דקודם התורה הי' שתי אלפים תוהו והקב"ה מאיר

ע"י התורה לכל מקומות האפלים כמו שמפורש היום כי כל הזמן הוא הסתר, וגם המנין הי' ג"כ להאיר בכל פרט כי החיות מכל בני"י הכל אחד, וכמ"ש ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, כי ע"י התורה שהוא חיות הפנימית של כל ישראל מתחברים להיות אחד ממש, כי הפירוד הוא רק הלבוש שיש לכל אחד כי זה הי' כוונת בריאת האדם להאיר ע"י אור נשמתו גם בגשמיות, ויש לכל אחד הסתר מיוחד, וזה המנין ומש"כ במדרש שמי שאינו עושה עצמו כמדבר אינו זוכה לתורה, מובן ע"פ מהר"ל שיש לכל דבר חומר וצורה, ומדבר הוא בלי ציור וכפי מה שמוכן האדם לקבל צורה זוכה לתורה שהוא חיות הפנימיות לכל דבר והוא הצורה, וגם מדבר לשון דיבור והנהגה דזהו ענין עשרת הדברות ולא מאמרות שהכל יהי' נדבר עפ"י מצות השי"ת, וכן האדם צריך להיות נמשך אחר הנהגתו ית' כמ"ש בזה"ק על ודברת בם, וכתוב ארץ יראה ושקטה והוא הכנה לקבלת התורה הריאה והפחד לידע שאין לו חיות רק ע"י חיות התורה. [תרל"ג]

ההבדל בין עשרה מאמרות ועשרת הדברות

עוד כתב וספר זה וידבר הוא ע"ש הסידור והתיקון של כל הבריאה ע"פ התורה, והוא חומש הפקודים, והוא ההפרש בין עשרה מאמרות ועשרת הדברות, כי מאמר הוא כח הבריאה שנתן הקב"ה בעולם אומר ועושה שנתהווה כל הבריאה במאמרו, ודיבור הוא השגחתו על הבריאה כמות שהוא, אחר שכבר נבראו, כי לא יצא שום דבר מהשגחתו, וזה עיקר ההפרש בין ישראל לעכו"ם כי כולם יודעים שהקב"ה ברא הכל אבל בני"י יודעין שהקב"ה משגיח כל רגע, וזה בחי' דיבור וזה ההבדל בחי' אדם ובחי' בהמה, כי בהמה הכח שיש בה אין לה התפשטות, ואדם נברא להוציא פנימיותו מן הכח אל הפועל, וזה שנקרא מדבר שבדיבורו מוציא מחשבתו לצוות לעשות כך וכך, ובני"י מיוחדין בדיבור המקודש והם דברי התורה ובכח זה מנהיגים כל הבריאה, ולכן במצרים הי' הדיבור בגלות ובקב"ה נתקן הנהגת העולם ע"פ התורה. [תרל"ה]

היוצא מכל דברי השפ"א דיסוד ענין קבלת התורה הי' להמשיך החיות הפנימי לכל המקומות והזמנים וכל ההסתרות, וזה עיקר תפקידם של בני"י שכל הבריאה יהי' נמשך אחר התורה, ולזה הוא בחי' עשרת הדברות ולא עשרה מאמרות, דמאמר הוא עצם התהוות הבריאה במאמרו ודיבור הוא ההנהגה אח"כ בכל פרט ופרט כסדר, וזה ע"י הדיבור המקודש זה התורה, ולכן ניתן התורה דוקא במדבר שהוא מקום בלי שום צורה כדי להמשיך אור התורה גם למקומות התוהו ומקומות האפלים, וזמנים ומקומות הם ג"כ הסתר על החיות

הפנימי, ועל ישראל להמשיך קדושת התורה לכל הזמנים והמקומות, ויש תפקיד מיוחד לכאן"א מישראל בענין זה להמשיך אור התורה למקומו וזמנו, ולכן נמנו כל אחד וניתנו כל אחד במקומו המיוחד לו.

ענינו של ספר במדבר ושנקרא על שם המדבר

לפ"ז מתבאר היטב כל ענינו של ספר במדבר שענינו השלמת עיקרו של מעמד הר סיני, דענינו הוא העמדת הצורה איך שיתקבל התורה בכלל ישראל, ולכן נקרא במדבר סיני דכל ענין המדבר הוא ע"ש סיני. ואם ספר ויקרא הי' עצם התורה א"כ ספר במדבר הוא צורת קבלת התורה, ולכן האריכו במדרש כאן בענין קבה"ת כיון דזהו ענין המנין והדגלים להעמיד הצורה איך שיתקבל תורה אצל ישראל ולזה יש תנאי של מדבר דוקא. ולכן א"ש דתמיד אנו קוראין זה לפני חג השבועות וסימנך "מנו ועצרו" דכשאנו באים להכין עצמינו לקבה"ת, עלינו לדעת ולהכיר דעיקר העבודה מוטל על כל אחד ואחד בפרט להמשיך אור התורה בכל המקומות והמצבים וכל אחד יש לו נסיונות מיוחדים ומקומות חשכים וזה מה שהקב"ה רוצה ממנו.

ולפ"ז ניישב בעז"ה כל השאלות:

א: נקט לשון דיבור להורות שענין מתן תורה הי' שמעתה יומשך הבריאה בבחי' דיבור ולא בבחי' אמירה.

ב: יש להדגיש במדבר סיני כיון שהתורה התקבלה דוקא בבחי' מדבר בלי צורה, כדי להורות שיש להמשיך אור התורה בכל המקומות ובכל המצבים, ולהורות שצריך לשים עצמו במדבר בלי צורה כדי שיוכל התורה להתקבל אצלו בשלימות.

ג: יש להדגש הזמנים והמקומות, להורות דעלינו להמשיך אור התורה בכל הזמנים ובכל המקומות דהזמן הוא בעצם דבר המסתיר.

ד: המנין שבכאן הי' לצורך קבה"ת להעמיד כל אחד מישראל על מקומו ושורשו, להורות שיש לכ"א תפקיד מיוחד בהמשכת אור התורה וכן להאיר בכל פרט שכולן מחוברים לאור התורה ובה אין פירוד כלל כי הפירוד הוא רק לבוש.

הענין של מספר והענין של שמות

ויש להרחיב בזה יותר ע"פ מה שמודגש כאן הרבה פעמים "במספר שמות" היינו שיש ענין מספר ויש ענין שמות. מספר מבטא את הפן הכללי של כלל ישראל וכל הבנין של כלל ישראל תלוי במספר מסויים, ובאם יחסר אחד מן המספר יהי' פגם בכל המספר. מצד שני ענין

השמות הוא שיש שם ותפקיד מסויים לכאן"א בנפרד שרק הוא יכול לעשות ולא אחר וגם גדולי עולם לא יוכלו לעשות מה שהוא יוכל לעשות, וגם בדורות שלנו שהוא דור שפל מאד, מ"מ יש תפקידים שמוטל עלינו שלא יכלו הדורות הקודמים לעשות וזה חיזוק גדול לפני קבה"ת שכ"א יש לו לידע מצד אחד הוא בטל למספר הכללי, מצד שני יש לו תפקיד מיוחד. וכן הי' מפרש הגר"מ פיינשטיין זצ"ל [בדרש משה לשבועות], דלכן אנו קוראים פ' במדבר לפני שבועות, להוציא מאלו שמתרשלים ללמוד בחשבם שלא יגיעו למדרגה גדולה בתורה, ולזה כ' לשון שאו, שבזה מנשאים כ"א ממדרגתו בראותו שהוא שוה לימנות באותו מספר ממש של הגדול ששניהם נמנים רק לאחד, וכך הוא דרך המנין שהוא נשלם דייקא מכל יחיד ויחיד, ואם יחסר אחד יפול כל המנין, וכל יהודי הוא חלק משישים רבוא ובלעדיו א"א לקבל את התורה וכמו ס"ת שנפסלת באות אחת.

ויש להוסיף דעיקר ענין הדגלים הי' ג"כ להורות דכ"א נמצא בצד אחר ויש לו תפקיד אחר לפי היחוס והמשפחה שלו, וכן כלל ישראל מחולק לזרמים שונים, ויש לו להקב"ה נח"ר מכל המהלכים והתורה מתקבלת בישראל רק ע"י מהלכים שונים וכדהבאנו לקמן בשם מהרש"א ורמב"ן לענין מס' ס' ריבוא שאין דעותיהן שוות, שהתורה הי' צריך להנתן לכל הדעות דוקא. וי"ל דזה הרמז בלגלגלותם דעיקר ההתחלקות הי' בחלק ההשקפה שבראש כאן"א.

והעבודה מזה למעשה, הוא דבכל נסיון שיש לאדם ומתגבר על זה ידע שבזה הוא ממשיך אור התורה לבריאה, ורק הוא הי' יכול להמשיך אור זה, וזהו עיקרו של קבלת התורה בשבועות הבא עלינו לטובה, ולא יפול ברוחו כשרואה שיש לו נסיונות שלאחרים אין כ"כ, כיון דלו יש תפקיד מיוחד והוא נמנה בפנ"ע שיש לו שייכות מיוחדת להשי"ת בהמשכת אור התורה בהסתר מיוחד זה. וגם נכלל בעבודה זה לשים עצמו כמדבר ולהיות מונהג ע"י התורה בכל המצבים, ובזה הוא מניח לאור התורה להתפשט, ומתקיים בזה "ודברת" בס' בשבתך בביתך וגו' שבכל המצבים שלו הם מונהגים ע"פ התורה.

[וע"ע בפרדס יוסף החדש כאן שכ' בשם הרה"ק ר"י ליינר ז"ל בספרו תפארת ירוחם (ע' לח) בטעם שקוראים במדבר לפני עצרת עפ"י מה שאחז"ל (במכילתא פר' יתרו פ"ג) עה"פ: כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני "כל העם" - מלמד, שאם היו חסרים עד אחד אינם כדאים לקבל, שהיו צריכים להיות כולם יחד ע"כ. וזה הפי' מנו ועצרו - שהי' צריך למנותם יחד ועי"ז הגיעו לעצרת - למתן תורה עכ"ד. ויש לרמז עוד, כי במתן תורה היו בני' באחדות כאיש אחד בלב אחד כמו שאי' במכילתא

ע"פ (שמות כ, ב) ויחן שם ישראל נגד ההר. וזה הפי' כאן - שאם היו חסרים באחדות ביניהם - אפי' אחד, לא היה יכול להיות המתן תורה, והמנין - שמקיף את כולם גורם אחדות ביניהם. וזה הקשר בין המנין דפר' במדבר לקבלת התורה, דהמנין עושה אותם מאוחדים וקשורים זה לזה]

המנין באייר דוקא להכנה לקבה"ת

והנה הקשו המפרשים למה הי' המנין עכשיו בחודש אייר ולא מיד כשהוקם המשכן, ובתרומת הדשן תי' כיון דקביעות שם בן עיר הוא רק אחרי שלשים יום, ולהנ"ל י"ל דעיקר המנין הוא לצורך השלמת קבה"ת, וחודש אייר הוא עיקר הזמן להכנת קבה"ת ולכן הי' המנין עכשיו שאז הי' מכינים עצמם בפעם הראשון לקבה"ת המתעורר מדי שנה. ולכן הודגש בהפקידה הי' במדבר סיני כיון דהמנין התייחס לענין של סיני שהוא קבה"ת.

מנין זה הוא השלמת מעמד הר סיני

עוד יש להוסיף דבוודאי עיקר מנין זה הוא השלמה למעמד הר סיני, דהרי לולא חטא העגל הי' מיד אחרי מעמד הסיני השראת השכינה בתוך כאו"א ולא היו מתים כלל, אלא שע"י חטא העגל הפסידו כ"ז ובעצם הי' הקב"ה רוצה לשלוח מלאך כמבואר בפ' כי תשא רק שמשו רבינו פעל בתפלתו שהקב"ה יתן לוחות שניות וישרה שכינתו בתוכם וזה הי' ע"י המשכן, ובעצם הקמת המשכן עדיין לא נשלם השראת השכינה בתוך כלל ישראל עד שיקבע שם מחנה ישראל מסביב למשכן ואז נשלם תכלית השראת השכינה, ובפרט שהי' סדר הדגלים כענין המרכבה העליונה כמבואר בזוה"ק ובמדרש, וזהו כל ענין חג השבועות שיתקבל התורה בתוכינו עד כדי שנעשה קיטון לשכינה להיות דר בתוכינו, ושידע כאו"א שיש לו תקפיד מסויים בקבה"ת.

מה שכאן נלמד דאין מוקדם ומאוחר בתורה

והנה מבואר בפסחים ו: דמפרשה זו מבואר הכלל דאין מוקדם ומאוחר בתורה [עיי"ש בגליון הש"ס דיש עוד מקומות וצ"ע] [שהוא מדה ל"ב ממדות ר"א בנו של ריה"ג הנדפס סו"מ ברכות] דהרי מש"כ בפ' בהעלתך [לקמן ט' א'] פ' הפסח הי' כבר בחודש הראשון לשנה השנית ומנין זה של פ' במדבר הי' רק אח"כ בר"ח אייר, והובא ברש"י שם "למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה", וצ"ע דלמה באמת בדוקא כאן נשנה יסוד זה, והג"ר ישראל דוד שלינגר שליט"א הוסיף עוד להקשות דא' מהלימודים הגדולים מפ' זו הוא חשיבות הסדר כמבואר בענין הדגלים וכדהפליג בזה ר' ירוחם בספרו דעת תורה איך שהי' הסדר חשוב בת"ת קלם וא"כ איך זה שדוקא כאן הודגש דבתורה אין סדר, והרב שליט"א תי' ע"פ הנצי"ב בהקדמה לפרשה [הבאנו בהג"ה בריש דברינו]

דבתחלת ספר במדבר הי' ההנהגה למעלה מדרך הטבע, וכי' מהר"ל [והובא כמ"פ בשפ"א בשם ח"י הרי"ם לבאר ענין ליל הסדר] דכשם שיש סדר לדרך הטבע יש סדר לניסים וזה ג"כ סדר מסויים, ולא ע"פ סדר זמן של טבע, וזה הרמז כאן, והשווה לד' הספורנו לקמן ט' א' דסדר הסיפורים בפ' בהעלתך הוא כפי פעולות הטובות שעשו כלל ישראל שע"י"ז היו זוכים ליכנס לארץ מיד.

אולם לדברינו ע"פ שפ"א א"ש, דהרי במנין זה וקביעות הדגלים הי' תכלית השלמת מעמד הר סיני וא"כ בוודאי הוא קודם במעלה מכל מה שיסופר בספר במדבר, וסדר התורה הוא כפי סדר המעלה והחשיבות ולא לפי סדר הזמן וזה גופא כוונת הספורנו שם שכ' "אחר שפקד אנשי הצבא וסידר הדגלים ונושאי המשכן להכניסם לארץ וטיהר מחניהם מן הטמאים וכו' למען תהי' השכינה ביניהם סיפר הכ' ד' מעשים טובים שעשו ישראל שבהם זכו ליכנס לארץ מיד בלתי מלחמה וכו' ועל כמו זה אמרו אין מוקדם ומאוחר בתורה וזה אשר יכוין תכלית מה זולתי הזמן בסדר המסופר". הרי מבואר דתחלת הכל סידר ענין המחנה כדי שיהי' השראת השכינה.⁴

ומה דנרמז כלל זה דוקא כאן, [דעי' רעק"א פסחים שם שציין לעוד כמה מקומות ברש"י עה"ת שמופיע כלל זה] י"ל דהנה בטעם אין מוקדם ומאוחר בתורה יש טעם במדרש שוחר טוב ראה בהערה, אולם באמרי פנחס כ' דקוב"ה וישראל ואורייתא חד, זה ענין בלי סוף, דהקב"ה בלי סוף ובמה

⁴ המקום היחיד שמופיע מלת "סדר" בתנ"ך הוא אצל איוב י"ב כ"ב אָרְךָ עִפְתָּה כְּמוֹ אֶפֶל צִלְמוֹת וְלֹא סְדָרִים וְתִפֹּעַ כְּמוֹ אֶפֶל: ופי' המפרשים דהשאלה הוא מקום ללא סדרי בראשית וסדר יום ולילה, מ' דגדר גיהנום הוא חוסר סדר, ועי' סוטה מט. דעלמא קיים אקדושה דסידרא ויהש"ר דאגדתא, וילפי' לה מפסוק זה דדייקנן דדוקא כשאין סדרים יש אופל וחושך אבל כשיש סדרים תופיע מאופל, ופירש"י סדרים סדרי פרשיות דתורה, וכוונתו דפי' לפני זה במעלת קדושה דסידרא דתקנתו הי' שיהי' כל ישראל עוסקין בתורה כל יום דבר מועט שאומרים קריאתו ותרגומו והן כעוסקין בתורה וכיון דנוהג בכל ישראל בתלמידים וע"ה ויש כאן שתים ת"ת וקי' השם חביב הוא וכן יהש"ר אחרי דרשא ות"ת דרבים וגם המון עם עיי"ש, ומהרש"א כ' דסדרים קאי סדר קדושה וסדר פרשיות התורה.

וצע"ט בכ"ז דלמה זה תלוי בענין סדר, וכי אם לא הי' סדר לפרשיות התורה לא הי' מגין, וגם מה ענין סדר קדושה, הלא הסדר הוא ענין מקרה בעלמא, וי"ל דהא דאין מוקדם ומאוחר בתורה כ' במדרש שוחר טוב תהילים ג' דאם הי' התורה ניתן כסדר כל מי שהי' קורא בהן מיד הי' יכול לברוא עולמות ולהחיות מתים, רואים חשיבות סדר פרשיות התורה, וזה פשוט דגם עכשיו שנשתנה הסדר אבל גם בזה יש סדר מכון ואותה סדר בכוחה עכ"פ לקיים כל העולם, ועיי' שכלל ישראל עוסקים בסדר פרשיות או קדושה ע"פ סדר שנכתב זה נותן סדר וקיום לבריאה מצד הסדר שבו. ולפי"ז יש מכון עמוק במה שקוראין כלל ישראל לפ' השבוע "הסדרה" דסדר פרשיות התורה מישך שייכא לקיום סדר מעשה בראשית וא"כ העסק בפרשת השבוע נוגע בעצם קיום סדר העולם בפרט שכל כלל ישראל אפי' המון עם וע"ה ונשים וילדים עוסקים בפ' השבוע, ויש להוסיף דאולי מה שכלל ישראל עוסקים בסדר דף היומי יש לו מעין מעלת קדושה דסדרה, דהרי גם לש"ס יש סדר מיוחד, ועוסקים בה ע"ה ותלמידים, ואם זה ברבים זה מעין קידוש השם.

שהוא בלי סוף ל"ש מוקדם ומאוחר, וא"כ י"ל דע"פ משנת דעיקר יסוד המנין כאן והדגלים הי' להשלמת מעמד הר סיני ולחבר ישראל ותורה וקוב"ה הנה זה מקום טוב לרמז כלל זה.

עי"ל כיון דפ' זה הכנה לתורה כדהארכנו בהתחלה, זה לימוד למעשה לענין לימוד תורה דלא יחשוב שזה מדי מוקדם ללימוד או מידי מאוחר, כל פעם שיכול יתישב ללימוד, ועוד י"ל דבכל חלק בתורה אפשר להתקשר לחלקים אחרים בתורה, ופעמים רבות רואים בחז"ל שלא דיברו כסדר כגון משנה ריש מס' ברכות שתלה מצות ק"ש בזמן אכילת תרומה כשעדיין לא למדנו ה' תרומה וקמ"ל דכפרה לא מעכבא כמבואר בגמ' והוצרך רבי ניסים גאון להאריך טובא לבאר כללי אכילת תרו"מ בטהרה, ומס' דמאי שהוא נאמנות ע"ה לענין תרו"מ נלמד לפני שידענו כלל מהו ענין תרומות ומעשרות, ומס' גיטין מתחיל בדין צדדי דהמביא גט ממדינת הים לפני שידענו דיני כתיבת ומסירות גט וכהנה רבות, ויש מס' בש"ס שכוללים ענינים רבות בכל חלקי התורה, וצריך כל פעם הקדמות רבות אם עדיין לא ידע המושג, דהש"ס לא נכתב כסדר של רמב"ם, ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה שתהי' מוכן ללימוד כל ענין בתורה גם אם לא הגעת לשם וככה גדלים להיות ת"ח.⁵

קריאת במדבר לפני עצרת ממתיק התוכחה

כתוב בשו"ע סי' תכ"ח ס"ד "לעולם קורין צו את אהרן וכו' ולעולם קורין פרשת במדבר סיני קודם עצרת, וכו' וסימן... מנו ועצרו וכו'. ומשמע דענין המנין יש לו שייכות לחג השבועות, וזה נתבאר היטב בדברינו עד עכשיו, אולם עדיין צ"ע טובא דהרי מבואר בגמ' מגילה לא: "תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: עזרא תיקן להן לישראל שיהיו קורין קללות ⁶ שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבמשנה תורה קודם ראש השנה. מ"ט וכו' כדי שתכלה השנה וקללותיה. בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת כהנים, אטו עצרת ר"ה היא? ומשני אין, עצרת נמי ראש השנה היא, דתנן: ובעצרת על פירות האילן." הרי מבואר דהי' תקנה מיוחדת של עזרא לקרוא קללות שבתו"כ לפני עצרת,

⁵ כעת ראיתי הקדמת הקהלות יעקב למס' הוריות שכתב דבעצם לא כתב חידושי' כסדר עמ"ס הוריות רק שליקטו ממש"כ במס' אחרות, לפי שאמרו לו ת"ח, שאם א' ילמוד הוריות יסתכל רק אם יש ספר על הוריות ולא יסתכל בכל חלקי קה"י לראות אם יש משהו על הוריות, ולכן החליט ללקט מכל ספריו עמ"ס הוריות הרי דבעת שלמד קה"י מס' אחרות כבר ממילא למד בעיון מס' הוריות והי' לו ד"ת מוכנים.

⁶ דקדק מור"ר הגרמ"י רייזמן שליט"א שלא כתוב ברכות וקללות כמ"ש לענין תעניות [מגילה לא. במשנה] ולענין כהן גדול בהקהל [סוטה מא.]. ומ' דתקנת עזרא הי' רק על קריאת הקללות, ונפק"מ לבני מערבא שיוציאו ס"ת ויתחילו לקרות ואם בחקותי תמאסו. דעצם שמיעת הקללות וההתבוננות ששום דבר לא במקרה והכל מהקב"ה זה גופא ממתיק התוכחה.

ומה שמפסיקין בפ' במדבר כתבו שם בתוס' ד"ה קללות שבת"כ זה כדי שלא להסמין הקללות שבבחותי לעצרת, והובא במג"א כאן, ובל' הרמב"ם פ"ג מהלכות תפילה ה"ב "עזרא תיקן להם לישראל שיהיו קורין קללות שבספר ויקרא קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ראש השנה, והמנהג הפשוט שיהיו קוראין במדבר סיני קודם עצרת" הרי דעיקר התקנה הוא לקרוא קללות לפני עצרת רק שנהגו להפסיק בניהם עם פ' במדבר כדי שלא להסמיכו ממש, ובני מערבא שגמרו קריה"ת רק אחת לג' שנים הוציאו ס"ת מיוחדת רק בשביל הקללות, [ובמהר"ץ חיות תמה בזה] וא"כ הו"ל לשו"ע להביא עיקר תקנה זו וכמ"ש ברמב"ם, והרי לכאורה יתכן בזה נפק"מ לדינא בציבור שלא קראו פ' בחקותי [כמו בשנת הקורונה שביהכ"נ היו סוגרים מפ' ויקרא עד פ' בחקותי] דעדיין צריך לקרוא הקללות בפ' במדבר, וא"כ למה לא כתוב בשו"ע.

והנה במהרש"א בח"א שם מבואר דבמדבר אינו רק היכי תמצי גרידא להפסקה רק דעצם קריאת פ' במדבר גורם להמתקה וז"ל שם ע"פ מ"ש שקללות שבחקותי נאמרו על בית ראשון שהיה להם כבר זכות אבות וכמפורש ביה וזכרתי את בריתי יעקב וגו' אבל קללות שבכי תבוא נאמרו על בית שני לכך לא נזכר בהו זכות אבות שכבר תמו בבית ראשון וז"ש דלכך תקן כן פרשת במדבר קודם עצרת כדי שתכלה קללות של בית ראשון קודם עצרת שישבו ישראל למספרם הנזכר בפרשת במדבר ותקן פרשת נצבים קודם ר"ה כדי שתכלה קללות שבכי תבא הנאמר על בית שני קודם ר"ה שלעתיד יהיו נגאלים ע"י התשובה כמפורש פרשת נצבים ושבת עד ה' וגו' ושב ה' וגו' עכ"ל הרי מבואר דרמז פ' במדבר הוא להחזיר ישראל למספרם, וא"כ י"ל דגם בעצם קריאת במדבר כבר מקיימים הא דתכלה שנה וקללותי. וא"כ הגם דוודאי תקנת עזרא הי' לקרוא פ' קללות בפועל אבל זה כבר סבה שאין צורך לשו"ע להזכירו וצ"ע.

פרשת במדבר הוא לקשר את ישראל להאבות

הקדושים

והג"ר ישראל דוד שלינגר שליט"א הרחיב בזה עוד ע"פ ד' מהרש"א דמ' מדבריו דהחזרה למספרם הראשון שייכא להא דזכרתי את בריתי יעקב וגו' שזהו ההמתקה של התוכחה דתו"כ,⁷ וי"ל דבפ' במדבר מודגש יותר משלשים פעמים ענין למטה או לבית אבותם, הרי דענין המספר הי' לקשר אותם לבית אבותם בכלל ובפרט

⁷ דזהו הפסוק שקוראים בקול רם כמבואר בקיצור שו"ע סי' ע"ח ס"ד. אולם בטעמי המנהגים סוף עמוד קנ"ז בשם השל"ה דגם הזכרת האבות בתוכחה הוא ג"כ תוכחה דהו"ל ללמדו מדרכי האבות וא"כ ג"ז צריך לקרוא בקול נמוך עי' ס' בין פסח לשבועות עמ' קמ"ג.

לאברהם יצחק ויעקב וא"כ קריאת פ' במדבר הוא הוא השלמה להמתקה שכתוב בגוף התוכחה.

ומרן החת"ס [דרשות לסליחות שמו:] כתב דברים נפלאים בענין זה, כשהביא תקנת עזרא להסמך קללות לעצרת ור"ה ולהפסיק בינתיים עם נצבים ובמדבר, שדקדק מש"כ לשון נצבים ולא עומדים, וכן מ"ט כתיב לעיל [ויקרא כ"ו מ"ד] ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם למה מתחיל באף שהוא לשון אף וחימה ח"ו [עי' ב"ר י"ט ב' ד' פתחו באף ולא הצליחו הנחש שר האופים קרח והמן] לזה כתב דכבר אמר טעם למה אין אוכלים אגוז בר"ה דאחז"ל שה"ש ו' י"א דלכן נמשלו ישראל לאגוז דמה אגוז זה מיטלטל במקום הטנופת ואין תוכו מתלכלך אף ישראל בגלות מתלטלין מעם לעם ואין תוכם מתלכלך, ויען כי נמשל אגוז לטילטול הגלות ע"כ לא מסמנא מילתא למיכל בריש שתא, ולקיים ד' חז"ל אג"ז ר"ת אף גם זאת בארץ אויביהם אויבי"ם ר"ת אדום יון בבל מדי, ואיתא בספרים דקמ"ז שנותיו של יעקב מגינים על קמ"ז קללות של תו"כ וכי תבוא ביחד, מ"ט דתו"כ וצ"ח דכי תבוא [בדרשות לטבת כ' ע"ז מקובלים אנחנו] ואם נצרף השנים של אברהם שהם קע"ז, ושנותיו של יצחק שהם ק"פ יוצא כמס' שנה, והיינו דבזכותם תכלה שנה וקללותי ע"י השנים של האבות. ותחל עלינו ברכת האבות שהוא "בכל מכל כל", והג' של ג' מילים אלו ביחד הם קצ"ב, וזה הקצ"ב אין לו קצב"ה כי היא תכלית כל הברכות, והנה א"ף במילואו כזה אל"ף פ"א בגי' קצ"ב ע"כ מסיים התוכחה בברכה כוללת א"ף גם היינו אף במילואו כנ"ל [ויש להוסיף ואף גם זאת בגי' ישראל- הגר"ד שלזינגר שליט"א]. וכן זו שבמשנה תורה מסיים אתם נצבים בגי' קצ"ב תחל שנה וברכותי ע"כ מפסיק בואתם נצבים להתברך במקור הברכות ע"כ ד' החת"ס. הרי מבואר דשנותיו של האבות הם אלו המגינים עלינו מן התוכחות וא"ש דפ' במדבר ששמה אנו מתקשרים לאבות הקדושים הוא השלמה והמתקה לתוכחה.

ועה"פ ואתכם יהיו איש איש למטה ראש לבית אבותיו היא כ' רבינו יואל ברמזיו רומז על האבות הקדושים שעמדו אתם בשעת המנין, והוכיח מכמה פסוקים שכ"א מן האבות נקרא איש, ובזרע קודש כ' דכל א' מן האבות קיבל אות נוסף, אברהם ה"א יצחק "שין" [ישחק] יעקב וי"ו בפ' בחקותי, בגי' ביחד אי"ש.

והנה פסוק הראשון בפ' זו נראה מיותר לגמרי כאילו שולחים הזמנה, שמפרט כ"כ ונר' כיתור, וחז"ל הקדושים במדרש [פ"א סימן ה] אמרו "זהו שאמר הכתוב (תהלים קמז) לא עשה כן לכל גוי וכן (שם קמח) וירם קרן לעמו משל למלך שנטל אשה ראשונה ולא כתב לה

כתובה גירשה ולא כתב לה גט כך לשנייה ולשלישית ולא היה כותב להם כתובה ולא גט אלא מה עשה ראה עניייה יתומה בת אבות ביקש ליטול אותה אמר לשושבינו אל תנהוג בה כראשונות זו בת אבות היא צנועה היא במעשי' וכשרה וכתוב לה כתובה באי זו שבוע באי זו שנה באי זה חדר בכמה בחדש באיזו איפרכיא כשם שכתוב באסתר (אסתר ב) ותלקח אסתר אל המלך אחשוורוש אל בית מלכותו בחדש העשירי הוא חדר טבת בשנת שבע למלכותו כך הקדוש ברוך הוא ברא לדור המבול ולא כתב אימתי בראן העבירן מן העולם ולא כתב אימתי העבירן אלא (בראשית ז) ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וכן לדור הפלגה וכן למצרים לא היה כותב אימתי נבראו ואימתי מתו אלא כיון שעמדו ישראל אמר הקדוש ברוך הוא למשה אני נוהג באלו כאותן הראשונים אלו בני אבות הם בני אברהם יצחק ויעקב לך כתוב להם באיזה חדר בכמה בחדש ובאיזו שנה באיזו איפרכיא ובאיזה עיר רוממתי קרנם ונתתי להם תלוי ראש לך נאמר וידבר ה' אל משה במדבר סיני הרי איפרכיא באהל מועד הרי מדינה בשנה השנית זו שנה בחדש השני זה החדש באחד לחדש בכמה בחדש הרי נכתבה אופטיאה למה שאו את ראש כל עדת בני ישראל לקיים מה שנאמר (תהלים קמז) לא עשה כן לכל גוי ומה עשה וירם קרן לעמו. עכ"ד המדרש. הרי דעיקר פרשה זו והתחלתה בנוי על מה שכלל ישראל הם בני אברהם יצחק ויעקב.

וראה המשך לענין זה מש"כ בפ' הדגלים דכל ענין הדגלים ה' בזכותם של האבות הקדושים.

וע"ע בפסוק אחרון של הפרשה טעם חדש לקריאת פ' זו לפני שבועות.

ברכתו של משה התייחס לכל הנשמות

הכלולים בהם

שאו את ראש כל עדת בני' למשפחתם לבית אבתם כל זכר לגלגלותם [שם ב']

בפשטות "שאו את ראש" הוא לשון חשיבות מלשון נשיאות ראש וכן הביא רמב"ן ממדרש, מאידך הביא מרש"י דזה כמו שאומרים לקוסטינר "ארים רישא דפלן" והק' למה דרש כן לגנאי, עוד צ"ע למה כ' כל עדת בני' הרי לא נמנו רק מבין עשרים, עוד צ"ע מש"כ למשפחותם הרי כאן במדבר לא נמנו למשפחות רק בפ' פינחס.

ופי' החת"ס ע"פ מש"כ הרמב"ן דהי' להם זכות רב ע"י שבאו לפני הנביא הגדול משרע"ה, וע"י שהזכיר את

אחיק" וגו' נוכן במדרש רבה לקמן פרשה ג' ב' עה"פ הקרב את מטה לוחי הה"ד "אשרי תבחר ותקרב ישכון חצירך" אשרי מי שבחרו הקב"ה אע"פ שלא קרבו, ואשרי מי שקרבו אע"פ שלא בחרו, אברהם בחרו אבל לא קירבו רק שקירב את עצמו, וכן יעקב משה ודוד, ויתרו קירבו ולא בחרו, אשרי אהרן בכפליים שבחרו וקירבו ואתה הקרב אליך וגו' לכך משבחו דוד אשרי תבחר ותקרב וגו'.

ההפרש בין בחירה לקירוב

והביאור הוא, דיש שהמלך בוחר בו מתוך אלפים רבים כדי שיהג עניני המדינה כיון שהוא חכם ונבון ומוכשר לכך, אבל הוא לא מביא אותו לגור אתו בארמון שלו, וכמו שפרעה בחר ביוסף כיון שהי' נבון וחכם, אבל בשום אופן לא הביא אותו לגור אתו בארמון שלו ולאכול על שלחנו, והטעם כי כדי להיות סמוך על שלחן המלך לא מספיק שיהי' נבון וחכם אלא צריך שיהא מתאים לתכונות המלך ולצורת חייו ונימוסים שלו, וידע פרעה שליוסף יש נימוסים אחרים, אבל אהרן הכהן זכה להיות קרוב למלך והיינו שנמצא בסמיכות למלך תמיד וכמ"ש ומן המקדש לא יצא, כי ה' לא רק בחר בו לעבודה אלא הוא קרוב למלך, והטעם כיון שאהרן הי' מיוחד בהליכה בדרכי הקב"ה אוהב שלום ורודף שלום, הי' כביכול הקב"ה מתענג ביותר כשיהי' בארמונו.

והנה מי יכול לשער גודל האושר והתענוג למי שגר בחצר המלך ואוכל משלחנו, הרי זה סוג חיים שונה וכל אחד יכול לזכות לזה, כדברי הרמב"ם סוה"ל שמיטה ויובל לא שבט לוי בלבד וכו' ודוגמא לזה מצינו בספר מלכים ב- ז' "ולבני ברזילי הגלעדי תעשה חסד והיו באוכלי שלחניך כי כן קרבו אלי בברחי מפני אבשלום אחיק" הרי מבואר דזכו לקירבה כיון שקרבו אליו בברחי, כמה מוסר נורא יש בזה, שהם קרבו לדוד בזמן שכולם התרחקו ממנו אבל הם חיפשו להתקרב למלך ולהיות במחיצתו, ומדה כנגד מדה זכו להיות באוכלי שלחנו וזהו ענינו של קירוב. הרי שלזכות למעלת קירוב, אפשר לזכות רק אם מחפשים את הקירוב, וכן יתרו חיפש את הקרבה שהוא לא הסתפק בשמיעה רק בא חיפש את הקירוב ולכן זכה לקירוב שבניו ישבו בלשכת הגזית.

והנה בקבלת התורה זכינו לבחירה מכל העמים ושכל הבריא תתנהל על ידינו וזה אחריות גדולה לשמור על התורה הק' ללומדה ולכבדה ולהאדירה, אולם ביחד עם זה זכינו לקרבתנו מלכינו לעבודתך להיות קרובים למלך, שביחד עם נתינת התורה אמר הקב"ה לישראל נתתי לכם את התורה לפרוש ממני איני יכול, אלא בכל מקום עשה לי קישון אחד ואדור ביניכם.

שמם על שפתיו ועברו לפניו, וק' הרי לא עברו לפניו רק מבין עשרים והמה מתו במדבר וא"כ מה הי' להם מזה, ותי' דכל א' מהאנשים האלו היו כלולים מכל בני ביתם ומברכתם התברכו הם, וכן הי' כל ענין דור המדבר מורשים ואינם יורשים, וא"כ שאו את ראש דכאן כולל שני ענינים דכל עדת בני"ה הקטנים עם הגדולים אע"פ שהם הקטנים אינם עוברים לפניו להתברך, מ"מ למשפחותם לבית אבותם יתברכו גם הם במס' שמות ע"י זכירת שמם, ועוד שאו את ראש כל זכר בבן כ' ל' גנאי כיון שהם ימותו במדבר ע"כ.

נמצא לפ"ז דכשעבר כל יהודי ליד משה רבינו ושם את עינו עליו לטובה ולברכה, נמשך הברכה לכל הנשמות הכלולות בו לדורות, וא"כ גם אנחנו היינו כלולים בברכה זו, ואם נכוון בקריאת פרשה זו להתקשר לאותה מנין וברכה שקיבלנו ממשה רבינו וודאי יושפע לנו שפע רב בפרט להכנה לקבה"ת.

הייחוס תנאי לקרבת ה'

ויתילדו על משפחותם לבית אבותם [שם י"ח]

וברש"י הביאו ספרי יחוסיהם ועידי חזקת לידתם כאו"א להתייחס על השבט, והנה איתא בילק"ש כאן "בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן ואמרו מה ראו אלו להתקרב יותר מן האומות, סתם פיהן הקב"ה, אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנא' הבו לה' משפחות עמים, כשם שבני מביאין ויתילדו על משפחותם, לכן מנאם בראש הספר אחר המצוות אלה המצוות וגו' ואח"כ וידבר ה' במדבר סיני שאו את ראש וגו' שלא זכו ישראל ליטול את התורה אלא בשביל יוחסין שלהם.

וצ"ב למה נתקנאו הגוים, הרי החזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא רצו לקבלה כמבואר ע"ז ב:, וזה חוצפה לבוא עכשיו לומר מה ראו אלו להתקרב, ועוד צ"ע מהו התשובה ספר יוחסין וכי ייחוס הוא תנאי לתורה, הרי הציע הקב"ה התורה לגוים גם בלי ייחוס, ועוד מה זה שייך לספר במדבר והול"ל זה בפ' יתרו בזמן קבלת התורה.

ושמעתי בזה דבר נפלא מפי הג"ר אברהם יצחק ברזל זצ"ל⁸ דיש ענין בחירה ויש ענין קירוב כדאומרים בתפלה אתה בחרתנו מכל העמים וכו' וקרבתנו מלכנו לעבודתך, וכן בברכת אהבה רבה "ובנו בחרת וכו' וקרבתנו מלכינו" וכו' וביאור החילוק ע"פ מדרש תנחומא תצוה עה"פ "ואתה הקרב אליך את אהרן

⁸ ונדפס בהקדמתו לספר עיוני רש"י במדבר.

קבה"ת של הגויים לא הי' בגדר קירבה

ובזה גם יתבאר מה דהעיר ידידי הרב אהרן הכהן ארנטרוב שליט"א דז"פ דאילו היו הגוים מקבלים התורה לא הי' זוכים לתורה כפי שישראל זכו, וא"כ יש לדעת באיזה צורה זה הי', ולכ' הי' רק בגדר ציווים ושכר ועונש, אבל חלק הקירבה ולשכון עם הקב"ה בביתו זה ל"ש לגוים כלל דזה תלוי בייחוס וכנ"ל ולגוים אין זה, וא"ש עם מה שביאר הגרי"ז אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה אז הי' הז' מצוות בני נח בגדר ציווי בן ישראל, ויל"פ דהמשמעות בזה דאז הי' עדיין זוכין להקירבה המיוחד מהקב"ה, ואז המצוות הם בדרגה אחרת לגמרי.

בנוסח אחר על קו' הנ"ל מה ראו הגוים לקנאות דוקא עכשיו, תי' בספר כסף נבחר ועד"ז בספר זרע ברוך, דהגוים סברו דאם ז' מצוות אין בידם לקיים כש"כ תרי"ג מצוות, ואם יעברו על המצוות אין תרופה למכתן דחשבו דלא מועיל תשובה וחשבו שא"א שהקב"ה ישרה שכינתו בישראל כיון שנחשדו בעיניהם באמרם אם בגופם שלטו ק"ו בנשותיהם ובוודאי ימסרו למלאך שנא' עליו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם נשמות כ"ג כ"א] וא"כ בוודאי לא יועיל תשובה ויענשו ויאבדו, ולזה כשראו שחטאו ישראל בעגל שמחו ואמרו אכן נכון הי' מה שחשבנו שלא כדאי לקבל התורה, ונתקיים מש"כ "רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו באלקים סלה" אבל כיון שראו שכלל ישראל נתכפרו על עוונם ועוד זכו להתקרב ע"י הדגלים והמשכן לזה נתקנאו מאד, ולזה הי' התשובה שכלל ישראל יש להן כח המשפחה וכח הציבור וכח האבות הקדושים ולכן גם כשנשלים עדיין יכולים לחזור, אבל גוים אין להם ייחוס ומשפחה ולכן היו נאבדים.

בנוס"א קצת י"ל דהגוים סברו דקבלת תורה ומצוות הוא עול גדול, וע"י קבלת עול תורה ומצוות מאבדים כל השמחה והחירות בחיים, אבל כיון שראו שאדרבה אין לך מי ששמח ויש לו סיפוק בחיים כמו היהודים והם הכי מוצלחים והכי שמחים גם בעוה"ז, וזה התבטא ע"י הדגלים שמבטא חיי המשפחה ביחד עם הקב"ה, וכלול בזה עלייה לרגל ואכילת שלמים ומעשר שני וכדו', וסעודות שבת ויו"ט ששמחים לפני ה' ביחד עם כל המשפחה, ומאידך מערכת ציווי התורה השומר כל יהודי מכל מדה רעה והנהגה שאינו נכונה ומשריש בהם כל מיני הנהגות טובות, לזה נתקנאו מאד, ⁹ וזה בעצם

וזהו המשכן שהשכינה תשכון בתוכו, ואנחנו נשכון לידה, ולכן מיד אחרי הקמת המשכן אמר הקב"ה למנות את ישראל ולעשותם דגלים, כענין מחנות של מעלה כדי שעם ישראל יגורו וישכנו בקביעות ליד המשכן, וכאן נשלם ענין הקירוב.

וזהו מה שאומרים חז"ל שנתקנאו הגוים מה ראו אלו להתקרב, ותמהנו הרי לא רצו לקבלת את התורה, אבל אם נדייק לשון חז"ל מה ראו אלו להתקרב ולא מה ראו אלו לקבל תורה, אלא איך זכו להתקרב, היינו שהם רואים הנעימות הנפלאה שיש לכלל ישראל שזוכים לשכון ליד המלך. ולכן ל"ש לפ' יתרו דשם זה פ' קבלת התורה וע"ז אינם מקנאים אבל כאן בפ' במדבר ענן ה' עליהם יומם כאן הם רואים הקירוב ובזה נתקנאו.

לזכות לקירבה צריך ייחוס

וע"ז א"ל הקב"ה להביא ספר יוחסין, וכאן השי"ת מלמד אותנו דאה"נ בשביל תורה א"צ ייחוס, אבל בשביל קירבה צריך ייחוס, המלך לא יקח לידו מי שאינו דומה לו בתכונותיו ומנהגיו, ורק מי שייך לצורת חיים של המלך, ורק בנ"י שקיבלו הדרך המסורה מן האבות וכל שבט ושבט המשיך הדרך שקיבל מיעקב אבינו הם יודעים מנהגי המלך, לכן הם גרו בחצר המלך.

ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו, והניח לנו לגור בביתו ולזה אנו מתפללים אחת שאלתי בבית ה' וגו' וכך נזכה לקרבת ה', אבל העיקר צריך לראות להתנהג במדותיו של המלך ולהלך בדרכיו, ואז נזכה לשבת בבית ה' ובעמדתו בהתחלת ספר במדבר, וזה הזמן שאנו מכינים עצמינו לקבה"ת עלינו לבקש ולהתחנן להקב"ה שנזכה לתורה וגם לקירבה עכ"ד הרב זצ"ל.

ובזה יתבאר למה יש שנהגו לחפש שידוך עם ייחוס דאינו מצד כבוד בעלמא דהרי הכל תולה בייחוס עצמו, אלא להנ"ל הייחוס מביא בבן אדם תכונות טובות ואיידלקייט, שגם אם בחיצוניות אינו כ"כ טוב אבל בפנימיות יש שם תכונות טובות ולכן קל לתקנו, אבל מי שאין לו ייחוס אף שהוא נראה טוב יתכן שבדור הבא יצאו התכונות הלא טובות בפועל ולכן צריך לזהר בזה. אולם באמת יש להוסיף דכל מי שהוא מבני אברהם יצחק ויעקב, הרי יש בעצם טבעו להיות בעל מדות טובות, רק לפעמים זה נתכסה בחיצוניות וא"כ עד כמה שעבד על עצמו והשתנה ע"י תורה ועבודה הנה הוא חוזר לעצם טבעו הטוב ושוב אין לחשוש אצל זרעו, וע"ז אנו מתפללים והערב נא וכו' היינו שהתורה יהי' נבלע בדם בגדר תעורבות ואז ממילא נהי' אנחנו וצאצאינו וצאצאי כל עמך בית ישראל אפי' מי שאינו ייחוס.

⁹ שמעתי כעת על ערבי שהתגייר שתמיד רצה לברוח מעולם המוסלמי שכולו השחתה ואכזריות גם בתוך חיי המשפחה, וכך הוא חיפש למשהו אחר, וקרא הרבה על דתות אחרות עד ששם לב שהדת היהודית שנתגדל לשנוא אותו כ"כ הוא זה שמבוססת על ערכים טובים יותר

שורש כל השנאה שיש לגוים על בני ישראל בכל הדורות דבעומק נפשם יודעים שרק בני ישראל יש להם חיים טובים ומאושרים וחיי משפחה וחיים כאלו שילדים מכבדים ומעריכים את הדור הקודם. ובגמ' שבת פט: דלכן נקרא "מדבר סיני" - שירדה שנאה לאומות העולם עליו.¹⁰

שמבקשים שכולנו נהי' טובים יותר, וכשנשאל מה לדעתו שהמוסלמים כ"כ שונאים אותנו השיב ענה שההסבר היחיד שיכול להיות הוא שקשה לחיות לצידו של מישהו שמצליח יותר ממך ואתה יודע שאין לך סיכוי להיות כמוהו.

¹⁰ רק בזה אפשר להבין עומק השנאה שיש לגוים על כלל ישראל במשך כל הדורות בכל הארצות בלי שום הגיון ושיקול הדעת, דכל פעם יש להם תירוץ אחר, וסותרים זא"ז, במדינה אחת שונאים אותנו בגלל שאנו לא כך ובמדינה אחת שונאים אותנו בשביל שאנו כן כך, במקום אחת סבת השנאה בגלל ריבוי ההצלחה ושהיהודים נמצאים בכל הבנקים ולוקחים כל השררות לעצמם, ובמקום אחר סבת השנאה בגלל הנחשלות והנמיכות ושאינם תורמים כלום למדינה, וכצויר קריקטורות שמציירים את בני" כאביונים וקבצנים, והיו מבני עמינו שחשבו לבטל הסבות, ומתחלה התחברו עם הרוסים והמציאו שיטת הסוציאליזם שהולידה את הקומוניזם כדי לרחם על השפלים והעניים, אבל לא עזר להם מאומה כי תיכף כשעלו הסוציאליזם הרוסים לשלטון הדיחו את כל היהודים שעזרו להם להצלחת המהפכה הגדולה, עוד היו הרבה עלילות דם במשך מאות שנים שזה חסר הגיון, אח"כ הגיע רעיון הציוני, להיות דרעיון התערבות בגוים לא הצליח, א"כ יש עצה חדשה להקים מדינה עצמאית וא"כ לא יהי' לגוים סבה לקנאות שאין אנו לוקחים מהם כלום, והנה כבר עברו שמונים שנה, וכבר ניסו כל השיטות י"א שאם ילחמו בכח גדול והעולם ירא' שהם חזקים יאהבו אותנו וי"א להיפך אם יוותרו ויסלחו יראו העולם שהם אנשים טובים אבל שום דבר לא הצליח, וכיום מתחזק שנאת ישראל ביתר שאת וביתר אז בגלל המדינה הזאת, ומה שקרה בשמחת תורה הי' לכאורה סבה שהגוים בעולם ירחמו עלינו ויעזרו לנו להביס את שונאינו, ופתאום התברר דהרבה גוים בעולם קונים כל השקרים שהעריבים מפצים עלינו אף שזה חסר הגיון, ובהכרח דבאמת יש שנאה אחת עמוקה אצל כל גוי של"ש כלל לבטל וכדהעיד רשב"י הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב, [רש"י פ' וישלח בראשית ל"ג ד' מספרי בהעלתך ס"ט] ופי' הגר"מ זעמבא הי"ד והגאב"ד דפוניבז' הגר"ש כהנמן זצ"ל, דאף דבעלמא דריש רשב"י טעמא דקרא, קאמר הכא "הלכה היא" פי' הלכה בלי טעם חיצוני, דכך היא המציאות התמידית דעשו שונא ליעקב, ומש"א בידוע ביאר הגר"ש אויערבאך זצ"ל ע"פ מעשה שהי' שמתבולל אחד שהתחתן עם גויה וכמעט שכח שהוא יהודי, אשתו היא זה שמסרה אותה להנאצים, הרי שגם אם יעשה פעולות שלא יהי' ידוע כלל שהוא יהודי נשאת שנאת הגוי עליו.

ובאור החיים הק' לעיל פ' בחקותי [ויקרא פרק כו פסוק ז] דמה שמוזכר בברכות שיהי' להם שונאים רק שיצליחו לרדוף אותם ולא כתוב שלא יהי' להם שונאים כלל "לצד שיוודע ה' כי כל האומות שונא ישראל בטבע המתקנא והיא שנאה יסודית ואין לה תמורה", ותת"ס בפ' ויגש [תורת משה בראשית מד יח וכ"כ בדרשות צה:] כי גדולה השנאה ששונאים או"ה ומלכיהם ושריהם של מעלה את ישראל מחמת קנאת הדת וקרבת הי"ת לנו, דלכן סיים מרע"ה ספר תורה בויכחו אויבין לך ואתה על במותימו תדרוך, דה"ל לברך שלא יהיו לנו אויבים כלל, אלא שזה א"א אפי' לע"ל שיהפוך אל עמים שפה ברורה יחד, מ"מ עוד יתגדלו ישראל יותר ויותר ויתקנאו בהם, אלא כשעושים רצונו של מקום נתקיים ויכחשו אויבין לך שאינם מראים השנאה אדרבא נראים כאוהבים אבל כשאין עושים רצונו של מקום מראים השנאה להדיא" וממילא מובן מאד מה שהגוים קונים כל שקר עלינו דזה מרגיע המצפון שלהם למה שונאים אותנו, דאם תקח מהם הסבה, ירצו לחפש סבה אחרת.

ועד"ז מובן שנאת ע"ה לת"ח ובימינו שנאת החילונים לחרדים שמלעיגים על בני ישיבות שאינם הולכים לצבא וחומסים כל כספי המדינה, ולמתבונן כל טענתם מופרך מיני' ובי' שהמשחקים והתברכות שלהם ומה שמשלמים לפנצ' עבור ההולכים לצבא אוכל שבעים אחוז מקופת המדינה, ומאידך המיסים שהחרדים משלמים עבור קניית דירות הם הרבה יותר מהעצם הקטנה שזורקים לישיבות ממש משל כבשת

ולזה עונה הקב"ה דנתתי את תורת דוקא לבני אברהם יצחק ויעקב שהם אנשים טובים בעצם שמחפשים הטוב ורוצים להיות טוב, והתורה שכולו טוב מתאים להם, וכן הוא לשון הגמרא מנחות נג: "יבא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים יבא טוב זה משה, דכתיב: ותרא אותו כי טוב הוא, ויקבל טוב זו תורה, דכתיב: כי לקח טוב נתתי לכם, מטוב זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב: טוב ה' לכל, לטובים אלו ישראל, דכתיב: הטיבה ה' לטובים" והתורה תחלתה גמ"ח וסופה גמ"ח, [סוטה יד:] וכדיבאר במהר"ל [נתיבות עולם נתיב התורה פ"ד] "כי התורה היא הטוב הגמור ולכן היא תורת חסד שהוא הטוב הגמור, ובתפארת ישראל פ"כ "התורה יש לה מדרגה זאת, שיסוד שלה שהכל נבנה עליו הוא הטוב האלקי", וכל מי שיש לו חיי תורה יש לו החיים הכי טובים בעולם הזה ובעוה"ב, וכדיבאר הגה"צ ר' אבגדור מילר זצ"ל דזה כוונת חז"ל תורה תחלתה וסופה גמ"ח דכמו אם אתה פותח ספר תחלתה וסופה אתה כבר מבין מה תוכן כל הספר, כך הקב"ה רוצה להורות בזה שעיקר תכלית כל התורה הוא להביא אותנו לחיים טובים ומאושרים, וכך אנו רואים באמת שהחיים ע"פ תורה שמחים ומאושרים, אבל הגוים שאינם טובים בעצמותם לא מתאימים לתורה ולכן החיים שלהם אינם טובים בעצם.

המנין הי' להעלותם לשורש האחדות

ויהיו בני ראובן וגו' במספר שמות לגלגלותם וגו' לבני שמעון וגו' פקדיו במספר שמות לגלגלותם: [שם כ"ב]

צ"ע למה דוקא בראובן ושמעון כתוב לגלגלתם, וגם למה בשמעון כתוב פקודיו ולא פקודיהם.

ויבאר ע"פ דבריו הנפלאים של ההפלאה כאן בפנים יפות שכתב להסביר עיקר ענין המנין, דהטעם דאסור למנות את ישראל סתם הוא דכלל ישראל הם נפש אחת וע"י המנין נעשה פירוד וגורם למדת הדין, אבל כשמחברים בשורש העליון נמתקים כל הדינים כי מאתו לא יצא הרעות והטוב כי השורש העליון הוא בלי רעה כלל, וזה"פ אני אמית ואחי' וגו' כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולם, [דברים ל"ב ל"ט-מ'] היינו כשמחזיר הדינים לשורשם שהוא חיות האמיתי בלי מיתה שכל מיתה הוא מצד הפירוד דכתיב כי המות יפריד וגו' ולכן כשצוה ה' למנותם אמר "שאו את ראש כל עדת בני" היינו שיעלה אותם לשורשם שהוא

הרש, אלא שעיקר השנאה שרואים עלינו שאנחנו זכינו לחיים מאושרים בעוה"ז מה שאין להם ומרגישים שיש לנו מה שהי' אמור להיות גם להם, ולכן לא יעזור שום דבר להוריד השנאה. - ע"פ דברי מו"ר הגרמ"י רייזמן שליט"א.

לצורך קבה"ת ומנין א' לצורך השראת השכינה, עי"ש עוד. הרי דענין המנין לא ה' סתם היכי תמצי לדעת מספרם אלא דע"י המנין גופא התחברו לשורשם בעולמות עליונים וא"ש שהי' צריך להיות דוקא עי"י משה ואהרן.

אחדות גורם המתקת הדינים

הנה למדנו מדברי פנים יפות דכל פירוד גורם מדת הדין וההעלאה לשורש האחדות ממתיק כל הדינים כי מאתו לא יצא הרעות והטוב, ומזה למדנו כמה גדול הסכנה כשיש פירוד בכלל ישראל ומאיזה גזירות יכולים להנצל עי"י האחדות.

הדברים הבאים נכתבו אחרי האסון במירון בשנת תשפ"א אבל כיון שיש כאן דברים יסודיים ורמזים נפלאים בענין מספר מ"ה ששמעתי מרבותי שליט"א ופ' במדבר הוא פרשת המספרים של כלל ישראל השארתי אותו במקומו באותיות קטנות.

המתקת הדינים בל"ג בעומר במירון

עד כמה הדברים מתאימים לאסון הנורא שקרה במירון בשנת תשפ"א בל"ג בעומר במקום הכי קדוש אצל רשב"י, ורבים שאלו על מה עשה ה' ככה, ואיך יתכן שדוקא במקום קדוש כזה ביום נורא כזה אצל רשב"י שמבטל וממתיק כל הגזירות ופותר את כל העולם כולו מן הדין ואצלו פועלים כל הישועות, איך הניח שיקרה דבר כזה, וכבר הארכנו בזה בשבוע שעבר דאין אנו מבינים חשבונות שמים, [ועצם השאלה לשאול על מה עשה ה' ככה אמר בזה הג"ר אברהם יהושע סולובייצקי שליט"א בשם סבו הגר"ח מה שהסביר פעם בקריה"ת פרשת נצבים עה"פ [כ"ט כ"א] "ואמר הדור האחרון בניכם אשר יקומו מאחריכם והנכרי אשר יבוא מארץ רחוקה וראו את מכות וגו' ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת", דרך דור אחרון וירוד, ונכרי שבא מדרך רחוקה יכול לשאול על מה עשה ה' ככה, שאנחנו יודעים ומחונכים שעל הקב"ה לא שואלים קושיות] ובכל זאת אחרי שביטלנו דעתינו, גילו לנו רבותינו כמה מהלכים של חיזוק והתעוררות שכבר הזכרנו.

אולם מהלך אחד אמרו כמה מצדיקי וממקובלי דורינו שליט"א, שכפי שנתברר שאלו שנספו היו נשמות מיוחדים מאוד כפי שנשמעו כבר במשך השנה מכל הסיפורים, וגם מתברר עוצם ההשגחה שהי' שם בין לטוב בין למוטב, שגר' בבירור שהקב"ה ירד ללקט דוקא נשמות אלו, ובדוקא ביום ובמקום זה, ובדוקא מכל חלקי כלל ישראל, שכנראה הי' כאן גזירה גדולה על כלל ישראל, ועי"י נשמות אלו נעשה המתקת הדינים גדולה, [ובוודאי זה לא פותר אותנו מלהתחזק כיון דאנחנו גרמנו לזה אכן במשך הזמן הי' שינויים רבים לטובה בכלל ישראל בעקבות אסון זה שהי' מאות אלפי חיזוקים בפרט עי"י המשפחות שהקימו הרבה שיעורי תורה וגמחים וחיזוקים באמונה ובעוד הרבה ענינים ¹¹] ולכן דוקא אצל רשב"י

¹¹ לדוגמא אביו של הבה"ח דוב שטיינמץ ע"ה ר' שלמה שליט"א התחזק מאד ביי"ג עיקרים והחליט להדפיסם בפורמט כיס ולהפיצו בישראל ובשנת תשפ"ב כבר הפיץ לערך 120,000 עותקים ומסר מאות שיעורים בזה בכל רחבי העולם גם יצא ספר באנגלית "אני מאמין" שכולל סיפורים וחיזוקים שונים באמונה, עוד דוגמא על הבחור יוסף יהודה לוי ע"ה שהתגלה כמ"פ בחלום לא' בארה"ב ולא' באנגלי

האחדות האמיתי, וזהו עובדא דהלל שלימדו כה"ת כולה על רגל אחת ואהבת לרעך כמוך, כי התורה אע"פ שמתחלקת לתרי"ג מצוות שורשה אחד, וכן בישראל בהחזירם לשורשם הוא אחדות האמיתי עם התורה, והעלאה זו נשגבה מאד להעלות הטוב שבדעת, דזה נרמז במש"כ עדת בני"י, וכו' שנקרא כתר שזכו בה בני"י בקבה"ת וזהו שאמר לגלגלותם. וזה מה שאמר יעקב הקבצו ושמעו בני יעקב לפי שרצה לברך כ"א לבדו, אמר תחלה שיתקבצו לשורשם העליון שהוא האחדות האמיתי, ולפי שראובן ושמעון לא הי' בכלל ברכת יעקב, הזכיר בהם לגלגלותם יותר משאר שבטים, ולפי שבחודש ניסן הוא בסוד הגלגולת לכן אמר באחד לחודש השני, שנשלם סוד הגלגולת כדי להתאחד בו כל מספרם ע"כ דברי ההפלאה והובא בקיצור בחת"ס.

ובזה יישב החת"ס למה כ' פקודיו ולא פקודיהם, כיון דלראובן אמר יעקב רק "אל תותר" [בראשית מ"ט ד' אב' בשמעון כתוב "ארור אפם כי אז אחלקם ביעקב" [שם ז'] וא"כ נחסרו משבטו ולכ"כ "פקודיו" כי פקודיו לשון חסרון כמו לא נפקד ממנו איש. וכ"כ במושב זקנים ובפי' רבינו חיים פלטיאל כאן בשם הרי"ח, דלכ"כ פקודיו לשון חסרון לפי שנחסרו מהם כ"ד אלף איש במגיפה, וכ"כ בעשרה מאמרות (מאמר אם כל חי ח"א פ"ג) כשמביא חמשה פירושים על תיבת תפקדו.

נמצא לפ"ז דעצם המנין לגלגלותם עי"י משה ואהרן חיבר כ"א לשורש האחדות, ולדברי החת"ס לעיל השפעת דבר זה הי' לכל הנשמות הכללות בהם כמ"ש למשפחותם ולבית אבותם, נמצא דלא הי' זה סתם מנין וספירה בעלמא לדעת המנין שלהם, וא"כ כל פעם שאנו קוראים פרשת במדבר אנו יכולים להתקשר באותה כח האחדות שהושפע לנו עי"י משה ואהרן וזה הכנה רבתי לקבה"ת.

וכאן המקום להביא ד' הזוה"ק כאן קיז: לבאר ענין המנין לצורך קבה"ת שהוזכר ברמז במש"כ במדבר סיני והמנין המפורש כאן לצורך השראת השכינה, דכיון שניתנה התורה והוקם המשכן רצה הקב"ה לדעת כמה הם צבאות התורה הראויים לקבה"ת וכמה צבאות ראויים להשראת השכינה, והנה כל דבר צריך להתיישב במקומו ולהתקשר בשורשו למעלה כדי שישורה הרוחני על הגשמי ולא מתקשר עד שמזכירים אותו בפה ולכן היו צריכים למנותם כדי לקשר כל העולמות ולהשרות פרקי מרכבה עליונה הרוחנית על מרכבה התחתונה שהם ישראל, ומנין התורה הוא להשרות התפארת שהוא סוד תורה שבכתב בתוך בני"י ומנין השני הי' כדי להשרות שכינתו במשכן ואז יתחברו תפארת ומלכות והוי כחד, וזה נרמז במש"כ במדבר סיני באוהל מועד מנין א'

וראינו שהי' הרבה השגחה מי יחי' ומי ימות, הרי בוודאי הי' מכון מהקב"ה מספר זה]

הנה מבואר בזה"ק פ' פקודי ע' רס"א וכדביארו בזה"ק עבודת ישראל ועוד, דבימי הספירה אחרי שיוצאים ממצרים מתעוררים דינים וקטרוגים על כלל ישראל אם ראויים לכך, והדינים נובעים משם "אלקים" וכדי להמתיק את הדינים צריך להפכם לאותיות הקודם להם, ואות אל"ף נשאר במקומו כיון שאין אות קודמו, ואות מ' בסוף כיון שמתהפך למ"ם פתוחה לא ניכר, וא"כ העיקר שצריך המתקה הוא האותיות האמצעיות שהוא "לי"ה" כמס' "מ"ה" וההמתקה של אותיות אלו הוא "כד"ט" בגי' "ל"ג". ולכן בהגיע יום ל"ג לספירה מתמתקין הדינים שמתהפך מ"ה ל"ג.

ואצל תלמידי רע"ק התעוררו הדינים, וביום ל"ג בעומר מתק רע"ק הדינים ע"י שהתחזק בשם היוצא בכל החמש אותיות אכדט"מ בגי' ע"ד, שזה השם של בטחון שיוצא מפסוק בטחו בה' עדי "עד", שהי' נצרך לבטחון גדול בהקב"ה כדי לחזור ולבנות תורה בכלל ישראל אחרי שהקב"ה מאס בתורתם של תלמידיו.

והנה מבואר באריז"ל דהמתקה דכד"ט הוא מפסוק כי טובים דודיך ר"ת כד"ט, והביאור י"ל ע"פ גמ' ע"ז ל"ה: דרבי יהושע לא רצה שר' ישמעאל יפקפק על תקנת חז"ל ואמר ע"ז הפסוק "כי טובים דודיך מיין", דחביבין דברי סופרים יותר מיינה של תורה, וזה מגיע ממה שמעריכים ומכבדים א' את השני, דלכן גם תנא א' לא יזלזל ולא ישאול כלל על מה שחברים התנאים תיקנו, ורע"ק בעצמו השריש ענין זה לתלמידיו החדשים שינהגו כבוד זה בזה, ועי"ז התחזק השם הקדוש ד"כד"ט" ועי"ז התמתקו הדינים.

ולפ"ז יוצא שבעצם כל שנה יש פחד גדול שלא יתעורר מס' מ"ה היוצא מאמצע שם אלקים ויגרום ח"ו לדינים גדולים, אבל כל שנה ע"י שנוהגים כבוד זה בזה, מתהפך המ"ה לל"ג וממתקים הדינים, ואם ראינו דבשנת תשפ"א לא התהפכו המ"ה לל"ג ונתעורר כאן דין גדול ונורא והי' כאן מ"ה קרבנות, א"כ א"צ להיות נביא להגיד שיש כאן דברים בורים לכלל ישראל שלא נוהגים כבוד זה בזה, וא"צ לפרש מה שקורה] וזה היפך משובים דודיך מיין, ולכן קרה מה שקרה, וצריך להשריש דגם אם מותר שיהי' חילוקי דעות אבל עדיין יש לכבד ולהעיר ולהחשיב אחד את השני. ונבאר"ל מבואר דבר"ח סיון יש באמת המתקת הדינים, כיון שכבר ספרנו מ"ה לעומר, וזה הפעם האחרון שיצא שם אלקים בלמנצח וגו' לכן כבר יצאו הדינים וזה עת רצון גדול.]

רשב"י תיקן ענין לא נהגו כבוד זה בזה

ורשב"י הוא זה שתיקן את כ"ד אלף התלמידים ע"י החביבות והאחוה שבין תלמידיו שקרא אותם חברים. כתוב בספר עמק המלך מתלמידי מהר"י סרוק תלמיד האריז"ל [שער י"א פ"י] שבא הרשב"י לתקן תיקון שלם על הפגם של תלמידי רע"ק שלא נהגו כבוד זה בזה, והוא ע"י שהיה מכבד מאד את תלמידיו ולא קרא אותם תלמידים אלא חברים, וזה שאמר "שנו מדותי, שמדותי תרומות ממדותי של רבי עקיבא", רבי עקיבא היו לו תלמידים, ולכן היה שייך הענין שלא נהגו כבוד זה"ז. כי באמת היו צריכים להיות חברים, מכיון שנקראו בשם תלמידי רע"ק נגרם ביניהם קנאת סופרים, ועי"ז נשתלשל שלא נהגו כבוד זה בזה, וכולם מתו מפסח ועד ל"ג בעומר, וכמ"ש בפרי חדש שיש קבלת הגאונים שבל"ג בעומר פסקו מלמות. ולזאת בא רשב"י לתקן הדבר ע"י שהוא יעשה את כולם 'חברים', וגם הוא בעצמו 'אחד מן

שהוא זה שבכוחו להמתיק הדינים ובפרט בל"ג בעומר שהוא יום של המתקת הדינים [ראה להלן באריכות] קרה דבר זה, ולהנ"ל בשם פנים יפות הדבר נתברר ביותר דע"י שנשמות אלו הי' מכל חלקי כלל ישראל היה כאן אחדות גדול והאחדות גורם להתמתק הדינים כיון שחוזרים לשורש הטוב, וכפי שגם העירו רבותינו שעלינו גם לתקן עניני בין אדם לחבירו דהפירוד הוא גורם גדול מדת הדין, ובכן א"ש דפ' במדבר הוא השלמה גדולה לעבודה זו דהוא להצטרף ולהתאחד יחד כל בית ישראל ולקבל מהשפעת מנין משה ואהרן.

אולם מו"ר הגרמ"י רייזמן שליט"א מיאן לומר דהי' כאן המתקת הדינים, וכי לזה יקרא המתקת הדינים, שנספו מן העולם מ"ה נפשות יקרות בב"א, אשר תסמנה שערות ראש לגדול האסון והשבר שלא נשמע כמוהו מעת התחלת היישוב החדש כאן בארץ, ואיך יתכן שזה נקרא המתקת הדינים, וכי אם ימותו 450 בני אדם גם נימא דבעצם הי' גזירה גדולה ונמתק ע"י אלו, וא"כ מה הגבול בזה, הכי נימא כשמתו כ"ד אלף תלמידי רע"ק שהי' המתקת הדינים?? ולכן נקט להיפך, ואמר בזה דברים יסודיים שנוגע להבנת כל ענין ימי הספירה ומיתת תלמידי רע"ק, והזהיר שאומר הכל בהשערה ואפשר לחלוק עליו:¹²

רמזי מספר מ"ה

[לפני שאביא מדברי רבותי שליט"א על מה מרמז מספר מ"ה, יש להקדים דהנה בוודאי לא דבר ריק הוא מה שיצא בדיוק מ"ה קרבנות במירון, דכיון דכבר הארכנו לקמן דאצל ישראל המספר אינו דבר מקרי כמו אצל גוים ובהמות, אלא כל יחיד ויחיד מושגח בהשגחה נפלאה, ואם הקב"ה זימן קרבנות אלו לפונדק אחד ויצא בדיוק מספר מ"ה

להתחזק במצות ק"ש [גם הוסיף שקדושי מירון ביטלו גזירות קשות שהיו אמורות להגיע חלילה על כלל ישראל] ובעקבות זה הדפיסו הוריו מאות עותקים של סדר ק"ש על המטה, [וידועים דרשותיו של הרב אלתר שליט"א ור' אבגדור חיות שליט"א] וא"א לפורטם כי רבים הם ובוודאי שזה גרם להתמתקת עצומות.

¹² האדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א אשר בתקופה אחרי שקרה האסון היה שבור ורצון לגמרי, והיה יושב בשקו ותעניתו וכמעט שלא אכל ושתה וישן, ולא הי' יכול לשאת צער המשפחות, והרבה סדרי לימוד ותיקונים הוסיף לעילוי נשמות הקדושים, ולא הי' יום שלא הזכיר האסון, ושאל את עצמו ואחרים מה רוצה הקב"ה מאתנו, הרי יש כ"כ תורה וחסד בדורינו, ולא הי' גדול בישראל שלא ליבן איתו שאלה זו, גי' הציע דצריך לתקן ענין פירוד לבבות, ומ"מ אמר דהי' בזה המתקת הדינים, ושאי"ז סתירא, וציין למשנ"ת בספר יהושע [ז] דיהושע עלה להלחם בני נהרגו ל"ו איש מישראל אח"כ ביקש יהושע לדעת מדוע, והתברר שזה קרה בשל העובדה שעכן מעל בחרם רואים מכאן שני דברים א': שאחרי אסון צריך לעשות חשבון הנפש להבין למה נפלו אנשים מישראל. ב': מבואר ברד"ק [פסוק ה'] שלצד הדינים היתה גם המתקת הדינים דזכות אברהם אבינו עמדה להם שם שהרי היו חייבין על החרם ולא הכו מהם אנשי העי כי אם ל"ו איש אלא שזכר להם הקב"ה זכות של אברהם שבנה שם מזבח. ואכן ליבן זאת עם זקני המקובלים שבדור והסבירו שכנראה הי' קיטרוג נורא ואיום על כלל ישראל והיהודים האלה גרמו המתקה גדולה שהצילה את כל הדור, אותם קדושים נבחרו בקפידא כדי לכפר על בני' איש לא יכול להסביר אחרת מדוע דוקא הם מכל האלפים שהיו שם, ורואים בחוש שהמשפחות שנבחרו להקריב את יקיריהם הם דוקא משפחות כאלו של הורים יקרים שקידשו את השם והצדיקו את הדין באהבה וההתנהגות הזו הוא ההמתקה הכי גדולה, ומ"מ אם הי' צריך להמתקה כנר' הי' עלינו קיטרוג עצום ולכן עלינו לחשוב חשבוננו של עולם מה רוצה הקב"ה, וכשהיתה גזירה על הכלל אצל תלמידי רע"ק אחז"ל דזה בשביל שלא נהגו כבוד זה בזה וא"כ אולי גם עלינו להתחזק בזה.

[והוסיף דאם לא נתנו ליהודים לעלות לרשב"י בחופשות זה אומר שמשוהו קורה בעולמות העליונים וליבו אומר לו שבשמים מתחולל רעש עצום]

י"ל כי לו יצויר שהיה חג ל"ג בעומר בזמן בית המקדש, בוודאי היה כתוב במשנה "השיר שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום ל"ג בעומר, פרק מ"ה דתהילים..." כי שם נתגלה עניינו של הרשב"י.

ועוד פלא, **במסכת סוכה דף מ"ה**: מבואר שבחו הגדול של רבי שמעון בר יוחאי. כי עניינו הוא 'נעשה אד"ם', והרי אין מקרה בעולם, הקב"ה ירד לגנו של האד"ם ביומו הגדול, לראות בגנים וללקוט מ"ה שושנים נאים בחצות הלילה, אין איתנו יודע עד מ"ה, אבל בלי ספק שנתאחדו בחד קטירא בצדיק זה שבעבורו נאמר נעשה אד"ם, וכמבואר בתהילים מ"ה ובסוכה דף מ"ה. שם במקומו של רבי שמעון וביומו של רבי שמעון נצטרפו עולם שנה ומ"ה נפש, למעלה מכל השגתנו. [מלבד מה שהארכנו כבר, הלימודים שצריך ללמוד בפועל בבחינת תרין רגלין על ארעא]. **עכ"ד הגרמ"י רייזמן שליט"א.**

פרשת ערכין מבטל מ"ה קללות דתו"כ

עוד ברמז מס' מ"ה שקשור לאחדות כלל ישראל שמעתי מפי הג"ר ישראל דוד שלינגר שליט"א. דהנה לד' רש"י ופשוטות חז"ל יש מ"ה קללות בפ' בחקותי אולם דעת הבעל הטורים ר"פ ערכין, וכ"ה בחיד"א **בנחל קדומים בשם הרוקח** דמספר התוכחות בתו"כ הוא מ"ה. וכתבו דלכן הוסמך פ' ערכין אחרי התוכחה כיון שאם נצרך מספר כל הערכין ביחד יצא קמ"ג שזה צירוף מ"ה תוכחות דתו"כ וצ"ח קללות דכי תבוא. וצ"ב איך יהי' פ' ערכין תיקון על התוכחה, וביאר ע"פ דברי **האמרי אמת** פ' בחקותי שביאר דברי המדרש כאן ועוד מקומות, דה"י פרשה זו מתנה למשה רבינו על שבמצרים עזר לכלל ישראל דראה בסבלותם וראה משוי איש על אשה משא צעיר על זקן ולהיפך וריחם עליהם ופעל אצל פרעה דכ"א יקבל משוי רק כפי כוחותיו, א"ל הקב"ה שיתן לו פ' ערכין, ופי' אמרי אמת דמשה ע"י שהשווה עבודת כל אחד כפי כוחותיו פעל כן לדורות גם ברוחניות והוא הגביה ערך כל איש ישראל דכ"א יעשה כפי כוחות שלו, ולכן יתכן דערך משה רבינו הוא כערך איש פשוט מישראל באותה גיל כיון דעד כמה שהוא עושה כפי כוחותיו הרי הוא שווה למשה רבינו. **עכ"ד האמרי אמת.**

אד"ם בגי' מ"ה מסמל ענין אחדות בכלל ישראל

ולפ"ז ביאר הרב שליט"א, דחלק משורש התוכחה בא ע"י פירוד, ועיקר תיקון התוכחה הוא ע"י אחדות ואחדות בא ע"י שכל אחד מעריך ומחשיב לחבירו שעושה כפי כוחותיו, ואז מעריכים אחד את השני וממילא מתמתקים כל המ"ה תוכחות, והרמז בזה כיון דאד"ם גי' מ"ה ואדם הוא שמבטא ענין זה דכלל ישראל הם גוף אחד דרק אתם קרוים אדם ולא מצינו אדם בלשון רבים כמו איש וגבר, כיון דאדם הוא רק מציאות אחד ואצל כלל ישראל בשעה שאחד לוקה כולם מרגישים וזה מבטא כח אדם, וכדכתוב בעוללות אפרים, אבל כשיש פירוד ח"ו ביניהם יש פגם בשם אדם ומתפרד המספר מ"ה, ונעשה מזה מ"ה קללות שבתו"כ, ומ"ה קרבנות אלו עשו אחדות עצומה בכלל ישראל ושוב נתחזק דמות "אדם" וכיון שעבר עלינו שנה דקורונה ולא שמענו המסר, והי' הרבה פירוד בכלל ישראל בדרכי ההנהגה במגיפה זו, לכן התקיים בנו ואם תלכו עמי בקרי וגו' ונקווה שמעכשיו נלמד להיות באחדות ולא יתקיים ח"ו שוב ואם תלכו עמי קרי **עכ"ד הרב שליט"א.**

וידידי הרב אהרן הכהן ארנטרי שליט"א ציין לגמ' חולין צב. דלתן שעורים אלו מ"ה צדיקים שהעולם מתקיים בהם ואינו יודע

החבורה'. לא כרבי עקיבא שהוא למעלה מהתלמידים ולכן לא היה מגן מקנאת התלמידים, אבל הרשב"י מדבר לתלמידיו המובהקים בשם "חבריא", "הזדרו חבריא קדישא", והגדול שבהם שהוא הרשב"י גם הוא נחשב להם כחבר, כיון שהוא עצמו בתוך החבורה כבר לא שייך קנאה, לכן לא היה שום מחלוקת בין תלמידי הרשב"י. [הדבר מובן הן בפשוטות והן בדרך סגולה] וכן כתוב בזוה"ק פרשת תרומה שבימיו של הרשב"י נתגלו סודות התורה, בגלל שהיו באהבה, "בגין דהוו ברחימו".

האריז"ל מזהיר את התלמידים להתחבר באהבה

וכתוב בספר דורש טוב להרה"ק ר' יעקב אבוחצירא זי"ע דרוש ד' לפרש פרק מ"ה בתהילים על רשב"י, ועל פסוק ח' **"אהבת צדק ותשנא רשע ע"כ משחך אלקים אלקיך שמן ששון מחברייך"** פי' "אהבת צדק" רצית שיהיה אהבה בין החברים, "ותשנא רשע" לא רצית שהרשע השטן יקלקל בין התלמידים כמו שעשה בתלמידי רע"ק, "על כן משחך אלקים אלקיך שמן ששון מחברייך", מהו "מחברייך"? לא שהחברים משחחו, דהכתיב "משחך אלקים", אלא שהשמן הששון, השמן השמח שיוצקים במדורת הרשב"י, לשמחת ל"ג בעומר שפסקו בו מלמות, - "מחברייך", בזכות ענין החברים זכה לתקן הענין שהיה בין תלמידי רע"ק. ולכן חוזר בכל כבא דשיר בר יוחאי, "שמן ששון מחברייך", כי האהבה השלימה ביותר בבית המדרש הוא כשכולם חברים גדולים וקטנים, וכן הזהיר האריז"ל בצפת בשנת ש"ל ואילך, אזהרה גדולה שיהיה אהבה בין החברים, כל התלמידים היו מתגוררים בחצר אחד בצפת, והזהירים בהזהרות נוראות שלא יהיה ביניהם פירוד רק חבורה באהבה, ורק אז יש רשות לגלות סודות התורה. ובסוף נודע מה שהיה שפרצה ביניהם מחלוקת והיה אותו הפגם של תלמידי רע"ק, ולקח הענין על עצמו והוא מת במגפה ולא הם. הכל בגלל חוסר אהבה ושלוש בין החברים, שע"ז אינם בגדר חברים אלא בגדר תלמידים. אבל הרשב"י העמיד חבריא קדישא שהיה שלום ביניהם עד יום אחרון, ואע"פ שהיו נחלקים הרבה במשניות, שהרי הרבה נחלקו בש"ס רבי יהודה ורבי יוסי, ואעפ"כ היתה אהבת חברים ביניהם בתכלית השלום, ולא עוד אלא שאפילו רבי יהודה נחלק הרבה פעמים בש"ס על רבי שמעון רבו. והוא פלא גדול כי בזוה"ק הוא מתבטל בתכלית הביטול לפני רבי שמעון, רבי יהודה ברבי אלעאי משבח את הרשב"י בזוה"ק בשבחים עצומים ומופלגים ממש כמשה רבינו, ואיך נחלק עליו כמעט בכל הש"ס? התשובה היא כנ"ל כי רבי שמעון עשה עצמו כאחד החברים, וע"ז הכל מובן.

נעשה אד"ם – מ"ה נשמות פרק מ"ה בתהלים,

דף מ"ה במסכת סוכה

עוד הוסיף מו"ר דבר פלא, דבתהילים פרק מ"ה כתוב לשונות של פסוקים שעליהם נתייסד הזמר "בר יוחאי", כי על הרשב"י נאמר "נעשה אדם נאמר בעבורך", אדם בגימ' מ"ה, וכמבואר בסידור בית תפילה שאחד מכוונות האריז"ל בספירת העומר ששם הויה דברכת "על ספירת העומר" יש לכוון בו שם מ"ה בגימ' אד"ם כזה: יו"ד ה"א וא"ו ה"א. וכמ"ש בפתח אליהו, מה שאמר אליהו הנביא זכור לטוב לרבי שמעון בר יוחאי כשהחל לגלות סודות הזה"ק "איהו שם מ"ה דאיהו אורח אצילות". ולכן ייסד **הגמ"ר רבי שמעון לביא זצוק"ל** מחכמי לוב, את הזמר בר יוחאי ע"פ השבחים דפרק מ"ה דתהילים, חגור חרבך על ירך גבור – וחרב הוצאת מתערה, 'הודך והדרך', 'שמן ששון מחברייך'. וא"כ

אם שלשים כאן וט"ו בא"י או להיפך כשהוא אומר וכו' הרי שלשים בא"י וט"ו כאן, אמר אב"י ורוביהו משתכחי בכנישתא דתותי אפתא יציע. וגם כאן ה' רובם של הנספים מא"י והמיעוט מחו"ל.

גילגולי תלמידי רע"ק

ואם כבר בשבט שמעון אנו עסוקים, יש לציין מה דאיתא במקובלים דכ"ד אלף תלמידי רע"ק היו גילגולים של הכ"ד אלף שנפלו משבט שמעון מעוון פעור, והם היו גילגולים של אנשי שכס שהיו מעורב בהם נשמות שהיו צריכים תיקון, ולא נתקנו לגמרי ע"י שהרגום שמעון ולוי, ולכן נתגלגלו בכ"ד אלף של שבט שמעון, ואח"כ בתלמידי רע"ק, ותיקונם ע"י רבי שמעון בר יוחאי ששמו **שמעון**, וביום ל"ג בעומר שהוא יום המתקת הדינים וכו"ל. וא"כ יש לרמז במה שכתוב **פקודיו במקום פקודיהם** שבוה נרמז חסרון כ"ד אלף וכו"ל, ויש לרמז בו חסרון **"מ"ה"** שחסר מפקודי**"הם"** למ"ה קרבנות שנחסרו מאתנו ביום של תיקון שבט שמעון ע"י רבי שמעון. ונרמז **"בג"לג"לותם לל"ג בעומר"**. ועוד שענין פקודיו שהוא חסרון נעשה ע"י שחסר בחינת מ"ה שהוא בחינת האחדות ממילא נעשה חסרון. וראה להלן עוד ברמז מספר מ"ה.

המספרים העגולים של השבטים

פקודיהם למטה ראובן ששה וארבעים אלף וחמש מאות וגו' פקדיהם למטה שמעון תשעה וחמישים אלף ושלוש מאות וגו' וכן כל השבטים.
[שם כ"א]

הנה יש כאן הערה גדולה איך יתכן דכל שבט יצא בדיוק מספר עגול של מאות, חוץ משבט גד שיצא שש מאות וחמישים, וג"ז פלא איך יצא בדיוק חמישים, וי"א [כמדומני הגר"ק זצ"ל בטעמא דקרא ושמעתי שכ"כ בפי' הרי"ד עה"ת ולא בדקתי] שבאמת ה' פחות או יותר, אבל אם ה' יותר מחמישים עיגלוהו ליותר ואם פחות מחמישים עיגלוהו לפחות, וקשה ע"ז דהרי בפ' פינחס [כו"ז] כתוב אצל ראובן שבע מאות ושלושים, ועוד דא"כ א"א לצרף הכל ביחד ולומר שביחד יש בדיוק שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמישים. [ובתורה תמימה כתב לענין מס' כלל ישראל כשיצאו ממצרים שכ' שש מאות אלף רגלי שלא כווננו לצמצם המספרים כמו שהם ממש רק בערך, גם דלא ה' האפשרות למנות בצמצום מחפזון היציאה והשיג ע"ז ¹³ מו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל דאיך יתכן לומר כן כשהתורה מעידה על המספר הזה]

מספר השבטים היה מכוון מראש

ואמר בזה הג"ר אליהו דיסקין שליט"א יסוד גדול, דכמו דפשיטא דמספר כל בני"ב ביציאת מצרים ובמתן תורה ה' בזה ענין מכוון דשש מאות רבוא אותיות לתורה וכ"ה ר"ת ישראל, וכן מס' השבטים מכוון נגד י"ב

מזלות ועוד הרבה ענינים וכן שבעים נפש נגד שבעים אומות ועוד הרבה, ה"נ המספר שה' בתוך של שבט ושבת, ה' בזה ענין מכוון למה צריך להיות דוקא מספר זה. וא"כ ל"ש כלל לשאול איך יצא בדיוק מספר עגול, כיון שמספר זה ה' מכוון מהקב"ה מתחלת הבריאה שכך צ"ל. **ומשל למה"ד** למי שעושה חתונה, והזמין מאה בקבוקי משקה, ואח"כ ספר מישהו כל הבקבוקים, ותמה מאוד איך יתכן שיצא בדיוק מספר מאה, והוא שוטה דהרי כמספר הזה הזמין בעל השמחה ה"נ במספר כל שבט ושבת.

ובזה מיושב גם שי' **הרמב"ן** במה שהק' **רש"י** בפ' כי תשא, [שמות ל' ט"ז] דאיך יתכן דה' מספר כלל ישראל אחרי יוכ"פ בנדבת המשכן שווה למספר דמנין כאן הרי עבר חצי שנה ובוודאי מתו הרבה מישראל ורש"י תי' דשנה שלהם התחיל רק בתשרי ולא מת אף אחד מהם עד מנין זה והק' **רמב"ן** איך יתכן נס כזה ולכן תי' הרמב"ן שכן אירע מעשה דבאמת מתו הרבה באותה חצי שנה, ובני עשרים שהשלימו שנתם באותה חצי שנה יצא בדיוק השלמת אותה מספר, וג"ז תמוה מאד שיצא בדיוק אותה מספר, הרי זה נס עצום ובשביל איזה תכלית צריך נס כזה, וכ"ה **הלבוש** על הרמב"ן, וד' אור החיים הק' [לעיל א' ב'] דבפ' כי תשא כלל גם שבט לוי וכאן לא כלל מס' הלויים ולזה נתחכם ה' להמתין לספור רק בר"ח אייר דאז יצא מס' זה בדיוק מבני"ב לבד הלויים, וצ"ע טובא וכי בשביל שבמנין ראשון ה' מנין זה צריך גם עכשיו מנין זה, ולהנ"ל א"ש דה' ענין מכוון שיהי' דוקא מספר כזה של שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמישים. [עי' לקמן רמזים בזה]

עוד ביאר בזה ד' **התוס' עירובין ו'** [ד"ה כצדן שהק' בשם ר"ת בהא דילפי' שיעור רה"ר ס' רבוא מדגלי מדבר, הרי היו טף ונשים לאין מספר, וכן ק' מערב רב, ותי' התוס' דלא גמרי ממשכן אלא מילתא דכתיבא במספרם וצ"ב למה, ולהנ"ל א"ש דלא ילפי' אלא ממספר שה' מכוון שיהי' כן אבל מספר הטף והנשים ה' מספר מקרי ול"ש ללמוד משם.

ובזה מבואר מה דאיתא **בזבחים קיח**: דמקור שהי' שבע שנים לחילוק הארץ דמדשבע שנים כיבשו מסתמא גם שבע שנים חילקו ופירש"י [ד"ה מדשבע] **"סברא בעלמא הוא"** וצ"ב מה שייכא זל"ז, וצ"ל שהבינו חז"ל דלא במקרה יצא שיקח ז' שנים בדיוק לכבוש את הארץ, דכן הם עניני הארץ בשורשם העליון וא"כ ה"ה חילוק צריך להיות כך ע"פ שורש הענינים. [ומהשתא מובן דאם ה' מ"ה קרבנות במירון יש בזה ענין מכוון ראה לעיל מה שהבאנו בזה]

עכ"ד הרב שליט"א. [ויישב בזה עוד כמה קושיות]

¹³ זכר זאת ליעקב עמ' ק"נ.

ביאור מספר ס' ריבוא ומס' הנוסף 3350

ויש כאן באמת להבהיר ההבדל בין מס' שישים רבוא ומס' שש מאות אלף ושלשת אלפים חמש מאות וחמישים, דהנה במנין של פ' כי תשא ומנין דכאן הי' 603,550 מאידך בפ' בא [שמות י"ב ל"ז] כ' דהי' כשש מאות אלף רגלי לבד מטף ובפ' בהעלתך [למקמן י"א כ"א] אמר משה להקב"ה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב, וצ"ע הרי הי' עוד 3550, והנה ביצ"מ יתכן דעוד לא השלימו מנין זה אבל בפ' בהעלתך כבר הי' אחרי המנין, ועמד בזה רש"י שם וכ' דלא חש למנות את הפרט, אולם באמת מצינו גם לענין הקמת המשכן גופא דהי' הבדל בין עיקר ס' ריבוא והשאר, דבפ' פקודי [שמות ל"ח כ"ז] כ' דמחציות השקל הגיעו 603,550 אבל מאת הככר שהי' של ס' ריבוא הי' מספיק כבר לכל מאת האדנים כבר לאדן, אבל את האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים שהי' מקביל ל-3550 עשה ווים לעמודים. וביאר המשך חכמה פ' ויקהל [שמות ל"ו ו'] דעיקר השראת השכינה בנוי על ענין ריבוא, ובעי' ס' ריבוא אבל כל מה שלא נכנס במס' ריבוא לא נכלל בעצם השראת השכינה, ולכן בפ"ז מברכות [מט:] בזימון איתא דרק בריבוא אומר הנוסח "יושב הכרובים".

והנה לענין קבלת התורה עיקר המספר הי' צריך ס' ריבוא, והדבר מובן ע"פ ד' הגמ' ברכות נח. דהרואה אוכלוסא מישראל אומר ברוך חכם הרזים שאין דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהן דומים זה לזה ותנא אין אוכלוסא פחות מס' ריבוא, וביאר המהרש"א שם והרמב"ן [בדורשה לשבועות הנקרא תורת ה' תמימה סוד"ה ונחזור] דבכלל ישראל יש ס' ריבוא דעות מחולקות והוא כלל כל הדעות ולכן ניתנה תורה בס' ריבוא במדבר להיות שכל התורה כלולה מכל חכמה ודעה ואין להוסיף עלי' מה שכל תלמיד עתיד לחדש נכלל בא' מאותם ס' ריבוא דעות "ואמרו לא הי' כדאי שתתקבל התורה אלא כדי שתהא מתקבלת לכל הדעות", [ל' רמב"ן] וכשם שמחולקין בצורה פנימי כך מחולקין בצורה החיצונית ולכן יש לברך על שרואה כ"כ צורות ופרצופין משונים זה מזה עד ס' ריבוא שהוא קצה האחרון, שאין צורה מכאן ואילך.

ויש כאן עוד ענין ידוע ונביא ד' הפנ"י בזה שכתב בקידושין ל. ד"ה והואיל לתמוה על מה שמצא בספרים קדמונים ואחרונים שמס' כל אותיות שבתורה ס' ריבוא וע"ז רומז נוס' ישראל"ל יש שישים ריבוא אותיות לתורה ולכך מס' בנ"י הי' ס' ריבוא דכל אחד מישראל יש לנשמה שלו מצוה אחת ואחיזה באות אחת [וגם לדורות יש הרבה נשמות כלולים בשורש אחד עד שתמיד יש רק ס' ריבוא שרשים כ"כ אריז"ל] וד"ז מוסכם ונזכר

בזה"ק ובשל"ה הק' ופלא גדול שבתורה שלנו יש רק חצי ממס' זה, ותי' שם שמצרפין התרגום, עוד תי' דכל אות יש לו שתי בחינות בקדושה חלק הכתיבה וחלק הקריאה שדיבר ה' עם משה ויש בחי' יש אם למקרא ויש אם למסורת ויש גם כ"ט אותיות דקריין ולא כתיבן וגם אותיות שלא נכרין במבטא ואין בהן רק בחינת כתיבה עי"ש.

הרי דלענין קבה"ת ועיקר השראת השכינה עיקר המס' הוא ס' ריבוא, ומ"מ המס' 603,550 הי' לזה ג"כ מכוון, כדשמעתי ממור"ר הגרמ"י רייזמן שליט"א מס' מגלה עמוקות, ורמ"ע מפאנו, וברית כהונת עולם, ונביא עכ"פ חשבונות פשוטים המרמזים למס' תרי"ג א' ממגלה עמוקות [ל"מ כעת כל המ"מ עי' מג"ע פ' וישב] דזה מרמז ל-613 מצוות דשש זה נגד שש מאות, וכשתצרף שלש וחמש וחמש הוא 13 עוד כתבו שאם תצרף גם מנין הלוויים 30 וד 50 ישאר עוד 870 עד למס' 613,000 ומקובל דזה נשלם ע"י לוויים מגיל עשרים עד שלשים. עכ"פ הי' בוודאי ענין מכוון שיהי' מס' זה דוקא. והוסיף מור"ר ע"פ ספה"ק דנשמות הנוספות מס' ריבוא הם נשמות חלשות יותר, ולזה היו הם רק ווים לעמודים, ועל כאלו נאמר שרע"ק דרש על קוץ וקוץ וכו' היינו גם הנשמות החלשות שאינם מעיקר ס' ריבוא, וזהו גם ד' הפנ"י דיש נשמות הנכללות בכתיב ולא קרי וכדו' דהם הנשמות החלשות שלא נר' לעין כ"כ עומק הפנימיות שלהם.

והנה יסוד גדול לימדנו הנצי"ב בתחלת הפרשה ליישב קו' הרמב"ן איך יתכן שלא נשתנה מס' זה, ותי' דכמו דבשעת מנוחת השכינה יש מס' מסויים של רבבות אלפי ישראל שאין השכינה שורה בלי זה, [ב"ק פג.] ה"נ כשהיו נצרכים לעבור דרך המדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב מקום מדור הקליפות הי' כמו מלך ההולך בראש צבאו במדבר למלחמה וע"ז הי' צריך דוקא מספר זה. וכיון שנקבע מתחלה דזהו הסך הנדרש, א"כ גם אם נתוספו עוד בני עשרים כ"ז שלא נחסר מצבא הקב"ה מס' זה לא נכנסו לצבא להמנות כי אם בנחסר ע"י מיתה או סבה אחרת שיצאו חוץ למחנה, ובהיותם עומדים במקום אחד לא חש הקב"ה לצוות למלאות הצבא עד שהגיע קרוב לכ' אייר שאז היו מיועדים לצאת לדרך והי' בראשם ע"כ בא הציווי לחזור ולמנותם ולמלאות זה הסך, וכמו כן במלכותא דארעא דרק בשעת מלחמה מצוה לפקוד את כל הגדודים ולמלאות משאר בני מדינתו מס' הידוע. עי"ש עוד.

ולהנ"ל מובן היטב דהי' ענין מסויים שיהי' דוקא מספר זה, ולא הי' ענין מקרי רק שאותם שנכנסו במנין היו מקושרים בעצם למערכת יותר גבוה ונעשו צבאות ה'

מדת שביעות רצון של נפתלי

ואנשי מלחמה להלחם עם כל הקליפות הנוראות שהי' במדבר.

הרי למדנו עכ"פ מכאן גודל ענין מספר בני אשר כל שבט ושבט יש לו מספר מכוון של אנשים, וגם מס' כל כלל ישראל ביחד יש לו מס' מכוון ומסויים, אם זה לענין מתן תורה או לענין השראת השכינה או ביציאה בדרך במדבר, וזה מבטא גודל החשיבות של כל יחיד דאם הי' חסר גם איש אחד כבר הי' מתבטל כל המספר, וכן אנו צריכים לחיות עם זה שכל יחיד ויחיד מאתנו חשוב מאד לפני הקב"ה ואם יחסר ח"ו עבודת יחיד אחד ממילא יחסר בכלל ישראל, ורשב"י הי' זה שגילה כן לענין מתן תורה, [במכילתא פר' יתרו פ"ג עה"פ: כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני "כל העם" - מלמד, שאם היו חסרים עד אחד אינם כדאים לקבל] דאילו הי' חסר גם איש אחד מישראל לא הי' שייך קבה"ת דהוא זה שהבין עומק המשמעות הפנימי של מספר בני ואיך כל יהודי חשוב לפני הקב"ה.

חסרון הלמ"ד בנפתלי

בני נפתלי תולדותם למשפחותם וגו' [שם מ"ב]

צ"ע למה כתיב בני נפתלי ולא לבני נפתלי. ובפנים יפות בשם אביו וכ"כ המלבי"ם ששונה הי' מנין נפתלי משאר המנינים, דבכל מנין הי' מצורך לברר השבט משאר השבטים, אבל בנפתלי שהי' האחרון לא הי' צריך לברר כי אחר שנמנו שאר השבטים לא הי' צורך למנות את נפתלי, שכבר ידעו ממילא כמה הם כיון שלא מת אף אחד ממנין הקודם לשי' רש"י פ' כי תשא. ובהעמק דבר בשם אריז"ל דמתחלה היו מניחין כל הפתקאות בתיבה אחת, ואח"כ באו כל הנשיאים ובוררים כ"א הפתקאות שלו, אבל הבני נפתלי האחרון לא היו צריכין לברר הפתקאות שלהם, אלא דעדיין לא מיושב למה זה נרמז בחסרון למ"ד דוקא.

ובבעל הטורים כ' לפי שבשבט נפתלי היו בנות יותר מבנים, ולכך רמז בברכת נפתלי אשה "נפתלי אילה שלוחה" ר"ת אשה. ועדיין לא נתברר היטב איך זה נרמז בחסרון למ"ד, וי"א ע"ש דברי הגר"א על "עת ספור ועת רקוד" דחסר שם למ"ד דלא כתוב עת "לספור ועת לרקוד" כיון דמבטלין ת"ת להכנסת כלה והלוויית המת, ולמ"ד מורה על לימוד, ובטל הלימוד, א"כ ה"נ בזה שנתברו הבנות יותר מבנים ממילא הי' חסר בתלמוד תורה.

והנה אצל נפתלי כתוב בפ' וזאת הברכה "נפתלי שבע רצון" ומלא ברכת ה'. ויל"פ מה שביעות רצון הכתוב כאן, ע"פ גמ' מגילה ו'. עה"פ זבולון חרף נפשו למות ונפתלי על מרומי שדה, זבולון מתרעם על מדותיו היה דהי' לו טענות להקב"ה למה לאחיי נפתלי נתת שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות, לאחיי נתת להם ארצות ולי נתת ימים ונהרות. אבל נפתלי לא מצינו שהי' לו טענות ואף שיתכן דלא הי' לו על מה להתלונן, אולם י"ל דנפתלי מדת שביעות רצון הי' לו דכל מה שניתן לו הי' מרוצה מזה. וי"ל דלזה גופא קיבל באמת חלק טוב מאד של שדות וכרמים, כיון שתמיד הי' מדתו להיות שבע רצון בלי להתלונן, ולהודות על כל דבר ממילא באמת קיבל חלק טוב. וי"ל בדרך צחות דלכן מצינו לו במנין דבמדבר וכן במנין דפינחס, דנמנה אחרון מכל השבטים, כיון דהי' תמיד שבע רצון ולא נדחף לעולם להיות ראשון, ולא איכפ"ל להיות האחרון, לכן בחר בהם הקב"ה ומשה להיות אחרון במנין, שידע שלא יהי' להם שום טענות.

ולפ"ז י"ל דגם בזה שהי' להן ריבוי בנות ולא כ"כ בנים, ג"כ לא התלוננו רק שהודו ושבתו להקב"ה על הבנות שיש להם אף שנחסר להם בלימוד תורה, ועוד חסרונות וכמבואר בב"ב בפ' מי שמת [קמא], מ"מ ראו תמיד הטוב במה שהי' להם, ויתכן שהקב"ה ידע שצריך מספר מסויים של בנות בכלל ישראל, וכין שידע שנפתלי לא יתלונן לכן התברכו ברבוי בנות.

ולפ"ז י"ל דדוקא בחלקו של נפתלי נרמז ענין ההודאה והשבח להקב"ה, שנא' בפ' ויחי "נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר" [בראשית מ"ט כ"א] ופי' בתרגום "נפתלי בארעא טבא עדב ואחסנתי" תהא מעבדין פירין יהון מודן ומברכין עליהן" וצ"ע וכי שאר שבטים א"צ להודות על חלקם, ולהנ"ל א"ש דזה הי' המדה המיוחדת של נפתלי להודות על כל דבר ולהיות מרוצה ושמח בחלקו, ולכן חלקו של נפתלי מסוגל לענין זה, לראות ולהכיר רק הטוב שבכל דבר ולהודות ע"ז.

מירון הוא חלקו של נפתלי

עד כמה הדברים מתאימים למירון הנמצא בחלקו של נפתלי, ששמה הוא המקום שכלל ישראל מגיע מדי שנה בשנה להודות ולשבח להקב"ה ושם יש ריבוי ברכות הנהנין, וכבר הבאנו חידושו של הארץ צבי מקוזגלוב [סי' כ"ח], דבמירון ברכת הנהנין דאו' שכ"ה שי' רשב"י, ולפ"ז יש ענין לכוון במיוחד בברכת הנהנין במקום זה ולהודות ולשבח שם להקב"ה על נסיך שכל יום עמנו. [וגם כשקרה לנו אסון נורא במקום זה, ביחד עם זה שצריך

וכו' וישראל עונים להם שמא יכולים לעשות לנו כגדולה שעשה לנו הקב"ה במדבר דגל מחנה יהודה וכו'.

להשתתף בצערן של ישראל, עלינו להודות להקב"ה על כל אלו שניצלו ברוב רחמיו, וגם על המתקת הדינים שאנו מקווים שנעשה מזה.

התועלת במה שבני לוי נמנו לבדם

אך את מטה לוי לא תפקד ואת ראשם לא תשא בתוך בני"י: [שם מ"ט]

וברש"י כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו, ד"א צפה הקב"ה שעתידה לעמוד גזירה על כל הנמנין מבין עשרים שנה ומעלה שימותו במדבר אמר אל יהיו אלו בכלל לפי שהם שלי ולא טעו בעגל.

וצ"ע טובא, דממנ"פ דאם בני לוי לא חטאו א"כ בלא"ה לא מגיע להם העונש ולמה ימותו אם יהיו בכלל הנמנים מבין כ' ואם יחטאו מה יעזור שלא יהיו נמנים בכלל בני כ', וביאר הגר"א **ברזל וצ"ל** דהחילוק בין אלו הנמנין מבין כ' ובין אלו הנמנים מבין חודש הוא חילוק בעצם מהותם ותפקידם, דהנמנים מבין כ' נקראים יוצאי צבא ובדברים ב' י"ד נקראים **אנשי המלחמה** והגזירה הי' תלוי בזה כיון שפחדו לצאת למלחמה ולא האמינו בדברו, ולכן לא רצה הקב"ה ביוצאי הצבא, אבל הנמנין מבין חודש מתחלת הוייתם הי' מוקדשים לעבודת ה' וכד' הרמב"ם סוה"ל שמיטה ויובל דהובדל שבט לוי לעבוד את ה' ולשרתו, והובדלו מדרכי העולם ולא יוצאים למלחמה וממילא ל"ש ליוצאי צבא ולא חלה עליהם הגזירה.

ויש להוסיף דלכן נמנו בני לוי כבר מבין חודש אף דאז הוא עדיין קטן מדאי לשרת במקדש, מ"מ צריך כבר לחנכו מגיל קטן שעתיד להיות משרת להקב"ה וזה חיים מסוג אחר ותמיד מזכירים לו שלא מתאים לו לעשות דברים מסויימים כיון ששייך לשבט משרתי ה', מאידך בישראל אף דהי' מצוה להיות מאנשי הצבא אבל אין לחנך אותו לכך דבהיותו ילד ובחור יש לו להשקיע רק בתורה ועבודה ולא בשום דבר אחר ורק אחר שנעשה בן עשרים יכול להתחנך להיות מאנשי הצבא.

ביאור ענין הדגלים

איש על דגלו באתת לבית אבותם וגו' [ב' ב']

וברש"י כל דגל יהי' לו אות, מפה צבועה התלוי' בו צבעו של זה לא כצבעו של זה צבע כ"א כגוון אבנו הקבועה בחושן ומתוך כך כ"א יכיר את דגלו.

ובמדרש מבואר דזכו לזה ע"י תאוה שראו התגלות הקב"ה בהור סיני עם רבבות מלאכים בסדר של דגלים, ומבואר שם דאומות העולם תמהין ע"ז ואומרים בואו אצלינו ואנו עושים אתכם שלטונים הגמונים ודוכסים

לזה ישראל עונים להם שטעות הוא בידם שלא מחמת איזה חינוך צבאי בא להם הסדר, רק שהוא ענין של למעלה מדרך הטבע, שראו כן במלאכים, והי' בזה דרגה נפלאה ברוחניות שיוכלו עי"ז להתקרב ולגור עם השכינה ביחד, וענין התאוה שהי' להם לא הי' תאוה גשמית דתאוה גשמית אינו רק עד שהשיג תאוותו ומה שמתאוים שוב אחרי שכבר השיג תאוותו אינו אלא דיש לו זכרון טוב אשר זוכרים את התענוג שהי' להם, ולכן רוצים שוב, אבל לתאוה רוחנית אין גבול בעצם דלרוחניות אין שום קצבה, והדגלים זכו ע"י תאוה רוחנית רק שממילא בתוצאה מזה הי' גם סדר גשמי. וכל ענין הדגלים הי' השפעות רוחניות כמבואר במדרש [ב' י'] דדגל יהודה הוא דגל של תורה, ודגל אפרים הוא דגל של התגברות על יצה"ר ודגל דן התגברות על ע"ז, [או] שמי שנכשל בע"ז הולך לאחור] וכל ענין הדגל הי' לימוד חי של מדות טובות והתקרבות להקב"ה שע"ז משתוקק ושואף תמיד להגיע לתפקידו ברוחניות ולגוים אין בזה שום השגה. **ע"כ חלק מדברי מו"ז וצ"ל.**

וע"ע **בזוה"ק קיח**: דצורת חניית השבטים סביב למשכן הי' כמו סדר המרכבה למעלה שיש מלאכים מד' רוחות מיכאל גבריאל אוריאל רפאל, וזה סוד ארי' נשר שור אדם, ונרמז **באבן עזרא** כאן, גם **רמב"ן** כ' כאן בשם מדרש דכשם שברא הקב"ה ד' רוחות בעולם כך סבב לכסאו ד' חיות וכנגדן סדר הדגלים וכו' ע"ש באריכות ומסיים שהי' הכל בחכמה וכבוד וגדולה לישראל ולכן יזכיר הכ' הכל בפרט.

ואכן במש"כ רש"י דהי' צבע הדגל כצבע שהי' האבן שלהם בחושן, אמר **מו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס וצ"ל**

¹⁴ שאמר בביהמ"ד "טוטנהעם עדת" לונדון בנשיאותו של הג"ר אהרן דוד דינר שליט"א אור ליום ב' דשבועות תשרי"מ ונדרס בילקוט שיחות מוסר.

¹⁵ וראה בדעת תורה לר' ירוחם כאן שהפליג בגודל ענין הסדר וחשיבותו לכל עניני עבודת ה' והביא מה שהפליגו מאד בענין זה בת"ת קלם ע"ש.

¹⁶ בביאור ענין צבע של שבט זבולון דמבואר במדרש כאן וברבינו בחיי פ' תצוה [שמות כ"ח ט"ז] שהי' אבנו יהלום והי' צבעו לבן, דהרי זבולון עסק במסחר ויהי' להם נסיון לומר דל"ש להצליח רק ברמאות, לכן הי' להם דגל בצבע לבן לרמז שיש לו לעסוק במו"מ ביושר ובנקיות.

וכבר כ' שפ"א תרל"ד דבמדרש הביאו הפסוק ודילוגו עלי אהבה, דחוק ממה שהי' להכיר כ"א שבטו ואבותיהם ומשפחתם, הי' זה לרמוז שיהי' כל אחד מיוחס לאבותיו וזה עצמו הדילוג שבנ"י יכולין לתפוס ולהתדבק במקום עליון בדילוג ושלא בהדרגה, וזה בזכות האבות הקדושים שהן המרכבה, וכבר אמר החי' הרי"ם במה דאיתא שיגיד אדם מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי דמי פתי יחשוב עצמו לדמות עצמו לאבות הקד' רק הפי' שלא יהי' נפרד ויהי' למעשיו אחיזה ונגיעה במעשה אבותיו, וז"ש באותה לבית אבותם שיהי' דמיון ורמז למעשה האבות ועי"ז יכול לאחוז בשורשם אף בדרך דילוג.

ובדרך צחות י"ל אם יש תמונות בבית של סבים וסבתות גדולים וצדיקים או סתם של צדיקי הדורות, אף שבדורינו דור חלש קשה ללכת בדרכיהם ממש, מ"מ יוכל להיות בבחי' "דגל" שתמיד יוכל להשריש בביתו שיהי' לכה"פ נגיעה בדרכיהם ואז יוכל לזכות במדרגות דרך דילוג.

ובמדרש פרשה ב סימן ג' א"ר חנינא בראשונה כל מי שהיה מראה איקונין של מלך באצבע היה נהרג והתינוקות הולכים לבית המדרש ומראים את האזכרות באצבע אמר האלהי' ודגלו עלי אהבה וגודלו עלי אהבה ¹⁷ ר' יששכר אומר ודגלו עלי אהבה אפילו אדם יושב ועוסק בתורה ומדלג מהלכה להלכה ומפסוק לפסוק ¹⁸

¹⁶ זכר זאת ליעקב עמ' ק"ז בשם ש"ר ר' ראובן בוכינצער וצ"ל.

¹⁷ היינו דבעצם זה חוצפה להראות באצבע על איקונין של מלך כאילו הוא סתם אדם בשוק ולהראות באצבע על אזכרות בס"ת זה כאילו מראים על צורת המלך, ומכאן אולי מקור להראות באצבע בהגבהת ס"ת, וא"כ יש לנו לחשוב שזה זכות וחביבות מיוחדת שאנו רשאים לעשות כן, ולפי דיקדוק המילים נר' שיהי' דוקא בגודל. אבל במעם לועז פ' כי תבוא כ"ז כ"ז הובא המנהג להראות בורת.

¹⁸ לא ברור הכוונה, ובפי' אמרי יושר הבין שמדלג על הלכה קשה והקי' הרי אמרו רועה זונות זה האומר הלכה זו נאה והלכה זו אינו נאה מאבד הונה של תורה ותי' דהיינו בשאינו קורא אותה כל עיקר א"כ כאן איירי בחורז מנביאים לכתובים והדברים שמחים כמסיני, כי ד"ת עניים במקו"א ועשירים במקו"א. והג"ר ירחמיאל מוסקוב שליט"א השווה לזה ד' האלשיך תהילים פרק י"ט ועוד מקומות דמי שחורז מתורה לנביאים ונביאים לכתובים גם שלא בדרך סוד מתגלה בזה אש התורה דמעמד הר סיני, וא"כ יש בזה נח"ר מיוחדת מי שמוסר שיעור ומצליח לקשר כל חלקי התורה ביחד, ובפי' ידי משה פי' שלא יאמר אדם איך אלמוד למשל ספר הזוהר שיש בו כמה מאמרים חמורים בלי מבין וצריך אני לדלג אותן מ"מ עלי אהבה, ויל"ע אי הכוונה שבאמת ידלג אותן, או גם שיקראנו זה בחינה של דילוג דהרי אינו מבין, ובפשטות הכוונה למי שיש לו הבנה חלשה ולכן כל פעם שמגיע לסוגיא קשה הוא

אמר הקדוש ברוך הוא חביב הוא עלי ודגלו עלי אהבה ודילוגו עלי אהבה, ד"א ודגלו עלי אהבה אמר הקדוש ברוך הוא יש לאומות דגלים ואין חביב עלי אלא דגלו של יעקב [היינו כמו שסידר יעקב השבטים סביב מטתו כמבואר במדרש לקמן] הה"ד ודגלו עלי אהבה, ויל"פ דפירוש השלישי הוא גופא הסבר לשני פירושים הראשונים, דלכן יש כח לתינוק להראות על האזכרות, וכן לע"ה יש חביבות כשמדלג מפרשה לפרשה, כיון שהם בני אברהם יצחק ויעקב, וכשהקב"ה רואה אותם הוא רואה את יעקב, ועיקר כח הדגלים הם שמסמלים הקשר שיש לנו לאבותינו.

ובאמת מפורש במדרש דענין הדגלים הי' קשור לאבות הקדושים וז"ל המדרש "וכשם שהיו אותיות לכל שבט ושבט, כך היו סימנים לכל דגל ודגל, על שם אברהם יצחק ויעקב. אות של דגל מחנה יהודה, היה איי ראשי שמות האבות: דגל מחנה ראובן היה כתוב בצע, על שם האבות השניות: דגל מחנה אפרים היה כתוב על שם האבות השלישית רחק: ובדגל מחנה דן כתוב עליו על שם האבות האחרונות מקב וזהו האותיות איי כלומר אודותי: בצע מן הגזל: רחק רחקו עצמכם מע"ז ומן הדומה לה: מקב והוא כלי גרון, כלומר חייב אדם להרוס ע"ז, כמו שנאמר כי הרס תהרסם (שמות כג כד): וה' של אברהם לא היה כתוב בדגלים, אלא על ארון הקדש במחנה לויים, וה' משמו של הקדוש ברוך הוא, שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם ויוצא אותו החוצה (בראשית טו ה), כלומר ארון הקדש בענן הולך לפני ישראל, והענן היתה נעשית כמו ה', וכל זמן שה' עומדת היו ישראל חונים, וכשהיתה מסתלקת היו ישראל נוסעים, והיינו דכתיב לנחותם הדרך (שמות יג כא), וכתיב להנחותם בהדרך (נחמ"י ט יט), על ידי ה' מורה להם הדרך, ועוד כתיב ובהאריך הענן על המשכן (במדבר ט יט), על ידי ה' מאריך הענן. ובהעלות הענן, על ידי ה' עלות הענן, וזהו הה' שהוסיף הקדוש ברוך הוא לאברהם, שנאמר לא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב וגו' (בראשית יז ה). ה' מנין אותיותיו עולין כ"ו לפיכך אמר הקדוש ברוך הוא אהיה אשר אהיה (שמות ג יד), ומניין אהיה כ"א, נשתיירו מן המניין ה' שהוסיף הקדוש ברוך הוא לאברהם, ובעבור אותו הה' שהוא משמו של הקדוש ברוך הוא, לכך היתה על ארון הקדש בענן".

מדלג ע"ז או שרק קורא בלי הבנה, וס"ד שאין להקב"ה נח"ר מסוג לימוד כזה קמ"ל דכיון שעושה כל מה שביכולתו הקב"ה מחבב אותו, וי"ל דהחביבות בכ"ז שבוודאי תשוקתו לבוא לדרגת אבותיו שכן הבינו הכל, ושייכא לדגלו של יעקב המבואר לקמן. וי"ל דבתיקון ליל שבעות שמדלגין מפרשה לפרשה אנו מבטאים ד"ז.

רמז האבות הקדושים במספר ט"ו

והנה כדברים הנ"ל הביא רבינו יואל ברמזיו ואחרי שהביא הרמזים לשמות האבות על הדגלים הוסיף וז"ל "וה"א של אברהם עם אות של שם הרי "יה" על הענן, וכשהי' הענן עולה היו יודעים שיש להם ליסע וכשנח היו נחים, הרי האותיות על הדגלים וזה באותות באותיות והוא כתיב חסר יו"ד היו"ד נגד "יה" שהי' על הענן לכך חסר וזהו לבית אבות האבות" מבואר מדבריו דהענן הי' נוסע בכח שם "קה".

ושמעתי בזה מפי הג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א דלפ"ז יש לרמז בזה עוה"פ כוחם של האבות לומר דהיו הולכים מכוחם של האבות, ד"ה גימ' ט"ו, ומספר ט"ו מסמל כוחם של האבות דהנה בספר גימטריאות לרבי יהודה החסיד נעניינים שונים סימן יב הובא בחיד"א עשרות פעמים ט"ו שנים ראו אבות העולם זה את זה, וט"ו שנים למדו התורה - בכל יום ולילה ט"ו שעות, ג' שעות לכל תפלה כחסידיים הראשונים] ובן ט"ו לתלמוד, ובחגיגה מונה ט"ו שמשמש רקיע ערבות - סולו לרוכב בערבות ביה שמו" (תהילים ס"ח ה'); לכך יסד דוד ט"ו שיר המעלות, ניש להוסיף דאיתא במדרש שיעקב אבינו אמרם ולכן רמז מס' ט"ו שמראה על צירוף שלו לאבותיו] וט"ו מעלות בעזרה, וט"ו שבחות ב"שיתבח', וט"ו "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת" וכו' (דה"א כ"ט י"א); וישראל נקראו 'פאר' - "אשר כך אתפאר" (ישעיה מ"ט ג'), ט"ו תיבות בפסוק (דברים כ"ו י"ח): "וה' האמריך היום", וט"ו לשון שירה בחומש, ובט"ו בניסן נגאלו ישראל ממצרים.

והחיד"א בחומת אנך כותב בשם רבינו הרוקח: יברכך ה' וישמרך, ג' תיבות וט"ו אותיות כנגד שלשה אבות שראו זה את זה ט"ו שנים וכנגד זכות אבות וי"ב שבטים. ועוד כותב שם: ובמקום אחר כתבתי אני בעניי בשם רבינו יהודה החסיד ז"ל שבזכות ט"ו שנים שהיו האבות ביחד, נתקיימו העולמות, ואפשר לומר כי כל ברכת כהנים שיש ט"ו תיבות בשלשה פסוקים יברכך יאר ישא - הכל בזכות האבות שעבדו את ה' ט"ו שנים במעמד שלשתן. והשלשה פסוקים נגד שלשה אבות והט"ו תיבות רמז ט"ו שנים שהיו ביחד, ואלים זכותיהו לברך את ישראל עכ"ל.

והנה במס' ב"מ פה. דכל שהוא תלמיד חכם, ובנו תלמיד חכם, ובן בנו תלמיד חכם, - שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם, שנאמר ואני זאת בריתי וגו' לא ימוש מפך ומפי זרעך ומפי זרעך זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם. מאי אמר ה' - אמר הקדוש ברוך הוא: אני ערב לך בדבר זה. מאי מעתה ועד עולם - אמר רבי

ובצור המור בתחלת הפרשה כתב דכל מה שהקב"ה בעצמו הלך עמהם במסעות וכל הדברים הנפלאים שהי' בדגלים, הי' בזכות אברהם יצחק ויעקב. כמו שאמרו במדרש הנעלם וה' הולך לפניו יומם. זו מדת אברהם שהוא מדת יום חסד אל כל היום. ולילה בעמוד אש זו מדת יצחק פחד לילה. ללכת יומם ולילה זו מדת יעקב שהוא יושב אהלים. ולכן תמצא כי מכח אלו העננים שהולך הש"י עמהם בעמוד ענן ביציאת מצרים. שהם בזכות אברהם יצחק ויעקב. היו הולכים עננים לפני הדגלים. כאומרו וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן. ואמרו ז' עננים כתובים למסעיהם. ואם תדקדק בהם תמצאם י"א עננים כנגד י' ספירות ואחת עליונה על כולם. אלו ואלו לדבר א' נתכוונו שהם ענני כבוד וסוכות שהושיבו בהם בצאתם ממצרים. בכח שם המפורש של ע"ב היוצא מו"ס ע"ב וי"ב א וי"ט. שהם כנגד אברהם יצחק ויעקב כמ"ש שם.

ולפי שאלו הדגלים היו נוסעים בכח האבות הראשונים. אמר בכאן איש על דגלו. באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל. כי בזכותם חונים ובזכותם נוסעים. ולכן אמרו כי מפות הדגלים היו צבועות כמין אבני החשן. ובדגל יהודה היה צורת הראיה דכתיב גור אריה יהודה. ובדגל ראובן היה צורת אדם על ענין הדודאים. ובדגל אפרים צורת שור כנגד בכור שורו. ובדגל דן צורת נשר. לפי שנאמר בו דן גור אריה. וכמו שהאריה מלך בחיות כן הנשר מלך בעופות. ולכן היה בדגלו נשר. ועוד היה בדגל דן צורת נשר. לפי שהיה עמו נפתלי בדגלו. ונפתלי ברכו משה ע"ה בברכת נשר. דכתיב ולנפתלי אמר נפתלי שבע רצון ראשי תיבות נשר. וכן אמרו שהיו באלו הדגלים אותיות אברהם יצחק ויעקב בסדר הזה. אל"ף מאברהם. יו"ד מיצחק. יו"ד מיעקב. בענין שהיה בדגל יהודה איי. ובדגל ראובן בי"ת מאברהם. צד"י מיצחק. עי"ן מיעקב. והוא בצע:

ובדגל אפרים רי"ש מאברהם. חיי"ת מיצחק. קו"ף מיעקב. והוא רחק. ובדגל דן מ"ם מאברהם. קו"ף מיצחק. בי"ת מיעקב. והוא מקב. נשאר הה"א מאברהם. שהוא היה הענן הגדול הנוסע לפניו והיא כנסת ישראל. באופן שבזכות אברהם יצחק ויעקב היו נוסעים. ולכן תמצא באלו הד' תיבות ראשי תיבות שלהם אברם. ואמצע תיבות יצחק. וסופי תיבות יעקב. וכן יש רמזים גדולים באלו התיבות ואין להאריך בהם. לפי שכבר כתבתי שענין הדגלים הוא דבר עליון רמז לדברים עליונים. עי"ש באריכות.

יותר מאפרים קמ"ל דהכוונה סמוך לו. וצ"ע דלמה באמת לא כ' והחונים עליו וברמב"ן שמות ל"ה כ"ב כ' דמורה שהי' טפל לאפרים אולם ר"ח פלטיאל כאן כ' דבכל השבטים הי' ניכר איזה שבט הוא עיקר הדגל ומי טפל אבל מנשה ואפרים היו שווים ולכ"כ ועליו. ובמשך חכמה כ' דבאמת ועליו ל' חשיבות ומש"כ בלשון זה דבאמת במספר ב' פניחס היה בני מנשה רבים יותר מבני אפרים ולכן שם באמת הקדים מנשה לאפרים, ולכן רמז כאן דבסוף גבר על אחיו והי' מעליו משא"כ שאר השבטים לא גברו על ראשי דגליהם.

ואכתי צ"ב דסו"ס עכשיו עדיין לא הי' יותר מאפרים ומה תועלת להזכיר עכשיו מה שעתיד להיות יותר. וביאר הגר"א רמזל דצ"ל דענין הריבוי של מנשה שכ' בסו"פ פניחס לא הי' רק ריבוי בכמות אלא זה מגלה על ברכה מיוחדת על שעלו ונתעלו ברוחניות יותר מאפרים, והתעלות זו לא התחיל סוף מ' שנה אלא שכבר התחיל עכשיו, וזה הרמז כאן ועליו דאמנם עדיין לא עלו כ"כ אבל הי' כבר התחלה של עליה מיוחדת למנשה אלא שלא התבטא בפועל רק עד סוף מ' שנה, ובוודאי עיקר הפי' הוא שהוא סמוך לו דהא כאן בפועל היו אפרים יותר אבל רמז יש כאן למה שהי' בסוף.

וזה נרמז בברכת יעקב למנשה ואפרים שלא העמיד את אפרים לכתחלה לצד ימינו רק שכל את ידיו, לרמז שאי"ז צורה של קבע שאפרים חייב להיות יותר ממנשה תמיד, רק אם מנשה יעבוד על עצמו יוכל להצליח יותר מאפרים, ואכן מנשה השריש רמז זה לבניו ונכדיו, ואכן הצליחו להתעלות יותר מאפרים, וא"ש מש"כ בנצי"ב דשבט מנשה הי' הת"ח ולכן לקח משה חצי שבט מנשה לבנ"ג ובנ"ר שהם ילמדו אתם תורה. עכ"ד הרב זצ"ל.

ומזה נראה, דפעמים יכולים לראות בחור שאינו כ"כ מוצלח בלימודו וק' לו להבין ועמל הרבה ואתו ביחד יש בחור כשרוני ומוצלח ויודע ומבין הרבה יותר ממנו, דיתכן דעכשיו הוא אכן בפועל מעל הבחור החלש, אבל ברבות הימים ישתנו היוצרות כיון דהבעל כשרון סומך על כשרונו וגם מתגאה, ובסוף מאבד סייעתא דשמיא והחלש עמל הרבה ומתפלל להקב"ה תמיד שיצליח, ובכן אפשר כבר עכשיו לומר שהוא מ"עליו" כיון שלפי הנתונים עכשיו נראה שיהי' כן בסוף.²⁰

²⁰ והנצי"ב כ' יסוד גדול לחלק בין המנין כאן שהיו בני אפרים מרובים מפ' פניחס שהי' מנשה מרובים, דבהנהגה למעלה מדרך הטבע אפרים החזק, אבל בהנהגה בדרך הטבע מנשה חזק יותר, ולפני חטא המרגלים היו אמורים ליכנס לא"י למעלה מדרך הטבע ולכן בני אפרים מרובים, אבל אחרי חטא המרגלים ונגזר על דור המדבר למות, א"כ באי הארץ הי' להם הנהגה של דרך הטבע, ובזה מנשה חזק יותר, ולזה שם יעקב

ירמיה: מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה. ובתוס' [כתובות סב: וב"ב נט. ד"ה והחוט] כתבו דה"מ בראו שלשתן זה את זה, דוגמת ר' ביסא ור' חמא ור' אושעיא, נמצא דע"י דג' אבות ראו שלשתן זה את זה, מתקיים הכח של האבות, ¹⁹ וא"ש דנרמז מס' ט"ו בדגלים, וכן בשמות השבטים שמעיד על כשרותם נרמז שם י"ה כמ"ש רש"י פ' פנחס [לקמן כו ה'] "דלפי שהיו האומות מבזין אותם ואומרים מה אלו מתיחסין על שבטיהם, סבורין הם שלא שלטו המצריים באמותיהם, אם בגופם היו מושלים קל וחומר בנשותיהם, לפיכך הטיל הקדוש ברוך הוא שמו עליהם, ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה, לומר, מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם. וזה הוא שמפורש ע"י דוד (תהלים קכב ד) שבטי יה עדות לישראל. השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם, לפיכך בכולם כתיב החנכי הפלואי", ולהנ"ל דמרמז למס' ט"ו לומר דזה הכל בזכות האבות. וכן א"ש דנכנס מספר ט"ו בברכת כהנים דכח האבות הוא זה שנותן קיום לברכת כהנים.

וכ"ז מצטרף למש"כ בתחלת הפרשה דכל ענינו של המנין ב' במדבר הי' לקשר את כלל ישראל לאבות הקדושים, ולכן הוזכר כ"כ הרבה פעמים בפרשה זו ענין "בית אבותם" וזהו ההשלמה וההמתקה לתוכחות דפ' בחקותי שנא' שם וזכרתי את בריתי יעקב וגו' ולזה הי' להם כפרה וזכו להשראת השכינה גם אחרי חטא העגל, ולזה נתקנאו אומות העולם דהי' פשוט להם דא"א לעמוד בקיום תורה ומצוות, וכיון שיכשלו בחטא יאבדו הכל ויענשו, אבל לא ידעו דמחמת חביבות לכלל ישראל ע"ש הם בני אברהם יצחק ויעקב, יכפר הקב"ה על הכל ולהיפך עוד יזכו לקירבה גדולה אח"כ בהשראת השכינה בניהם במשכן ובדגלים, ובהנהגת י"ג מדות.

חשיבותו של שבט מנשה על אפרים

ועליו מטה מנשה וגו' [ב' כ']

וברש"י כתרומתו ודסמיכין עלוהי ומזה למדו חז"ל [מנחות צו.] דעל בסמוך ופי' המפרשים דלא למדו משאר מקומות כמו והחונים עליו דשם ז"פ דהפי' שחונים לידו אבל כשלא כ' והחונים ס"ד דהפי' כפשוטו שהי' חשוב

¹⁹ וכתב בפרדס יוסף החדש ב' נשא [לקמן פרק ו פסוק כג] דכיון שהיו האבות במצב זה, מובן מה שמובא בספר ראש גולת אריאל (ח"א עמ' רצ"ד) שהחפץ חיים זצ"ל שאל את אדמו"ר בעל האמרי אמת זצ"ל מגור, דכיון שהיו לנו ג' אבות - אברהם יצחק ויעקב, הרי אנו במצב של כל מי שהוא ת"ח ובנו - ובן בנו, אין התורה פוסקת, וא"כ לא תפסוק התורה מבני" לעולם וע"ש מה שענה לו אדמו"ר זצ"ל מגור, ולהנ"ל מובנת שאלתו של בעל החפץ חיים זצ"ל כיון שג' האבות ראו זה את זה ט"ו שנים, שפיר שייך עליהם ענין זה של כל שהוא ת"ח וכו'. ובאמת לכ' לא קשה קו' הח"ח דלא כתוב שיתקיים התורה בכל אחד מזרעו, וא"כ הרי חזינן דהתקיים התורה אצלנו עד היום הזה.

ביאור ענין תולדותיו של משה

ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה' את משה וגו' ואלה שמות בני אהרן, וגו' אלה שמות בני אהרן וגו' וימת נדב ואביהוא וגו' [ג' א- ד]

וברש"י ואינו מזכיר אלא בני אהרן ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו. וצ"ב וכי בשביל זה לא יזכירו בניו של משה עצמו, ועוד דלמה דוקא כאן נקראו תולדותיו של משה, ועו"ק הרי משה לימד תורה לכל ישראל וכולם נקראו תולדותיו וכ"ה הכלי יקר, [וע"ע בהעמק דבר ואזנים לתורה] עו"ק מש"כ ביום דבר ה' את משה דמה ענינו לכאן דוקא [ע"י רש"י ²¹ ואוה"ק וכלי יקר] ועו"ק איך נכנס פרשה זו לכאן הרי עיקר הענין הוא מנין בני ישראל לשבטיהם לענין הדגלים ומנין בני לוי לענין תפקידם ולהיות במקום הבכורים, וא"כ ל"ל להגיד מי הם בני אהרן, ורמב"ן תי' כי כאשר השלים מספר כל ישראל לתולדותם לבית אבותם ורצה להזכיר תולדות שבט לוי התחיל בראשי השבט ההוא.

והנראה בעז"ה ע"פ דברי שפ"א תרמ"ו שעמד בזה דהרי משה לימד תורה לכל ישראל, ותי' שאלו התולדות הם דרכים חדשים שהמשיכו אבות העולם מלמעלה, ואלה תולדות נמשך אחר תולדות אברהם ויצחק יעקב דכתיב בהו תולדות, ומרע"ה המשיך דרך התורה לעוה"ז אך בני" לא נשארו בזאת המדרגה בשלימות ונפלו מזה ע"י החטא והלויים נשארו במדרגה זו ונקראו תולדות משה, והלויים ה' תיקון לכל בני", והענין שהחליף השי"ת מהבכורים ללויים, כי הם ב' דרכים דרך האבות ה' אצל הבכורים ודרך משה רע"ה ה' אצל הלויים, ונשלמו הלויים ע"י שניתן להם כח הבכורים ונמצא שיש לכל בני" חלק בעבודת הלויים, והקב"ה הכין סבה שלא יאבד מבני" הכח שניתן להם בקבה"ת, והי' העצה דביקות בני" ללויים ולויים לכהנים עד שיש לכולם אחיזה בשורש וז"ש נתונים נתונים המה פי' הכח שלהם והכח של בני" הניתן להם הכל נתונים לאהרן ולבניו עכ"ד.

ולדבריו מבואר היטב למה נקט כאן דוקא ענין תולדות משה דהרי עיקר הענין כאן הוא לקשר כלל ישראל

את יד ימינו על ראש אפרים להורות על הנהגה ניסית ומ"מ השאיר את מנשה אצל רגל ימינו להורות על הנהגה טבעית שמנשה יהי' בצד ימין.

²¹ לשון רש"י דביום דבר ה' את משה נעשו אלו התולדות שלו שלמד מה שלמד מפי הגבורה וצ"ע וכי לימד אותם הכל ביום מתן תורה, ואמר בזה מורינו המשגיח הגה"צ רבי מתתיהו סולומון זצ"ל במה דאיתא דהלומד ע"מ ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד דהיינו דכבר בשעת הלימוד גופא מקבל סיעתא דשמיא להבין ולקלוט בצורה כזו שיכול ללמד לאחרים, וא"כ כיון שמשה כששמע מפי הגבורה ה' כל כוונתו ללמד לכלל ישראל הרי כבר מעתה קיבל כח זה ואפשר כבר להחשיבם כבניו מעכשיו. מירידי הר"ר ראובן ארי' זאהן שליט"א ששמעו מפיו.

לדרכו של משה רבינו שהוא דרך התורה שנפלו מזה ע"י החטא, ולזה נקט ביום דבר ה' אל משה בהר סיני דאז ה' הזמן שהמשיך משרע"ה דרך התורה לכלל ישראל ומזה נפלו, וכאן ה' התיקון לזה, ע"י שיתדבקו בלויים ע"י החלפת הבכורים, ולויים לכהנים, וא"ש דהקדים ענין בני אהרן ונקט בני אהרן לחוד כיון שאהרן הוא היותר קרוב לדרכו של משה ובניו נקראים עיקר תולדות משה ע"י אחיזה במדרגתו, וא"כ ע"י שיתקשרו ישראל ללויים ולויים לכהנים ממילא יתמשכו כולם אחר מדרגת משה.

ומבואר מזה דלא בקלות אפשר להאחז במדרגתו של משה שהוא דרך התורה, וכן אמר הלב שמחה זצ"ל [הובא בליקוטי יהודה] כי באמת כן הוא שכל ישראל תלמידיו דהרי איתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא בס' ריבוא נשמות ישראל, וביאר עפ"י מה דאיתא מהרבי ר' בונם מפרשיסחא שיש להתייגע בהו"א בגמ' שהוא ג"כ אמת וא"כ ה"נ יש להתייגע בהו"א של משה רבינו והרי הוא אמר לקמן [י"א י"ב] האנכי הרייתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו שהוא בוודאי אמת רק שצריך לזה גיגעה.

והבית ישראל הוסיף דלכן לא נמנו בני משה עצמם דמשרע"ה ה' כ"כ גבוה מעוה"ז עד כדי שלא ה' לו שום שייכות לבניו וכבר לא ה' שייך כלל לקריתם בניו, [וכע"ז כ' בזה"ק ר"פ יתרו במש"כ שם ואשתו ובניו דר' רשב"י דקאי על בניו של יתרו] ולכן כשמשה תבע גדולתו לבניו א"ל הקב"ה שיהושע יירש מקומו, כיון שמשר"ה ה' כ"כ גבוה עד שלבניו לא ה' שייכות אתו, ולא היו מיוחסים יותר מאחרים ולכן נעשה יהושע למנהיג. ולכ"כ בדברי הימים [א' כ"ג י"ד] דבני משה נקראו על שבט הלוי דלא ה' להם שייכות למשה.

גדר מצות פדיון הבכורים במדבר

ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני" תחת כל בכור פטר רחם וגו' כי לי כל בכור ביום הכותי וגו' הקדשתי אותם לי וגו' [ג' י"ב י"ג]

ולקמן מפסוק מ' ואילך מבואר דצוה הקב"ה למנות כל בכור זכר מבין חודש ומעלה, ושיקח את הלויים תחתם וכן בהמת הלויים תחת בהמתם, ומבואר שם דלא ה' מספיק לויים נגד הבכורות והי' רע"ג נותרים ונאמר להם שיתנו כ"א למשה ה' סלעים לפדיון.

והנה פשטות הפסוקים כאן משמע דמצות פדיון התחדש ע"י בחירת הלויים דהרי עיקר הפרשה כאן בא להורות סדר הפרשת הלויים מצד עבודת המשכן אלא דעיקר קדושתם בא מכח הבכורות, וצ"ב דעיקר מצות פדיון הבן כבר כ' בסו"פ בא דמתחלה כ' שם [י"ג ב'] קדש לי

כל בכור פטר כל רחם וגו' ולא נתבאר לענין מה הוא הקדושה ואח"כ כ' בפסוק י"א והי' כי יביאך וגו' וכל בכור בניך תפדה וגו' והי' כי הקשה פרעה לשלחנינו ע"כ אני זובח לה' וגו' וכל בכור בני אפדה, הרי שכבר נתחדש בזה מצות פדיון אלא דלא נתבאר איך לעשות הפדיון. [גם פשטי' דקרא מורה דזה נוגע רק בכניסתם לארץ ראה לקמן].

והנה כאן בפרשה מבואר בפשטות דמתייחס הפדיון לאותה קדושה שקיבלו במצרים, וא"כ למה לא פדו עצמו עד עכשיו, וצ"ל דלא נתחדש כאן הפדיון עקב בחירת הלויים רק נתחדש כאן יותר מפרשת בא איך לעשות הפדיון דזה ע"י לויים ומי שאין לו לוי יעשה בממון, וא"כ יתכן דלא נצטוו כלל על הפדיון עד עכשיו, וכן מבואר ברמב"ן פסוק מ"ה דהבכורות כבר נתקדשו מעת שצוה ה' קדש לי כל בכור והיו בכורות רבים שלא נפדו עדיין כיון שעדיין לא נאמר איך לעשות הפדיון כי רק עתה נתקדשו הכהנים ועדיין לא נצטוו במתנות כהונה והיו הבכורים עומדים בקדושתם סתם ועתה צוה לפדותם, ובפ' בא כ' רמב"ן [וכ"כ רשב"ם וחזקוני שם] דשם נצטוו על עיקר הקדושה לעבוד את עבודת ה' לכל אשר יצום אבל לא צוה להם פדיון עד שהחליפם בלויים וצוה בפדיון העודפים אבל לנולדים במדבר לא נהג המצוה, ומש"כ בפ' בא מצות פדיון היינו בכניסתם לארץ.²²

ולכ' צ"ע דהרי עיקר מצות פדיון דפ' בא לא משמע דקשור ללויים, וכן עיקר מצות פדיון שנתחדש בכניסתם לארץ ל"ש לבחירת הלויים, וא"כ איך נזדמן לכאן מצות פדיון בבחירת הלויים, והלא בחירת שבט לוי הוא לצורך הקמת המשכן ועבודה, ומה זה שייך למצות פדיון שכבר נאמר ביציאת מצרים בלי קשר לעבודה. ועוד דאם הקב"ה רוצה לבחור בלויים ל"ל לתרץ עצמו שזה תמורת הבכורים וכי אין להקב"ה זכות לצוות על איזה שבט שישרתו במקדש.

והנה רש"י כאן פי' ע"פ המדרש דמתחלה היתה עבודה בבכורות ומפני שקילקלו בעגל זכו הלויים להכנס תחתיהם על שלא טעו בעגל, וזה ביאור הפסוק ואני מהיכן זכיתי בלויים מתוך בניי שבניי צריכים לשכור אותם תחתיהם כיון שנפסלו מעבודה. וא"כ עיקר מה

²² אולם למשך חכמה שמות י"ג י"ג כבר נפדו במצרים וכסף הפדיון נעשה הקדש או שהיו מקריבים בהם קרבן, והשה של פט"ח הי' נשאר לבעליו, דהרי חולין הוא בלא"ה, ועיקר ענינו להסיר האיסור, ולמהר"ל דיסקין שם פסוק י"ב היו נותנין הפדיון לבכור מן האב שהי' דינו ככהן [ולדבריו עיקר דין עבודה בבכורות הי' רק בבכור מן האב] ולדבריהם עיקר הפדיון כבר נעשה במצרים ואין סבה שלא יהיו פודים גם לפני פ' במדבר וא"כ יל"ע אלו שנפדו כאן בפ' במדבר האם היו פדיון שני שהוא רק לענין עבודה ונצטרך לומר כספורנו דהיו שתי עניני פדיון וצ"ע.

שבא הקב"ה לתרץ למה נפסלו הבכורים אבל חלק זה לא נתפרש בקרא ומשמע דל"ש בחירת הלויים אא"כ יהיו תמורת הבכורים, ומצד עצם סדר הפסוקים לא מוכח דבר זה דזה מחמת העגל, וכן אכן פי' הבכור שור שגם לולא חטא העגל לא הי' העבודה שייכת לבכורים לעולם כיון דלעובדי המשכן צריך שלא יהי' להם נחלה וצריך שיהי' שבט שלם מקודש ומיוחד לעבודה, ולכן בחר דוקא בשבט לוי לפי שלא נכשלו בעגל. [ומהר"ל בגור ארי' [שמות י' י' כ"ד ה'] וחזו"א [קכ"ה סק"ן] כתבו דגם לולא חטא העגל עצם העבודה הי' מיועד לבכורות רק עד הקמת המשכן כיון שכבר נבחרו אהרן ובניו לזה גם לפני חטא העגל, אלא שהיו עדיין ראויים לעשות עבודת משא ושיר כמו הלויים ומחמת חטא העגל הפסידו גם זה].

עכ"פ לפ"ז נמצא דכאן בפרשה החליף הקב"ה תפקיד עבודת הבכורות לשבט לוי או מחמת חטא העגל או מסבה אחרת, והנה עיקר העבודה וחשיבותם של בכורות כבר הי' הרבה לפני מכת בכורות וכמבואר בבמ"ר ד' ח' דאדם הראשון בכורו של עולם הקריב קרבנות ולבש בגדי כהונה גדולה, וכן הי' מאדם הראשון ואילך שהבכורות היו משמשים בעבודה, וכ"כ רש"י בראשית כ"ה ל"א שכהונה ניתנה לבכורות וכ"כ ספורנו שמות כ"ב ל' עה"פ ואנשי קודש תהיון לי, וא"כ פרשה זו עיקרו להפקיע תפקידם של בכורים ולהעבירו ללויים, והי' שייך זה גם בלי פדיון, ודין פדיון בכור התחדש ע"י מכת בכורות כיון שהצילם הקב"ה לכן צריכים פדיון ואיך נזדמן דין פדיון לדין העבודה, דאם כבר נאמר דין פדיון לפני בחירת הלויים איך נזדמן דין פדיון לצורך בחירת הלויים.²³ ועו"ק הרי בפ' בא עדיין לא עשו העגל ואעפ"כ הי' כבר מצות פדיון ואי' ע"ש העתיד הרי ניטל הבחירה, וכ"ה הנחל קדומים לחיד"א ונדחק דזה לא מקרי שנאמר בהדיא ואינו שלילת הבחירה.

ובעיקר הנדון אי מצות פדיון הבן נאמר רק בכניסתם לארץ כבר הביא רש"י בפ' בא דנחלקו בזה ריו"ח ור"ל בכורות ד: דד' ר"ל דלא קדשו הבכורות במדבר ולריו"ח קדשו גם במדבר ומש"כ והי' כי יביאך היינו עשה מצוה זו ובזכותה תכנס לארץ, אולם מבואר שם בסוגיא דהכל מודים דאותם בכורות שנולדו במצרים נתקדשו והוצרכו לפדיון, עוד מבואר דהכל מודים דאותם בכורות שהי'

²³ שו"מ שבעי"ז הק' הגר"ז במה שהק' ריו"ח לר"ל בכורות ד: דס"ל דלא קדשו בכורות במדבר ממה דהי' עבודה בבכורות עד שהוקם המשכן, והק' הגר"ז הרי דין עבודה בבכורות ל"ש לקדושת בכורה דזה כבר הי' לפני פ' קדש לי כל בכור, אולם באמת בדברי דוד להטי"ז בראשית כ"ה ל"א ומהר"ל בגו"א שם דדין עבודה בבכורות לפני מ"ח הי' בגדר זכות וחשיבות והי' ניתן גם לצדיק גדול גם שלא הי' בכור ממש, כדמוכח משם בן נח ואברהם ויעקב, ובירוש' פ"א ממגילה הי"א מבואר דעיקר חובת העבודה בבכורות נתחדש רק בפ' קדש לי וכמפ' בפסוק כי לי כל בכור ביום הכותי וגו' ולפני זה לא הי' בגדר חובה שיהי' רק בבכורות ולפ"ז א"ש.

ולפ"ז מיושב הכל דיתכן דעצם מצות פדיון שנתחדש במצרים לא הי' נוגע רק בכניסתם לארץ ולאלו שהיו במצרים וכשי' ר"ל, אבל זה הי' רק מצד החלק שהתחדש במצרים, אלא שבמדבר התחדש שיפסידו חלק העבודה, ומעתה הוצרך להפקיעם מזה וזה עשה ע"י שנתן הלויים תחתם, וממילא הי' בזה גם פדיון למה שהקדישו במצרים, אבל אחרי שכבר נבחרו הלויים כבר לא הי' צורך להפקיע חלק זה ונשאר רק החלק שהתחדש במצרים.

ואנכתי צ"ב קצת דאם מחמת חטא העגל הפסידו חלק העבודה, ודין קדושתם שקיבלו במצרים נשאר להם, למה הי' צריך פדיון בשביל חלק העבודה הרי בלא"ה הפסידו את זכותם ומעתה יכול הקב"ה לבחור מחדש מי שרוצה, דבשלמא אי לא נימא כספורנו אלא דיש דין פדיון אחד שנתחייבו בה במצרים, א"כ התחדש דיצאו יד"ח ע"י פדיון הלויים, אבל אי פדיון הלויים בעצם ל"ש לפדיון הנאמר במצרים א"כ למה בכלל התחדש דין פדיון לזה.

בחירת הלויים בצורת פדיון הי' תיקון

לכלל ישראל

והנראה בעז"ה ליישב הכל ע"פ דבריו הנפלאים של השפ"א שהזכרנו לעיל תרמ"ו דבנ"י לא נשארו במדרגת משה רבינו בשלימות ונפלו מזה ע"י החטא והלויים נשארו במדרגה זו ונקראו תולדות משה, והלויים הי' תיקון לכל בנ"י, והענין שהחליף השי"ת מהבכורים ללויים, כי הם ב' דרכים דרך האבות הי' אצל הבכורים ודרך משה רע"ה הי' אצל הלויים, ונשלמו הלויים ע"י שניתן להם כח הבכורים ונמצא שיש לכל בנ"י חלק בעבודת הלויים, והקב"ה הכין סבה שלא יאבד מבנ"י הכח שניתן להם בקבה"ת והי' העצה דביקות בנ"י ללויים ולויים לכהנים עד שיש לכולם אחיזה בשורש וז"ש נתונים נתונים המה פי' הכח שלהם והכח של בנ"י הניתן להם הכל נתונים לאהרן ולבניו עכ"ד.

העולה מדברי שפ"א דכל עיקר פרשת בחירת הלויים מישך שייכא לענין הפרשה שהוא לרומם את ישראל ולהדביקם לשורשם, דכיון דנכשלו בחטא העגל ביקש

בחודש השני בשנה השנית כאן בפ' במדבר ג"כ הוצרכו לפדיון וכמפ' בקרא דהי' צריך למנות הבכורים מבן חודש ומעלה וא"כ בהכרח שנולדו במדבר, אלא דלד' ר"ל מאז ואילך לא נתקדשו ולא הוצרכו לפדיון רק בכניסתם לארץ ולריו"ח עדיין נשאר החיוב. וחזו"א בכורות ט"ז סק"ה דקדק מרמב"ן עה"ת דלר"ל לא נהג כלל לאותם הנולדים במדבר אלא שבר"ח אייר הי' הוראת שעה שיתקדשו כל אלו שנולדו עד שעת הפדיון, ולד' ר"ל צ"ב דמאי אולמי' אותם שנולדו לפני בחירת הלויים לאותם שנולדו אח"כ הרי עיקר מצות פדיון בכור נאמר גם לדורות אחרי שכבר נבחרו הלויים, ואי לא נאמר עיקר המצוה רק בכניסתם לארץ למה יתחייבו עכשיו, ובפרט לחזו"א שבמדבר לא נתקדשו כלל למה נתחדש כאן שיתקדשו ע"מ לפדותם, דבשלמא אותם שהיו במצרים הרי עליהן הי' עיקר הצלת בכת בכורות אבל אלו שלא היו שם א"כ הרי הם באים מצד מצות הכללית של פדיון הבן ואיזה ייחוס יהי' להם, ובהכרח מצד שעדיין לא התקדשו הלויים, ושוב צ"ע מה השייכות בין מצות פדיון הבן לבחירת הלויים. דלמה א"א לבחור בשבט לוי בלי שיתקדשו הבכורים לענין פדיון.

וכנראה שהספורנו התקשה עכ"פ בחלק מן השאלות הנ"ל ולזה יסד נאמן פסוק י"ג ובשמות י"ג ט"ן דבבכורות יש שתי קדושות שונות א': הקדושה שהי' להם מימי קדם שכך הי' המנהג שהעבודה בבכורות וכדהבאנו המראי מקומות לעיל, וקדושה זו לא אסרה עליהם עבודת הדיוט, ב': ביום הכותי כל בכור שנכנסו כל הבכורים בסכנה כיון שנכבדי העם ראויים להענש בעוון הדור, וכדי להצילם מסכנה זו הוסיף להם קדושה מיוחדת שיהיו כמו נזירים מיוחדים לעבודת ה' ואסורים גם בעבודת הדיוט וכדין כל הקדש דאסור בגיזה ועבודה, ובזה פי' הפסוק כאן "כי לי כל בכור" היינו הקדושה הראשונה, וחזר הכתוב וכפל ביום הכותי וגו' הקדשתי אותם לי היינו הקדושה השני'. ולזה פי' דאף שקדושת הבכורות לעבודה הופקעה מהם בפדיון הלויים בכל זאת הדורות הבאים צריכים פדיון כדי להפקיע האיסור עבודה להדיוט. נמצא לדבריו דאכן חלק העבודה הפסידו בחטאם, וזה ענין פרשה זו שהלויים יהי' תחתם בחלק העבודה, אבל עדיין יש להם קדושה לפדיון שנוגע לדורות. וצ"ל דמה שלויים היו תחתם גרם פדיון גם לחלק הקדושה השני', ומה שלא היו פודים ע"י לויים גם לדורות כ' הספורנו כי רק בדור הזה היו ראויים לכך ולא כן להבא.²⁴

הסבירו ד' אבן עזרא לקמן שכ' על ה' שקלים דאין להוכיח מכאן דין ה' שקלים לדורות ולדורות הוא מדין ערכין דשיעור ה' סלעים בבן חודש וכאן הי' ה' שקלים גם לגדול, עוד נפק"מ למה שחידש בה"ג והובא ברמב"ן הלי' בכורות פ"ח דכל פה"ב יש להוסיף חומש וכאן מפ' שלא הי' חומש, וכן במש"כ המקנה קי' לו. ברש"י ד"ה ונוהגין דבעי' קרא דנשים פטורות ולא ילפי' ממדבר כיון דכאן הי' רק להפקיע דין עבודה דליתא בנשים, אולם כ"ז צ"ע דהרי הספורנו מודה דאותם שנפדו ע"י בן לוי או ע"י ה' שקלים הי' זה קיום גם לחלק שנוגע לדורות דהרי לא כתוב שיצטרכו לפדות פעמיים וא"כ הגם דהי' כאן תוספת דינים מצד חלק העבודה מ"מ הי' צריך שיתקיים גם דין פדיון דעלמא.

²⁴ ויש שרצו לומר דלד' הספורנו מצות פדיון דפ' במדבר הוא מצוה בפנ"ע דל"ש לדורות ואין דיניהם שווים [ע"י לקמן שהארכנו בזה] ובזה

כמה יש לזוהר מתחילת השפעה עם אנשים רעים ח"ו שלא התחיל אתם כלל.

מעלת שכן טוב לדורות

**והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד
מזרחה משה ואהרן ובניו שומרים משמרת
הקדש וגו' [שם ל"ח]**

וברש"י וסמוכין להם דגל מחנה יהודה והחונים עליו יששכר וזבולון טוב לצדיק טוב לשכינו, לפי שהיו שכניו של משה שהי' עוסק בתורה נעשו גדולים בתורה שנא' יהודה מחוקקי ומבני ישכר יודעי בינה וגו' ומזבולון מושכים בשבט סופר. הנה יל"ע הרי גם משבט ראובן הי' ר"נ ראשי סנהדראות א"כ מה נתחדש בשבט יששכר, ועוד דמ"ש על יששכר זה נאמר על זמן של דוד המלך וכן זבולון בזמן של דבורה ויהודה מחוקקי נאמר ע"י דוד המלך וכל אלו הם זמן רב אחרי החני' במשכן.

וביאר הגר"י ברזל זצ"ל דאדרבה דוקא מזה נראה המעלה של טוב לצדיק טוב לשכינו, שזה השפיע לדורות הבאים, וזה כוונת רש"י דלפי שהיו שכניו של משה נעשו גדולים בתורה, היינו בתחלת השכנות עם משה היו עדיין קטנים, אבל זה הכח של ההשפעה שנמצאים ליד משה שהקטנים נעשים גדולים בתורה, שעצם דמותו של משה רבינו מקרינה ומעורר שאיפה עצומה לגדול, וכח זה מחלחל לדורות הבאים, ומה שהי' ר"נ ראשי סנהדראות בשבט ראובן לא קיבלו מצד השכינות דזה כבר הי' מקודם, והשכנות של עכשיו התחיל השפעה חדשה של ליצנות, אבל הכח של שכן טוב נראית במשך השנים הבאות והדורות האחרים שניזונים מאהבת התורה של אבותיהם, ומזה נראה גודל החשיבות לגור ליד אנשים צדיקים ות"ח שיש לזה השפעה עצומה על כל חינוך הילדים.

הטעם שהבכורים לא רצו לתת כסף הפדיון

**ואת פדווי השלשה והשבעים והמאתים²⁶
העדפים על הלויים מבכור בני' ולקחת חמשת
חמשת שקלים לגלגלת וגו' [שם מ"ו]**

²⁶ כבר נתבאר דלכל מספר בכלל ישראל יש משמעות מיוחדת וא"כ בוודאי מה שהי' בדיוק כ"ב אלף אצל הלויים ושנשאר עודף רע"ג בכורים יש לזה משמעות, בפרט שלא מצינו כן בתורה דהכל הי' מספרים עגולים וכדביארנו לעיל, וראה בס' אוהב ישראל להרה"ק מאפסא ז"ע דברים נפלאים בזה, דבכור ענינו גבורות שצריכים המתקה דכולן מאותיות שניות ב' כ' ר' והלויים הם גבורות בהמתקה ע"י כ"ב אלף שזה נגד כ"ב אותיות התורה ואל"ף מרמז על כח האחדות, ורע"ג הוא נגד כי רגע באפו מרמז על כוחו של עמלק דהוא ר"ת ראשית גוים עמלק ולזה נצרך המתקה מיוחדת ע"י ה' שקלים שמרמז על ה' תתאה וניתן לכהן שהוא מדת החסד.

הקב"ה עצה להעלותם וזה הי' ע"י שיהי' דבקים לשבט לוי הדבוקים לכהנים, ולפ"ז א"ש למה התחדש כאן ענין הפדיון דלולא הפדיון אין שום קשר בין ישראל ללויים, וא"כ י"ל דלטובת בני' התחדש דמצות הפדיון שכבר נאמר ביצ"מ יתקיים בזה גופא שהלוי יהי' תחתם וממילא יתקשרו כל ישראל ללויים, וכיון שכבר התקשרו ללויים א"כ לדורות א"צ שהפדיון יתקיים ע"י לוי²⁵ דשפיר מתקיים ע"י כסף, וביותר י"ל דרק הלויים שבאותו הדור היו ראויים לכך כיון שהם עמדו בנסיון העגל והתקשרו למשה באמרו מי לה' אלי א"כ היו ראויים לכך, אבל לדורות שוב אין בכח הלוי לקשר את ישראל לשורשו רק דכבר נעשה במדבר וזה הועיל לדורות. ולפ"ז לא בא הכתוב לפסול הבכורים ולהבליט גנותם, דאדרבה מחמת שהקב"ה רוצה בתיקונם של ישראל השתמש בהחלפת הבכורים ללויים להיכי תמצי להעלותם ולדבקם בדרכו של משה רבינו, וא"כ אין ההתייחסות דוקא לפגם שהי' לבכורים ע"י העגל, רק מתייחס לפגם שנעשה בכלל ישראל ובכללם היו הבכורים וע"י הבכורים שוב נתקשרו כל כלל ישראל לשורשם.

גודל הזהירות משכן רע

**משפחת בני קהת יחנו על ירך המשכן תימנה:
[ג' כ"ט]**

וברש"י וסמוכין להם דגל ראובן החונים תמנה אוי לרשע אוי לשכינו לכך לקו מהם דתן ואבירם ור"נ איש עם קרח ועדתו שנמשכו עמהם במחלוקתם. וברש"י פ' קרח ט"ו א' כ' יש שינוי לשון שכתב "בשביל שהי' שבט ראובן שרוי בחנייתם תימנה שכן לקחת ובניו החונים תמה נשתתפו עמהם במחלוקתו." וביאר הגר"י ברזל זצ"ל שלא נחשוב שביום אחד הצליח קרח להשפיע על ר"נ ראשי סנהדראות לעשות מח' על משרע"ה, אלא דאוי לרשע ואוי לשכינו התחיל מאז שהתחילו לגור בשכנות, וכל פעם אמר איזה הערה, איזה ליצנות וכו' עד שהגיע לעשות מח', ולכן כאן בפרשה דמדובר על ההתחלה כ' רש"י שנמשכו רק משיכה בעלמא אבל כשהגיע לפ' קרח הי' זה כבר שותפות ממש. ומזה רואים

²⁵ כ"ה ראשונים ואחרונים דלמה לדורות לא מהני בן לוי, וכתב ורא"ש סוף הפרשה תי' דלויים לדורות נולדו מלויים שכבר פדו בגופם את הבכורים אבל בכור אינו בהכרח נכד בכור שכבר נפדה וכן תי' אור החיים הק' פט"ו. ולדברינו א"צ לזה. ואגב מבואר מדבריהם שמעיקר הדין הפדיון הוא ע"י לוי רק בא"א הפדיון הוא בכסף, אבל באזנים לתורה פי' דמעיקר הדין הפדיון בכסף אבל כיון שמאז מכת בכורות נצטברו הרבה בכורות שלא נפדו ואילו היו כולם נותנים כסף לאהרן וכן הרבה בהמות לפדיון פט"ח מה הי' עושה עם זה והוא שקוע בעבודת ה' וכן הי' מעורר חשד ומח' שמקבל כ"כ הרבה כסף לכן הי' הפדיון ע"י גוף הלויים ע"ש עוד.

דין לתת דוקא לאהרן ולבניו ביחד והנה זה מבואר בבכורות ד. דילפי' ממדבר לפטור כהנים ולוים מפדיון הבן ופדיון פטר חמור, אולם בע"ב שם מבואר דזה מקרא מיוחד דוהיו לי הלויים, עוד מבואר שם בע"ב דילפי' מכאן דשה א' פוטר כמה פטרי חמורים, וכן בל' הגמ' ריש העמוד "ממאי דבשה אר"ח נאמר כסף לדורות ונאמר שה לדורות מה כסף האמור לדורות בו פדו לדורות בו פדו לאותה שעה" וכו' הרי בפשטות דכסף של אותה שעה ה' אותה הכסף פדיון לדורות.

אולם באבן עזרא כאן כ' ד"ש מוכיחים מכאן כי פדיון כל בכור ה' שקלים ואינה ראי' כי זה מצוה בפנ"ע, ובוודאי לא כוון לומר לדורות אכן אין השיעור ה' שקלים דהרי מפו' כן בפ' קרח אלא כוונתו דאין מכאן ראי' דזה מצוה אחרת, ולאבן עזרא אין להביא שום ראי' מכאן לדיני פדיון הבן לדורות, ונר' דנחלקו בזה הראשונים דרמב"ם פ"א בביכורים ה"י הוכיח ממש"כ לאהרן ולבניו דפדה"ב הוא רק לזכרי כהונה וכ"כ הרא"ש בסוף בכורות ובתשו' הרשב"א סי' תתל"ח וכ"פ הרמ"א יו"ד סי' ש"ה אולם התוס' [פסחים מט: ד"ה א"ר כהנא ובקידושין ח. ד"ה רב כהנא] ס"ל דאפשר לתת גם לכהנת וק' מפסוקים כאן, וכתב בשו"ת חת"ס יו"ד סי' ש"א ד"ה והנה דאולי ס"ל לתוס' דכיון דבפ' קרח לא כתוב לאהרן ולבניו לא ילפי' דורות ממדבר ואע"ג דילפי' ממדבר לפטור בני כהנים ולוים כמבואר בבכורות ד"ד, מ"מ יש לחלק כן צריכים לדחוק עכ"ל, ולא נתבאר היטב החילוק ויל"ע אי כוונתו לומר דבאמת לד' התוס' לא ילפי' דורות ממדבר, וע"ע בדרך אמונה בביה"ל פ"א בביכורים ה"י שפלפל בד' התוס' אי ס"ל דלא ילפי' דורות ממדבר.

פה"ב ע"י שליח

עוד מבואר כאן שהי' דין לתת למשה ומשה יתן לאהרן ובפשוטו משה הי' שליח גרידא ועצם הפדיון נעשה ע"י אהרן, וק' מכאן על שי' הריב"ש סי' קל"א המבואר ברמ"א יו"ד ש"ה סי' דא"א לפדות ע"י שליח וכ"ה האחרונים [מלבי"ם ופנים יפות כאן מהר"י אסאד יו"ד רס"ה ד"ה ועוד עדיפא שו"ת תירוש ויצהר סי' נ"ה] והוכיחו מזה כשי' הש"ך והט"ז שם דמהני שליחות, ובד' ריב"ש י"ל דס"ל כאבן עזרא, ופנים יפות תי' דעצם העברת הכסף וודאי מהני ע"י שליח וחידוש הריב"ש הוא על חובת אמירת הנפדה לומר שרוצה להפדות במעות אלו [וכן נקטו לדינא בהגהות רעק"א שו"ע יו"ד ש"ה ויד אברהם שם אבנ"מ סי' ל"ח סק"ה שואל ומשיב מהדר"ק ח"א סו"ס רכ"ג בנין שלמה יו"ד סי' כ"ה] וכבר הקשו ע"ז דמ' מסנהדרין יז. דמשה אמר להם תן פדיוןך וצא מ' דלא הי' להם שייכות עם אהרן.

וברש"י לקמן ע"פ גמ' סנהדרין יז. אמר משה כיצד אעשה בכור שאומר לו תן ה' שקלים יאמר לי אני מפדויי הלויים וכו' ולכן הביא כ"ב פתקין וכ' עליו בן לוי ורע"ג כ' עליהם ה' שקלים כללן ונתנן לקלפי וא"ל בא וטלו פתקיכם. ובירושלמי שם פ"א ה"ד מבואר דזהו ד' ר' יהודה אולם ד' ר' נחמי' דגם בכה"ג היו טוענים הרי לא הי' מספיק פתקאות של בן לוי בשביל כולם ולכס"ל דעשה כ"ב אלף ורע"ג פתקאות שכ' בן לוי וע"פ נס לקחו רק כ"ב אלף הפתק בן לוי. הרי מבואר מכ"ז דלא רצו לשמוע למשה לתת ה' שקלים, ולכן הי' צריך לעשות הרבה חכמות שלא יהי' להם טענות. וצ"ע"ט כי איך אפשר שלא ישמעו למשה לתת ה' שקלים וכי הי' חסר להם כסף מביזות מצרים וביזות הים.²⁷

ובליקוטי יהודה הביא מהבית ישראל דהי' שתי מדרגות, הראשונה שנפדו ע"י הלויים, ושני' שכבר הוצרכו לחפש עצות איך לפדות, ובליקוטי יהודה הוסיף שאין הכוונה שרצו לפטור עצמם מה' שקלים רק כאשר לוי נתקדש תחת בכור הרי הלוי הזה במקומו ממש, וידע כל ימיו שהלוי עומד ומשרת תחתיו אבל בנותן רק כסף חשב שלא נשאר לו כלום ואין לזה כ"כ חשיבות. ולדברי שפ"א הנ"ל שעיקר הפרשה הי' לתת לבנ"י חלק בעבודת הלויים ועי"ז יהי' לכולם אחיזה בשורש ג"כ א"ש, דחשוב דיהי' להם יותר אחיזה בשורש אם יהי' לוי תחתם אבל ע"י כסף הרי אין הלוי תחתם. ולפ"ז צ"ב באמת האם אותם שפדו עצמם בכסף הפסידו מזה עי' לקמן מש"כ בזה.

ובזה יתיישב למה הי' צריך משה לכתוב על כ"ב אלף פתקים בן לוי, ולא השאיר כ"ב אלף חלק ויכתוב רק רע"ג פתקים ה' סלעים, ולהנ"ל א"ש דהכתיבה ע"י משה רבינו ע"ה הי' קביעות שכן לוי זה הוא בעצם שלוחו של בכור זה ובמקומו.

האם פדיון כסף דמדבר הי' כמצות פדיון לדורות

ולקחת חמשת חמשת וגו' ונתת הכסף לאהרן ולבניו וגו' ויקח משה את כסף הפדיון וגו' ומאת בני"י לקח את הכסף וגו' ויתן משה את כסף הפדיון לאהרן ולבניו וגו' [שם מ"ז- נ"א]

ויש לחקור האם פדיון זה הי' ממש כפדיון כסף לדורות וכדחזינן דשיעור הפדיון הוא כשאר פדיון הבן המבואר לקמן בפ' קרח, או דזה מצוה אחרת ובמקרה נזדמן אותה השיעור [וכבר העיר הנצי"ב דעכ"פ ד"ז בוודאי הוראת שעה לדורות יש לבעלים טובת הנאה לכל כהן שירצה, וכאן הי'

²⁷ וידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א תי' בדרך צחות דוודאי לא איכפ"ל לשלם חמש שקלים אבל שחבירו לא ישלם כלום והוא יצטרך לשלם זה כבר איכפ"ל.

חילוק הפדיון לשתי כהנים

עוד מבואר במדרש דנתן מחצה לאהרן ומחצה לבניו ונמצא דכיון שהי' רע"ג בכורים שנפדו, אם נחלק כל הכסף לשנים כל אחד קיבל פדיון קל"ו וחצי בכורים, והוכיח מזה המשך חכמה דמהני נתינת פה"ב לשתי כהנים וכ"פ בפת"ת יו"ד ש"ה סק"י, ותק' מזה על החת"ס יו"ד סי' רצ"ז דמצוה מן המובחר ליתן כל השיעור לכהן אחד, וכן נקט בפנים יפות כאן שכ"ה לעיכובא מצד חמש לא חצי חמש, וכ' דלכ"כ חמשת חמשת ל' כפול דנתנו למשה כ"א בנפרד ומשה זיכה אותם בפרט לאהרן ובניו, ורק אח"כ עירב כל המעות, ולכן כ' אח"כ סכום הכולל להורות שרק אח"כ עירבם, אלא דדבריו הם דלא כמדרש שנתן מחצה לאהרן ומחצה לבניו דאם הי' אהרן נוטל מחצה בהכרח הי' נתחלק ה' שקלים של בכור אחד לשנים. ויתכן דד' החת"ס לשיטתי' בד' התוס' דלא ילפי' דורות ממדבר עכ"פ לכמה ענינים וא"כ גם בזה לא ילפי'. [אלא דבלא"ה הקשו האחרונים על חידושו של הפנים יפות והחת"ס מבכורות נא: ואכמ"ל]

פה"ב לפני ברית מילה

עוד נתק' האחרונים [שו"ת צמח צדק סי' קכ"ה ועוד אחרונים] למש"כ הש"ך ניו"ד סי' ש"ה סק"יב בשם ראנ"ח סי' ע"ט דאין לעשות פה"ב לתינוק שלא נימול אפי' באונס משום דהמילה הוא אות הכנסת ברית ולולא קבלת הברית אין חיוב לפדיון, וק' הרי פדיון הבן כאן הי' ג"כ לאלו שהי' בן חודש כמפורש בקרא, ואלו נולדו במדבר, והרי ישראל לא מלו במדבר ומוכח דאף תינוק שלא מל חייב בפדה"ב. וקו' זו תליא לכ' אי נלמוד דאפשר ללמוד גדר פה"ב לדורות ממדבר.

והגר"ש קיפמן זצ"ל במשחת שמן סי' קס"ח תלה נדון הנ"ל במח' הראשונים שכבר הבאנו לעיל, דד' הרמב"ן ורשב"ם וחזקוני סו"פ בא דכוונת המצוה של פ' בא קאי על הפרשה כאן שהלויים פדו את הבכורים והמצוה ניתן ע"ש העתיד, וכ"מ מתו' ורא"ש עה"ת שהק' דגם לדורות יפדה לוי את הבכור, ותי' דכל הלויים היום הם מבני בניהם של אותם שכבר פדו בגופם בזמנם ולכן ל"מ שוב, א"כ מוכח דסוברים דזה אותו מצוה, אבל לד' הספורנו דיש כאן שתי ענינים, ופדיון דדורות הי' להיות מותר לצרכי הדיוט ופדיון דפ' במדבר הוא לחטא העגל שהפסידו מעלתם בעבודה, א"כ יתכן דגדר הפדיון דכאן שונה מפדיון דדורות, ולזה מהני שליחות וכן אפשר לחלקו לשנים, וא"כ מיושב הא דמהני לפני מילה. עכ"ד. אלא דצ"ע דגם לד' הספורנו מ' דע"י פדיון בן לוי וה' שקלים של העודפים נתקיים גם דין פדיון לדורות

דלא הוצרכו פדיון עוה"פ, וא"כ הו"ל להקפיד על תנאי פה"ב מצד הפדיון דדורות.

והנה ידוע בשם הגרי"ז [הובא בשירת דוד ואמרי חן עה"ת ועוד ספרים] דאף דנר' מגמ' שפדיון הבכורים במדבר הי' כדין פדיון לדורות אבל מלשונות הפסוקים נר' שחלות הפדיון נעשה ע"י משה בעצמו הגם לדורות בעי' שהנתינה יהי' לכהן דוקא, [ובפנים יפות צידד דמשה הי' הכהן וכ"כ בס' משחת שמן בשם ס' וידבר משה ע"פ זבחים קב. דמשה כהן הי' וא"כ מיושב הקו' על הריב"ש אולם כבר הק' במשח"ש למ"ד בזבחים שם דמשה הי' כהן רק בז' ימי המילואים] וביאר הגרי"ז דבכל פדיון יש עצם מעשה הפדיון ועוד דדמי הפדיון נתונים לכהן מדין מתנ"כ, ואין שני הדינים תלויים הא בהא, אלא דלדורות נאמר שמעשה הפדיון צריך כהן דוקא אבל פדיון הבכורים הי' גזה"כ שיהי' ע"י משה דוקא אלא דנתינת הכסף יהי' לאהרן ובניו מדין מתנ"כ. ומעתה מיושב חלק מן הקושיות לעיל, דל"ק על הריב"ש דכ' דל"מ פדה"ב ע"י שליח דכאן משה לא הי' שליח, וכן מיושב הקו' על הפנים יפות והחת"ס דסברו דא"א לחלק פדה"ב לשנים, דכאן באמת לא נתחלק דעצם מעשה הפדיון נעשה ע"י משה. אלא דעדיין לא נתבאר למה באמת הי' הדין שיהי' ע"י משה וכן לא נתיישב הקו' על הראנ"ח איך עשו פה"ב לפני המילה.

והנראה בעז"ה בכ"ז ע"פ משנ"ת לעיל ע"פ שפ"א דעיקר מצות הפדיון שנתחדש כאן בפ' במדבר הוא שהקב"ה הכין סבה שלא יאבד מבני"י הכח שניתן להם בקבה"ת והי' העצה דביקות בני"י ללויים ולויים לכהנים עד שיש לכולם אחיזה בשורש, ולכן הי' לכתחלה שיהי' הפדיון ע"י בן לוי דוקא דרק אז הם מקושרים ללויים ודרכם יהיו מקושרים לכהנים, ולכן אותם שלא הי' להם לוי היו ג"כ צריכים להתקשר ללוי קודם ורק ע"י יוכל להאחז בכהנים ולכן הי' העצה שיהי' מעשה הפדיון ע"י משה דוקא דהוא ראש לשבט לוי, ורק אח"כ יותן הכסף לאהרן ובניו דוקא וע"י יהיו כולם אחוים בכהנים, ובזה י"ל דלא הי' כאן חסרון דפדה"ב לפני מילה דעיקר החסרון בפדיון לפני מילה הוא דחסר לו קבלת הברית וממילא איננו במדרגה שיוחל עליו הפדיון, אבל כאן עיקר הפדיון הי' לתיקון מה שירדו ממדרגתם והי' כאן מניין מיוחד ע"פ הדיבור כדי לרוממם ולנשואם כדי שע"י הפדיון יהי' להם קשר לשבט לוי וכמ"ש פקד כל בכר בן זכר ושא את מספר שמותם שא לשון התעלות וכתב בש"ך עה"ת שמשה הי' צריך לבטא בפיו את שמו של כאו"א כדי שיהי' להם קדושה ומעלה ונשיאת ראש כדי שיוכלו הלויים להכנס תחתיהם, וא"ש דהי' מועיל גם לפני המילה.

ביאור הלאו ולא יבאו לראות כבלע את הקודש

ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו: [ד כ]

וברש"י "ולא יבאו לראות כבלע את הקדש - לתוך נרתק שלו, כמו שפירשתי למעלה (פסוק ה) בפרשה זו, ופרשו עליו בגד פלוני וכסו אותו במכסה פלוני, ובלוע שלו הוא כסויו" ולרשב"ם **ואבן עזרא** כבלע הכוונה סתירה או הסרה היינו כשמפרקין את המשכן ומסירין הפרוכת לא יסתכלו, והוכחו שני הפירושים ברמב"ן, ובפשטות הוא המשך הפרשה הקודמת וכמ"ש הרשב"ם שהרי כתוב למעלה שמשעה שהיו מתחילין לפרק את המשכן היו מתרחקים בני קהת, כדכת' ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה והורידו את פרכת המסך וכל הפרשה עד וכלה אהרן ובניו לכסות וגו' ואחרי כן יבאו בני קהת, ולזה יש כאן לאו מיוחד על הלויים שבעת שהכהנים יהיו עסוקים לכסות את כלי הקודש עם מכסה לא יבואו להסתכל על הכלי קודש ואם יסתכלו יתחייבו מיתה. וכ"כ בתרגום אונקלוס "לא יעלון למחזי כד מכסן ית מני קודשא ולא ימותון" וכע"ז בתרגום יונתן דהלאו הוא שלא יבואו לראות כאשר יבואו הכהנים להכניס כלי הקודש ולא איתפרש אי קאי דוקא על הארון שמכניסים לפני ולפנים או כל כלי הקודש שמכניסים. ויסוד הלאו הזה כתבו הרמב"ן ואבן עזרא והחזקוני שזה על דרך מש"כ באנשי בית שמש [שמואל א פרק ו פסוק יט] **"ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון ה' ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש ויתאבלו העם כי הכה ה' בעם מכה גדולה"**. ומ' לפ"ז דאיסור זה נוגע רק לארון דומיא דאנשי בית שמש אבל ברש"י ה' משמע דלאו זה נאמר ללויים בשעת פירוק המשכן בכל הכלים. [ובפרדס יוסף החדש ציין דל' גמ' יומא נ"ד. הוא בשעת הכנסת הכלים לנרתיק שלהם, מבואר דקאי על כל הכלים. וכן ביראים (מצוה שכ"ט) הזכיר כלי קודש, ועי' בקובץ מוריה (שנה י גליון ז - ח עמ' ל"ה) הסתפק הגר"מ אילן ז"ל לדעת הרמב"ן והאבן עזרא על איזה ארון קאי, האם גם על הארון שיש בו השברי לוחות או רק על ארון הברית ממש. והוכיח מדברי הספרי (פר' מטות) דג"כ על הארון שיש בו השברי לוחות כך הדין ע"ש מש"כ עוד בזה מדברי התוספתא ועוד.]

עוד כ' רמב"ן על דרך האמת כי בעבור היות כבוד יושב הכרובים הוזהרו הלויים שלא יהרסו אל יי' לראות עד שיורידו הכהנים את הפרוכת, כי אז יתעלה הכבוד בחביון עוזו וישוב אל מקומו הראשון בקדש הקדשים, ויהיה כבלע את וגו' כפשוטו, והמשכיל יבין, עד כאן דבריו ז"ל.

וביאר דבריו בספר ריקאנטי דבהיות כלי המשכן סדורין כסדרן, השכינה שורה בכרובים שהיו במשכן, ואם יראום הלויים היו מכוונים בדעתם למעלה כנגד בית המקדש זה כנגד זה, ושמא היו טועים, ואפילו יכוונו

כראוי לא היה דרך כבוד של מעלה לראות במכוון לו, ולכך הזהירם שלא יבואו לראות פן ימותו ותפגעם הרעה. אבל אחר שהכהנים מורידין הפרוכת והכלים גם כן מבליעין, אז הכבוד מתעלה בשם הגדול בחביון עוזו ויבאו הלויים בקדש. והנה זה דומה למש"כ במעמד הר סיני [שמות יט, כא] פן יהרסו, וכבר ידעת שם הקדש, והודעתך כי כאשר עושים למטה כך נעשה למעלה. ויהיה כבלע כפשוטו, כלומר שמניח כל כלי כדרכו, ואז הקודש כבלע בשם הגדול. והרב רבי אלעזר ז"ל כתב אין כבוד לראות את המלך ערום. עכ"ד ריקאנטי.

ומש"כ לדמות להר סיני א"ש טובא למ"ש רמב"ן בהקדמתו לספר במדבר וז"ל "ועתה יגביל את המשכן בהיותו במדבר כאשר הגביל הר סיני בהיות הכבוד שם צוה והזר הקרב יומת כאשר אמר שם כי סקול יסקל וצוה ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו כאשר הזהיר שם פן יהרסו אל ה' לראות וגו' וצוה ושמרתם את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח כאשר אמר שם וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו וגו' והכהני' והעם וגו' והנה צוה איך תהיה משמרת המשכן וכליו ואיך יחנו סביב ויעמוד העם מרחוק והכהנים הנגשים אל ה' איך יתנהגו בו בחנותו ובשאת אותו ומה יעשו במשמרתו והכל מעלה למקדש וכבוד לו כמו שאמרו אינו דומה פלטרין של מלך שיש לו שומרין לפלטרין שאין לו שומרין" הרי מבואר דכל הסדרים המבוארים כאן בפרשת במדבר הוא להעמיד המשכן דומיא דהר סיני.²⁸

עוד הביא רמב"ן ד' הגמ' סנהדרין פא: שזו אזהרה על הגונב כלי שרת שחייב מיתה והקנאין פוגעין בו, שהגנבה והגזל יקראו בליעה, מלשון חיל בלע ויקיאנו (איוב כ טו), והוצאתי את בלעו מפיו (ירמיה נא מד): אבל אי"ז פשוטו של מקרא וכדכ' רש"י סנהדרין שם ד"ה כבלע את הקדש - לשון גנב שמבליעין ומחביאין, ורמז בעלמא הוא ולא מקרא נפיק, דעיקר קרא בלויים כתוב שהוזהרו שלא לראות בסלוק מסעות בשעת הכנסת כלים לנרתק שלהן, שהיו אהרן ובניו מכסין הארון והמזבחות כמו שכתוב שם, ובא אהרן בנסעם והורידו.

²⁸ רש"י בפרשה זו מוכיח פעמיים ממגילת אסתר [ואפשר בזה לבחון מי שלמד חומש רש"י א: "ואתה הפקד את הלויים [א' נ'] פירש"י כתרגומו מני, לשון מני שררה על דבר שהוא ממונה עליו, כמו (אסתר ב, ג) ויפקד המלך פקידים: ב: מש"כ ושמרו את משמרתו [ג' ז'] כל מנוי שהאדם ממונה עליו ומוטל עליו לעשותו, קרוי משמרת בכל המקרא ובלשון משנה, כמו שאמרו בבגתן ותרש (מגילה יג ב) והלא אין משמרת ומשמרתך שוה, וכן משמרות כהונה ולויה: ולרמב"ן א"ש דכיון דכל עיקרו של פ' במדבר הוא להעמיד צורת פלטין של מלך יש להביא ראי' מאחורש שהכל ה' שם בצורת של כבוד מלכות. - הגר"ד שלזינגר שליט"א.

האם לאו זה נאמר לדורות

והנה יל"ע האם נאמר לאו זה רק במדבר בשעת פירוק המשכן, או דיש כאן לאו הנוהג לדורות דאסור להסתכל על הארון, ולפ"ר זה גמרא מפורשת ביומא נד. אחרי שהובא שם הסיפור עם הכהן שראה רצפה משונה מחברותי ורצה להודיע לחבירו ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו, וידעו ביחוד ששם ארון גנוז. הובא שם ד"בשעה שהיו ישראל עולין לרגל מגללן להם את הפרוכת, ומראין להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה, ואומרים להן: ראו חבתכם לפני המקום כחבת זכר ונקבה. ופריך רב חסדא הרי כתיב ולא יבאו לראות כבלע את הקדש, ואמר רב יהודה אמר רב: בשעת הכנסת כלים לנרתק שלהם [וברש"י ד"ה ולא דלויים שבמדבר, אף על פי שהיו נושאים כלי הקודש בכתף - לא היו רשאים ליכנס בשעת סילוק מסעות שהיו מפרקין את הארון והמזבח להסיעו ממקומו, עד שהיו אהרן ובניו מכסין אותו בנרתיקיהן, כמו שכתוב בפרשה וכסו אותו במכסה עור תחש ולקחו בגד תכלת וכסו וגו', כבלע - לשון כיסוי] ומשני אמר רב נחמן: משל לכלה, כל זמן שהיא בבית אביה - צנועה מבעלה, [נ-באירוסיה, אף ישראל במדבר עדיין לא היו גסין בשכינה] כיון שבאתה לבית חמיה - אינה צנועה מבעלה. ופריך ממעשה בכהן אחד שהיה מתעסק וכו' ומשני ליה: נתגרשה קא אמרת, נתגרשה - חזרו לחיבתה הראשונה [האי מעשה בבית שני הוה, לאחר שנתגרשו וחזרו לתחילת חיבתן, שאין גסין זה בזה]. ובשורת בנין שלמה עה"פ כאן יישב ע"פ גמ' זו לשון הפסוק ולא ימותו דקשה הא כבר כתיב ולא ימותו דהרי זה המשך לפסוק הקודם, ולזה י"ל דבא לרמז למעשה דכהן אחד בבית שני שנענש לפי שרצה לראות את הארון שהיה טמון בקרקע, ודמי כמו שרואה בעת הנחה לנרתק שלהם. וזה קמ"ל קרא דאפילו בבית שני ג"כ לא יבואו לראות כבלע את הקודש וקאי על הארון [כמו דכתיב (ויקרא ד' ו') וטבל והזה מן וגו' את פני פרוכת הקודש, ופי' רש"י כנגד מקום קדושתה מכון כנגד בין הבדים הרי דארון ובדיו נקרא קודש] שהיה בלוע בקרקע כמו שהיה רוצה הכהן לראות. ולכן הזהיר הכתוב שלא יבואו לראות דלא ימותו כמו שאירע לאותו כהן. וידוע דאין עונשין אלא א"כ מזהירין ולכן י"ל דאזהרה לבית שני נאמר כאן משום דכיון שנתגרשה חזרה לחיבתה הראשונה.

עכ"פ הרי מבואר להדיא דכ"ז שאין גסין זה בזה כמו בבית שני הרי הלאו בראשון במקומו עומד. אולם הרמב"ם בספר המצוות שורש ג' כתב לאו זה כדוגמא לחלוק על הבה"ג שמנה גם מצוות שלא נוהגות לדורות ומנה לא יבואו לראות וגו' וכן לא יעבוד עוד (בהעלותך ח) בלויים. ואלו אינן נוהגות לדורות כי אם במדבר ואף על פי שאמרו רמז לגונב את הקסוה לא יבואו לראות, זה

רק רמז ולא פשטי' דקרא. ובד' הבה"ג כתב הרמב"ן שם "וחס ושלום שבעל הלכות גדולות יטעה בזה אבל אשר מנה ולא יבואו לראות כבלע את הקדש מפני שהיא אצלו מצוה לדורות ממה שאמרו בגונב את הקסוה והיכא רמיזא דכתיב ולא יבואו לראות כבלע את הקדש. ומה שהשיב כי די לנו באמרם רמז ופשטיה דקרא אינו בזה ואינו כמו כן מכלל חייבי מיתה בידי שמים כמו שנתבאר בתוספתא ובסנהדרין וכו' ע"ש.

ובחינוך לפני מצוה שס"ב על פרשת במדבר כתב וז"ל "סדר ראשון אין בו מצוה לחשבוננו" ודקדק המנ"ח מש"כ "לחשבוננו" דכוונתו דלבה"ג יש מצוה היינו ל"ת הגונב את הקסו' היינו כלי שרת והלאו הוא ולא יבאו לראות כבלע את הקודש אך הר"מ בסמ"ק שלו בשורש הג' השיג עליו ואינו מכניס זה במנין ע"ש ברמב"ן ובמג"א ע"כ כתב הרהמ"ח לחשבוננו היינו להנמשכים אחר הר"מ כהרהמ"ח אין בסדר הזה מצוה להמנות ולבה"ג יש. וא"כ יש מח' רמב"ם ובה"ג אם יש כלל מצוה בפרשת במדבר.

עכ"פ מבואר להדיא דלכו"ע אין כאן לדורות בעצם ראיית הארון, ותמוה מסוגיא ערוכה דיומא נד. וכנ"ל והביא בס' פרד"י החדש דכבר נשאל בזה בשורת חבלים בנעימים סוף ח"ג (סי' ק"ד) ות' דכיון דהיה איזה זמן היתר במקדש ראשון אינו איסור עולם ואינו נמנה והוי רק לשעה.

אלא שהקשה דאיזה מקור היה לחז"ל לחלוק זה דבמקדש ראשון לא היה לאו זה נוהג כלל. וגם קשה כל הלאו זה למה היה אסור מן התורה לראות כלי הקודש הא איתא בפסחים כו. דמראה אין בו משום מעילה, ועי' תוס' שם [ד"ה מעילה] מירושלמי סוכה פרק החליל דאפי' איסור דאורייתא אין בו. וגם קשה דבסוף עירובין ת"ר הכל נכנסים בהיכל לבנות לתקן מפני הצורך, וכן כתבו תוס' ב"ב [י"ד. ד"ה שלא] דלצורך שרי, וכ"כ רמב"ם [פ"ז מבית הבחירה סוף הכ"ג] אם אין שם תיבות יכנסו דרך פתחים, ומבואר דאפי' בבית שני שרי וכ"כ תוס' ב"ב שם גם משחרב משכן שילה עד שבנה שלמה בהמ"ק היה מותר להוציא ס"ת מן הארון ולעייין בו, וא"כ מה מתיב ר"ח ביומא על הא דבשעת עליית הרגל מגללים להם הפרוכת ומראים להם הכרובים דכ' ולא יבאו לראות הא י"ל להראות חיבתם מותר משום דהוי לצורך ונשאר בכ"ז בצ"ע. וע"ע בכלי חמדה מש"כ כאן באריכות.

חידוש החזו"א בביאור הפסוק

והדברים יתיישבו היטב למש"כ בחזו"א או"ח סימן קכ"ה ס"ק ט' חידוש גדול בביאור המקראות כאן, שכתב

עכ"פ לד' החזו"א א"ש מה שבין לרמב"ם בין לבה"ג לא דנו כלל אם יש איסור לדורות על ראיית הארון כיון דאי"ז פשוטו של מקרא כלל. וא"ש מנ"ל לחזו"ל לחלק בין הזמנים דכיון דאי"ז עיקר הפשטות רק דחזו"ל דרשו כן לכן יכלו לחלק בזה.

מה שסיום פרשת במדבר בלאו זה

ועדיין יש לנו להבין למה סיים הפרשה בדבר זה, ועוד לסיים בדבר רע וכ"ה בספר דברי שאול עה"ת (מהד"ת) הקשו, הא אין מסיימין בדבר רע, והפסוק הזה הוא סוף פרשת במדבר, ע"כ. [ויש מקשים כן על סוף קדושים "דמיהם בם", ובסוף בלק: ויהי המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף, ובשו"ת רב פעלים (חלק ד חלק אור"ח סימן מ"ב): כתב דמה שכתוב בסוף ספר במדבר: ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ומתו, לא הוה סיום בדבר רע, כיון דאחר סיום הפרשה מברך העולה ברכת התורה, שהיא תקנת חז"ל אנשי כנסת הגדולה, והיא חיוב על האדם, לא חשוב "ומתו" סיום, אלא ברכת התורה היא הסיום, ע"כ, והדבר פשוט דכן י"ל גם למ"ש בסוף פר' קדושים ובסוף פר' בלק אולם לפ"ז באם יעבור יחיד על הפרשה שמו"ת הי' לו להקפיד בזה ולא שמענו] והג"ר שאול בראך זצ"ל בספרו בהיות הבוקר תי' לנתבאר לעיל בשם רמב"ן דיש כאן דמיון למעמד הר סיני, א"כ בא לרמז שלא יראו בארון כדרך שראו במעמד הר סיני שכ' שם ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו "ומתו" היינו אותם שמתו בשביל מעמד הר סיני.

היראה והפחד הוא ההכנה לקבלת התורה

והוסיף הג"ר ישראל דוד שלינגר שליט"א ע"פ מש"כ ריקאנטי בשם הרב רבי אלעזר ז"ל דעיקר האיסור דאין כבוד לראות את המלך ערום, א"כ יש להשוות זה למש"א חז"ל סוף מגילה האוחז ס"ת ערום נקבר ערום מאותה מצוה, ופי' הכת"ס [בהקדמה לספרו עה"ת] דמדות טובות ויראת שמים נקראו לבושים וכמש"כ באבות פ"ו מ"א ומלבשתו ענוה ויראה, ומי שניגש לס"ת ערום בלי לבושים אלו [היינו שהוא עצמו ערום] ואז נקבר ערום שהתורה והמצוות שלו אין להם ערך, ועד"ז כתב בסוף ספה"ק מאור עיניים דמי שניגש לתורה בלי יר"ש נקבר ערום ממצות היראה, הרי דעיקר תלמוד תורה צריך להיות בהקדמה דיראת שמים ומדות טובות, ועי' דרך ה' לרמח"ל פ"ב אות ה' דעיקר השפעת קדושת התורה הוא אך ורק ע"י שמתייחסים ביראה ובכבוד לדברי התורה ומחמת חשיבות הדברים נעתיק לשונו:

שאינו עמל בתורה אולי הוא יודע הרבה ידיעות אבל אין הוא דבק לעצם החיים של תורה, ולפי"ז י"ל דהחזו"א הי' כל עצמותו חיי של תורה והרגשתו הי' כאילו הוא חי ביחד עם התנאים ואמוראים, והבין דלא יתכן כלל דאחד מהם יגיד שיהי' איזה לאו מפורש על נגיעה או ראיה לבד, וזה כבר החליט לפני שהראו לו גמ' יומא וראשונים עה"ת, ולכן הוכרח לפרש באופ"א.

דכל האזהרות הכתובים בפרשה זו שלא יגעו ולא יראו, אינו על עצם הנגיעה והראיה דלא מצינו חיוב מיתה גם בזר על ענין כזה, אלא דעיקרו קאי על עבודת הכהנים שלא יתעסקו בה הלויים ואי"ז נוהג לדורות דזה הי' מ"ע מסויים במדבר בסדר פריקת הכלים וכיסוין והלוי שעשה א' מאלו התחייב מיתה, והחיוב מיתה של פסוק זה הוא על עבודת הכיסוי שמוטל על הכהנים שלא יעשו כן הלויים, ואם הי' נכנס שלא בשעת פירוק המשכן פטור, "ולמה שהוכפל העונש בלשון נגיעה ובלשון ראייה לא ידענא" ועונש הכתוב כאן בהורדת המשכן ובהקמתו קאי גם על ישראלים וכהנים כמבואר בספרי פ' קרח דגם כהנים מוזהרים על עבודת הלויים, ועיקר המצוה באמת נוהג לדורות שכל עניני המקדש המסורים לכהנים ולויים חייבים זרים עליהם, וכהנים על לויים וכן להיפך, אבל ענין הקמת המשכן וירידתו ל"ש רק במשכן ולא לדורות.

והנה בעקבות מש"כ החזו"א כאן הי' לו להגרמ"מ כשר זצ"ל שו"ט ארוך עם החזו"א בבירור הפסוק שלפנינו [והדפיסו בספרו דברי מנחם (ח"א סי' ט"ו - ט"ז, י"ז) והובא בסדר נכון ובביאור יפה בגנויים ושו"ת החזו"א ח"ב עמ' שיי"ט] ושורש טענתו דמכל דברי הראשונים שהבאנו בריש דברינו וכן מד' הגמ' יומא מבואר דיש כאן לאו על עצם ראיית הארון וכאנשי בית שמש, וא"כ שפיר יש לחקור אולי נאמר זה לדורות. ושורש תשובתו של החזו"א מבואר בספרו חזו"א שם מה שהוסיף בסוגריים בעקבות טענותיו של הגרמ"מ כשר, [ובאריכות הוא בספרים הנ"ל בכמה מכתבים ונדפסו ג"כ בסוף ספר דרך חכמה למרן הגר"ח זצ"ל] דכדבריו מוכח מדברי הספרי פרשת קרח קט"ז ע"פ גירסת הגר"א [אבי הגרסאות] דרבי דריש ממש"כ כאן אהרן ובניו יבואו ושמעו אותם וגו' היינו בצירוף מש"כ ולא יבואו לראות, דלויים ענושים על עבודה המסורה לכהנים אלמא דעיקר קרא בענין זה, אלא דמדאפקי' קרא בלשון ראייה דרשו חז"ל ביומא נד. דיש איסור בראי' שלא לצורך וכיון שנאסרו הלויים בפירוק המשכן ממילא כבר נאסרו בראי' וכיון שאי"ז עיקר הלאו חלקו חז"ל דלא הי' נוהג רק במדבר או בבית שני שהיו ישראל בבחינת ארוסה אבל עיקר הלאו קאי על עבודת הכהנים.²⁹

²⁹ חזו"ן מזה גודל כוחו של החזו"א בתורה הק' שכ"כ הי' בטוח במהלך שלו עד שהי' מוכן להדחק בלשונות הראשונים, ואפשר להבין מהלך זה ע"פ מה ששמעתי מפי הג"ר יהושע אייכנשטיין שליט"א ר"י יד אהרן, בביאור ההבדל בין מי שלא עמל בתורה רק שיועד הרבה ידיעות ואז הוא משיג השכל הפשוט בתורה, לבין מי שעמל בתורה שמתגלים לו העומק שבתורה והיינו השכל המופשט דלא יתכן להשיג רק ע"י עמל, וביאר ע"פ משל למי שירצה לדעת פרט מסויים על החיים בסין ויש לפניו שני אנשים, א' שלמד הרבה ספרים על צורת החיים בסין, ובקי ממש בכל צורת החיים שלהם, מאידך יש אחד שחי שם כמה שנים, אז בוודאי מי שחי שם עדיף דהרי חיי ונשם בפועל איך הוא צורת החיים שם ה"נ מי שעמל בתורה הוא מתדבק לעצם החיים של תורה, אבל מי

המתעורר מידי שנה בחג השבועות. ובפרט לנתבאר ביוםא נד. דבמדבר שכלל ישראל לא היו עדיין גסין בשכינה אז נאמר הלאו, א"כ ממילא כל פעם לפני שבועות הו"ל כאילו אנו חוזרים למדבר לפני המצוות ויש לנו לקיים לאו זה וא"ש דבפ' במדבר אין שום מצוה רק זה להורות דלפני זמן מתן תורה ומצוות שעדיין אין אנו כ"כ גסין בשכינה יש לנו להכין עצמינו בעבודת היראה.

ולפ"ז מובן למה מסיימים בפסוק זה דוקא, דכיון שאנו קוראים פ' במדבר לפני שבועות, רוצים אנו בזה לעשות הכנה לעבודת היראה דמעמד הר סיני והרי נתבאר בכל הפסוקים בפ' יתרו שמעיקרי ההכנה למתן תורה הי' היראה והפחד, וכמו שאמר הקב"ה אח"כ לבעבור תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, ובלי יראת שמים א"א לזכות לתורה ולכן יש לנו לסיים פ' במדבר עם אזהרה של פחד ויראה כדי לזכות לתורה. וא"ש דגם כלל פ' במדבר שייכא להכנה זו דלנתבאר ברמב"ן בהקדמה עיקר ענינו להעמיד הכבוד סביב המשכן כמו שהי' במעמד הר סיני. ודבר בעתו מה טוב בסיום חודש אייר שאז בא עמלק לקרר עבודת היראה כמ"ש "ולא ירא אלקים". [דברים כ"ה י"ח]

כהכנה למתן תורה אין מצוה בפ' במדבר

ולפ"ז א"ש דלד' הרמב"ם אין שום מצוה בפ' במדבר דעיקרו להכין היראת שמים לפני שמקבלים מצוות ועד"ז אמר האמרי אמת מה דליכא מצוה בפ' במדבר דשבת זו נקראת שבת דרך ארץ דד"א קדמה לתורה. ויש להוסיף דמעיקר הפרשה הי' לקשר אותנו במנין המשפחות והאבות הקדושים וכדהארכנו לעיל וזה הקדמה לפני קבלת מצוות.

"אך התנאים הצריכים להתלוות לתלמוד הנה הם: היראה בתלמוד עצמו ותיקון המעשה בכל עת. וזה, כי הנה כל כחה של התורה אינו אלא במה שקשר ותלה, יתברך, את השפעתו היקרה בה, עד שעל ידי הדיבור בה וההשכלה תימשך ההשפעה הגדולה ההיא, אך זולת זה לא היה הדיבור בה אלא כדיבור בשאר העסקים, או ספרי חכמות והשכלה בכל שאר מושכלות המציאות הטבעית למיניהם, שאין בהם אלא ידיעת הענין ההוא, ואין מגיע ממנו התעצמות יקר ומעלה כלל בנפש הקורא המדבר והמשכיל, ולא תיקון לכלל הבריאה. ואמנם ההשפעה הזאת הנה ענינה אלהי, כמו שזכרנו, ולא עוד אלא שהוא היותר עליון ונשגב שבענינים הנמשכים ומגיעים ממנו, יתברך, אל הברואים; וכיון שכן, ודאי שיש לו לאדם לירא ולרעוד בעסקו בענין כזה, שנמצא הוא ניגש לפני אלהיו ומתעסק בהמשכת האור הגדול ממנו אליו, והנה צריך שייבוש משפלותו האנושית וירעש מרוממותו, יתברך, והנה יגל מאד מחלקו הטוב שזכה לזה, אך ברעדה כמו כן. ונכלל בזה, שלא ישב בקלות ראש, ולא ינהג שום מנהג בזיון לא בדבריה ולא בספריה, וידע לפני מי עומד ומתעסק, ואם הוא עושה כן, אז יהיה תלמודו מה שראוי לו להיות באמת, ותימשך על ידו ההשפעה שזכרנו, ויתעצם בו היקר האלהי, ויימשכו תיקון והארה לכל הבריאה. אבל אם תנאי זה יחסר ממנו, לא תימשך ההארה על ידו, ולא יהיו דבריו אלא כשאר כל הדיבורים האנושיים, הגיונו כקורא אגרת, ומחשבותיו כחושב בדברי העולם, ואדרבא לאשמה תיחשב לו, שקרב אל הקודש בלי מורא, ומיקל ראשו לפני בוראו עודו מדבר לפניו ומתעסק בקדושתו, יתברך. ואולם כפי מדרגת המורא ושיעור הכבוד והזהירות בו, כן יהיה שיעור יקר הלימוד ומדרגת ההשפעה הנמשכת על ידו. עכ"ד הרמח"ל.

וא"ש לפ"ז דפסוק זה שמזהיר על גודל הזהירות והיראה והכבוד היא היא ההכנה הנכונה למעמד הר סיני

הכנה לחג השבועות

הנה מחד גיסא צורך ההכנה ליו"ט שבועות הוא פחות משאר ימים טובים, וכמבואר **במשנ"ב סי' תכ"ט סק"א בשם הגר"א** דגם אי נימא דלאו דוקא פסח בעי' ל' יום דה"ה בכל יו"ט, אולם שבועות וודאי א"צ וסגי מא' בסיון, ³⁰ ואף דלכ' ק' דהרי צריך ללמוד כל הל' יו"ט, ובשו"ע נדפס הלכות יו"ט צמוד לשבועות, וכ"ה **במנהגי מהרי"ל** שכ' כל הל' יו"ט בשבועות ופי' בהקדמה כיון שבשבועות פנויים דאין עוד הלכות מצד עצם החג, כבר תי' בס' **מנחת אהרן שבועות עמ' י"א ע"פ ד' הרמב"ן** ששבועות הוא בבחי' יו"ט אחרון ש"פ יומי הספירה הוא כחזה"מ וא"כ הלימוד בהל' החג לפני פסח מהני גם לשבועות ולפ"ז מה שלומדים מא' סיון עכ"פ הוא רק ממנהגא ולא מדינא.

אולם מצד שני חובת ההכנה ליו"ט שבועות יש בו יותר חשיבות, ובפרט בשבת לפני היו"ט שיש בו כבר השפעת היו"ט, דענין ההכנה לחג השבועות שונה לגמרי מהכנה לשאר ימים טובים, דבשאר ימים טובים ההכנה אינו מעיקרו של יום רק דבלי הכנה יחסר מאוד מהשפעת היו"ט, אולם בחג השבועות כל החפצא של היו"ט נקרא ע"ש ההכנה דנקרא שבועות ע"ש שבע שבתות תמימות שספרנו, כדי להכין עצמינו לקבלת התורה. ולא רק זה אלא דכל ענין ההכנה מפורש בתורה להדיא שא"ל הקב"ה למשה "וקדשתם היום ומחר", "והיו נכונים ליום השלישי" היינו דכדי לזכות לתורה לא יתכן כלל בלי ההכנה הנצרכת לכך, ועיקר מה שמוטל על האדם הוא חלק ההכנה להיות כלי קיבול לתורה, דההשגה בדברי תורה בעצם הוא למעלה מדרך הטבע דתורה הוא ג"כ למעלה מדרך הטבע ולמעלה מכל סדר העולם, אולם ע"י שמכין את עצמו לתורה ונהי' כלי קיבול שמוכשר לתורה ממילא ניתן לו התורה במתנה. [וכבר הבאנו ד' **המג"א סי' תכ"ט סק"א** שהוכיח משי' רבי עקיבא **בכורות נו**: דגורן למעשר בהמה הוא בפרוס העצרת דהיינו חצי שלשים יום לפני עצרת מצד דינא דל' יום קודם החג הרי מבואר דגם בעצרת יש דין זה, וביארנו דרע"ק הוא זה שהעמיד ענין ההשתוקקות לתורה שבע"פ ולזה גילה דגם לפני שבועות שאין כ"כ הלכה ללמוד מ"מ יש צורך להכנה מצד השתוקקות לתורה]

וזמן ההכנה הי' בכל ימי הספירה, אולם בהגיע תחלת חודש סיון מתחזק הצורך להכנה כיון שביום הזה באו

מדבר סיני. וכך רמזו צדיקים בדברי רש"י בתחלת פ' במדבר "מתוך חבתן לפניו מונה אותם כל שעה" כי בספירת העומר המצוה למנות שבועות וימים, אמנם כ"ז עד ר"ח סיון, אבל משם ואילך הזמן בוער ולגודל התשוקה מונים כל שעה. וא"כ השבת אחרי ר"ח סיון כבר נושא בתוכו כל ההשפעות של הימים הגדולים האלה ויש להשקיע כבר מעכשיו בהכנת ימים אלו, ובכך נעיין קצת בפסוקי פ' יתרו, כפי שמבואר מדברי העבודת ישראל שנביא לקמן דבימים אלו יש להשקיע בפסוקים אלו.

סגולת ער"ח סיון

ובאמת יש לנו עוד סבה למה להשקיע כבר עכשיו בהכנה ליו"ט, דהנה כבר ידוע גודל סגולת הזמן של ער"ח סיון, וכמ"ש **השל"ק** [בספרו **מס' תמיד נר מצוה סוף עניני תפלה וקריה"ת שאחרי מס' סוכה שלו בדפו"י עמ' פה**] אחרי שהעתיק כמה וכמה תפלות כדי להראות דמשליך על ה' יהבו בכל ענייניו, ³¹ כתב דחל עלינו חובת תפלה ובקשה להש"י בכל צרכינו לפי שהכל מאתו ית' ע"כ כל מה שיצטרך האדם ירגיל על לשונו תפלה קצרה להשליך על ה' יהבו ובעת הפעולה יאמר בכל צרכיו לשם יחוד קוב"ה וכו' הצליח דרכי כי מאתך הכל וכו' וביותר צריך זירזו להתפלל שיהי' לו זרע כשר עד עולם ואגב כל צרכיהם וזיווגם מד' יצא הדבר ולבי אומר לי **שעת רצון לתפלה זו ער"ח סיון**, והעתיק שם התפלה הידוע מקונטרס של אחד המדקדקים הדבקים בה' [וי"א שזה רבי שבתי סופר תלמיד הלבוש שהי' מדקדק גדול ונמצא כן באמת בסידורו] וכ' הטעם ד"הוא החודש אשר בו ניתנה התורה ואז נקראים אנו בנים לה' אלקיכם" [עי' לקמן באריכות בקביעות שם בנים במעמד הר סיני]. כן ר' צדוק בכמה מקומות כ' דג' רגלים נגד בני חיי ומזוני, ושבועות מסוגל על בני כיון שזה הזמן שהקב"ה השפיע לנו הכח העצום של חיי עולם נטע בתוכינו ממילא יכולים אנו לבקש על הנצחיות שלנו שהוא ע"י המשך הדורות. ועי"ל ע"פ מה שהארכנו בפ' ואתחנן דעיקר מצות ת"ת הוא המשך מסירת התורה, והעיקר שיתרבה תורה בעולם לדורות, וא"כ עיקר הבקשה על חלק התורה הוא ביחד עם זה שיוכל להיות צינור שדרכו יתפשט כח התורה לדורות.

³¹ מבואר דעיקר נקודת התפלה הוא להראות שמשליך על ה' יהבו ושאין הוא בטוח בכלום ולולא סייעתא דשמיא.

³⁰ אולם **בכה"ת סי' תכ"ט סק"ג** כ' דנוהגין בכמה מקומות לדרוש בהלכות שבועות בשבת כלה היינו שבת קודם שבועות, אבל **בשו"ע הרב תכ"ט ס"ב** כ' דלענין עצרת אין דורשין בשבת שלפניו כיון שאין בו הלכות מיוחדות שכל הלכות איסור והיתר דשבועות נוהגים גם בפסח וסוכות.

סגולת כל ערב ר"ח

והנה עיקר דבריו בנוי ע"ז דכל ער"ח הרי הוא יום מסוגל לכפרה ולתשובה וכמ"ש השל"ה בעצמו עמ' ק"מ דער"ח הוא כמו יו"כ שראוי להתענות וללקות, וע"ע לקמן בשם השל"ה, וע"ע פר"ח סי' תי"ז בשם הרמ"ק דנקרא יו"כ קטן לפי שבו מתכפרין עוונות של כל השנה וכמ"ש ב"י סי' תכ"ג בשם רבי יהודה הלוי דעולת ר"ח באה לכפר על כל ימי החודש וכדאמר' זמן כפרה לכל תולדותם וכו' והובא כ"ז במ"ב סי' תי"ז סק"ד וכ' בשם ספרים דגם מי שאינו מתענה ביום זה מ"מ יראה לעשות תשובה ביום זה ולתקן את אשר עוות בכל החודש מאחר שהוא יום אחרון של כל החודש וכמו ערב ר"ה מכל השנה ואז בוודאי יהי' לו יום החודש זמן כפרה לכל תולדותיו, ומקורו משל"ה הק' סו"מ פסחים דיתקן בער"ח כל המקולקל בין בממון בין בנפש ויתודה בחרטה גמורה ובבכי ויעזוב דרכו הרע ובהי' כבד' חדשה בכניסת ר"ח ויתלבש בו בקדושה ודביקות בהקב"ה.

וכ' פר"ח הנ"ל דמנהג צפת הי' לעשות תענית ציבור עם קריאת ויחל גם מרן הב"י הי' משתתף בזה, ובס' צלותא דאברהם ח"ב הביא מנהג ירושלים קדמון מתקופת השל"ה מנהג ביהכנ"ס אשכנזים שמתקבצים כולם ובראשם רבינו השל"ה ועושים בער"ח בתפלות ובתחנונים כל היום. וכ"כ בס' שבחי האר"י דכ"ה מנהג צפת שהי' ביטול מלאכה ומתפללים עד חצות וממשיכים בקבר ר"י בר אלעי או הושע בן בארי. ובפר"ח שם כ' עוד בשם מקובלים דיסוד התענית הוא על מיעוט הירח וכ"כ בכנה"ג בשם מנות הלוי ובראשית חכמה שער התשובה פ"ד אות כ"א דרמז למיעוט הירח ולצער השכינה ומשתתפים בצערה והובא במ"ב שם, ולפ"ז כ' פר"ח דזה דוקא לפני המולד וכ"כ מג"א סי' תי"ז סק"ג בשם המקובל מהר"י סרוק דהי' צם רק עד המולד ורמ"ע מפאנו סי' ע"ט כ' להתענות יום לפני המולד ועי' במג"א דדוקא אם התנה בפירוש שהתענית יהי' רק עד המולד. עכ"פ לפי הביאורים הנ"ל לכאורה עיקר הכפרה נעשה בר"ח שנאמר זמן כפרה לכל תולדותם רק שע"י ששב לפני ר"ח נעשה כבד' חדשה בר"ח להתכפר על מה שפגם בחודש שעבר וה"ה לטעם דמיעוט הירח הרי שער ר"ח שבא לכפר על מיעוט הירח הוא בר"ח גופא וא"כ גם מה שמתענים לפני ר"ח הוא לסייע לכפרת ר"ח.³²

³² והנה בימינו נתפשט מאד סדר יו"כ ובפרט ע"י רבינו הקה"י שיעץ כן לסגולה לאריכות ימים וישועה והרבה כוללים ובתי כנסיות נהגו

ולפ"ז מובן דכיון דחודש סיון הוא החודש המסוגל לקבלת התורה ושיהי' לו בנים ת"ח והמשך טוב ברוחניות לכן ע"י ההכנה ביום שלפני ר"ח בתשובה ותפלה, בהגיע יום ר"ח סיון יאיר עליו אור קדושת והשפעת היום לקבל כל ההשפעות הרוחניות של חודש זה, ולפ"ז כש"כ דבחודש סיון גופא הוא זמן מסוגל להתפלל וכמ"ש באמת בפלא יועץ ערך עצרת. וז"ל "ומה טוב דבר בעתו לשפוך נפשו בימים אלה ובזמנה"ז שיזכה הוא ובניו לכתרה של תורה ללמוד וללמד לשמור ולעשות". [ואכן נדפס במחזורים בתחלת התיקון לליל שבועות בקשה על כך מס' לשון חכמים]

תענית מרן החת"ס בער"ח סיון

גם אצל מרן החת"ס מצינו שעשה עסק יותר בער"ח סיון דבחת"ס עה"ת אחר פ' במדבר יש חידוש עה"פ ובני הנכר הנלוים אל ה' שהוא מהפסרת דרשו שהיא לתענית ציבור, וצ"ב איך נכנס קטע זה לשם, וביאר שם הג"ר יוסף נפתלי שטון זצ"ל בהג"ה בשם דודו הג"ר אברהם הלוי פאללאק זצ"ל מבאניהאד לפי שכיום ער"ח סיון הי' נוהג חת"ס ובני ישיבתו הרמה להתענות ולקרוא ויחל בבי מדרשא, ושמע הביאור בזה מזקינו תלמיד החת"ס הג"ר זעקיל זצ"ל כי אמרו חז"ל בחודש השלישי וגו' ויסעו ויחנו מה חני' בהר סיני הי' בתשובה אף נסיעתם מהר סיני מתשובה, הרי שבער"ח סיון עשו תשובה, וכן נהג ר' זעקיל הנ"ל בישיבתו בק"ק באניהאד. ועי' מנהגי מהר"ם א"ש שער"ח סיון הי' לו יום תענית ביתר שאת מבשאר ער"ח כי הוא ימי הספירה וצריך הכנה בתשובה ותפלה ותענית קודם יום הקדוש יום מתן תורתנו.

המשך הדברים נוגע לשנה שר"ח סיון חל ביום ראשון

ער"ח סיון מוקדם

והנה כ"ז בער"ח סיון בשנה רגילה, אבל בשנה שר"ח חל ביום א' הרי דנו הפוסקים מתי לערוך סדר יו"כ"פ והתענית שבו, והאר"י בזה בשיירי כנה"ג סי' תי"ז ובפר"ח שם אי נימא דכיון שנדחה משבת ידחה כבר ליום ה' וכמו שמצינו בתענית אסתר בס' תרפ"ו עי"ש בב"ח, או דנימא כמה דאפשר לקרבו לר"ח מקריבין, ומסקנת הפוסקים להקדימו ליום ה' עי' משנ"ב שם סק"ד וסי' תקצ"ו סק"א לפי שאין אומרים סליחות ווידוים בע"ש מפני כבוד השבת [אבל אם חל ר"ח בשבת ד' המג"א דמתענין בע"ש ואין נוהגים כן] ויש לחקור האם באמת עיקר שעת רצון דער"ח הוא בשבת רק

בזה, והגרמ"מ קארפ שליט"א בס' הלי' חג בחג על ר"ח עמ' ל"ט [שמעם לקחתי כמה מ"מ עי"ש עוד] הביא מהגר"ש"א לפקפק על כוללים שרוצים לומר סדר יו"כ"ק ומקצרים הסדר של הלימוד כרבע שעה ויותר דיצא שחרם מהפסד כי יו"כ"ק לתוספת ניתן ולא לגרוע מסדר הלימוד ברבים, בפרט לדידן שאין נוהגין להתענות אלא צריך להוסיף מחול על הקודש בתורה ותשובה ותפלה ביתר חיזוק ובזכות יהי' לו לסליחה וכפרה.

ודרו"ז הגר בצלאל ראקאוויצ'ל אב"ד גייטסהעד³³ כשנשאל ע"ז השיב דאס מרגישים צורך לזה מותר. אולי עומק כוונתו דמי שאומר סתם לצאת ידי חובה אז בשבילו כבר אין נפק"מ אם יאמר זה יום קודם וכד' הגר"ח ק, אבל מי שמרגיש עוצם סגולת יום ער"ח סיון ושבים זה דוקא יוכל לפעול המשך רוחני לדורות הו"ל בשבילו צורך גדול ומותר.

נסיעה מרפידים ביום ש"ק דוקא

והנה בזה שהחת"ס עשה תענית ציבור בער"ח סיון ע"פ ההסבר דכשנסעו מרפידים היו בתשובה, א"כ בער"ח סיון מוקדם ל"ש זה דהרי נסעו בער"ח ממש, אלא דמבואר להדיא מאותה חידוש שכ' החת"ס שעשה כן גם בשנה כזו, דהרי באותה דף כ' חידוש על הפטרת מחר חודש והשנה ה' שנת תק"צ שהי' שנה כזו שר"ח חל ביום א', הרי דסגולת ענין נסיעה מרפידים בתשובה אפשר כבר להתחיל מיום ה'. ומעניין לציין דלד' ר' יוסי שבת פו: גם באותה שנה שיצאו ממצרים חל ר"ח סיון ביום ראשון כמו בשנה זו, ונחלקו רבא ורב אחא בר יעקב שם האם נסעו מרפידים מאתמול בשבת דאכתי לא איפקד אתחומין או דנסעו ביום ראשון דכבר אפקיד אתחומין, וא"כ אי ס"ל דנסעו בשבת אז בוודאי גם בשבת הוא זמן להתעורר בתשובה ולהתפלל בצורה המותרת על רוחניות.

ומור"ר הגר"מ זילברברג שליט"א כשהרחיב בזה דעיקר ההשפעה של הספירה נשפע בש"ק ולזה נקראו שבתות, הביא מאהבת שלום דבבחינות מסוימות כל המתן תורה תלוי בש"ק קודם לכן, יותר משבועות עצמו, וכ' משפ"א ועוד צדיקים דלכן נצטוו בשבת לפני שהגיעו להר סיני, וזה נכלל במש"כ דכו"ע בשבת ניתנה תורה דהיינו שהש"ק לפני זה סייע להם להגיע למתן תורה וכמו שאחז"ל שצריך לעבור שבת על הילד כדי שיוכל להכנס לברית מילה, ה"נ שבת לפני שבועות הוא כמו השלום זכר של כלל ישראל לפני שיבואו לברית יחד, ובהא שנחלקו אי נסעו מרפידים בשבת ותלוי אי נצטוו על תחומין וק' הא גם אם לא נצטוו למה נסעו דוקא בש"ק, אלא דכיון דכל מתן תורה תלוי בשבת לפני זה וכיון שבאיזה בחינה הנסיעה מרפידים ה' ההכנה הראשונה למתן תורה רצה הקב"ה שיהי' בשבת, ואפי' למ"ד שלא נסעו בשבת זה רק בפועל אבל בפנימיות כבר התחיל הנסיעה מרפידים בש"ק. ולפ"ז בוודאי שהגם שעניני התענית מקדימים ליום חמישי מ"מ כל העת רצון וכל הכח של ויסעו מרפידים של ההכנה והכח של חודש סיון מונח בש"ק זו, וי"ל דבשנה כזו משקיעת ליל חמישי עד מוצ"ש הוא בחינת וכת ער"ח ארוך שמסוגל לתשובה ונסיעה מרפידים ובקשה לזרע כשר דשלה"ק. ע"כ מד' מור"ר שליט"א.

עכ"פ העולה מכל הנ"ל דגם בשבת יש מקום להקל להגיד תפלת השל"ה, וכן ביום חמישי כיון דאז הוא זמן יו"כ, וכש"כ ביום שישי דזה יותר קרוב לר"ח, וא"כ בוודאי מי שמרגיש שנחוץ לו כח סגולת ימים אלו ורוצה לנצל ימים אלו יוכל להתפלל תפלת השל"ה כל הג' ימים, והנה גם יש לנו הזדמנות שאין לנו כל ער"ח דבכל ער"ח יש מגבילים התפללות והתעניות עד המולד, אבל בשנה כזו המולד הוא רק בליל שבת וא"כ ביום ה' וביום ו' עד אמצע ליל שבת יש הכח המיוחד של ער"ח.

מחמת חוסר ברירה מקדימין ביום ה' או שבעצם הוקדם השעת רצון ליום ה' ונפק"מ לענין דברי השל"ה שכ' שלבו אומר לו שעת רצון לתפלה זו הוא בער"ח סיון האם בעינין יום לפני ר"ח דוקא דאז הוא השעת רצון, או דגם מה שמקדימים ליום ה' נעשה העת רצון. [נוה פשוט דתפלה זו טוב להגיד בכל זמן אבל הנדון מצד שעת רצון]

תפלת השל"ה בשבת

והנה נחלקו הפוסקים האם מותר להגיד תפלת השל"ה בשבת ותלוי בשאלה כללית אם מותר לבקש בקשות רוחניות בשבת, דד' הגר"ש"א [הליכות שלמה תפלה פי"ד הי"א] דאין שום חשש בזה וכן נקטו הרבה פוסקים [דרישה סי' קפ"ח סק"ה, ומשמעות שו"ע הרב סי' רפ"ח ס"ב ובאישי ישראל פל"ו הערה ס"ג בשם הגריש"א ובלוח עיתים לבניה בשם שבט הלוי והגר"ע יוסף וכ"כ בשו"ת אז נדברו חיי"א מ"ח ובחי"ד סי' כ"א אכן בסי' כ"ג מסיק דראוי להחמיר בזה] אולם ד' מרן הגר"ח ק"צ"ל בס' דרך שיחה ח"ב עמ' ע"ר כשנשאל בענין תפלת השל"ה בשבת אמר דלכ' יש לאסור, דשאני מתפלת הרמב"ן המובא בסידור יעב"ץ לומר לפני העונה, שא"א לאומרה קודם, אבל תפלת השל"ה יקדימנה ליום קודם וכי זה דוקא בערב ר"ח? הרי מבואר דעתו דאין להתיר בקשות רוחניות אא"כ הזמן מסוגל לכך, ומה שלא התיר תפלת השל"ה דאצ"ל דוקא בער"ח. [וכן ה' דעתו לענין להתפלל על אתרוג בט"ו בשבת דכיון דסבר שעיקר זמן תפלה על פירות האילן הוא בעצרת וט"ו בשבת הוא רק ר"ה למעשה לכן לא התיר בשבת דאין הזמן מסוגל לכך אבל אילו ה' אז הזמן רצון ה' מתיר] וצ"ע דהרי כתב השל"ה דזמן רצון לכך הוא ער"ח סיון דוקא, ול"מ כוונת הגר"ח ק"צ דבער"ח מוקדם הוקדם זמן הרצון ליום חמישי. שו"ר בגליון דברי שי"ח ששאל בעצמו את הגר"ח ק"צ כשהי' ער"ח סיון בשבת אם מותר לו להגיד תפלת השל"ה וענה דכיון שזה הזמן המסוגל לכך מותר וכן הביא מעוד ספרים בשמו, וניסה לתרץ הסתירה דאם זה עדיין לפני שבת אין לו לחכות לשבת אבל הוא שאל כשכבר ה' שבת ועדיין לא התפלל וצ"ע. גם מרן הגריש"א אמר דבקשה על רוחניות מעיקר הדין מותר אבל זה היתר חלש [הערות למס' שבת יב: סוף או א'] ובשו"ת משנת יוסף להגר"י ליברמן צ"ל כ' להקדים ליום חמישי, ע"פ מה שהקדים דכל בקשה המעורר צער ודאגה אסור, א"כ כיון דתפלה זו מעוררת דאגה וצער כי כל עמלינו אלו הבנים ויש תמיד דאגה בלב ההורים שילכו בדרך טובים, וח"ו לא יסורו מדרך התורה לכן אין לאומרו בשבת. [עיי"ש שכ' שאחיו בעל הלב טוב על חובת הלבבות ה' הראשון שהדפיס וחילק תפלת השל"ה בעולם]

אולם רוב פוסקי זמנינו התירו וכן"ל ובספר פסקי תשובות סי' רפ"ח אות ז' כ' כי המיקל לבקש תחינות ובקשות גם על גשמיות בזמנים מיוחדים החלים בשבת או שנמצא עכשיו במקום מיוחד כמו כותל המערבי או מערת הרשב"י יש לו על מה לסמוך כשם שהתירו בר"ה ויו"כ. ובכלל זה תחינות הנשים אחר הדלקת הנרות תפלה קודם ברית מילה ובשעת בכי התינוק תפלת החולה לפני נטילת תרופה, תפלת השל"ה כשחל בשבת, ועל רוחניות כ' שם דמותר בכל גווני וכשי' הגר"ש"א הנ"ל רק שלא יערב בזה צרכי הגוף וע"ע אריכות נפלאה בכ"ז ובדברי פוסקי זמנינו בס' צלותא דשמואל שורש ז' ענף ב'.

³³ בס' בצל הקודש עמ' מ"ח.

עכ"פ כיון שאנו נמצאים בימי ער"ח סיון בוודאי עלינו להכין מעתה ליו"ט הבעל"ט ובכן נשתדל להתעמק בפסוקי פ' יתרו.

כל יום יהיו כחדשים קאי על ההכנה

בחודש השלישי לצאת בני"י וגו' ביום הזה באו מדבר סיני: [שמות י"ט א']

והנה במש"כ היום הזה באו מדבר סיני פירש"י דלא הי' צריך לכתוב ביום הזה אלא שיהיו ד"ת חדשים עליך כאילו היום ניתן, וצ"ע הרי כאן מיירי בתחלת ההגעה למדבר סיני ועדיין לא קיבלו התורה כלל והו"ל לרמוז ד"ז בשעת נתינת התורה, והנראה בעז"ה ע"פ דבריו הנפלאים של העבודת ישראל שכתב לרמז בדבריו הקדושים של רש"י, "כי באמת בכל שנה ושנה נתגלה הדבר ההוא אשר הי' בימים ההם, כגון בימי פסח יש כל שנה שנפשות יוצאות ממצרים וגם בחודש הזה כיון שקרבו לפני ה' סיני נתגלה ג"כ שיוכלו לקרב עצמם להקב"ה ו"לזה צריך האדם כשבא ר"ח סיון עד חג השבועות לקרות באותו עסק התורה ולהמשיך לו זה הקדושה" וזה נתגלה ביום זה. וזהו שפירש"י שיהיו ד"ת חדשים עליך כאילו היום ניתן, דהיינו שבאמת נתגלה כל דבר בעתו" ולפ"ז מבואר דהא דיהיו ד"ת חדשים עליך היינו ד"ת אלו של פ' יתרו שמתגלים כל שנה מחדש, וא"כ כמו שעצם נתינת התורה מתגלה ומתעורר מחדש כן ההגעה לסיני שאז מתחיל חלק ההכנה העיקרי לקב"ה מתעורר מחדש, וכיון שא"א להגיע לתורה בלי ההכנה, לכן הודגש ד"ז בחלק ההכנה דאם יתחדש בהכנה ממילא יתחדשו אצלו ד"ת ג"כ.

וכ"כ דו"ז הג"ר בצלאל זצ"ל במכתב לאאמו"ר שליט"א לרגל היארצייט של מו"ז הג"ר בנציון זצ"ל³⁴ דהרי בר"ח עדיין לא ניתן התורה, ובהכרח דגם חלק ההכנה צ"ל כחדשים, ופשוטם של דברים היינו דכל בוקר ובוקר ההליכה וההכנה לתורה ותפלה הי' בחידוש ברצון ושאיפה חדשה, וכמו בעת שבאו למדבר סיני בר"ח הי' כאיש אחד בלב אחד, שזה הי' ההכנה הדרושה לקב"ה"ת, כן לעולם צריך האדם הכנה לתורה ותפלה ובזה יהי' כחדשים, ובתוך המכתב שם מבאר ג' אופנים של להיות כחדשים "דבאמת כל עבודתינו בתורה ומצוות הוא בדרך החידוש, פעם ספרתי כמה פעמים נאמר בס' דברים אשר אנכי מצוך היום, וזה יותר

³⁴ מספר בצל הקדוש עמ' קע"ג לאחי הג"ר יעקב שליט"א, כתבו דו"ז אחרי שעבר ניתוח, ד' אב תשנ"ג, יום לפני יארצייט מו"ז, וכותב בריש המכתב "רחש לבי דבר טוב כאשר הובאתי אחרי הניתוח שעברתי בחסד ה' לחדר החולים והוקצב לי פינה אחת שאפשר לי להתבודד וללמוד לעצמי, עלה ברעיוני איזה נקודה אזכה להעיר ביום הזכרון של אחי הגדול זצ"ל" ולא הי' באפשרות להשתתף על יום היא"צ בלונדון כפי שהי' נוהג כל שנה לכ"כ מכתב זה.

משלשים פעמים ונראה לי ג' אופנים בזה, א' כדכתב לעיל בענין ההכנה, והמשיך לדקדק מלשונות רש"י פ' ואתחנן ורש"י פ' כי תבוא שאינם שווים, דבפ' כי תבוא קאי על אותה תורה שלמד אתמול שיהי' כחדשים דהיינו ע"י שחייו התחדשו היום, ונעשה ברי' חדשה וחיינו הם חדשות, וברש"י פ' ואתחנן קאי דנחשב כאילו נצטווה מחדש היינו שהתורה גופא התחדש וסיים המכתב "א"כ מצינו ג' נקודות בענין חדשות דתורה ומצוות וכבר ביאר מו"ר הגה"צ רא"א דסלר כי חיים פירושו חידוש דמי ששוקט על שמריו אינו חיים".³⁵ [וע"ע לקמן שהרחבנו בענין הצמאון וההשתוקקות לתורה]

הקב"ה משפיע לנו כוחות להכנה

והנה בפשטות חלק ההכנה הוא כולו מצד האדם ועליו לעמול בכך, אולם כבר גילה לנו השפת אמת [במדבר שנת תר"מ] דגם חלק ההכנה הוא מתנה מהקב"ה דהשי"ת ברוב טובו וחסדו נותן המתנות וההכנות שכדי שנוכל לקבל המתנות שנותן לנו, ולכן בהגדה של פסח אנו מודים להקב"ה על עצם הקירוב להר סיני גם בלי נתינת התורה, דהכוונה בזה על מה שהקב"ה נתן לנו הסיוע לתיקון המדות ולהתקדש ולהטהר ולהיות מוכן לקב"ה"ת, ואם אמר הקב"ה וקדשתם היום ומחר מסתמא השפיע להם הקב"ה קדושה מקודם ע"י המאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ובשבועות שנת תרמ"ג כתב דכמו דאז במדבר השפיע הקב"ה קדושה לכלל ישראל כדי שיוכלו לזכות לתורה כן מסתמא יורד קדושה לבני"י בכל שנה ושנה, דכמו שאומרים זמן מתן תורתנו, כן ההכנה קודם החג מתקיים בכל שנה, דזה הכוונה "ביום הזה" היינו כמו שהיום הזה קיים ועומד תמיד לפנינו ית'. ובזה יישב הא דאמר הקב"ה "היום ומחר" שהם זמנים שיורד קדושה לכלל ישראל בכל שנה, ולדורות זה מתקיים כפשוטו, אבל בדור המדבר שהוסיף משה יום אחד לא התקיים כפשוטו, ולכן לדורות מתן תורה הוא בו' סיון אף שאז הי' מתן תורה בז' סיון כקו' המג"א כיון דאז קיום יום ומחר נדחה לעוד יום כיון שלא הי' להם הלילה הראשון לכן הוסיף משה יום אחד, אבל לדורות שאפשר להתחיל מן הלילה מתקיים היום ומחר כפשוטו, וממילא מקבלים התורה כבר בו' בסיון.

היוצא מהדברים הנ"ל, דבימים אלו מר"ח סיון יורד השפעה גדולה של אפשרות הכנה לקב"ה"ת, וכיון דהכוחות של הכנה מונחים בפסוקים אלו של פ' יתרו ממילא עלינו לעסוק בזה, וכדברי העבודת ישראל, ועלינו להרגיש בזה התחדשות כאילו באנו היום למדבר

³⁵ ומסיים המכתב "וזה מעט התוכן שרציתי לתאר וללמוד מדרכי אחי הגדול".

סיני. ולכן נכתוב בעז"ה לקמן כמה דברים על פסוקים אלו.

חולשא דאורחא דיומא קמא

הנה יש כאן עוד הערה במה דאיתא בגמ' שבת פו: דביומא קמא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא, וצ"ב איזה חולשא דאורחא הי' כאן הרי נסעו עם ענני כבוד.

וביאר בזה הג"ר משה שפירא זצ"ל גם לפרש הענין דיהי' כחדשים, דהנה תורה אקרי דרך, ועיקר הגאולה הי' תלוי בנקודת החידוש כדביארנו בפרשת בא עה"פ החדש הזה לכם, וחידוש ל"ש רק אם לא חוזרים על מה שכבר הי', רק צריך להתחדש כל רגע, ובעבור זה נתן לנו הקב"ה את התורה וחיי עולם נטע בתוכינו שמכחה נוכל להתחדש כל רגע, וד"ז לא יתכן רק אם מרגיש דעדיין לא הבין ולא קיבל מספיק, אבל ברגע שמרגיש שכבר הבין וכבר השיג מספיק, מאותה רגע הדברים מתיישנים וע"ז מרמז ענין דרך שכ"ז שמרגיש שלא הגיע לתכלית הדרך הוא ממשיך ללכת ולהתקדם, אבל ברגע שמרגיש שכבר הגיע לתכליתו שוב איננו הולך בדרך וזה ענינה של מנוחה, וכן הוא ברוחניות שכ"ז שמרגיש שחסר לו הוא ממשיך להתעלות יותר ויותר עילוי אחר עילוי ומחיל אל חיל, אבל רוב העולם לא ממשיכים הדרך באורך, רק נשארים באותה נקודה רק מרחיבים הדרך ברוחב, אבל אילו הי' הדעת ממשיך לפעול יותר ויותר היינו מגיעים לדרגות נשגבות עד מאד.

והנה היצה"ר והשטן עיקר כחם להחליש ענין הדרך, ולכן עמלק שמסמל את יצר הרע בא דוקא באמצע הדרך בצאתך ממצרים כשאנו הולכים בדרכה של תורה ובא להחליש ולבטל כח זה, ע"י כח עייפות ורפידים וע"ז רפו ידיהם מן התורה, וזה המחריב הכי גדול בהתעלות רוחנית וכמ"ש אור החיים הקדוש כאן [עה"פ ויסעו מרפידים] דהפסוק כאן בא להקדים ג' ענינים שנצרכים לעסק התורה ואחד מהם הוא נסיעה מרפידים דהוא התגברות והתעצמות בעסק התורה, והעצלות הוא העשב שמפסיק השגתה, וכו' ע"ש וזה הי' ענין חולשא דאורחא שע"י עמלק הי' חולשא למושג של דרך, ולכן ביום הזה הוצרכו להתחזק בענין זה, וזה נרמז בהא דביום הזה באו מדבר סיני דכל יום צריך להיות ההרגשה שהנה אנו עומדים לפני ההגעה והנה אנו מגיעים עכשיו, [ויתכן דזה נרמז במה שהגיעו בראש חודש דוקא דענין החודש מורה על ענין זה כדהארכנו בפ' בא]

וזה מוסר גדול לכל החיים כגון כשיוצא ש"ק או חג השבועות הבעל"ט ואנו יוצאים עם מטען מלא

ברוחניות, והשפעות לכל ימות השבוע ולכל השנה ומרגישים סיפוק בזה, וידוע דקדושת שבת משפיע לשבוע הבא, וקדר' החג לכל השנה, ובפרט ע"י שממשיכים הקדושה מיד במוצ"ש ויו"ט, ויהי אך יצא יצא יעקב מש"ק ויו"ט והנה עשיו ועמלק באים מצידם ורוצים לחטוף הכל, ומצליחים להכשיל את האדם שלא ימשיך מיד להתעלות בעבודת כל דרכיך דעהו בכל מה שצריך לעשות או עסק התורה, ומפתה אותו שכבר התעלה מספיק בשבת ויו"ט, ועכשיו ינוח קצת, ורק למחר יתחיל ללמוד בהתמדה ולעסוק בעבודה והעיקר שרק יעשה הפסקה ומנוחה בדרך, והוא לא יודע ולא מרגיש שע"י ההפסקה והמנוחה, כבר הפסיד הרבה, ומחר יצטרך להתחיל הכל מחדש, וזה מספיק ליצה"ר דהעיקר שכל שבוע יתחיל מחדש וא"כ כל חייו לא יתעלה, אבל העיקר להמשיך מיד אחרי צאת השבת או צאת היו"ט בעילוי אחר עילוי מחיל אל חיל, ואז השבוע או התקופה הבא יהי' בדרגה יותר גבוהה ע"י קדושת שבת. וכן כל חייו יתעלה יותר ויותר ע"י קדושת שבת ויו"ט ויגיע למדרגות נשגבות ברוחניות.

א"א ליסע מרפידים רק אחרי ההגעה למדבר סיני

בחודש השלישי לצאת בני' וגו' ויסעו מרפידים: [שם]

כבר עמדו המפרשים דהרי כבר כתיב שהגיעו למדבר סיני וא"כ כבר נסעו מרפידים ולמה כתיב שוב ויסעו מרפידים ועי' רש"י שכנר' עמד בחלק בשאלה זו.

ובאור החיים הקדוש³⁶ כתב כאן דמש"כ "רפידים" אין הכוונה להמקום רפידים, אלא לבחי' רפיון ידים, ומרמז כאן לג' תנאים הנצרכים לעסק התורה, שלא יהי' ברפיון, ושיהי' כמדבר בבחי' הביטול והענוה ושיהי' באחדות. אולם אכתי לא נתבאר למה לא הי' אפשר לכותבו לפני ההגעה למדבר סיני.

והנראה בעז"ה דל"ש סתם לנסוע מרפידים, דא"א להלחם עם היצה"ר של עצלות, וצריך לזה סייעתא דשמיא, וכיון שכתבנו לעיל דהקב"ה הוא זה שנתן להם האפשרות להתקדם ולהטהר, א"כ רק בהגעתם למקום המקודש שהוא מדבר סיני, קיבלו הסייעתא דשמיא לנסוע מכל הבחי' של רפידים. והנוגע לנו בזה, דאם נרצה להכין עצמינו לקב"ה, צריך מקודם להתחיל לעסוק בפרשה זו ולחיות המצב של חג השבועות

³⁶ הנה אמר הרה"ק מסקוירא ז"ע על דברי האור החיים הק' על פרשיות קבה"ת, "די פאפיר ברענט די פאפיר פלאמט די פאפיר פלאקערט" היינו הנניר של הספר בוער באש להבה, ופי' הגרצ"מ זילבורג שליט"א שנכלל בזה שע"י שהצדיק בעצמו בוער באש להבה בשעה שכתב דברים אלו אז הכניס האש גם בנייר, ובוודאי חשוב מאוד ללמוד דבריו ובוודאי יעזור להתלהב לקבלת התורה.

והמצב של מעמד הר סיני, ואם יהי' כולו שקוע בזה ממילא יוכל לנסוע מכל הבחינות של רפידים.

והנה עמלק הוא זה אשר קרך בדרך לקבה"ת ומנסה תמיד להחליש ולקרר כל התעוררות, ובכן בימים שלפני היו"ט עלינו להגביר בתוכינו האש של ההשתוקקות לקבה"ת וכאן המקום להביא כאן חלק ממה שדיבר מו"ר הגרצ"מ זילברברג שליט"א בענין זה כהכנה לחג השבועות:

"הנה עלינו להתעורר ביותר להכין עצמינו ליו"ט שבועות, דלפי ההכנה ליו"ט זוכים לקבל יותר, ומעיקרי ההכנה והעבודה לזכות לכל מה שיכולים וצריכים לזכות, הוא להיות במצב ובבחינה של אמבטי רותחת, ונכלל בזה להיות יותר ויותר קאכעדיגע יוד, ושהשבועות שלנו יהי' במצב של אמבטי רותחת והתלהבות דקדושה.

והנה במדבר היו כלל ישראל בין פסח לשבועות, במצב של אמבטי רותחת, ³⁷ וזה לעומת זה התעורר התגבורת נוראה של קליפת עמלק שהשתדל לקרר האמבטי רותחת, וכן כל שנה ושנה מתעורר כח עמלק, ולכן נקבע פ' זכור לפני פורים ופסח, כדי שקודם פסח נזכור שעמלק יבוא בין פסח לשבועות לקרר ההתלהבות, ובכן חלק מההכנה לשבועות צריך להיות שיהי' כסדר במצב של התלהבות כלפי היו"ט, וחזינן דכל הקבה"ת הי' מצב חזק של אש והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש" "וההר בוער באש עד לב השמים" "דבריו שמעת תוך האש" ובמוסף של ר"ה "ודברות קדשין מלהבות אש" מימינו אש דת למו" "אש שחורה ע"ג אש לבנה" ובחז"ל איתא שבשעת קבה"ת הי' בחינה של "ברית אש" ו"לפיד אש" ו"חומת אש" ו"בית יעקב אש" ו"לבת אש" ו"אש מתלקחת" ו"רשפי רשפי אש" ו"גחלי אש" ו"רצפת אש" ו"דבריו שמעת מתוך אש" ו"ליהט אש סביבותיהם", שזה מראה שכל משהו של אש והתלהבות ממשיך יותר קבלת התורה, וכלשון בית אהרן "כי כל שלימות האדם הוא האש והחימום של כל אחד ואחד", ולזה כתוב "ומראה כבוד ה' כאש אוכלת" שהתגלות כבוד ה' כביכול הוא כפי האש האוכלת של ה"קאכעדיגע שבועות" של כלל ישראל, וביד כל איש ישראל לזכות לזההר בוער באש עד לבב השמים.

ויש להשתדל שכל פרט ופרט של היו"ט יהי' בהתלהבות, ויש לנו להתלהב הן בחלק התפלות שזה כל

³⁷ דע"פ פשט צ"ב למה נקטו משל דאמבטי רותחת, הרי מפורש בקרא דהמצב הי' שמעו עמים ירגזון וגו' והתשובה היא דחז"ל מגלים לנו דהסיבה להיראה הגדולה הי' רק משום שכל כלל ישראל היו במצב חזק מאד של אמבטי רותחת דקדושה ועי"ז נעשה שמעו עמים ירגזון עד שהביא עמלק משהו קרירות להמצב של אמבטי רותחת שהי' לכלל ישראל וממילא כבר הי' גם קרירות למצב פחד של הגוים מכלל ישראל.

חלקי מעריב וכל החלקים של שחרית ובפרט האהבה רבה, וכל החלקים של הלל, אקדמות קריאת התורה, מנחה, לימוד התורה. וכן כל הסעודות של היו"ט. וכן בכל עבודת הלילה של תיקון ליל שבועות והעמלות בתורה שבע"פ.

ויש להשתדל שלא רק הוא בעצמו יהי' בהתלהבות ביו"ט, רק יפעול כן גם אצל בני ביתו, וזה לא ע"י דרשות, רק ע"י שראש הבית מתלהב בכל עניני היו"ט, עי"ז ירגישו כן כל בני הבית, ואצל ראש הבית ההתלהבות מתבטא בעיקר בשעת תורה ותפלה וזמירות וכדו', אבל אצל בני הבית צריך להיות בדרגה אחרת, וכמ"ש "ותאמר לבית יעקב" היינו שיכניס הרגשה נעימה ושמחה בהרגש שמחה של מצוה ואהבת ה', גם בהכנת העוגת גבינה.

ועצות להתלהב הוא כמ"ש העבודת ישראל ללמוד הפסוקים בפ' יתרו, וללמוד אור החיים הק' שכבר הבאנו מאמרו של הרה"ק מסקווירא ע"ז, ומובן שא"צ לחזור על כל הפסוקים, אלא סגי אם לוקחים פסוק אחד או כמה פסוקים וחוזרים ע"ז בהתלהבות ובחמימות [א.ה. הגה"צ ר' שמשון פינקוס צ"ל העיד על עצמו שלא הרגיש קדושת חג השבועות עד שחזר על הפסוק "וירד ה' על הר סיני" כמה פעמים] או שיקח כמה שורות מא' מהספרים הקדושים ויתבונן בזה ויתחזר ע"ז הרבה ויחי' עם זה או יכול להתלהב ב"אתה נגלית" של שופרות דר"ה, ואצל הרה"ק מגארליץ זי"ע הי' הסדר שהי' חוזר על אתה נגלית וכולם התלהבו מזה.

[הנה מו"ז הג"ר בנציון צ"ל הי' הולך רגלי ביו"ט שני של חג כשעתיים, מסטמפורד היל לגולדרס גרין לשיבתו חיי עולם ושם הי' מוסר שיחה ושר עם תלמידיו ניגון ידוע על "אתה נגלית" וזה נעשה חלק מהאווירה של היו"ט הקדוש, ואם שרים זה בבית, זה מסייע להכניס אווירה של מתן תורה לבני הבית].

ובעז"ה בשבוע הבא נביא עוד סיפורים מרבותינו בהנהגתם ביו"ט שבועות.

המעלה בהא שקרבנו לפני הר סיני

ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני ויחן שם ישראל נגד ההר: [שם ב']

הנה במה שהודגש כאן מדבר סיני, י"ל ע"פ מש"כ ההפלאה בפנים יפות ריש פ' במדבר לרמז במ"ש שם "במדבר סיני", וכן בסוף הפרשה שם "ויפקדם במדבר סיני", דענינו כי לא קבלו את התורה עד שהיה ביניהם אחדות שלום, כמו שפירש רש"י כאן ויבאו מדבר סיני וגו' ויחן שם ישראל שהיו כולם כאחד, ורמז לדבר כי

לפני שבאו לשם, ונתקיים בהם מש"כ במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד.

בהגדת מבית לוי כ' בב' אופנים: או דהשבע מצות שכבר נצטוו מדין בני נח היו חוזרים ונשנים שם בדין בן ישראל, או ע"פ הרמב"ם פ"ח מיסוה"ת דנבואת משה התאמתה שם, ולא מפני האותות שעשה וזה הי' נעשה גם בלי נתינת התורה.

בקירבה לפני סיני התחדש להם שם בנים

והג"ר ישראל דוד שלעזינגר שליט"א ציין בזה להרשב"ץ בפירושו על אבות פ"ג מ"ה במה דאיתא שם "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום חבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום שנא' בנים אתם לה' אלוקיכם" ורק אח"כ כ' "חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה" ופי' הרשב"ץ דזה כאב שמקרב את בנו יותר מעבדיו וכמ"ש בנים אתם לה' אלוקיכם לא תתגודדו וגו' דכיון דאתם קדושים בקדושתו במה שקרב אתכם ועשה אתכם סגולה מכל העמים, להראותכם נפלאותיו ואלקותו, הרי אין לכם להתגודד על מת, כי אתם יודעים כי המת ההוא נכנס במחיצתן של קדושים וכו' ותמיד אתם קרויים בנים וזה מש"כ בעל ההגדה אילו קרבנו לפני הר סיני דיינו, דענין זה שיהיו נקראים בנים למקום נעשה כשנתקברו להר סיני גם לפני קבה"ת, עכ"ד.

והעיר הרב שליט"א מגמ' שבת פט: ד"אמר הקב"ה ליצחק בניך חטאו א"ל בני ולא בניך בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם בני בכורי ועכשיו בני ולא בניך" ופירש"י "שהי' גלוי לפניך שהן עתידין לומר לפניך בסיני נעשה ונשמע לקבל עולך באהבה כבנים" וק' הרי אמירת נעשה ונשמע הי' לפני מתן תורה, ולהנ"ל א"ש, דחלות שם בנים הי' להם בימי ההכנה למתן תורה וזהו מה שקרבנו לפני הר סיני.

וויש להוסיף דכל ענין השגת תורה מפי הקב"ה הוא מצד שם אב, וכדמבקשים באהבה רבה אבינו אב הרחמן וכו' ובשמו"ע השיבנו אבינו לתורתך, וכתוב במשלי ב' כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה ובילקוט שם משל למלך שהי' לו בן ובא מבית הספר, מצא תמחוי לפני אביו נטל אביו חתיכה ונתן לו, מה עשה בנו אמר לו איני מבקש אלא מזה שבתוך פיו, מתוך שהי' מחבבו נתן לו מתוך פיו כך דעת ותבונה זה התורה שנתן הקב"ה לישראל וזה לכ' כוונת השל"ה במה שיש להתפלל על זרע כשר בער"ת סיון "דהוא החודש אשר בו ניתנה התורה ואז נקראים אנו בנים לה' אלוקיכם"

מספר מדבר סיני מספרו כמספר שלום, ואחז"ל [שבת פט.] למה נקרא שמו סיני שירדה שנאה לאומות העולם, דהיינו שנכללו ישראל באהבה ואחדות אמיתי ושנאה לאומות שהם נפרדים, והיינו דכתיב [תהלים כט, יא] ה' עוז לעמו יתן דקאי על התורה ואמר שם ה' יברך את עמו בשלום.

ובמש"כ ויחן שם ישראל נגד ההר, הוא לכאורה מה שמתכוון בעל ההגדה "אילו קרבנו לפני הר סיני" ולא נתן לנו את התורה דיינו. דהי' קירבה מיוחדת בזה גופא דחנו נגד ההר. ויש להבין איזה ענין הי' בקירוב הר סיני בלי נתינת התורה, ולעיל הזכרנו בשם שפ"א דהקירבה לפני הר סיני הוא ההכנה והאפשרות לזכות לתורה דגם זה הוא מתנה מהקב"ה. וכבר נתחבטו הראשונים בענין זה, הראב"ן פי' דע"י שמיעה בקול ה' גם לפני קבל התורה כבר לא הי' שולט בהם רימה כמלאכים ופסקה זוהמתן, וגם הכתרים שקיבלו. ויש להוסיף לדבריו דהרי הכתרים קיבלו ע"י אמירת נעשה ונשמע, וזה הי' לפני מעמד הר סיני, ונמצא שכבר קיבלו הכתרים לפני מעמד הר סיני וזה חידוש.

ובצוף אמרים בשם הרה"ק מבארדיטשוב, וכ"כ בבאר מים חיים פ' יתרו, ובתולדות אדם [שנדפס בהגדת גאוני וילנא] כתבו, דעצם הקירבה להר סיני גרם להם שיפסקו זוהמתן, וממילא נזדכך שכלם והשיגו מדעתם כל התורה כולה, כמו שנא' באברהם שנעשו שתי כליותיו כשני מעיינות והשיג כה"ת כולה, ומה שנתנה תורה ע"י הקב"ה, פי' בתולדות אדם כדי שיהיו מצווים ועושים. וזה חידוש גדול דא"כ מה הי' להם ללמוד ממה רבינו, ולמה נצטווה משה שילמד אותם בבחירות כשלחן הערוך ומוכן לפני האדם, אם לא דאחר שחטאו בעגל אבדו השגה זה. אבל בבאר מים חיים כ' הביאור, דנתינת התורה הי' כדי שגם אם לא יהיו מזוככים כ"כ יוכלו לדעת פרטי התורה ע"י התעסקם בעיני בשר בדיו ע"ג קלף.

עוד פי' שם שהיתה מעלה בקירבה לפני הר סיני שנתייחדו הלבבות והיו כאיש אחד בלב אחד כדדרשו חז"ל על פסוק זה.

ובחיד"א בספרו לב דוד פל"א בשם בעל המכתם שבימי הספירה כשבנ"י התכוונו למתן תורה, נמסרו להם סודות התורה ועניינים נפלאים הידועים רק ליחידי סגולה ובה פ"י החיד"א התועלת בקירבה להר סיני דבשעת ההכנה השיגו הרבה מאד.

בפנים יפות שמות י"ט ב' כ' שהמעלה הי' שהרי המקום הי' אדמת קודש, שמשה רבינו הי' צריך להוריד נעליו, אבל ישראל זכו להתקרב שם בזכות התשובה שעשו

בחינת בנים מביא לבחינת אחים

עוד קישר הרב בחינה זו של בנים לבחינת האחדות והאחווה שנעשה כאן ג"כ, ע"פ מש"כ הרמב"ם פ"י ממתנות עניים ה"ב ד"אין לו לאדם להיות אכזר שאין האכזריות מצויה אלא בגוים, וכל ישראל והנלוה עליהם כאחים הם שנא' בנים אתם לה' אלוהיכם, ואם לא ירחם האח על האח מי ירחם עליהם ולמי עניי ישראל נושאין את ענייהם הלעכו"ם ששונאים אותם ורודפים אחריהם" וכו' הרי לך דבחי' בנים גורם שנהי' כולנו כאחים וא"ש דהקירבה לפני הסיני הי' בו בחי' בנים וגם בחי' האחדות שהבאנו לעיל מויחן שם ישראל כאיש אחד בלב אחד.

וא"ש לפ"ז מה שדוקא כאן בהר סיני ירד השנאה של הגוים לישראל, וכדהבאנו לעיל מפנים יפות ע"פ הגמ' שבת דלמה נקרא שמו סיני שירדה שנאה לאומות העולם, דהיינו שנכללו ישראל באהבה ואחדות אמיתי ושנאה לאומות שהם נפרדים, דמעשה נעשו כלל ישראל כאחים בני אב אחד, ופקע השייכות בין ישראל לעמים לגמרי שהם בבחינת נפרדים.

מזל חודש סיון תאומים

ועצם קירבה זו להקב"ה כבר נרמז בעצם המזל של חודש סיון שהוא מזל תאומים, ופי' בבני יששכר דלכ"כ בחודש השלישי וגו' "ביום הזה" דביום הזה דייקא מתחיל שליטת תאומים, ע"כ ביום הזה דייקא נעשו עם הקודש באחדות עם קונם כביכול כתאומים וכן בינם לבין עצמם כמ"ש ויחן שם ישראל כאיש אחד בלב אחד.

והנה מה שהתשובה מועלת רק לישראל ולא לאומות העולם וכדכ' הרמ"ע מפאנו [עשרה מאמרות מאמר חיקור דין] והמבי"ט [בספר בית אלקים שער התשובה פי"ג] פי' בעל לימודי ה' כמה טעמים וא' מהם כיון שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול וזהו לגוים, אבל כלל ישראל שנקראו בנים למקום מהני מחילה, ובזה פי' הבני יששכר [מאמרי חודש סיון מאמר ב'] לפרש הפסוקים לקמן "ועתה אם שמע תשמעו בקולי" דישאל חששו לקבל התורה דכיון דמצותי רבים לא ימלט שלא יכשלו בחטא ול"מ תשובה, לזה אמר "אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל" דכיון שאתם נקראים בנים ממילא מהני תשובה, ומבואר היטב להנ"ל, דכבר בעצם הקירבה להר סיני כבר נקראו בנים. [ובפ' במדבר הבאנו מס' כסף נבחר דנקודה זו הבינו הגוים רק אח"כ כשחטאו ישראל בעגל ונמחל להם לזה נתקנאו רק בתחלת פ' במדבר וא"ש דספר במדבר הוא השלמה למתן תורה]

וכיון שבימים אלו מתעורר שוב ההגעה להר סיני כדהבאנו לעיל מהעבודת ישראל והשפ"א, א"כ שוב

נתעורר עוצם הרחמים והאהבה שיש מהקב"ה אלינו כמו לבנים, ולכן כמה עלינו לכוון כשאנו אומרים בימים אלו אהבה רבה, שענינו לזכות לתורה, אבל הודגש שם בעיקר ענין האהבה והרחמים מאב לבן "אבינו אב הרחמן" וכו' ולהנ"ל א"ש כיון דזה הי' ההקדמה לתורה, וכן עלינו להתחזק בבחי' האחדות שזה תוצאה בבחי' בנים.

ולהגדיל ענין האהבה בין הקב"ה לישראל צריך ללמוד דבריו הנפלאים של האור החיים הק' אשר א"א לגשת ליו"ט הקדוש בלי לעיין בדבריו אלו עה"פ בחודש השלישי ובכך נעתיק כאן דבריו הבורחים כלפידים:

"בחדש השלישי וגו'. הנה למה שקדם מעוצם חיבתו יתברך בישראל וגודל חשקו לתת להם ארוסתם זאת התורה תקשה למה נתעכב ה' מתת התורה עד חודש השלישי כי מן סימני האהבה היא שלא יתעכב חושק מבא לחשוקתו. ואם לצד הדרך הלא מצינו שאפילו לאליעזר עבד אברהם קפצה לו הארץ [סנהדרין צ"ה.] בלכתו לקחת אשה ליצחק ומכל שכן וקל וחומר לחתונת נשיאת ראש כי תקפוץ הארץ וגם השמים אם יצטרכו לה, אשר על כן בא הקדוש ברוך הוא ונתן אמתלא לדבר כי לא מיעוט החשק הוא הסובב, אלא לצד הכשרת החתן כי לא היו ישראל ראויים לצד שהיו בארץ הטמאה והיו לנדה ביניהם והוצרכו לספור ספירת טהרתם שבע שבתות כדרך ז' נקיים אשר צוה ה' לזבה (זהר ח"ג צ"ז ב) והוא אומרו לצאת בני ישראל פירוש לסיבת יציאתם מארץ מצרים הוא הסובב עכבת הדבר עד החודש הג', והראיה כי כשקרבו ימי הכשרתם בו ביום נסעו בו ביום באו, והוא אומרו ביום הזה פירוש שנסעו בו ביום באו, וכן הובא בדבריהם ז"ל (שבת פ"ז ב) שביום שנסעו בו באו. והצצתי בענין ואראה עוצם חשקו יתברך בישראל שניכרת מתוך מעשיו בהעיר למה הטריחם ה' בדרך עד החדש הג'. ואם לסיבה שכתבנו עדיין תקשה שהיה לו לקפוץ הארץ ולהגיע למדבר סיני בו ביום ושם יתעכבו עד ספור ז' שבועות ויהיה זמן הכושר כנזכר:

אכן זה יגיד עוצם חשק נתינת התורה לישראל, כי לגודל חשקו ברוך הוא בהם לא רצה להביאם ולהתעכב זמן ארוך בלא חתונה בבית חתנות, ולזה היה ממעיט הימים בריחוק מקום, ותקח לך שיעורן של דברים מחשוק וחשוקתו כי לא יצטער בעכבתו מבוא אליה כל זמן שלא הגיעו עת דודים ועדיין לא עלתה כלה לחופתה אשר לא כן בעת כלה בחופתה לא יעצור כח לעכב ביאתו אליה:

ויסעו מרפידים. קשה למה איחר המוקדם כי פסוק זה היה לו להקדים קודם פסוק שלפניו שאמר באו מדבר סיני, ואולי שהוא על דרך אומרם [סנהדרין ק"ה:] אהבה

מקלקלת השורה להקדים המאוחר, שלהיות כי הוא זה יום המקווה לבורא לתורה לעולם לעליונים ולתחתונים ומיום הבריאה והם יושבים ומצפים מתי יבואו בני ישראל מדבר סיני, לזה כשהגיעו שמה לא עצרו כח לספר סדר הדבר ותכף קדמה ההודעה באומרו ביום הזה באו וגו' הגיע חשוק ונחשק לחושק וחשוק ושמתו שמים וארץ כי זה הוא תכלית הבריאה ותקוה ואחר כך חזר הכתוב להודיע פרטן של דברים "עכ"ד האור החיים הק'.

מעיקרי ההכנה הוא ההשתוקקות

ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו וגו' [שם ג']

מבואר דקודם עלה ואח"כ קראו. וכ' אור החיים הק' כי בחי' הקדושה לא תקדים אלא למזמין אותה ומעיר על הדבר דבאתערותא דלתתא בא אתערותא דלעילא ע"ש המבואר מזה דמעיקרי ההכנה לקבה"ת הוא לעורר הרצון והחשק לתורה, ואז יזכה לתורה. ועי' בספר פרי צדיק לר"ח סיון דמ"ש בחודש הזה דהיינו התחדשות והרי עדיין לא קיבלו התורה אלא דקאי על החשק והתשוקה שהי' לכאור"א מישראל לקבה"ת וכ' ע"פ תנא דבי אליהו סו"פ כ"ב דאין הקב"ה נותן ד"ת רק למי שצמא להם כמו שצמא למים ורק אז ד"ת נבלעים בלב האדם ע"ש באריכות. וע"ע בספר סופרי המלך עמ' תקס"ח נ"ל ע"י אאמור"ר שליט"א והג"ר יוסף שישא שליט"א בשם הגה"ק ר' נתן אדלר זי"ע במה דאיתא בברכות מד. השותה מים לצמאו אומר שהכל נהי' בדברו דר"ל מי ששותה מים של תורה בתשוקה נמרצה, על איש כזה אומר הקב"ה שהכל נהי' בדברו ע"ד ותגזור אומר ויקם לך הקב"ה כביכול מקיים דברי הצדיק הזה, וכלפי שניא מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה לעומת זה מי שמשתוקק ושותה בצמא ד"ת תפלתו רצויה ומתקבלת למעלה וצדיק גוזר והקב"ה מקיים. וע"ע חת"ס עה"ת פ' בחקותי ד"ה ולבאר.

וכדי לעורר גודל ענין הרצון והחשק נביא כאן מדבריו הנלהבים של מו"ר הגרצ"מ זילברבערג שליט"א להכנה לקבה"ת בענין זה.

"הנה עבודת ה' מחולקת באופן כללי לשני חלקים א: חלק הלמעשה וזה כולל כל עניני ב"א לחבירו וב"א למקום במעשה, וכן במחשבה כמו אמונה ומדות וקדושה ותורה ותפלה.

ב: יש החלק הפנימי שהוא עבודת ההשתוקקות והרצון, והנפק"מ דבחלק הלמעשה יש לבדוק תמיד היכן הוא עומד לפי גילו ומצבו ואסור לקפוץ מדרגות, אבל יש עבודת ההשתוקקות דבזה אין גבולות למה שהוא יכול להשתוקק, דכל יהודי יש לו להשתוקק להגיע לשלמות גדול בכל עניני עבודת ה', ולדוגמא בהתמדה הגם

דבינתיים א"א לו ללמוד יותר מחצי שעה רצופות, ישתוקק שיגיע יום ויוכל ללמוד חמש שעות רצופות אפי' שאינו נוגע למעשה עכשיו, ואז גם יתפלל ע"ז וממילא יש סיכוי באמת שיגיע לזה, אבל היצה"ר מקרר את האדם שבלא"ה לא יגיע לזה לעולם ואינו חושב ע"ז כלל ואינו מתפלל ע"ז וא"כ באמת לא יגיע לזה, וכ' במהרש"א ח"א מכות י: על הבא לטהר מסייעין אותו, וז"ל "שכל מחשבה ודיבור ומעשה האדם הנה הוא בורא לו מלאך לפי ענינו אם לטוב אם לרע וע"כ אמר בדרך שאדם רוצה לילך שהרשות בידי האדם ממנו ית' ב"ה שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אבל כפי רצונו ודעתו של אדם מוליכין אותו אותן המלאכים הנבראים מאותו רצון ומחשבה אשר בו דמכל השתוקקות ומכל רצון נברא מלאך ואלו מסייעין אותו לטהר".

וכ"ז נכלל בשני הכתרים נעשה ונשמע, דנשמע קאי על חלק התשוקה. ומה שנוגע לקבלת התורה הרי כתוב אנכי ה' אלקיך וגו' הרחב פיך ואמלאהו ואמרי בגמ' ברכות נ. דההוא בד"ת כתיב, ופירש"י הרחב פיך- לשאול ממני כל תאות לבך, ואמלאהו- כל אשר תשאל אמלא, היינו שהקב"ה אומר לנו שתרחיב ותגבי' ההשגה ההשתוקקות והרצון, ותחפוץ ותשתוקק לעלות למדרגות גבוהות, ואמלאהו- שאמלא רצונך ובקשתך הרי בחג השבועות משפיע הקב"ה לכל נשמה מישראל חלק חדש בתורה הק', וכפי מה שכ"א משתוקק להשיג מעלות עליונות בתורה, אז כשמגיע היו"ט הקב"ה משפיע לו ביתר שאת, וכן מצינו במעמד הר סיני שרק ע"י שצעקו ישראל מעומק הלב "רצונינו לראות את מלכינו" אז השיב הקב"ה דאם רוצים גילוי גדול צריך הכנה גדולה, ואכן באמצעות הכנה זו זכו להמשיך בחינה גדולה יותר של קבה"ת, וכן כל שנה ושנה כפי מה שצועק ומתפלל רצונינו לראות את מלכינו כך בעז"ה יזכה. ולכן כדאי להשקיע במקומות בתפלה שמתפללים על תורה, וכן בסוף שמו"ע ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך, ובאיזה כח אנו יכולים לבקש על מאור פנים כי באור פניך נתת לנו תורת חיים, דהתורה ניתנת במאור פנים. ע"כ.

וכיון שעלינו להגביר בליבנו הרצון והשתוקקות לקבה"ת יש בענין להביא כאן כמה ענינים על אבותינו ורבותינו איך שחשקה נפשם בתורה וכדי שנשתדל לילך בדרכיהם:

הרב מפונוביז זצ"ל סיפר³⁸ שא' מהדברים שהחדיר בקרבו האש של אהבת תורה הי', שבילדותו לא הי' הספרים מצויים כ"כ, וכמעט לאף אחד לא הי' ש"ס שלם משלו ואף לרב העיר לא הי' ש"ס שלם, אלא כל פעם שלמדו מסכתא הי' שואלים הגמ' ממי שהי' לו.

³⁸ שמעתי מהגרצ"מ שליט"א.

בכל הליכותיו והי' שמחת התורה מאיר מפניו תמיד ורגיל הי' לומר למה נקראתי "יו"ט" כי כל יום ויום הוא יום טוב בשבילי כאשר אני זוכה להבין את דברי רבינו עקיבא איגר, כי עוד בתקופה שהי' לומד בוואלוזין נתקשר בדרך לימודו של רעק"א, ואח"כ כשלמד אצל ש"ב הגרא"ז מלצר זצ"ל הי' דרכו של הגרא"ז לשואלו "מה אומר רעק"א בענין זה" וכמה שהתפעל ממנו אמר לו פעם "איהר מוזט זיין א בן גילו של רעק"א" בטח אתם מבני גילו של רעק"א" וכו' ע"כ מהקדמה הנ"ל.

ואאמור"ר שליט"א בספרו אורחות ישרים הביא הרבה קטעי מכתבים ממנו, שממנו מבצבץ ועולה גדול שמחתו בהבנת דברי תורה: ונעתיק חלק מהם:

"שמעתי שהרבה נוסעים לאמריקא ושאלו אותי התלמידים אם גם אני חושב לנסוע, ואמרתי ב"ה יש לי ש"ס רי"ף ורמב"ם והרבה יש לי לעבוד להבין את דבריהם הקדושים ואין לי זמן לחשוב אודות זאת, והאנשים שאין להם שמחה גדולה בתורה הקדושה יש להם מחשבות הרבה, ואין להם מנוחה כאן וחושבים שבאמריקע יהי' להם מנוחה, אך באמת גם שם לא ימצאו מנוחה, אבל האיש שמצא חלקו בתורה וכל מעייניו רק להבין את התורה ובכל יום הוא מוצא חדשים ושמחה יש לו כאילו קיבל התורה מסיני, ימצא מנוחה ומרגוע לנפשו, ב"ה אתמול מצאתי דברים אחדים באיזה רמב"ם לתרץ ע"פ דרך הישר...."

עוד כתב "השיעור נותן לי הרבה לחשוב, אתמול למדנו תוס' שבת שנתן לי הרבה מה לחשוב ואח"כ כשאני מוצא זה באחרונים או אפי' בראשונים השמחה היא אין לשער, "אזוי האב איך מיך ארומגעטראגען מיט איינע שטארקע קשיא" [הייתי עסוק בקושיא חמורה] בשבוע שעבר עד שמצאתי אחרונים מטפלים בזה ומזה יש לנו שמחה גדולה...."

"גם אתמול חפשתי לתרץ שי' רש"י ותוס' בסנהדרין ומצאתי אוצר יקר בתו' כתובות שם ראיתי אור חדש והרבה קו' של אחרונים והי' לי שמחה גדול מאוד...."

"בשבוע זה שמחתי מאד עם חי' הר"ן כי האיר עיני בהבנת רש"י ז"ל שלא ידעתי ליישבה, בכלל אין לדעת הערך של ספרי הראשונים המאירים את העיניים...."

ואמנם אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף הוא בחי' מלכות מפני שחב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח אז יצמח הזריעה של הנשמות כפלי כפליים כמ"ש אז יאמרו בגוים וגו' וזהו בא יבוא ברינה וזהו לישרי לב אחר הצמיחה שיעשו כולם תשובה שמחה. ונהנה רעק"א מזה אך כבדה אזנו משמרו. ובס' עוללות רעק"א לאאמור"ר שליט"א עמ' קי"ד הביא עוד מהפגישה הזו מה ששאל אותו רעק"א לפרש לו הפסוק אני ה' לא שניתי ומה שענה לו ע"פ זוה"ק והוטב בעיניו למאוד.

פעם א' בפורים חשבו אבי ואמו איזה מתנה אפשר לצרף על המשלוח מנות לתת לרב העיר, והחליטו לתת לו מס' ב"ב, ³⁹ ואחר יגיעה רבה הצליחו להשיג מס' בבא בתרא, ובהגיע יום הפורים שלחוהו ואת אחיו לתת לו המשלוח מנות עם הגמ', ובראות הרב את הגמ' נתמלא התרגשות ושמחה עצומה, עד שפרץ בריקוד נלהב ביחד עם הילדים למשך עשרים דקות, ואח"כ ביקש מאשתו הרבנית אם מסכימה שיתחילו היום הסעודה מאוחר יותר, כדי שיוכל כבר עכשיו להתיישב וללמוד מהגמ' החדש, וכאשר קיבל את הסכמתה פרץ שוב בריקוד על מה שיזכה כבר מעכשיו ללמוד ב"ב, ומיד התיישב ללמוד גמ' ב"ב בהתלהבות. וסיים הרב מפונוביז שהשמחת תורה שראה אצל הרב וגם ברבנית שהסכימה לדחות הסעודה, וכן השמחה של הוריו בשליחת הגמ', הם הם שהחדירו בו אהבת תורה עצומה למסור נפשו עבור הרבצת תורה גם בזקנותו וחלשותו.

שמחת התורה של אא"ז הגריט"ל זצ"ל

כיון שבועד שבועיים [ט"ו סיון] יהי' היארצייט של אא"ז הג"ר יו"ט ליפמאן ראקאו זצ"ל והי' מיוחד מאד בשמחת התורה, אעתיק ממש"כ בנו דו"ז הג"ר בצלאל זצ"ל בהקדמת ספרו ברכת יו"ט על הרמב"ם שנקרא ע"ש אביו:

וז"ל "אודה לה' על חסדו וכו' בזכות אבותי הקדושים, והעיקר זכות אאמור"ר הגה"צ מוה"ר יו"ט ליפמאן זצ"ל מי שהי' כל ימיו קודש לה' וכו' ואצלו נתקיים הפסוק "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה" ⁴⁰ כי הי' איש אמת

³⁹ היו צדיקים שלמדו מס' ב"ב דוקא בימי שבועות שהוא מס' הכי ארוך בדפים- הגרצ"מ שליט"א.

⁴⁰ אולי יש להכניס כוונה עמוקה במה שהביא פסוק זה דהרי כותב דעיקר שמחתו הי' בתורת רעק"א, ושמו של התנא רבי עקיבא עם ה"א נרמז בפסוק זה, וכמ"ש האו"ז בהקדמתו, וכמו שהארכנו טובא בפ' בחקותי, וי"ל ע"פ מש"כ שם משו"ת חת"ס אה"ע ח"ב סי' כ"ח דאעפ"י שכל רע"ק בש"ס באל"ף לבסוף [ואו"ז בעצמו ממשיך להביא גמ' מנחות בהעתקת שם רבי עקיבא באל"ף] מ"מ כיון ששמו באל"ף נרמז באותי' וגואלך אביר יעקוב דקאי אהרונגי מלכות לכך כמה אנשים כותבים שמם בה"א המורמוז באור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. עכ"ד. ולפ"ז י"ל דעקיבא באל"ף שרמז בקרא דאביר יעקב מבטא חלק המסירות נפש דרע"ק ומה שיצתה נשמתו באחד, [שהוא אלף] ועקיבה בה"א שמורמוז בפסוק דאור זרוע לצדיק וגו' מבטא החלק של שמחת התורה שהי' לו לרע"ק מחמת רוב עמלו בתורה שבוע"פ.

אגב- כ' בספר חוט המשולש להג"ר שלמה סופר זצ"ל עמ' רע"ח שהאדמו"ר האמצעי מליובוויטש [ר' דוב בער בן הבעל התניא] נסע בקיץ תרפ"ה ע"פ פקודת הרופאים לקרלסבד ובדרך נסיעתו נכנס לרעק"א ונתקבל אצלו בכבוד גדול, ורד"ב פתח דבריו אל רעק"א הי' בדרך הלצה בפסוק או"ז לצדיק וגו' שר' יצחק או"ז עשה שאלת חלום וגילו שבפסוק זה נרמז עקיב"ה וא"כ אמר על רעק"א דבוודאי צדיק הוא ושמו הולך בכל הארץ ולכן מבקש ברכה, והי' לו לרעק"א לנחת ושחק, וענה בזה"ל פסוק זה הואיל דאתי לידן נימא בה מילתא ותוכן הדברים הי' ע"ד הפשט שהעובדים ע"מ לקבל פרס זהו אור זרוע כעובד הארץ בזריעה, ועובדים שלא ע"מ לקבל פרס הם ישרי לב שהם בשמחה. ורד"ב השיב לו פ' בפסוק מאביו ע"ד הקבלה דאו"ז הוא בחינת צדיק עליון מקור המשפיע לנשמות ישראל וכמ"ש הלך ילך ובכה וגו' פן ירקב גוף הזריעה כמו נשמות רשעים שמתים בלי תשובה,

"יתן ה' שנוכל ללמוד בלי צער והפסק, ואין לנו יותר טובה מהקב"ה, רק לישב בבית ה' ולהעמיק בתורתו ולקבל ענג רוחני מהבנת התורה, והיא יסוד לכל העתידות, בכל מצב ומצב היא משמחת את הנפש, ואין כל דבר שיוכל לשמח את הפנימיות שבאדם רק התורה הקדושה הנותנת חיים..."

"אתמול בשיעור ה' לי קושיא חזקה, אח"כ חשבתי מה שמצאתי במהרש"ל אח"כ, השמחה היתה אין לשער לפום צערא אגרא, יתן ה' בריאות שנחי' שמחת התורה בשלימות, כל יום כאילו ניתנה בהר סיני..."

"כמה מאושר הנני כשמישהוא שואל ממני להסביר לו ענין בתורה... לשלש סעודות הזמנתי אנשים בלי נדר אתן להם דבר טוב דבר נחמד שמביא רעק"א בשם זקינו".

ראה עוד השלמת הדברים לקמן.

ובסוף הפרק באורחות ישרים שם הביא אאמו"ר שליט"א הרושם הבלתי נשכח מזכרונו של דו"ז הג"ר בצלאל זצ"ל מאותם לילות חג השבועות בהם התאספו יחידי סגולה ת"ח מופלגים בבית הג"ר משה שניידער זצ"ל ונגחו זה בזה בהלכה, עד שינועו אמות הסיפים [בין המשתתפים ה' אא"ז זצ"ל, הדיין יאסיף מבראד, הרב בנציון רחלזון זצ"ל תלמיד האו"ש והח"ח]

ובהזדמנות זו אעתיק שוב שיחה האחרונה לחייו שמסר מו"ז הג"ר בנציון זצ"ל בפ' בהר בחקותי תשמ"ה [נפטרה ח' אב] בענין עמל התורה ולהכנה לחג השבועות:

"הגה"צ רבי אלי' לופיאן זצ"ל סיפר לי בשם הח"ח שאמר "אשת חיל" ותרגמה באידיש "אשת חיל זו תורה" מיהו בעלה - התלמיד חכם. הגה"צ רבי ירוחם אמר דבר מבהיל, שמצינו מ"ח דברים שהתורה נקנית בהן, וזה כמו שלמדנו "האשה נקנית" שהפשט שהאשה קיימת רק דצריך דעתה ורצונה שתהי' ניקנית לבעלה, כמו כן התורה היא אישיות ומציאות רוחני, ואם האדם עמל על תורה, התורה מתגלה אליו, וזהו מ"ח דברים שנקנית לדעתו, כי רק אז מתחברת עם האדם וזהו אשת חיל, וברש"י סנהדרין על "נפש עמל עמלה לו" פי' מהו עמל התורה, שאם עמל בתורה מתגלים אליו דברים שלא חשב עליהם כלל, כי הוא עמל במקום אחד והתורה עומלת לו במקום אחר, וכל מי שעמל בתורה כדבעי יודע שהמציאות הוא כך, הוא עמל על רש"י ופתאום רואה בספר דבר הנוגע, וזהו שהתורה נתגלה לו, ורש"י מוסיף שם דבר נורא "שהתורה מחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה"

וסיים את שיחתו: "אם הולכים ברחוב בשמירה על קדו' עיניים, אז זהו בחקותי תלכו עכשיו אנו עומדים לפני קבה"ת אז נחוץ להתבונן בדברים אלו."

אכן כמה הדברים ראויים למי שאמרם שכל חייו ה' עמל ומתייגע מאוד בתורה וכשהי' באים ימים טובים לא התעסק בסוגיות קלות אלא בחר דוקא בסוגיות הכי קשות. ודרכו ה' בליל שבועות לדרוש בפילפולא של תורה בין מנחה לערבית, ואחר הסעודה הגיד שיעור בעיון, והתאספו לערך מנין אנשים וככה למדו בערך שלש שעות רצופות, אז הלכו יחד להתפלל שחרית ואחה"צ ביום שני הגיד השיעור ואח"כ הלך רגלי מהלך שעתיים לשיבה בגולדרס גרין לשמחת החג ושמה דרש בהלכה והגדה.

ולהשלמת הענין נרחיב בגודל דבקות אא"ז הגריט"ל זצ"ל בתורת רעק"א.

הנה מו"ז הג"ר בנציון זצ"ל בהקדמה לספרו ילקוט שיעורים כתב "ופה מקום התנצלות שלא יתמה הקורא על מה שימצא שקליא וטריא בקו' רבינו רבי עקיבא איגר זצוק"ל עד שיתכן הסבר וביאור על "צ"ע קצת" הנראה כדיקדוקי עניות, אמנם ידע נא הקורא כי מראש צורים אראנו ה"ה כבוד אאדמו"ר זצוק"ל שהי' מתלמידי אב"ד הישיבות וואלוזין כשנפתחה שנית אחר הסגירה תחת כהונתו של הג"ר רפאל שפירא זצ"ל ואח"כ למד בישיבת סלוצק אצל ש"ב הג"ר איסר זלמן מלצר זצ"ל והי' דרכן של הגרא"ז לשאול את פי אאמו"ר מה אומר רעק"א בענין זה ובמה שהתפעל ממנו בא לידי ביטוי "איהר מוסט זיין א בן גילו פון רעק"א" ושורש היניקה הלא היתה ההשפעה הוולוונאית ממקור הנצי"ב זצוק"ל הבא לידי ביטוי במכתב בנו הג"ר חיים ברלין זצ"ל הנדפס בר"ס מרומי שדה. וכשברח אדמו"ר מרוסיה בשנת תרס"ב ומצא מקלטו בעיר מקלטו בעיר ממל בבית דוד אמי הרה"ג ר' בנציון הנימן זצ"ל שהי' מתלמידי ומחזיקי מרן הג"ר ישראל סלנטר זצ"ל ואביו של ר' בנציון הנ"ל הג"ר משה הנימן זצ"ל הלך רגלי עם ר' זונדל מסלנט זצוק"ל ללמוד תורה מפי רעק"א והיו שם כששה שבועות ורבינו עקיבא אמר להם" מה לכן ללמוד אצלי בזמן שיש אצלכם הגאון ר' הירשל סלנטר זצ"ל ומאורא זו ינק. מרגלא בפומי' שכל התירוצים שנאמרו ליישב תמיהת רעק"א אינם יורדים לעומק כוונתו והקושיא יותר טובה מהתירוצים ולכן אין פלא שכדאי הם דבריו הקדושים לעמול בהם כדברי אחד הראשונים "עכ"ד מו"ז זצ"ל.

ואוסיף להעתיק מש"כ אאמו"ר שליט"א בהקדמת ספרו סופרי המלך עוללות רעק"א:

ואלה הדברים מפי דודי הג"מ רבי בצלאל זצ"ל אב"ד גייטסעד זצ"ל בענין זה:

סיפר שכשהיה ילד צעיר וקרא את המעשיות של התנא ר' עקיבא היה אצלו פשוט שמדברים על ר' עקיבא איגר!

עוד אמר שבילדותו חשב שאחר משה רבינו היה המנהיג ישראל רבי עקיבא איגר! לפי שכל שיחו של אביו היה מרעק"א.

סיפר שאביו זצ"ל אמר פעם "הלואי וואלטען מיר זוכה געווען צו פארשטיין א קשיא פון ר' עקיבא איגר" [הלואי שנזכה להבין קושיא של ר' עקיבא איגר] ושצריכין להתפלל ע"ז.

ואציין בזה אודות דרך לימודו של רבינו בס' רישא דגלותא סיפר הג"מ צבי ויספיש שליט"א "לשמוע [את הגרי"ש אלישיב] איך שהיה לומד, באיזה מתיקות ועריכות, בניגון המיוחד. מי שעמד בחוץ היה בטוח שהוא לומד עם חברותא. קורא כל דבר בקול, מסכם השיטות, שב וחוזר ומשנן, שי' רש"י, שי' התוס', וכו' איזה כח עצום צריך בשביל זה. ושמעתי מיודעי דבר שכך גם רבי עקיבא איגר היה לומד, היה קורא בקול רם ומסביר לעצמו כאילו יושב עם חברותא". וכזה שמענו הרבה פעמים מפי אאמו"ר ודודי זצ"ל על אביהם זקני זצ"ל, שמבחוץ לחדר היה נשמע כאילו לומד עם תלמיד, וכשנכנסו ראו שלומד בפני עצמו.

עכ"ד אאמו"ר שליט"א בהקדמתו לס' עוללות רעק"א.

ובס' בצל הקודש לאחי הג"ר יעקב שליט"א הביא שגם דו"ז הג"ר בצלאל זצ"ל הי' דבוק בתורת רעק"א וסיפר שכשלמד אצל הג"ר משה שניידר זצ"ל קיבל פעם מתנה ס' חי' הרשב"א וחבירו להבל"ח מרן הג"ר משה שטרנבוך שליט"א קיבל ס' רעק"א ולמדו אז בישיבה מס' ב"ב ויש כמה תשו' ברעק"א תנינא הנוגע למס', ומתחלה ביקש להחליף את הספרים עם ר' משה, ולא הסכים, לכן ביקש ממנו לפחות שישאל לו את הספר לזמן מועט, ולמד אז ביחד עם אחיו מו"ז זצ"ל או עם אביו, וישב כמה לילות והעתיק במחברת התשובות שהי' נוגע למס'- ובעת שנפלו הפצצות בלונדון במלחמה הי' יורד לבונקר והי' לומד שמה חידושי רעק"א.

אשריכם ת"ח שדברי תורה חביבים עליכם ! ! ! !

והנה כמה זה מתאים שאא"ז זצ"ל נפטר בחודש שניתנה בו תורה, וביום ט"ו שזה מורה על השיא והפיסגה של החודש, ובוודאי בימים אלו כדאי להתבונן בדרכיו ונלמד עד כמה מגיע חשקת ושמחת התורה, ובוודאי דזהו ההכנה הראוי' ליום מתן תורתנו.

"הגר"מ פיינשטיין זצ"ל סיפר לאאמו"ר שזקני למד חי' ר' עקיבא איגר עם אחיו במיר, וככה נראה גם מכתביו בחד"ת וממכתביו. שמח כל פעם שהיה לו הזדמנות להגיד קושיא מרעק"א עד שהיה מנהגו בשנודמן לביהמ"ד ששתו לחיים אחרי התפילה היה אומר "בעפאר מיר וואלען דעס שנאפס טרינקען וועלען מיר איין קושיא פון ר' עקיבא איגר זאגען" - לפני שנשתה היי"ש נגיד קושיא מרעק"א]

והנה פעם נתעורר אצלו בעת שעשה הדרן ע"מ גטין קושיא מר"מ אר"מ [ראה כל הענין בקו' לכבוד יו"ט ילקו"ש מועדים] ובלשונו במכתב לדודי הג"ר בצלאל שלמד אז בגייטסעד מע"ש ויצא תש"ט "מתוך ההדרן נפל לדעתי סתירה מפורשת ואין בידי לבררה ואציע אותה לפניך ואם לא תוכל ליישבה יכול אתה להציע לארי שבחבורה ר' ליב גורביץ ור' לייב לופיאן והרב שליט"א אולי יש לי טעות ואז אהיה להם אסיר תודה על תירוצי ישר, כי באמת לא מצאתי לשום אחד שמעורר על זה ובודאי טעות הוא בידי אך לא זכיתי לידע את האמת וה' יאיר עיני. פה הצעתי הדבר לכמה וכמה וכולם נשארים בתימה".

ואמנם האריות הנ"ל הציעו שיכתוב קושיתו למרנן הגרי"ז והחזון איש זצ"ל וכן עשה, ותשובת החזון"א נדפסה בספרו, [בח"י גיטין סי' קמ"ז לדף נ"ג ד"ה למאי דבעי למימר וחסר שם תיבות אחדשה"ט וש"ת] אכן הוא עדיין היה מצטער על הקושיא ואף אנשים שביקרו אצלו סיפרו איך שהציע לפניהם הקושיא וניכר היה שאינו מוצא מנוח מאי הבנתו. בליל ש"ק אחד כשבאו תלמידיו בהרגלים מידי יום ביומו ללמוד עמו קיבלם בשמחה ובפנים צוהלות כאילו מצא שלל רב ואמר להם "יש לי בשורה טובה להגיד לכם" המה ראו כן תמהו וחשבו בטח הכוונה לשמחה משפחתית וכדו' אז אמר להם "הלא ידעתם מהקושיא העצומה המעיק עלי והיום בא אלי הרב ר' אליעזר קירזנר שליט"א והוא האיר את עיני ביישוב נכון לדעתי", ועד היום חרות בלב תלמידיו שמחת אור פניו בערב הנ"ל. ואאמו"ר זצ"ל סיפר לנו איך שאחר פטירתו של זקני השיג ספר חידושי רעק"א שיצא אז לאורה ושם בגיטין בדף הנ"ל מקשה הגרעק"א קושיא זו. אז אמר אאמו"ר איזה שמחה היה לו לזקני אילו ידע שהגרע"א מקשה קושייתו וכמה גדולים דברי מרן הגרא"ז הנ"ל שאמר עליו שהוא בן גילו של הגרעק"א.

והנה קטעים ממכתביו של זקני רבי יו"ט ליפמן זצ"ל בענין זה:

בשיעור היה ב"ה חיות עד שאמרתי כמעט כל רע"א...

הרי אתה יודע כמה אני שמח להתעסק עם רע"א...

שמח הנני שהיה לי הזדמנות להבינם הבנת רע"א ואין בית המדרש בלי חידוש כך שמחתי היא הכי גדולה...

עניני חג השבועות**מקור השייכות בין חג השבועות למתן תורה**

בבואינו להתעמק בעצם טעם חג השבועות, בוודאי מתחלה עלינו להתעמק בפסוקי התורה.

והנה אם נעיין בפרשיות התורה נראה, דמצד אחד בפ' יתרו מסופר כל המצב של קבה"ת שהתחיל בחודש השלישי ונתמשך במשך כמה ימים, ויש ע"ז סוגיא שלימה שבת פ"ו – פ"ט לבאר מה הי' בקבה"ת וכן באיזה יום הי' קבה"ת דנחלקו ר' יוסי ורבנן דלרבנן הי' זה בו' סיון ולר"י בז' סיון, **אולם לא הוזכר שם כלל דיש איזה יו"ט לזכר ד"ז**, מאידך כ' בפ' אמור נזקקא כ"ג ט"ן דממחרת השבת יש מצוה להביא ראשית קצירכם והוא מצות עומר, ומאז יש לספור מ"ט יום וביום החמישים יש עוד מצוה שתלוי בקציר שהוא הבאת שתי הלחם מן החיטים ואותו יום נקבע כיו"ט שנקרא בתורה חג הקציר, ובסוף הפרשה כ' המצוה ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה וגו' [ובפ' ראה נדברים ט"ז ט"ן כ' הנוסח ששבעה שבועות תספור לך מהחל חרמש בקמה] **הרי דכל ענינה של ימי העומר וחג שבועות הוא לעשות עסק מהתבואה הנקצרת**, והוא כדי להורות להקב"ה ע"ז וכדפי' הראשונים, ולא מצינו כלל שנצטרך לעשות יו"ט לרגל קבה"ת כמו שיש יו"ט על יצ"מ וענני כבוד.

ועוד דלכ' ל"ש זל"ז כלל דהרי חג הקציר ביסוד הוא חמישים יום אחר תחלת הספירה לעומר, ולא איכפ"ל כלל מתי יגיע יום חמישים, דהחג לא נקבע כלל ביום החודש כמו שאר יו"ט אלא דתלוי בזמן שיגמרו ימי הספירה, אבל אילו הי' התורה קובע יו"ט לרגל מתן תורה דומיא דיצ"מ היתה נקבעת בששה לסיון לרבנן ובשבעה בסיון לרבנן, וכן מבואר בגמ' ר"ה ו: דלר' שמעי' **"עצרת פעמים חמשה פעמים ששה פעמים שבעה כיצד שניהם מלאים חמשה א' מלא וא' חסר ששה שניהם חסרים שבעה"** הרי דעצרת לא תלוי ביום החודש כלל רק עיקרו בחמישים לספירה, אלא דלפי קביעות שלנו דניסן לעולם מלא ואייר לעולם חסר יבוא כן לעולם דחמישים יום כלים בו' סיון שהוא יום מתן תורה לרבנן, אבל כשקידשו ע"פ הראי"י הי' פעמים דשבועות לא הי' ביום מ"ת כלל. וכן מבואר בלשון הרמב"ם [פ"ח מתמידין ומוספין ה"א] **ובשו"ע או"ח [סי' תצ"ד ס"א]** דחג השבועות הוא ביום חמישים לספירה, [ולא כתב בשישי לחודש] וכ' בבאור הגר"א **"מפורש בתורה וס"ל דאינו תלוי במנין הימים בחדש כמ"ש בפ"א דר"ה עצרת פעמים חמשה וכו'"** וצ"ע למה נקט "דס"ל" הרי לא יתכן אחרת ויבואר לקמן.

אלא דבש"ס מצינו פעם אחת לשייך שבועות למתן תורה, בפסחים סח: **"אמר ר' אלעזר הכל מודים בעצרת דבעי' נמי לכם מ"ט יום שניתנה בו תורה היא ורב יוסף בעצרת עביד עגלא תילתא אמר אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא"**, אולם לא כתוב דזהו הטעם של יו"ט שבועות אלא דכיון דזה יום שניתנה תורה ממילא בעי' לכם להראות שנוח לו יום זה, וא"כ יתכן דדברי ר' אלעזר רק באופן שחלה עצרת בו' סיון וכבזמנינו, ונראה שכן נקט הריב"ש [בשו"ת סי' צ"ן] דהשואל נקט דצריך להקפיד שיהי' נ' לספירה בששה בחודש דוקא כדי שיחול חג השבועות ביום מ"ת וא"כ בהכרח יש לקדש ר"ח סיון מיד בלי להמתין לעדים, והשיב לו דהרי מוכח מר' שמעי' הנ"ל דאין קפידא כלל ששבועות יחול ביום מ"ת דהעיקר שיחול בנ' לספירה, רק דבזמנינו דידעי' בקביעא דירחא יהי' תמיד עצרת ביום מ"ת לרבנן, ולכן אנו מזכירין בתפלה **זמן מתן תורתנו**, ומבואר מדבריו דלד' ר' יוסי וכן בזמן שקידשו ע"פ הראי"י והי' עצרת ביום ה' לחודש לא אמרו באמת זמן מתן תורתנו וא"כ גם "לכם" לא בעי'.

אלא שמלבד דבגמ' פסחים שם ל"מ כן דא"כ איך אפשר לחייב "לכם" מצד עצמותו של יום אם זה רק דבר שבמקרה, גם בירושלמי ובמדרשי חז"ל הדבר מפורש, **דבירושלמי [מס' ר"ה פ"ד ה"ח] דלכן לא כתיב חטא בעצרת "אמר הקב"ה כיון שקבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם"**, וכ"ה במדרש שיר השירים פ"ד, **ובילקוט שמעוני יתרו רמז רע"א** אמר הקב"ה לישראל בני היו קורין את הפרשה הזאת בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני בהר סיני ומקבלים את התורה, גם עיקר הספירה לקראת קבלת התורה מבואר **במדרש המובא בר"ן סוף פסחים** דכששמעו ישראל ממשה רבינו דעוד נ' יום יהי' קבלת התורה התחילו לספור כאו"א לעצמו [וכ' הר"ן שם לכן קבעו חכמים ספירת העומר בזמן הזה אלא שהעיר דזה רק דרך דרש דהרי עיקר ספיה"ע הוא זכר למקדש].

וכן מפורש **בזוהר הקדוש כמ"פ** [לשון זוה"ק אמור צ"ח ע"א ובשבועות דאיהו מתן תורה דאטייב תרין לוחין דאורייתא מסטרא דאילנא דחיי צריך לקרבא לגבייהו שתי הלחם דאינון נהמא דאורייתא וכו'] ועוד כמה מקומות ונתבאר באריכות **בשל"ה הקדוש ובספה"ק** דסוד חג השבועות שהוא כולל מ"ט יום והחג הוא יום חמישים רמז לשער חמישים דבינה ששם התגלות התורה הקדושה שהיא סוד חכמה וכו' ובימי הספירה הם ימי ליבון שנטהרו ישראל ע"י מ"ט פנים טהור, גם ז' שבועות מורה על ז' שמיטות ימי עולם ויום הנ' סוד היובל הגדול שאז יתגלה אור הגנוז של תורה וכו' ושתי הלחם מרמז על תורה שנעשה

איך נוציא מלבן של צדוקים כשבועות חל

ביום א'

ולפ"ז יוצא דאלו שלא מאמינים בתורה שבע"פ אין להם שום יו"ט על קבלת התורה, דעיקר החג בשבילם זה חג הקציר, וא"ש דעיקר ההכנה לקבלת התורה נובע מהשתוקקות ואש קודש דתלוי בעם ישראל וכדהבאנו מהגרצ"מ שליט"א, וזה ענינו של תורה שבע"פ, אבל מי שחי רק לפי מה שכתוב בתורה לא יהי' לו שום עבודה של השתוקקות והכנה לקבלת התורה, וא"ש דהצדוקים ⁴¹ אכן מנו ספיה"ע ממחרת השבת כפשוטו, כיון דאין הספירה שייכת ליציאת מצרים בדוקא, ואכן שבועות בשבילם יכול להיות מרוחק מאותם הימים של קבה"ת, ונמצא דהספירה שלהם הוא באופן אחר לגמרי, דאצלינו הספירה הוא ביטוי להשתוקקות לקבלת התורה, וע"י הספירה אנו מזדככין ומתטהרין להיות ראוי לקבה"ת מחודשת וכדכ' בזוה"ק ובאור החיים הק' פ' אמור, אבל לבייתוסים הוי מצוה בעלמא אולי לזכור חסד ה' שהצמיח התבואה ושבועות הוא חג של קציר.

ולפ"ז יתיישב הערת ידידי הרב צבי היילפרין שליט"א דבשנה שחל פסח בשבת שאנו מתחילים לספור ממחרת השבת כפשוטו ויו"ט שבועות מיד אחר השבת הרי אנו עושים ממש כצדוקים ואיך יהי' ניכר שאין אנו עושים כמוהם, ⁴² והוא תי' דבשבועות גופא אנו מקיימים "לכם" מצד קבלת התורה, והם לא הסכימו לקבלת התורה מרצון רק בכפי', ⁴³ אולם לדברינו י"ל דכל

מחט"ה גי' כ"ב נגד כ"ב אותיות התורה וכן ביכורים וכל הקרבנות דעצרת שייכא לסוד חמישים.

וא"ש מה שתיקנו אנשי כנה"ג לומר בתפלה זמן מתן תורתנו כיון דזהו עיקרו של יו"ט שבועות.

ובעקבות מאמרי חז"ל אלו כבר פי' כן הראשונים, ברמב"ם [מורה נבוכים ח"ג פמ"ג] דלכן תלה הכ' שבועות עם פסח במנין הימים לגדלות היום שהוא יום מתן תורה, ובעקבותיו כ"כ בספר החינוך [מצוה ש"ט], ורמב"ן [ויקרא כ"ג י"ז] כתב "והנה בחג השבועות שהוא יום מתן תורה יביא הקרבן בדין תודה כי הוא יום העצרת והמשכיל יבין" ולכ"כ בשלה"ק וביסוד ושורש העבודה דחייב אדם לשמוח בחג הזה ביותר כי הוא יום שזכינו בו לכתר תורה והוסיף בשלה"ק בשם תולעת יעקב דזה הכוונה בעצרת דנין על פירות האילן דקאי על הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה והעולם נידון ביום זה על התורה שנתנה בו שבטלו עצמם ממנה. [ובפ' אמור הבאנו מס' מעין בית השואבה להג"ר שמעון שוואב דאכן יש שתי דינים בחג השבועות חג על הקציר וחג מתן תורה והגה"צ רבי אבגדור מילר הסביר דהכרת הטוב על הקציר הוא ההכנה למ"ת ולדברי שפ"א ביארנו דהכל אחד דיסוד שתי הלחם הוא לרומם כל העשי' שלנו כדי שיחול עליו אור התורה]

עכ"פ מפורש דיו"ט שבועות הוא ע"ש קבלת התורה וצ"ע ד' הריב"ש הנ"ל דמ' דרק במקרה יצא חג השבועות ביום מתן תורה דא"נ מצד תורה שבכתב נר' כדבריו דמתן תורה יצא רק במקרה, אולם מכל דברי חז"ל שהבאנו לעיל מבואר שתלו זמן מתן תורה בחג השבועות.

אולם כ"ז נתבאר באמת רק בתורה שבע"פ, ונמצא דכל השייכות בין מתן תורה לשבועות הוא מצד תורה שבע"פ אבל מצד תורה שבכתב אין לשבועות שום שייכות למתן תורה.

וכבר הערנו בפ' אמור דאיך יתכן דלא הוזכר שום רמז למתן תורה בחג השבועות וידועים ד' הכלי יקר להורות דתורה אינו תלוי בזמן מסויים, והבאנו מה שהשיב לי בזה הגר"א ברזל זצ"ל דבתורה שבכתב לא כתוב רק מה שצריך לעשות בפועל, ולא דברים התלויים בהרגש וענינם דזה מצד תורה שבע"פ, ובפועל ליכא שום מצוה רק שתי הלחם וקרבנות. ואמאמר שליט"א הראה לי מש"כ רש"י הירש בטעם שנעלמה טעם חג השבועות בתורה דבאמת מתקיים ענין קבה"ת בכל דור ממש ליהושע וכו' ועיקר היו"ט הוא ההכנה דוקא והיינו סיום ימי הספירה כמפ' בקרא. [והבאנו דבריו באריכות לקמן בטעם שחג שבועות הוא יום אחד בלבד]

⁴¹ בגמ' מנחות סה: מבואר דהי' זה הבייתוסים ולא הצדוקים אולם ל' רש"י חגיגה יז. ד"ה אין הוא מפני "הצדוקים". וכן בתשרי חת"ס אור"ח קמ"א פתח בצדוקים וסיים בבייתוסים.

⁴² והרי אנו מנסים להוציא מלבן של צדוקים כמבואר במשנה חגיגה יז. דאין כה"ג מתלבש בכליו ביום טובו ומותרין בהספד ותענית כדי שיבינו הכל שהיום אינו יו"ט [אולם להלכה כ' בשו"ע סי' תצ"ד ס"ג דאסור בתענית באסרו חג וביאר הלבוש דבזמנה"ז ל"ח לצדוקים דאינם מצויים בינינו וא"כ בזמנינו אין ענין לזה] וע"ע במקראי קודש פסח ח"ג סי' ל"ה בטעם שקוראין מגילת רות בשבועות דכיון דעיקר היתר מלכות בית דוד לבוא לקהל מיוסד על תורה שבע"פ לדרוש מואבי ולא מואבית נלמד מזה דתורה שבע"פ עיקר וזה להוציא מלבן של צדוקים שבשבועות גופא אין מודים לתורה שבע"פ ועושים שבועות ביום אחר, ולכן דוקא מתן תורה הי' הענין של הוסיף משה יום א' מדעתו והי' דוקא בקבה"ת להורות עיקר כח תורה שבע"פ, והגר"י ביאר מש"כ "בשבועותיכם" [במדבר כ"ח כ"ן] מה שלא כ' בשאר חגים להוציא מלבן של צדוקים דשבועות תלוי בשבת דקביעי וקיימי אלא תלוי ביו"ט דתלוי בכלל ישראל ולזה נרמז דוקא בשבועות דעיקר יום חמישים תלוי במח' הצדוקים וגם הוא זמן מ"ת ולכן בזמן זה גופא רוצים לבטא דתורה שבע"פ עיקר.

⁴³ ומ"ר הגרמ"י רייזמן שליט"א אמר דלכן בשנה שיו"ט א' דשבועות בע"ש וממילא בא"י כבר מקדימים לקרוא נשא למחרת ובחור"ל רק בשבוע הבא, לא משתווים בני חור"ל אל בני א"י רק בפ' מטות מסעי ולא בחקת בלק, וזה כדי להזכיר ענין יו"ט שני [שהצדוקים לא מאמינים בן] דע"י שהי' יו"ט שני אחרון ש"פ נדחו הפרשיות, אולם זה ענין אחר ולא מצד עצם הספירה. ובזה יש גם ליישב למה בשנה כזו שבה בחקותי בא"י ביחד, לא הפרדנו פרשיות אלו אז, כדי שנשתווה עם בני חור"ל בשבוע אחרי שבועות לפ' נשא, כיון שאנו רוצים היכר שבחור"ל עשו יו"ט שני וזה ע"י שלכמה שבועות יהי' קריה"ת בחור"ל באופן שונה.

מציאות הספירה שלנו נעשית באופן אחר דנעשית מתוך אש קודש והשתוקקות לקבלת התורה אבל הם סופרים בקרירות לצאת ידי חובה. וי"ל בדרך צחות להוציא מלבן של צדוקים דלבן של הכופרים בתורה שבע"פ אין לו התלהבות כלל לשום דבר לפי שאינו מתחבר לפנימיות של היו"ט ולבו כלב האבן, אבל לבן של ישראל בוער באש קודש ובהתלהבות לקראת קבלת התורה המחודשת של שנה זו. [וצדוקי אינו אומר היה"ר אחרי הספירה שכולו ע"ש הזיכוכ והטהרה שנעשה ע"י הספירה ולא מבינים איך יתכן לומר שהספירה הוא לזכך כמ"ש בתורה וספרתם, איפה זה כתוב? אבל אנו מבינים פנימיות הענינים]

שוב הראני ידידי הרב אהרן הכהן ארנטריו שליט"א דברים נפלאים בדברי מרן החת"ס בשו"ת או"ח סי' קמ"א מה שאמר בחי' אגדה לבאר מה שמסרו הבייתוסים נפשם על עצרת אחר שבת דוקא כמבואר בר"ה כב: דלכ' החוש מכחיש דהרי לפ"ז לא נחוג שום חג ביום מתן תורתנו, וכי יציאת מצרים וענני כבוד עדיפה ממתן תורה, אי אמרת בשלמא דממחרת השבת הוא מחרת יו"ט א' של פסח, א"כ נהי דבתורה לא הוזכר ממתן תורה אלא יום הבייתוסים, מ"מ ממילא ע"פ חשבון יארע זה בזמן יום מימי מתן תורה ותו לא צריכה יו"ט אחר, אבל לבייתוסים ק', וי"ל הואיל וקבה"ת הי' באונס וכפיית הר כגיגית ל"ש לעשות יו"ט, רק דלדידן נקטי' דהכפי' הי' על תורה שבע"פ אבל על קבלת תורה שבכתב לא הי' כפי' רק בשמחה בנעשה ונשמע, וא"כ יש לנו לעשות יו"ט, אבל לבייתוסים דכופרים בתורה שבע"פ א"כ בהכרח הכפי' הי' על תורה שבכתב א"כ אין סבה לעשות יו"ט כלל ולכן י"ל דעצרת אחר השבת כפשוטו.

עכ"פ לנתבאר דחג שבועות שהוא חמישים לספירה לא בהכרח שיהי' ביום מתן תורה, יק' איך נתבאר בחז"ל ובתקנת אנשי כנה"ג דזה יום מתן תורה, ויק' ביותר בשעה שקידשו ע"פ הראי' שהי' יכול להיות בה' סיון ואז לכו"ע לא ניתנה תורה, וגם בזמנינו אי קי"ל כר' יוסי לא ניתנה תורה עד למחר. וידוע קו' זו בשם מג"א תצ"ד סק"א, אולם כבר נתק' בשאלה זו בראשונים, ועוד הרבה אחרונים דנו בזה, ונביא חלק מדבריהם.

לריטב"א שבועות תלוי ביום החודש

דברים מחודשים מצינו בריטב"א שבת פז. דהק' דלמבואר בגמ' שם בין לרבנן בין לר"י הי' מתן תורה ביום נ"א לספירה ואנן עושין עצרת ביום חמישים ואומרים שהוא זמן מתן תורה, ותי' דאנן ס"ל השתא דעצרת לא תלוי במנין נ' או נ"א לעומר רק בששה

בחודש או בשבעה, וכשאר המועדות דעיקר קביעותם תלוי בחודש, אלא שהק' מדברי ר' שמעי' דר"ה ו: דעצרת פעמים חמשה וכו' ותי' דההיא ברייתא ס"ל דמתן תורה אכן הי' ביום נ' לספירה ועצרת נקבע בנ' לספירה לעולם, אבל לדידן נקבע כפי החודש לרבנן בששה ולר"י בשבעה. וכ' דהציע דבר זה לפני רבותיו. ויצא חידוש גדול דלריטב"א אכן תלוי יו"ט שבועות ביום החודש ולא בנ' לספירה. וא"ש כוונת הגר"א שכ' על השו"ע וס"ל דלא תלוי ביום החודש, כיון דיש צד לומר דאכן תלוי ביום החודש, אלא דלכ' צ"ע דהרי מפור' בתורה דשבועות תלוי בנ' לספירה, ולריטב"א מ' דהכל תלוי בו' או ז' סיון ולא איכפ"ל בנ' לספירה כלל, והאם לדבריו אכן הקריבו שתי הלחם ביום נ"א, וי"ל ע"פ מה שדקדק בני יששכר [סיון סוף מאמר ד'] דלא נתבאר בתורה בפ' מתי זמן הקרבת שתי הלחם דיתכן דאחר ימי הספירה יוכלו להקריב שתה"ל מתי שירצו וכן בפ' ראה שבעה שבועות תספור לך ואח"כ כ' ועשית חג שבועות לא מפור' ממש דהחג הוא ביום חמישים וכמו זבה אחר ספירת ז' נקיים יכולה לטבול גם כמה ימים אח"כ עי"ש מה שפי' עפ"ז, וא"כ י"ל כן בד' הריטב"א ודוחק.⁴⁴

האם שבועות שלנו הי' היום שניתנה בו תורה

ולעיקר הקו' דהרי מ"ת הי' ביום נ"א לספירה ואיך אומרים זמן מתן תורתנו נביא חלק מהתי' שנאמרו בזה:

א: בבעלי התוס' ויקרא כ"ג ט"ז תי' דכיון דיש רק יום א' למתן תורה נקרא שפיר זמן מתן תורה. ב: במנחת חינוך [מצוה ש"ט ב'] תי' דאה"נ לר' יוסי בז' ניתנה תורה ולפשטות הגמ' הי' זה בנ"א לספירה אבל לברייתא דסדר עולם הי' מתן תורה בנ' לספירה ויו"ט שלנו ע"פ הספירה. ג: במג"א [סי' תצ"ד סק"א] תי' מתחלה דאכן אנו עושין כשי' רבנן אלא דנתק' דקי"ל כר' יוסי ולזה הביא

⁴⁴ ולד' הריטב"א פשוט שאין מקום למה שחידש גדול אחד דחג השבועות תלוי כל אחד בספירה שלו, ונפק"מ בעבר הקו התאריך, ויסוד שיטתו כיון דשבועות לא תלוי ביום החודש רק בנ' לספירה והרי הספירה הוא לכאנ"א א"כ בגמר הספירה חל יו"ט שבועות, [ונתבאר שיטתו היטב בספר נטעי גבריאל שבועות פל"ה] ודבריו הוא למבואר ברמב"ם ושו"ע דשבועות הוא ביום נ' לספירה אבל לריטב"א דתלוי ביום החודש כשאר המועדים ודאי דאזלי' בתר מקומו ושעתו, אולם מה שנחלקו על אותו גדול לא הי' מטעם זה דהכל מודים להלכה דתלוי בספירה, רק דסבירא להו דלא אזלי' בתר ספירה הפרטית של כאנ"א, רק החג חל בכ"מ כפי הספירה שכולם סופרים באותו מקום, עי' בשו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' נ' שנשאל ע"ז ממורי הג"ר זאב פלדמן שליט"א והשיב דשיטתו הוא דגם בספירת ז' נקיים לא אזלי' בתר דידה רק כפי המקום, וכבר התקף שיטה הנ"ל בחריפות בס' תאריך ישראל סי' כ"ד באריכות וליקט כל סברות הפוסקים בזה. ובנדון זה תלוי קושיית מורי הגרמ"י רייזמן שליט"א דלמאי דקי"ל דספיה"ע דרבנן א"כ כל יו"ט שבועות יהי' רק דרבנן דהרי היו"ט תלוי בספירה, ולריטב"א דתלוי ביום החודש בוודאי לא קשה, וגם אי תליא בספירה כבר הרחבנו בפ' בהר דגם אי עצם חובת הספירה דרבנן אבל חפצא דספירה מתקיים ע"י הספירה ומקרי שהימים נספרו.

בשם רמ"ע מפאנו דכיון דמתן תורה הי' בחו"ל הסכים הקב"ה למשה להוסיף יום א' כיו"ט של גליות, ופי' חת"ס שבת פו. שבעצם יו"ט הוא בששה ועשו שני ימים כתקנ"ח וניתנה תורה בשני לרמז על חביבות היום דרבנן. **ובפרי צדיק שבועות אות ז'** הק' ע"ז דלא יתכן שעיקר היו"ט יהי' ביום שני ועוד דלפ"ז בא"י אין להם חג מתן תורה כלל. אולם לפ"מ דמערור הגרצ"מ זילברברג שליט"א דגם בא"י יש באסרו חג כח של היו"ט ע"י בני חו"ל, ובפרט בשבועות דזה יום שניתן בו תורה בפועל, ובפרט בשנה שיו"ט שני חל בשבת שמצטרף לזה כח שבת קודש שנא' בו וקדשתו מכל הזמנים ושבת נאך יו"ט הוא ג"כ יו"ט א"כ בוודאי גם בני"י נהנים מכח מתן תורה דז' סיון ד: **בבית הלוי [משלי ב' א'] דומן מתן תורתנו הוא כשניתן התורה במתנה לדרוש בה כפי הבנת החכמים וזה נתחדש ביום ו' דמשה הוסיף יום א' מדעתו.**⁴⁵ וכן מביאים בשם הרה"ק מפארישיסחא זי"ע וחי' הרי"ם [רמתים צופים אות ד' ושיח שרפי קודש] דיסוד התורה הוא ע"פ אשר יורוך וכן הוא בכל דור שהצדיק גומר את הדין ע"י התורה וזה נתודע בו' סיון. וזה ההדגשה מתן תורה ולא קבלת התורה. עוד כתב דהקבלה לא נגמרת לעולם דזהו בכל זמן שהאדם מקבלה. ה: **בחת"ס מכת"י שבת פ"ו תי' דרק עשרת**

⁴⁵ ובעיקר כוחם של חכמים שכ' בפ' שופטים לעשות ככל אשר יורוך וברש"י שם אפי' אומר לך על ימין שהוא שמאל, הנה בשו"ת חת"ס [ת"ה בהשטות ס"י קצא] הביא השואל בשם משכיל אחד שארא"ד שמו אשר כסות ולשון שינה כמ"ש ש"ס ותוס' ברה"ג ע"א וכו' בלשון לאומים, וטען שהתורה מוגבלת לפי הזמן והמקום ויש ביד חכמי הזמן לשנות זמן ועידן וראי' מהא דאפי' אומר לך על שמאל שהוא ימין, לזה ביאר החת"ס כוונת חז"ל דכיון דמנסים להגיע לאמת גם אם כלפי שמיא טעו מ"מ גורה התורה שע"פ הבנתם יותחך הדין דאל"כ יהי' תמיד מח' ועוד אמר סבורא אחרת מאחר שהנחנו כנ"ל ממילא יש לנו להאמין שבודאי אומרי' על ימין ימין באמת, ולא טעו אלא כיוונו כוונת נותן התורה ית"ש כיון שהקב"ה נתן התורה על דעתם והבנתם של אלו ושני הכתות כוונתם לשם שמים לכוון האמת, וכשיטעו אלו הרי כל ישראל מוטעי' באונס' חזקה על הקדוש ברוך הוא שרגלי חסידיו ישמור ולא תצא כזאת מלפניו להטעות כל ישראל כשהם חפצים לעשות רצונו וכו' עי"ש דסבורא ב' שייך רק בצירוף קדו' המקום בית המקדש, עכ"ד החת"ס.

וצ"ע ממה שיש פרשה בתורה פר העלם דבר של ציבור דב"ד של ע"א היושבים בלשכת הגזית טעו להתיר חלב הדקין והכשילו כל ישראל בטעות ולכן צריך קרבן ע"י פריי הדין במס' הוריות, ולטעם א' לא קשה כ"כ דמבואר בחזו"א ריש הוריות דיתכן דל"ש פר העלם דבר של ציבור בדבר התלוי בשיקול הדעת וא"כ מה שגזרה תורה שעל פיהם יותחך הדין באמת זה רק בדבר התלוי בשיקול הדעת, אבל לטעם ב' שרגלי חסידיו ישמור איך יצא מכשול כזה מלפני ב"ד הגדול של ע"א היושבים בלשכת הגזית. וידידי הרב מאיר צבי שווארץ שליט"א הציע דאולי באמת לא הי' מעולם מציאות של פר העלם דבר, ובפרט דיש בזה הרבה תנאים ע"י רמב"ם פ"ב משגגות. ולפ"ז י"ל דעיקר פרשת פר העלם דבר הוא להורות דעיני העדה יכולים להיות רק כאלו שמוכנים להודות על האמת שטעו, ואז מקבלים סיעתא דשמי' שלא יטעו כלל. והמשכילים יקחו לימוד מפ' זקן ממרא דאפשר לרבנים לשנות התורה כפי הזמן ומפ' פר העלם דבר יקחו לימוד דגם גדולי ישראל יכולים לעשות טעות, אבל אנחנו לומדים להיפך מפ' זקן ממרא לומדים שהקב"ה נותן סיעתא דשמיא למנהיגי הדור שלא יטעו, ומפ' פר העלם דבר אנו לומדים דעיני העדה הם אלו שאין להם שום נגיעה עצמית ולא בושים להודות על האמת שטעו. ועי' שפתי חיים מועדים ג' במאמר הואיל ומיעטת עצמך לפני בשם הגר"ס בביאור הא ד"אין לדיין אלא מה שענינו רואות" דהכל נקבע ע"פ חכמים אבל רק בתנאי שיש לו עיניים לראות המבט הנכון ולזה צריך טהרה במדות שלא יהי' שום נגיעות.

הדברות הי' בו' סיון אבל עיקר כללותי' ופרטותי' שנאמרו בסיני לד' רע"ק חגיגה ו: כבר הי' מאתמול וזה חידוש גדול, ועד"ז כ' הכתב והקבלה [נדרים ט"ז י'] דעיקר קבלת התורה הי' בג' ימי הגבלה שכ' בסו"פ משפטים [שמות כ"ד ג'] ויספר משה את כל דברי ה' ואת כל המשפטים ופירש"י שהי' זה ז' מצוות בני נח שבת ופרה וכאו"א ודינים ולכן אמרו זמן מתן תורתנו ולא יום דקאי על תהליך המתמשך לכמה ימים. ז: והצל"ח בפסחים סח: כ' כע"ז דכיון דכבר קיבלו עליהם את התורה מחמישי דאמרו אז נעשה ונשמע כבר נקרא התחלת קבלת התורה אלא שלא נגמר עד מ"ת ממש וא"כ יש ימים שנקראים קבה"ת. בחמישי- כיון שאמרו אז נעשה ונשמע בשישי- דאז נתקיים העולם כפי המחשבה שרצה הקב"ה ליתן התורה ובשביעי- הי' קבה"ת בפועל עי"ש באריכות.⁴⁶ ח: הבאנו לקמן ממהר"ל [בתפארת ישראל פכ"ז] שתי' דמצד הקב"ה הנותן זמן מ"ת הי' בחמישים אלא שלא הגיע התורה אל המקבלים רק בני"א, ולכן עיקר קדו' עצרת תלוי בחמישים דאז הוא בעצם יום מתן תורה כי הקדושה בא מצד הקב"ה אשר הוא מקדש היום, וכ"כ בקדושת לוי [דרוש לשבועות] דההארה הגדולה מקבלת התורה הי' בעיקר בששה בסיון שאז היו מוכנים לקבה"ת ופסקה זוהמתן, ודבר הקב"ה וקדשתם היום ומחר נשאר קיים לדורות שלדורות נתגלה שמחת התורה בשישי וכ"כ לקמן בשם שפ"א שבועות תרמ"ג.

עכ"פ ראינו מכ"ז דרבות יש להתייגע כדי למצוא הקשר בין מתן תורה לחג השבועות, וי"ל דמטעם זה גופא העלימה הקב"ה בתורה להורות דל"ש לקבל תורה רק ע"י עמל ויגיעה דרק אז תמצא חלקך בתורה, אבל מי שלא מוכן להתייגע לא ימצא כלל טעם בשבועות לפי שבהשקפה שטחית אין לו קשר לקבה"ת. ובכן עלינו להכין עצמינו היטב לקבה"ת וע"י ההכנה נוכל לומר דכל הימים הקודמים למ"ת הרי הם בכלל קבה"ת.

בטעם שחג השבועות הוא יום אחד בלבד

לכאורה יש לדון דהנה יש לנו ג' ימים טובים בשנה פסח שבועות וסוכות, ומאי שנא דפסח וסוכות הוא של שבעה או שמונה ימים ושבועות הוא של יום אחד בלבד הלא אדרבה לכ' היו"ט הכי חשוב הוא שבועות שבו ניתנה תורה שהוא התכלית של יצ"מ וזה מה שמלווה

⁴⁶ לדבריו דקבה"ת נקרא גם לפני קבה"ת בפועל רק גם חלק הכנה, יתכן לפ"ז ליישב מה שהערנו בתחלת הפרשה איך פ' נשא יהי' לפני שבועות הרי ריבוי התורה של פסוקי פ' נשא והמדרש והזוהר הוא תוצאה ממ"ת שעדיין לא הי', ולפ"ז א"ש דגם השבועות שלנו עוד לא הי' מ"ת ומ"מ אנו מקבלים השפעת מ"ת א"כ גם כמה ימים לפני זה ע"י ההכנה לשבועות כבר אפשר לקבל השפעה עצומה של תורה.

אותנו בכל הגליות ובכל המצבים וא"כ למה יגרע חלקו משאר ימים טובים.

ושאלה זו תלוי במה שהארכנו לעיל, דבתורה לא כ' כלל דשבועות הוא חג ע"ש מ"ת רק דזה הגמר של יום הקרבת העומר דמשם יש לספור מ"ט ימים ושבע שבועות, וביום החמישים יש לעשות חג ע"ש גמר הספירה ולהקריב שתי הלחם. ולפ"ז ל"ק כלל. אולם לפי המבואר במדרשי חז"ל דחג השבועות הוא ע"ש מתן תורה א"כ מצד זה הי' לו להיות חג של שבעה ימים.

ובאמת יש להקדים דגם בשבועות מצינו בחז"ל ענין שבעת ימים לענין תשלומים כמבואר בר"ה ד: דלרבי אלעזר אמר רבי אושעיא, ילפינן לה ממש"כ בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, [דברים ט"ז ט"ז] מקיש חג השבועות לחג המצות, מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה ולא מקישים לסוכות דיש שמונה דשמיני רגל בפנ"ע, ולרבה בר שמואל ילפינן דאמרה תורה מנה ימים וקדש חדש [בקרבות], מנה ימים וקדש עצרת, מה חדש למנויו [-מה חדש קדושו אחד ממנויו ביום ראש חדש הוא מקריבן, זמן הוקבע להם, אחד מן הימים שהוא נמנה על ידם] אף עצרת למנויו. [-הבאת קרבנותיה באחד ממנוייה, והרי היא נמנית על ידי שבועים, שנאמר (ויקרא כג) שבע שבתות תמימות תהייתה] ופריך ואימא עצרת חד יומא [-דכתיב תספרו חמשים יום] ומשני אמר רבא. אטו עצרת יומי מנינן, שבועי לא מנינן? והאמר מר: מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי. ועוד: חג שבועות כתיב. עכ"ד הגמ'. ובגמ' חגיגה יז: יש עוד מקורות ע"ש.

הרי דגם בשבועות יש ענין של שבעה, ולשיטה ראשונה זה נלמד גופא מהיקש לפסח, ולשיטה שני' גם נרמז בעצם שם שבועות דזה חג של שבוע, וא"כ מתחזק השאלה למה אמרה תורה דעיקר היו"ט הוא ליום אחד בלבד.

והנה הרמב"ן פ' אמור במה שנקרא יום אחרון של סוכות "עצרת" [ויקרא כג לז] כתב "ועל דרך האמת, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ [שמות כ יא], ויום השביעי הוא שבת ואין לו בן זוג, וכנסת ישראל היא בת זוגו שנאמר ואת הארץ, והנה היא שמינית. "עצרת היא", כי שם נעצר הכל. וצוה בחג המצות שבעה ימים בקדושה לפנייהם ולאחריהם כי כולם קדושים ובתוכם ה', ומנה ממנו תשעה וארבעים יום שבעה שבועות כימי עולם, וקדש יום שמיני כשמיני של חג, והימים הספורים בינתים כחולו של מועד בין הראשון והשמיני בחג, והוא יום מתן תורה שהראם בו את אשו הגדולה ודבריו שמעו מתוך האש. ולכך יקראו רבותינו ז"ל בכל מקום חג

השבועות עצרת, כי הוא כיום שמיני של חג שקראו הכתוב כן.... ע"ש עוד. ורבינו בחיי שם [פסוק טז] כתב וז"ל "שלא הזכירה תורה חג שבועות ביחוד כשאר החגים ושיאמר כן: "בחדש השלישי בששי בו חג השבועות", כמו שאמר בפסח: "בחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות", בא ללמד כי הוא חג נגזר אחר מצות העומר, ומ"ט יום הספורים בין ראשון של פסח עד השבועות, הנה הם כחולו של מועד בין ראשון של סוכות ושמיני עצרת."

הרי דלדבריהם גדרו של יו"ט שבועות הוא כמו שמיני עצרת, וא"ש דל"ש שיהי' שבעה ימים כמו ששמיני עצרת אינו שבעה ימים, ועדיין צ"ב דלמה באמת לא נקבע יו"ט מיוחד עבור מתן תורה ורק בדרך גרידא לפסח ולקרבן עומר.

ובספרי [הובא בילקוט פרשת ראה רמז תתק"ו על פסוק חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים ובשורת חתם סופר חלק ז סימן כח ע"ש] ר' שמעון אומר פסח וחג שאין עונת מלאכה עשה זה שבעה וזה שמונה, עצרת שהוא עונת מלאכה אינו אלא יום אחד בלבד, מלמד שחם הכתוב לישראל.

וי"ל ע"פ דרוש דגם לרשב"י עצמו ברכות לה: דס"ל שיש לו לאדם לעסוק בתורה כל הזמן שייך טעם זה דהכוונה למלאכת עסק התורה, דהמציאות הוא דבימי החג מתבטלים מעסק התורה כראוי ולכן חס התורה על זמנו היקר של בן תורה, וי"ל דלהכי אמר קרא מיד אחר מ"ת לך אמור להם שובו לכם לאהליכם בלי שום שהיות דצריך לשבת וללמוד.

היו"ט נקבע דוקא ע"ש ההכנה ולא ע"ש

נתינת התורה

ומצינו דברים נפלאים בפ' רש"י הירש על פ' אמור [ויקרא כ"ג כ"א] וזה גם השלמה לכל מה שהארכנו לעיל בטעם שלא מוזכר בתורה דחג שבועות שייכא למתן תורה.

העיר במש"כ שם "וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו" דלא כתוב מה לקרוא בעצם היום הזה, לזה פ' ד"בעצם היום הזה" בא לקבוע את זמנו של החג, שנאמר בו "מקרא קדש" ואיסור מלאכת עבודה: זמנו קשור תמיד ליום הקרבת לחם הביכורים - הוא יום החמשים לספירת העומר. ונראה מכאן, דס"ד שהחג יהי' ביום אחר קמ"ל דהחג יהי' דוקא ביום הזה. והטעם דלנתבאר בגמ' שבת מתן תורה לא הי' ביום נ' לספירה רק ביום נ"א וכדהעיר המג"א ס' תצ"ד, וא"כ יום נ' לספירה איננו זיכרון ליום מתן תורה, אלא ליום שלפני מתן תורה. ועוד דאם הי'

ביחס לחג השבועות: דווקא יום ההתגלות של עשרת הדיברות לא נתקדש לחג לאומי.

כאמור, אופיו של חג השבועות מוגדר בתורה כיום הסיום של הספירה המתחילה בפסח. ועל - פי זה יש לבאר גם את השם, שהאומה וחכמיה נתנו לחג זה: הם קוראים לו "עצרת" [ראש השנה ו: ועוד] אך התורה איננה קוראת כך לחג השבועות - אלא רק למועד המסיים את חג הסוכות וליום אחרון של פסח.

וזה"פ במש"כ שם חקת עולם בכל - מושבתיכם לדרתיכם. היינו עתידים ישראל לגלות מארצם ולהתרחק מאדמת התורה; הלחם הלאומי יאבד מידם; ושוב לא יחוגו את החג כיום הביכורים של לחם החמץ; אך עדיין קדושת המועד של החג בעינה עומדת; שהרי עצם היום הזה הוא יום החמשים לספירת העומר; והוא יזכיר לישראל את הכנת עצמם להיות ראויים לקבל את התורה. עכ"ד רש"ר הירש.

הרי דעיקר יו"ט שבועות הוא ע"ש גמר ההכנה של ימי הספירה וא"ש דהיו"ט הוא רק יום אחד לבטא שאין כאן יו"ט מיוחד על עצם קבלת התורה רק זה המועד המסיים ימי ההכנה כדי שנהיו ראויים לקבל התורה.

ויש להוסיף שדבריו מתאימים לדברי הקדושת לוי בשבועות בתשובתו השני' למה שנשאל במדינת ליטא במה שחז"ל בחרו לקרות היו"ט "עצרת" ותי' דזה מוגדר כסיום למצות הספירה עי"ש.

[יש הבדל בין רש"ר הירש ורמב"ן ורבנו בחיי דלרש"ר הירש ההתחלה הוא בתחלת ימי הספירה והגמר הוא בסוף הספירה שהיתה במדבר יום חמישים אבל לרמב"ן ההתחלה היא בא' דפסח יום שלפני הספירה והסיום הוא בחג השבועות דהוא יום שאחרי הספירה והימים שבינתיים הם חוה"מ - שערי אהרן אמור שם]

התורה מקשר ומאחד הכל

אולם ע"פ דרך האמת מצינו דברים מפורשים בשאלה זו בזוה"ק אמור צו. [הפי' ע"פ פי' הרמ"ק והוצאת מכון המאור] ששאל רבי יהודה לרבי אבא דמ"ש דפסח וסוכות ז' ימים ושלימות השמחה של סוכות הוא בשמע"צ, ולענין שבועות ליכא ז' ימים והרי כאן הי' ראוי שיהי' ז' ימים שבו ניתנה תורה, [רמ"ק הוסיף כי הוא מצד התפארת שכולל הרבה ספירות] א"ל רבי אבא כתוב "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" ביאור שבח גוי אחד דכל קשר עליונים ותחתונים נמצא במקום הזה של התפארת שנקראו ישראל שנקשר במה שלמעלה ממנו [ג' ספירות ראשונות חב"ד] ונקשר במה שלמטה ממנו [נצח הוד יסוד] ונקשר במלכות הנקראת כנסת ישראל וע"כ קשר התפארת עם

החג ע"ש מתן תורה ע"ד פסח או סוכות, הו"ל להיות נקבע בתאריך מסויים בחודש בו' או בז' בסיון והרי כשמקדשים ע"פ הראי' יכול יום נ' לספירה לחול או בה' או בו' או בז' ומוכח מזה שהכתוב לא נתכוין לכך, ולהיפך, כל עצמו לא בא אלא לשלול אותה תפיסה מוטעית, ולכן אמר "וקראתם בעצם היום הזה"; ר"ל אל תקבעו את החג ביום החודש של מתן תורה - שהוא הזמן המתקבל על הדעת; אלא תקבעו את החג, שהוא ידוע לכם יפה ע"י תורה שבע"פ, "בעצם היום הזה": ביום החמשים לעומר, שהוא היום המיועד להבאת לחם הביכורים - בלא להתחשב ביום החודש. והן זו משמעות כל "קרא" שבפרק זה: הוא מבטא את קביעת יום החודש של החג, התלויה בקידוש ראש החודש בידי בית - דין. ואילו כאן לא קביעת ראש חודש סיון, אלא כבר קביעת ראש חודש ניסן - וספירת העומר התלויה בו - הן הקובעות את יום החג שבסיון.

ונמצאת אומר: לא יום ההתגלות שבסיני, אלא יום סיום של הספירה שלקראתו - הוא שנתעלה ליום חג; שהרי זו השיטה שנתקבלה באומה: חג השבועות חל להיות ביום שלפני מתן תורה; ותורה לא ניתנה ביום החמשים, אלא ביום החמשים ואחד. ולמדנו מכאן אמת גדולה.

חג מתן תורה איננו מתייחס לעובדה של נתינת התורה; אלא הוא חוגג את הכנת עצמנו להיות ראויים לקבלת תורה. היום שלפני מתן תורה, היום האחרון להגבלה ולפרישה - הוא המיוצג על - ידי יום החמשים לספירת העומר; הוא היום, שבו ישראל היו מוכנים לייעודם הגדול - לקבל ולשאת את התורה. הן כבר הערנו במקום אחר: משונה חג השבועות משאר כל החגים; שהרי אין הוא קרוי על שם המצוות הנוהגות בו; אלא הוא קרוי "שבועות" - על שם הספירה שהכנינה לקראתו. וגם עיקר מתן תורה לא היה כלל באותו יום - סיני. שהרי תורה ניתנה ונתקבלה במשך ארבעים שנה; ועשרת הדיברות שנשמעו מסיני אינם יתירים בקדושתם ובמעלתם האלוהית מכל מצוה אחרת של תרי"ג מצוות, שניתנה לנו מפי ה' ביד משה. והקב"ה בעצמו הסביר את משמעות יום סיני: אין הוא אלא הקדמה לתורה, שתימסר בידי משה; הוא בא לאמת לישראל, שה' יכול לדבר אל האדם, ואכן דיבר אל משה; עובדה זו נודעה לנו מניסיון עצמנו, והרי היא לנו וודאות; ומכאן ואילך נקבל באימון את דברי משה המוסר לנו תורה מפי ה'. "הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם - כך יאמינו לעולם" (שמות יט, ט). ולפיכך לא נתקבלו עשרת הדיברות בתפילת הציבור - "מפני תרעומת המינין" (ברכות יב ע"א): לבל יעלה על הדעת, שעשרת הדיברות הם כל התורה כולה - או שהם יתירים בקדושתם ובמעלתם האלהית. וכעין זה יש לומר גם

מכין את האדם לכל ההשפעות שבכל המועדים, ואי לאו האי יומא דקא גרים אין לנו כלום גם מפסח וגם מסוכות, וזה מצטרף לד' כלי יקר דלכן לא נזכר בתורה ענין קבלת התורה בחג השבועות לפי שהתורה לא מוגבלת בזמן ומקום, וא"כ יש לנו כוונה חדשה שאפשר לחשוב ביו"ט שבועות שהוא סוד האחדות שמקשר כל הבחינות שיש ברוחניות וע"י ההשקעה ביום זה יתחזק חלקו שיעזור לו בכל ימי השנה ובכל עניני עבודת ה'.

ויש להוסיף דע"י עסק התורה יכול להגיע לכל המעלות וא"צ להשקיע בשום דבר אחר, ובזה יל"פ עוד טעם במה שנקרא "עצרת" בפי חז"ל דזה לרמז דכל מי שאוחז בעץ החיים של תורה יכול להעצר מלעסוק בשום דבר נוסף, כיון דהכל כלול בתורה, וכדאיתא באבות "הפך בה והפך בה דכולה בה".

*ביאור שם עצרת בתורה

ובהיותנו בזה ראוי לברר יותר במה שקראו חז"ל לחג השבועות בשם עצרת.

הנה בתחלה יש להקדים דשלוש פעמים בתורה אנו מוצאים שם עצרת, פעמיים לענין שמיני עצרת שנא' בפ' אמור שבעת ימים תקריבו אשה לה' ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם והקרבתם אשה לה' עצרת הוא פל מלאכת עבודה לא תעשו: [ויקרא כג לו] ובפ' פינחס כתוב ביום השמיני עצרת תקיה לכם פל מלאכת עבודה לא תעשו: [במדבר כט לה] ולענין שביעי של פסח בפ' ראה "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה" [דברים טז ח].

*עצרת לענין איסור מלאכה

ובביאור מלת עצרת מפורש בגמ' חגיגה ט. "מאי עצרת - עצור בעשיית מלאכה" ולכן פריך שם בהא דשביעי של פסח דכיון דכבר כתיב לא תעשה מלאכה עצרת דכתב רחמנא למה לי? אלא שמע מינה לאפנויי. כדי ללמוד גז"ש שמיני עצרת משביעי של פסח דאפשר להשלים בו קרבן חגיגה. ובדף יח. בסוגיא דאיסור מלאכה בחול המועד מובא ברייתא במש"כ ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' ילפינן מה שביעי עצור אף ששת ימים עצורין, אי מה שביעי עצור בכל מלאכה - אף ששת ימים עצורין בכל מלאכה ת"ל וביום השביעי עצרת - דדוקא שביעי עצור בכל מלאכה, ואין ששה ימים עצורין בכל מלאכה. ובהכרח שמסרן הכתוב לחכמים איזה מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת. הרי מבואר להדיא דעצרת מורה על איסור מלאכה.

ורש"י בפי' א' בפ' פינחס ורשב"ם בפ' אמור פירשו כגמ' חגיגה דר"ל שתהיו עצורים בעשיית מלאכה. ואף

המלכות נקרא אחד, דעיקר הודעת פרסום אלהותו בתחתונים נכרת דוקא על ידו כי הוא עיקר ההנהגה לכל העולם וכאן נעשה הקשר השלם [כי התפארת היא גוף האילן וכל הספירות והנבראים הם ענפיו] וכאן נעשה הייחוד העליון הקדוש [היינו ייחוד תפארת ומלכות] וע"כ יום השבועות שהוא מצד התפארת שממנו ניתנה תורה הוא קשר האמונה ונמצא בו קשר הכל, וכ' על התפארת עץ חיים היא למחזיקים בה דשולח חיים לכולם בהנהגתו, והתפארת היא האילן שנקראת אחד, וע"כ כיון שישראל נקשרים במקום זה של התפארת נקראים גם הם אחד על שמו, והתפארת שהוא עץ חיים נקרא אחד לפי שהכל נקשר בו, ולכן היום שלו שהוא חג השבועות הוא גם יום אחד להראות שבאותו יום נכללים של ז' ספירות התחתונות באחדות אחד, ולכ"כ ועץ החיים בתוך הגן היינו באמצע ממש שהוא הקו האמצעי שכולל הכל בתוכו, וכן במועדים פסח הוא מצד החסד שהוא בקו הימיני וסוכות מצד הגבורה שהוא בקו השמאלי ושבועות מצד התפארת שבקו האמצעי, וזהו השבח של תורה שניתן בחג השבועות שהוא מצד התפארת, והחג שלה הוא ביום זה ולא יותר כי אם היו בחג השבועות ימים נוספים לא הי' בזה הוראה על מעלה זו של התפארת שכולל הכל בכלל אחד. כששמע רבי יהודה פירוש זה הכריז בהתפעלות "ברוך רחמנא דשאינא - ב"ה שנתן בדעתי לשאול אותך שאלה זו] וזכינו להאי מילי" [ו-ע"י זכיתי לשמוע ממך דברים אלון]. ע"כ דברי הוזה"ק.⁴⁷

[ויש להוסיף דהתורה היא המאחדת בין קב"ה וישראל לעשותם אחד, וע"י זה הם ג"כ מתקדשים בקדושת השבת, וכפי שאומר ר' אהרן הגדול בזמר קה אכסוף "קדשם בקדושת השבת המתאחדת בתורתך" ואח"כ ש"נפשם תערג לקבל קדושת השבת המתאחדת בשם קדשך" דתורה שמתיו של הקב"ה והארכנו בזה טובא לקמן בהג"ה וא"כ יש להשקיע בעסק התורה בשבת קודש כדי לזכות לקדושת השבת]

ובוודאי ענינים אלו הם סודות התורה שאין לנו עסק בו, אבל מה שאפשר ללמוד מזה בדרך העבודה הוא, דכל מי שמתדבק בתורה הקדושה הרי הוא זוכה לכל הבחינות ברוחניות, כיון שהתורה הוא האילן ועץ החיים שהכל תלוי בו, ועסק התורה הוא המלווה את האדם בכל הזמנים ובכל המצבים כמ"ש ודברת במ בשבתך וגו' וזה

⁴⁷ ומה שמצינו דוקא שתי הלחם, אדרבה זה לסימן של חיבור וייחוד שתי בחינות עליון ותחתון המתחברים לאחד דוקא בשבועות בבחינת "שני העומר לאחד" ע"י זוה"ק אמור צח.

עוד יש להוסיף ע"פ ד' הוזה"ק פנחס ונה. דמה שזה יום חמישים לספירה, דקאי על בחינה מסוימת שכלול מכמה בחינות של חמישים ויש חמישים בחינות בכל ספירה וספירה וכגו' כ"ל וגו' י"ם התורה וכן כל"ה אותיות כ"ל ועוד ה"א מרמז לזה, ולכן שיעור המנחות בחג השבועות ג' עשרונים לפי ועוד שני עשרונים וכל עשרון כלול מעשר יוצא חמישים בחינות, ונמצא דאחרי גמר ימי הספירה מתאחדים כל הימים והשבועות להיות אחד בבחינת חמישים, וא"כ פשוט דל"ש שיהי' יו"ט שבועות רק ביום החמישים.

אלהכון לא תעבדון עיבדתא" וי"ל דכוונתו לענין שירת הים.

ובאבן עזרא שם הביא די"מ דעצרת מלשון התקלות וציין למש"כ עצרת בוגדים [ירמי' ט א], וכן בג' רגלים מתחברים כל ישראל. והקשה עליהם דגם בשביעי של פסח כתוב עצרת והרי כבר הלכו ישראל לביתם בבוקר שני שנא' ופנית בבקר והלכת לאהליך, ולכ"פ כנ"ל דר"ל להיות בטל מעסיק העולם.

*לשון לינה

עוד פי' רש"י בפ' פנחס ע"פ ספרי שם שתהיו עצורים מלצאת מלמד שטעון לינה ⁴⁸ וביארו בספרי דעצירה הוא לשון כניסה כמ"ש אני עצור לא אוכל לבוא לבית ה' [ירמיה לו ה] ושם לג א והוא עודנו עצור בחצר המטרה. דהיינו שיהי' מכונס בירושלים והוסיפו דגם ביו"ט א' של חג יש דין לינה. ועד"ז כ' בס' **השרשים לר"י אבן ג'נאח שרש עצר** דיום אחרון דחג נקר עצרת כדי שימנעו החוגגים מלשוב ביום זה למקומם ולא יקלו בו מפני שהוא סוף החג אלא יעמדו כאן אע"ג שהוא אחרון. ולענין שביעי של פסח [דברים טז ח] הביא רש"י דר"ל עצורים מלעשות מלאכה ועוד פי' דעצרת פירושו נאספים למאכל ומשתה. והשווה למש"כ אצל מנחם [שופטים יג טו] שאמר אל מלאך ה' **נעצרה** נא אותך ונעשה לפניך גדי עזים וצ"ע דשם ר"ל עיכוב ולא אסיפה. וצ"ב למה לא הביא שם רש"י הפי' של לינה.

⁴⁸ לפ"ז מפורש בקרא דיש דין לינה גם בסוף היו"ט והנה בר"ה ה. וסוכה מז. ילפי' דין לינה ממש"כ ופנית בבוקר וגו' [דברים טז ז] וברש"י דקאי על מוצאי יו"ט ראשון ובתוס' דן באריכות אי באמת יש דין לינה דוקא בקר אחד לא כל ז' ימים ומה דמבואר בסוכה דיש לינה כל ז' היינו רק אם בא אח"כ במשך יו"ט או דבאמת אסור לצאת רק אחרי ז' ימים, וא"כ בד' הספרי כאן צ"ל ג"כ דלא מוכח דצריך להשאיר כל ימות החג רק דאם בא רק עכשיו צריך ללון וצ"ב דתיפול"ל גם אם הי' מגיע באמצע יו"ט הי' צריך לינה ומאי אולמי' יום אחרון. ומ' דקמ"ל שאין לו לעזוב כלל עד אחרי שביעי ש"פ. וצ"ע. ואגב - במש"כ ופנית בבקר והלכת לאהלך האם יש מצוה ללכת לאהלך או שזה רשות כ' מרן הגר"ק בדרך אמונה הל' ביכורים פ"ג הי"ד במש"כ שם הרמב"ם הלשון לא יצא באותו היום מירושלים לחזור למקומו אלא ילין שם ויחזור למחר לעירו שנאמר ופנית בבקר והלכת לאהליך, פי' היינו שלמחר רשאי לחזור אבל יכול להשאר שם כרצונו. אבל שמעתי י"א ע"פ דרך עבודה שרצון ה' הוא לחזור הביתה ולהשפיע שם מה שספג בבית המקדש. ובתפארת שלמה [מועדים פרקי אבות] כתב דמגודל הופעת הקדושה שזכו מעלייתם לרגל נשאר בהם הרשימו אשר גם בבואם לביתם לא ינחוו ולא ישקוטו. וז"ש ופנית בבקר והלכת לאהלך. לשון הולכה מהרשימו של הקדושה נדבק בהם כאשר ישבו לביתם. ועד"ז כתב באמרי אמת [שמיני תרסט], ויש להשוות הפסוק ואדם ביקר ולא ילין נמשל כבהמות נדמו [תהילים מט יג] ופי' מצו"ד דלינה הוא לשון התמדה וקביעות והכבוד של בן אדם לא נשאר אצלו ולעומת זה קנינים הרוחניים כן נשארים אצלו בבחינת לינה. ואגב יש לציין שלא הוזכר ברמב"ם כלל דין לינה רק בהלכות ביכורים ועמד בזה באבי עזרי שם וכ' שלא מצא אף אחד שיעיר בזה, והאריך לבאר שי' הרמב"ם דס"ל באמת להלכה דליכא לדין לינה כלל רק בביכורים. [ובס' המפתח מצאו כמה אחרונים שעמדו בזה וספר אבי עזרי לא ציינו]

שכל יו"ט אסור במלאכה נקרא דוקא יום השמיני עצרת כדביאר הרד"ק בספר השרשים שרש עצר. דאין ביום השמיני דבר לכנות אותו על שמו כמו חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות ומלבי"ם ביאר דכיון דלפני יום ח' דסוכות ויום ז' דפסח הי' חוה"מ דמותר בקצת מלאכות לכן נקרא יום האחרון עצרת דצריך להיעצר מכל המלאכות. ועד"ז פי' אבן עזרא דעצרת ר"ל כמו אצל דואג כתוב נעצר לפני ה' [ש"א כא, ח], היינו שיהיה בטל מכל עסקי העולם. [ושם כתבו המפרשים דר"ל "עוצר עצמו לפני אהל מועד לעסוק בתורה"] וזה כשי' רש"י ורשב"ם דהכוונה לאיסור מלאכה, ומש"כ כל מלאכת עבודה לא תעשו הוא פי' לעצרת. וכ"כ הרא"ם בד' רש"י ובגור ארי' כ' דעצרת תהי' לכם הוא עשה וכל מלאכת עבודה ל"ת הוא לאו. והט"ז בדברי דוד כ' דמה דנקט עצרת בשמיני לומר דיום זה הוא יום בפנ"ע ויש לו שם מיוחד ואין האיסור מלאכה שבו נובע מכח חג הסוכות כמו בשביעי של פסח. [וצ"ע בשביעי ש"פ שאין לו שם בפנ"ע]

*בשביעי של פסח ליכא מצות מצה

וחדוש עצום מצאתי בדברי מרן החת"ס [בדרשות ח"ב רעג:] דמוכיח שם כשי' חזקוני דיש מצוה קיומית באכילת מצה כל שבעה ממש"כ תוס' מו"ק יט. ד"ה רבי יוסי דהא דחוה"מ אינו זמן תפילין כיון שיש בו אות דמצה וסוכה, ולזה כ' דזה"פ בקרא ששת ימים תאכל מצות לא מיבעיא יום א' דלילה ראשונה יש חיוב מצה, אלא אפי' ה' ימים דחוה"מ נמי איכא מצוה משום אות, אבל ביום השביעי אפילו מצוה ליכא שהרי איכא אות שהוא עצרת לה"א לא תעשה מלאכה עכ"ד מבואר דגם לחזקוני והגר"א דיש מצוה קיומית באכילת מצה בכל ימי הפסח זה רק בחוה"מ אבל בשביעי ש"פ ליכא מצוה כלל. ולפ"ז צ"ל מש"כ בפ' בא שבעת ימים תאכל מצות ר"ל העיקר שלא יאכל חמץ. [אולם כשהראיתי זה למור"ר הגרמ"י רייזמן שליט"א מיאן לקבל דזה כוונת החת"ס ונדחק דכוונתו רק לענין אות דכיון דיש איסור מלאכה בלא"ה אין צורך לאות דמצה ולא דליכא מצוה כלל]

*לשון התאספות

והנה בתרגום אונקלוס בפ' אמור ופנחס על שמיני עצרת כתוב "כנישין תהון" היינו לשון התאספות וכ"כ רבינו מיוחס שכל עצרת מלאכה וכינוס נקראת עצרת ולא נתבאר לאיזה מטרה, ופי' רבינו בחיי [דברים טז ח] דכוונת התרגום ע"ש שישאל נאספים ונעצרים ונאספים בימים טובים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ובתרגום יונתן כתוב "כנישין תהון לצללה קדם יי על מטרא" דהיינו התאספות להתפלל על מטר, ובפ' ראה [דברים טז ח] כתב "וביומא שביעאה ההוא תהון כנישין בתושבתא קדם יי

יחדו לשורר להקב"ה שירת הים, ולכן נתקדש להיות עצרת כמש"כ בפ' ראה.

והכתב והקבלה בפ' פנחס הרחיב וביאר דהכוונה שנעצור בנפשותינו את עבודת ה' שעשינו בחג כדי שתשפיע על כל ימות השנה וכע"ז בהעמק דבר שם.

ובאלשיך כתב והקרבתם אשה לה' להודות לשם ה', כי עצרת היא שהוא לשלם תודות לו יתברך על שעצור עצר אותנו בעולם הזה, ולמות לא נתנו רק לחיים מימי שנותינו שבעים שנה והלאה בעישור השמיני. וזהו עצרת היא כל מלאכת כו': ובה ביאר למה בפסח נקרא יום השביעי עצרת, ובסוכות רק השמיני אך הוא כי פה הוא מדבר על בחינת שנות האדם, כי אז שובת על שעצרו יתברך בעולם והוא עישור שאדם שובת בו מיצרו. משא"כ בפסח דקאי על גאולה מעבדות, ושני ימים היו שם עיקר הנס, יום ט"ו עצם היציאה ויום כ"א מה שטבעו המצרים בים סוף וס"ד דזה אינו עיקר כ"כ דכבר נושעו בתחלה, לזה אמר עצרת הוא, כי עצרת היה אז לישראל ועכוב גדול לינצל. דהיו בסכנה גדולה של הקטרוג דהללו עובדי ע"ז וכו'.

*בטעם ששבועות נקרא בפ' חז"ל עצרת

ומעתה יל"ע מאיזה טעם נקרא שבועות בפ' חז"ל עצרת. והנה עיקר המקור להקרא בשם עצרת כתבו הראשונים [הדר זקנים וחזקוני ולקח טוב ועוד] דזה ממש"כ בפ' פנחס "ויביום הפסחים בקריבכם מנחה חדשה לה' פשעתיכם" [במדבר כח טו] ובפשוטו הכוונה בהשלמת שבעה שבועות ולכן נקרא חג השבועות, ובספורנו פי' בשביל שבועותיכם דהיינו שתקריבו מנחה חדשה להודות לה' על שבועות חקת קציר [ל' הפסוק ירמיה ה כד] שהיתה בהם סכנת התבואה ושמרה לכם. ובפ' אמור דלכן דמזה הטעם קרבו שתי הלחם. אולם בתרגום אונקלוס כתב בעצרתיו, ופי' בספר מעט צרי על התרגום דר"ל באסיפה וכינוס שלהם דהיינו כשישראל מתאספים ומתקבצים להתפלל או לשמוח בחג. והכתב והקבלה שם [ובהרחבה בדברים טז טו] ביאר ע"פ מה שהאריך טובא לפרש דמשמעות שבועות הוא לשון קישור ומאסר וזה להיות מקושר ועצור במאסר התורה וזה ענין שבעה שבועות תספור לך ולכן נקרא חג השבועות ולא נזכר מתן תורה דזהו מהותו של מתן תורה להיות מאוסר ומקושר לברית התורה וממילא זה פירושו של בעצרתיו.

ובהדר זקנים פ' אמור ביאר הטעם שנקרא עצרת לפי שקבלו ישראל את התורה נעצרו ישראל מגשת לנשותיהם לכך נקרא עצרת נ"טריקון ע"לה צי"ר ר"יש ת"ורא. כמו טורא בטי"ת: ובחזקוני פ' פנחס [במדבר כט

עוד פי' כתב רש"י [בפ' אמור זה הפי' היחיד שהביא ובפ' פנחס זה הפי' ג'] דזה לשון עיכוב, דהיינו עצרתי אתכם אצלי, כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמנו להפטר אמר בני בבקשה מכם, עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם. [ומיוסד על ילק"ש פנחס תשפ"ב ורמב"ן ציטט דברי רש"י וכ' דדברי אגדה הם בויקרא רבה ולא מצאתי] וכ"כ בבכור שור וציין לקרא דמלכים [א יח מדן] שנא' "וַיֹּאמֶר עֲלֶה אִמָּר אֶל אַחָאב אֲסֹר וְרָד וְלֹא יַעֲצָרְכָּה הַגִּשָּׁם" משל לאדם שהיו באים בניו להקביל פניו, פעם ראשון אמר להם: מתי תחזרו לראותי? אמרו לו עד חמשים יום. אמר להם: לכו לשלום. שנייה אמר להם: מתי תחזרו? אמרו לו: קודם ארבעה חדשים. אמר להם: לכו לשלום. פעם שלישית, אמר להם: למתי תחזרו? אמרו לו: יש לנו אונס ולא נוכל לבא עד ששה ו' חדשים. אמר להם: אם כן, תעכבו עדיין יום אחד שאשבע לראותכם מאחר שתאחרו לבא כך ישראל כשבאים בפסח, אמר הכתוב: "ופנית בבוקר והלכת לאהליך" שהרי תבואו בשבועות, וכן בשבועות, שהרי תבואו בסוכות, ומן הגשמים לא הטריחן הקב"ה לבא עד הפסח. ומובא כ"ז גם בהדר זקנים וחזקוני. ורמב"ן פי' ע"ד האמת "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ויום השביעי הוא שבת ואין לו בן זוג, וכנסת ישראל היא בת זוגו שנאמר ואת הארץ, והנה היא שמינית. "עצרת היא", כי שם נעצר הכל". והוסיף ריקאנטי דזה מתאים עם ביאור לשון עצרת כתרגומו כנישו, כי באותה המידה נאסף ונעצר הכל, והיא הסעודה הקטנה שהזכירו ז"ל שהיא עצורה להקב"ה ומיוחדת אליה.

ובזוה"ק [ח"א סד ע"א] מאי עצרת, כתרגומו כנישו, כל מאי דכניש מאינון ברכאן עילאין לא ינקי מיניה אחרנין בר ישראל בלחודייהו, ובגין כך כתיב תהיה לכם, לכם ולא לשאר עמין לכם ולא לשאר ממנן, וכו'.

*להעצר ולעמוד לפני ה'

ובספורנו [ויקרא כ"ג ל"ז] ביאר ענין עצרת, דבנוסף לאיסור מלאכה יש אזהרה לעמוד איזה זמן במקומות הקדש, ולעבוד שם את ה' בתורה ותפלה, וציין לפסוק בשמואל [א כא ח] "ושם איש מעבדי שאול ביום ההוא נעצר לפני ה'" ומש"כ "קדשו צום קראו עצרה" [ויאל א יד] ומש"כ אצל יהוא "קדשו עצרה לבעל" [מלכים ב י כ]. ולענין סוכות ר"ל דביום שנשלם שמחת הרגלים היום קודש להיות נעצר במקומות הקודש לשמוח שמחה של תורה ומעשים טובים [מכאן מקור לשמחת תורה בשמיני עצרת] ולענין שביעי של פסח נעצרו ישראל עם משה

לחג פלוני, בפסח אכילת מצה ודומיהן, והב' הוא איסור עשיית מלאכה. ובחג שבועות אינו כן, רק מצוה אחת, דהיינו שאנו נעצרים מעשיית המלאכה, ועל זה נקרא בשם 'עצרת'.

והגר"י קמניצקי זצ"ל באמת ליעקב פ' ראה [דברים טז ח] ג"כ העיר במה שלא מציינו בתורה לשון עצרת רק בשביעי ש"פ ושמיני עצרת אבל בחז"ל נקרא גם שבועות בלשון עצרת. והעיר בדברי רש"י בתענית יב: במש"כ בספר יואל [א יד] "קדשו צום קראו עצה אספו זקנים כל ישיבי הארץ" ודרשין כעצרת, מה עצרת אסור בעשיית מלאכה אף תענית אסור בעשיית מלאכה. ולפ"ר קאי על עצרת הכתוב בתורה בשביעי ש"פ ושמיני עצרת אולם רש"י כתב שם [ד"ה מה עצרת] "שבועות ושמיני עצרת" וצ"ע דלא מציינו בפסוק ששבועות יקרא בשם עצרת, והתם קרא קדריש. ולזה תי' דס"ל לרש"י שעצרת הוא שם ליום בו נאסרה המלאכה ואין בו מצוות מיוחדות וכל ענינו הוא רק עצירת המלאכה וממילא אפשר להביא שבועות כדוגמא למושג זה אף דבתורה לא נקרא כן.

ובמש"כ קדושת לוי ואמת ליעקב דאין לשבועות מצוה פרטית צ"ע הרי יש קרבן מיוחד של שתי הלחם, וצל דזה אינו עבודה המיוחדת לכל יחיד ויחיד כמצה ולולב, דאל"כ נימא דיש קרבנות מוסף המיוחדות לשבועות ובהכרח דקרבנות במקדש לא מפקיעות משם עצרת דמשמעו דעיקר קדושתו הוא רק מחמת איסור מלאכה.

אולם הגר"י אברמסקי זצ"ל בספרו חזון יחזקאל [ביאורים ר"ה א' י"א] כתב דלזה גופא לא נקרא בתורה בלשון עצרת ורק בלשון חכמים, דעיקר שם עצרת הוא רק כשאין בו שום מצוה פרטית, אבל מצד התורה יש בו מצוה פרטית דשתי הלחם לכן לא נקרא עצרת, ורק אחרי החרבן דבטל ענין שתי הלחם לא נשאר כי אם איסור מלאכה לכן נקרא עצרת.

ובעיקר דברי הקדושת לוי ואמת ליעקב העיר ידידי הרב אלעזר חיים ליבערמן שליט"א דהנה יש לחקור האם מצוות החג כמצה ולולב נובעות מחמת עצם קדושת היום, או דקדושת היום מחייבת רק איסור מלאכה ומצוות קידוש ומקראי קודש, אבל המצוות הנוספות כמו מצה סוכה ולולב שייכים לתאריך המסויים של החג ולא מחמת קדושת היום וגם אם לא הי' איסור מלאכה כלל גם הי' מצוות אלו בשלימות כמו שאין שום הבדל בין עיקר החג וחווה"מ לענין מצוות אלו אף שבאיסור במלאכה יש הבדל. [וכבר האריך והעמיק בזה מו"ר הגר"י אברהם גורביץ שליט"א בא' מספריו] ולכ' דברי הקדושת לוי ואמת ליעקב לא יתכנו אא"כ נימא דהמצוות באים

להן כתב "עצרת תהיה לכם לכך נקרא שמיני חג עצרת ומטעם זה כמו כן נקרא שבועות עצרת דכתיב ביה בשבועותיכם ומתרגמינן בעצרותיכון אבל שביעי של פסח שלא נאמר בו עצרת לכם אלא לה' אלקיך לא נקרא עצרת" וצ"ב למה בשביל שזה "לכם" לכן יהי' נקרא עצרת יותר מאם כתוב לה'. ורמב"ן בפ' אמור שם אחרי שביאר למה שמיני עצרת נקרא כן כתב דמנה מפסח מ"ט יום כימי עולם, וקדש יום שמיני כשמיני של חג, והימים הספורים בינתיים כחולו של מועד בין הראשון והשמיני בחג, והוא יום מתן תורה שהראם בו את אשו הגדולה ודבריו שמעו מתוך האש. ולכן יקראו רבותינו ז"ל בכל מקום חג השבועות עצרת, כי הוא כיום שמיני של חג שקראו הכתוב כן. וכ"כ רבינו בחיי בכד הקמח ערך עצרת. וכע"ז הביאו בדעת זקנים בפ' פנחס שם פסוק ל' ממדרש שהש"ר ז"ב בביאור הפסוק מה יפו פעמיך בת נדיב דמן הראוי היה להיות חג העצרת חמשי' יום אחר סוכות כמו ששבועות חמשים יום אחר הפסח, אלא שאחר הפסח באין ימי הקיץ ואין טורח לעלות לרגל אבל אחר סוכות באין ימי הגשמים והיה טורח לעלות לפיכך קבעו ית' מיד אחר סוכות, ע"ש משל לשתי נשים ודברי הפייט. ובמנורת המאור נר ג' כלל ד' ח"ה פ"א דלכן נקרא עצרת משום שהוא יום מובדל להקב"ה עם ישראל עמו כמו ששמיני עצרת מובדל להקב"ה עם עמו.

והספורנו בפ' אמור אחרי מה שביאר דענין עצרת הוא להשאר לעמוד לפני ה' בתורה ועבודה כתב ובהיות שהיה יום החמשים ליציאת מצרים יום מתן תורה אשר בו נעצרו ישראל יחדו לעבודת האל יתברך קראוהו רבותינו ז"ל עצרת. אמנם בתורה לא הוזכר אותו היום בזה השם כלל וזה מפני שקלקלו ישראל את המושג בעצירתם ויתנצלו את עדים מהר חורב (שמות לג, ו): ולדברי הספורנו עיקר שם חג השבועות הוא עצרת רק שבעוה"ר איבדנו את זה. ולפ"ז א"ש למה בזמנינו לא נקרא כן בפי כל.

*ביאור דברי הקדושת לוי

ובקדושת לוי [לשבועות] כתב "נשאלתי במדינת ליטא מפני מה נקרא חג שבועות בשם 'עצרת', והלא לא נזכר בתורה שם עצרת רק בשמיני עצרת." [וצ"ע וכי לא ידעו במדינת ליטא דברי הראשונים שהבאנו לעיל]

והשיב בשלשה אופנים: "אופן אחד הוא על דרך הפשט, ⁴⁹ הלא נראה בכל החגים יש בהם שני מיני עבודות להבורא ברוך הוא, האחד הוא בעשיית המצוה השייך

⁴⁹ י"ל ע"ד צחות דבליטא קיבלו פי' זה הקרוב לפשט דראה להלן דהגר"י קמניצקי והגר"י אברמסקי שניהם הלכו בדרך זה.

דהקרבן הוא ביום נ"א קמ"ל דזה ביום גמר הספירה שלכם שזה יום חמישים] היינו דעיקר קבלת התורה הי' בעבור שעצם השבועות של הספירה נכנסו בתוכינו ונעשה חלק מהוויה שלנו ובעבור זה אנו נעצרים ושמחים לפני ה'. ועפי"ז יש להסביר ד' החזקוני שכ' דשביעי ש"פ לא נקרא בפי חז"ל עצרת כיון שזה עצרת לה"א אבל שבועות ושמני עצרת כ' בעצרותיכן [ובשמני כתוב עצרת תהי' לכם] ויל"פ דשביעי ש"פ עדיין לא היו ישראל מוכשרים וראויים מצד עצמם דהללו עובדי ע"ז וכו' והכל הי' אתערותא דלעילא ולכן הי' זה עצרת לה' אלקיך, אבל ע"י עבודת הספירה וההכנה נעשה העצרת הזו של ש"פ חלק מעצמינו ולזה אמר הכ' בשבועותיכם בעצרותיכן, ולזה נקרא בפי חז"ל עצרת דזה העצרת של שביעי ש"פ שזכינו בה ע"י עבודה שלנו.

עוד כתב הקדושת לוי "אופן הג', הוא על פי דברי הרמב"ן [ס' האמונה והבטחון פ"ט] שפירש על פסוק [שיר השירים ח, ד] 'מה תעירו ומה תעוררו את האהבה עד שתחפץ', ופירש כשמגיע לאדם איזה התעוררות של יראה ואהבה להבורא ברוך הוא אזי תיכף ומיד יראה לעשות לה כלי, היינו שיעשה תיכף איזה מצוה, דהיינו שיתן צדקה או ישב תיכף ללמוד וכדומה. כי ידוע שהתעוררות הבאה אל האדם בפתע פתאום הוא אור הנשפע עליו מלמעלה, ונקרא בחינת נשמה, אזי צריך האדם להלבישה בגוף, בכדי שיהיה לה חיוזוק ובסיס שלא יהיה מוטה חס ושלום, כי ידוע למביני מדע. וזה פירוש הפסוק מה תעירו ומה תעוררו את האהבה עד שתחפץ', כי 'חפץ' הוא מלשון כלי, דהיינו ההתעוררות ההוא שבא אל האדם צריך תיכף ומיד כלי, וזהו 'עד שתחפץ', עד כאן לשונו אף שאין זה לשונו ממש. והנה בשעת מתן תורה שהיה בוודאי לישראל אז התעוררות גדולה, ולא היה להם עדיין שום מצוה לעשות להתעוררות כלי, מוכרח לומר שהיו מקיימים מצות הגבלה שהזהיר משה רבינו עליו השלום שלא ליגע בהר [שמות יט, יב] והם היו נעצרים מליגע, וממצוה הזו היו עושים כלי להתעוררות, ועל שם זה נקרא בשם 'עצרת'.

ולפ"ז לשון עצרת הוא לשון מניעה וע"ד איסור מלאכה. וצ"ב למה ענין ההגבלה כ"כ חשובה עד כדי שזה יהי' עיקר הכלי לקבה"ת וי"ל ע"פ מש"כ בפי' יתרו מה שאמר מורינו הגה"צ ר' מתתיהו סלומון זצ"ל,⁵⁰ דלכן ניתן מצות הגבלה לפני מ"ת ללמדך לא ללכת אחר ההרגשים אפי' הרגשים רוחניים, וגם ברוחניות צריך הגבלות, ולכן יש ליזהר מאד שגם אם אתה רוצה לעשות דברים בשביל התעלות והרגשים רוחניים, מ"מ תצטרך

מחמת קדושת היום דאז י"ל דחלוקים עיקר קדושת ימים אלו שמחייבות גם במצוות, אבל אי נימא דאין לזה קשר לעיקר קדושת היום א"כ בכל גווני מצד הקדושה הוא רק עצרת ואיסור מלאכה אולם יש לדחות דסו"ס יש חיובים נוספים באותו יום ואינו עצרת גרידא.

עוד כתב הקדושת לוי וז"ל "אופן הב', לפי שאנו רואים בחוש השכל שכל הימים טובים נקרא שמותן על שם המאורע, דהיינו על שם מצות הנוהגות, וכן שאר מועדים, מה שאין כן יום שבועות אין נקרא על שם המאורע רק על שם מצות הספירה. והנה צריך להבין מפני מה נקרא יום טוב הזה על מצוה שעברה. מפני שהוא כמו סיום מצוה, כמו שאמרו חכמינו ז"ל תיתי לי דכד מסיימי וכו', וכמו שבאיזה סיום מסכתא אזי גדול מאוד השמחה ועושין סעודות גדולות [שיהש"ר א, ט; קה"ר א, א], כמו שראינו באיזה אנשי מעשה אשר תורתם אומנתם, ובאמת לשמחה זו מה זו עושה הלא כבר עברה המצוה ההוא, אבל הוא מנהג נכון, כמו שפירש רש"י על שמני עצרת שקשה עלי פרידתכם, למה הדבר דומה לשר אחד שהזמין את המלך עם כל שרי המלוכה על סעודה אחת, אחר הסעודה כשרצה המלך לנסוע לביתו אז אמר למלך קשה עלי פרידתך ממני, על כן עצור עצמך עוד בכאן בכדי שלא יפרדו איש מעל אחיו, והוא הדין כאן, לפיכך נקרא שמני 'עצרת', לפי שכל ימי החג מקריבין כמה פרים וכמה אילים, על זה אנו עושין שמני עצרת בכדי לעצור עוד השמחה. וזה הטעם גם כן בסיום מסכתא. וזהו גם כן הטעם של החג שבועות שאנו עושין אותו יום טוב על סיום מצות ספירה שזיכה אותנו הבורא ברוך הוא, ועל זה נקרא בשם 'עצרת':"

הנה לפי זה שם עצרת דומה למה שנקרא שמני עצרת שנעשה לקושי הפרידה ה"נ בשבועות השמחה הוא על מה שזכינו לסיים ולגמור מצות ספירה, אבל לא כ"כ מחמת קושי הפרידה רק על שמחת הגמר וסיום, ועוד דלעומת שמני עצרת שזה מהקב"ה שרוצה שנתעכב עוד אצלו, שבועות אינו כן דהרי מבואר במדרש שהקב"ה אומר הרי תבואו עוד מעט בסוכות וא"כ א"צ לסעודת פרידה, אבל זה מצדינו שאנו מראים השמחה שזכינו לגמור מצות הספירה. וצ"ע טובא וכי זה כל ענינו של יו"ט שבועות, אולם לנתבאר לעיל בשם רש"י הירש דעיקר היו"ט הוא על היותינו מוכנים וראויים לקבל את התורה, א"כ י"ל כן בכוונת הקדושת לוי דהרי הספירה הוא זה שהכשיר אותנו לקבלת התורה וע"ז אנו שמחים.

ולפ"ז א"ש לשון הפסוק וביום הביכורים וגו' בשבועותיכם וע"ז כ' התרגום בעצרותיכם, [ואור החיים הק' ביאר דבא לאפוקי ממנין הצדוקים, ומלבי"ם כ' דלא נימא

⁵⁰ אמר זה פעם בישיבת בית יוסף דגייטסהעד כשהיו כמה בחורים שנשארו ער גם בליל שני דשבועות, ונגרם עי"ז רפיון למחרת, - ידידי הרב ראובן ארי' זאהן שליט"א.

ר"ה ו. ותמורה יח: אמר ר' פפייס: אני מעיד שהיתה לנו פרה של זבחי שלמים, ואכלנוה בפסח, ואכלנו ולדה שלמים בחג. ופריך לרבא דברגל אחד עובר בעשה איך המתינו עד סוכות, ומשני רב זביד משמי' דרבא שהי' חולה בעצרת, ורב אשי תי' "מאי חג נמי דקתני - חג שבועות". ורב זביד ס"ל דכל היכי דקתני פסח תני עצרת. וברש"י דכל היכא דשנה פסח ורוצה להזכיר משהו בענין עצרת שונה עצרת, ולא קורא לה חג, ורק אם מזכיר פסח בלשון חג המצות אז שונה עצרת בלשון חג. הרי דנחלקו אמוראי אי שייך לשנות לשון חג על שבועות בהדי לשון פסח וצ"ב במאי נחלקו ולמה באמת צ"ל עצרת עם פסח.

והנה לענין שם פסח כבר עמד בזה ג"כ הקדושת לוי [מובא בתו' חדשים למשניות ריש פסחים] ותי' בב' אופנים א: דשם פסח במדבר מרמז על גנותן של ישראל שלא עשו פסח במדבר רק זה של פ' בהעלתך וכרש"י שם דלכן לא פתח ספר במדבר בענין זה, וא"כ י"ל דלכן לא קראו התורה בשם פסח כי השי"ת אוהב את ישראל ומאהבתו אותן ובחמלתו עליהן לא רצה לספר בגנותן וע"כ קורא אותו בתורה חג המצות, אבל אחר שעברו המ' שנה והקריבו ישראל פסחים אז נקרא גם החג בשם פסח כי פסח מורה ע"ש הנס שפסח על בתי בני ישראל והנס היה ב"ט בליל ט"ו וגם מעתה אינו מורה על גנותן כיון שהקריבו פסחיהם ומטעם זה קראו החכמים מס' זו פסחים ומיושב קו' תוס' ר"ה יג. שהזכרנו דלמה בספר יהושע כבר נקרא החג בעצמו ע"ש פסח דכיון דבימי יהושע כבר מלו בני ישראל והקריבו פסחים אז נקרא גם הי"ט בשם פסח.

עוד תי' ע"פ מה שנודע בכמה מקומות ובפרט ברש"י בשיר השירים שהקב"ה משתבח ומתפאר א"ע בעמו בית ישראל וכמאמרם חז"ל דתפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ותענוג של ישראל לומר שבח של השם יתברך ב"ה וב"ש שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ע"ש, והנה הקרבן שנקרא פסח הוא לשון חנינה כמאמר הכתוב ואמרתם זבח פסח כו' פסח על בתי בני ישראל וכפירש"י ז"ל שם ומבואר בשם זה שבח של השם יתברך ב"ה שחמל על עמו ב"י ובשם היו"ט שנקרא חג המצות מבואר הטעם בכתוב עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו כו' ומה"ט נקרא חג המצות שיצאו מיד שלא היו מתעכבים כלל ואדרבה היו מזורזים במצות ה' עד שלא היה באפשרי להתחמץ העיסה וזה הוא שבח ישראל וכמאמר הכתוב זכרתי לך

להתאפק אם זה נוגד רצון ה'. ויש להוסיף ד' הכתב והקבלה שהזכרנו לעיל דעיקר שם שבועות ועצרת מורה על המאסר והקשר להיות מוגבל בתוך גבולות התורה, וא"כ מצות הגבלה מורה על ענין זה. עוד ביארנו שם ע"פ הגר"ש פינקוס צ"ל דכל ענין מחיצה הוא שיהי' אפשרות קירבה כמו מחיצה בין אנשים ונשים, וכן חשך ענן וערפל במתן תורה הי' סוג מחיצה כדי שיהי' אפשרות קירבה, וא"כ ענין ההגבלה מורה שהקב"ה הגיע לכלל ישראל בכזה קורבה עצומה בגדר אישות, ואם הי' עוד טפה קירבה היו מיד מתבטלים מחיותם, ולכן הקב"ה הדגיש כמה פעמים לפני מתן תורה ענין ההגבלה כדי שידעו עד כמה הם קרובים, שאם רק יתקרבו מעט כבר ימותו, ולכן הי' מצוה זו הכלי שיוכלו לקבל התורה.

והנה מכל הביאורים שהבאנו למה שבועות נקרא בפי חז"ל עצרת לא ביארו למה בתורה לא נקרא עצרת רק בפי' הספורנו דקלקלו ענין עצרת בחטא העגל, וכן בדברי חזון יחזקאל דעצרת ל"ש רק כשכבר לא הי' מצות שתי הלחם.

* במה שנקראו בפי חז"ל ג' רגלים פסח

עצרת וחג

והנה עד כה הרחבנו במה שנקרא שבועות בפי חז"ל עצרת, אבל יש להוסיף דגם פסח וסוכות נקרא בפי חז"ל בשם אחר דפסח בתורה נקרא חג המצות, ומש"כ פסח בתורה בפ' מסעי קאי בפשטות על ערב פסח דאז נשחט הפסח שנא' מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמָה לְעֵינֵי כָל מִצְרַיִם: [במדבר לג ג] והרי יצאו בט"ו כמפורש בתחלת פסוק זה, רק דבס' יהושע [ה יא] כתוב "וַיֵּאָקְלוּ מֵעֲבוֹר הָאָרֶץ מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח מִצְוֹת וְקִלּוֹי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַהוּא:" ואמרין בגמ' [ר"ה יג. וקידושין לו:] "ממחרת הפסח אכול, מעיקרא - לא אכול, דאקריבו עומר והדר אכלי" ואי ממחרת הפסח הקריבו העומר דהיינו בט"ז בהכרח דפסח קאי על יום ט"ו וכבר העיר בזה בתו' שם בשם האבן עזרא עי"ש באריכות. אבל מ"מ רק יום א' נקרא פסח כיון שבלילה אכלו את הפסח אבל לא כל ימות החג ובלשון חז"ל כל החג נקרא פסח. וכן יו"ט סוכות נקרא בפי חז"ל בכ"מ "חג" הגם שכל הג' רגלים הם חגים. ומצינו עשרות פעמים במשניות ותוספתא וגמרא כ' ביחד פסח עצרת וחג [ראה דוגמאות בהערה⁵¹] ועי'

⁵¹ משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום: הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג [מגילה ד. ושם לב. וכע"ז סנהדרין קא.] בג' פרקים בשנה תורמין את הלשכה בפרוס הפסח בפרוס עצרת בפרוס החג [שקלים פ"ג מ"א] נדר לפני הפסח - שלשה, לפני עצרת - חמשה, לפני החג - ארבעה. [ר"ה ד. בד' פרקים העולם נידון בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, וכו']

ובחג נידונין על המים. [שם טז.] ובג' פרקים מוכרין את היין: בפרוס הפסח, ובפרוס עצרת, ובפרוס החג, [גיטין לא:] ג' גרנות למעשר בהמה בפרוס הפסח בפרוס העצרת בפרוס החג [בכורות נז:].

דלענין שם חג שרומז לקרבן חגיגה כולם משתווים יחד להיות נקרא חג המצות חג השבועות וחג הסוכות. אבל שלא לענין קרבנות אין להם השתוות.

והנה אם נבוא לחקור האם יו"ט שבועות הוא גמרו של יו"ט פסח או שזה התחלה לעצמו נר' דתלוי בזה דלענין חגיגה וקרבנות הוא התחלה לעצמו ולכן יש לו שבעה ימים כמו חג המצות, אבל אם אנו דנים בעיקר מהותו של יום הרי הוא גמרו של יו"ט פסח וכד' רמב"ן ורבינו בחיי דעצרת דומה במהותו לשמיני עצרת שזהו הגמר והסיום של יו"ט סוכות, ולכן נקרא עצרת, ולכן ל"ש שיהי' לו ז' ימים כיון שזה המשך מיו"ט פסח והז' ימים כבר נשלם ע"י ימי הספירה, ולכן ל"ש לקרוא חג השבועות בהדי פסח אא"כ נימא ג"כ חג המצות דאז אנו מתייחסים לחלק הקרבנות שבו, אבל אי אנו קוראים פסח אז עדיף לקרוא שבועות עצרת להורות דבעיקרו הוא גמר וסיום של יו"ט פסח ולכן בלשון חז"ל שבלא"ה אין לנו בית המקדש ולא קרבנות חגיגה נקטו לשון פסח ועצרת. ומה"ט נקרא סוכות בשם חג כיון דשם חג שבו לא בנוי על הקרבן רק מעצמותו של יום ה"ה חג וכדכ' תוי"ט ונצי"ב שענין השמחה והחגיגה הוא מעצמותו של יום ולכן עדיף לישאר בשם הכתוב עליו בתורה.

ועדיין יש להעיר מה שבזמנינו נקראים ג' רגלים פסח שבועות סוכות, ושם פסח נשארנו כלשון חז"ל אבל שם שבועות וסוכות חזרנו ללשון הפסוק.

העיקר תלוי בבקשת רחמים על תורה

כבר כתבנו לעיל דהנסיעה מרפידים אין הכוונה דוקא למקום ששמו רפידים אלא מכל בחינות רפיון ידים, וזה א' מהתנאים שנצרך לעסק התורה וכמבואר באוה"ק. ועמלק הוא זה אשר קרך בדרך לקבה"ת ומנסה תמיד להחליש ולקרר כל התעוררות, ובכן בימים שלפני היו"ט עלינו להגביר בתוכינו האש של ההשתוקקות לקבה"ת וכבר הבאנו בפ' במדבר כמה עניני הכנה על היו"ט.

ועתה נביא עוד קצת דברי התעוררות ממו"ר הגרצ"מ זילברברג שליט"א:

"מעיקרי האופנים איך לזכות להשפעות העצומות של היו"ט, הוא ע"י כח התפלה,⁵² שנא' "הרחב פיך

חסד נעורריך כו' לכתך אחרי במדבר וכו' ובפירש"י שם הש"י זוכר להם זה הזכות שיצאו מיד ולא הכינו להם צידה. וא"כ א"ש דהקב"ה בתורתו קורא לחג חג המצות ע"ש שבחן של ישראל ואנחנו קוראים זה היו"ט פסח דשם זה מורה שבח של הש"י ב"ה.

ולענין מה שרק סוכות נקרא חג כ' תו' יו"ט ר"ה פ"א דמלת חג הנחתו הראשונה על המחול והריקוד לולא ג"ש דמדבר מדבר כמ"ש בספ"ק דחגיגה והרד"ק מפרש ג"כ דע"פ פשט הוא מענין ריקוד וטיפוח לשמחה ובסוכות הרי היתה שמחה יתירה של בית השואבה. לפיכך ראוי הוא להקרא ביחוד בשם חג ולכן אומרים בו בתפלה זמן שמחתנו. והנצי"ב [בהעמק דבר הרחב דבר שמות יב יד ד"ה וראוי וציין לזה בכמה מקומות] כתב דהגם דפסח וסוכות נשתוו בזה שעיקר זמן הבאת החגיגה הוא ביום ראשון ואם לא הקריב בראשון משלים כל ז', וכמפורש בחגיגה ט. דדרשין מש"כ בסוכות וחגתם אתו חג לה', יכול יהא חוגג והולך כל שבעה ת"ל אותו, אותו אתה חוגג כו', מ"מ ע"פ פשוטו של מקרא יש הפרש בין פסח לסוכות, דבסוכות כתיב וחגתם חג לה' שבעת ימים, שבעת ימים תחג לה' אלהיך, משמע דעיקר חגיגה כל ז' ימים ויל"פ ע"פ מה שמוכח בהרבה מקומות שהיו רגילין להרבות בחוה"מ סכות שלמים ותודה לפני הגשם, וממילא היה כל יום חג ושמחה ולא ועיקר המיעוט הוא רק לענין חובת חגיגה אבל בפסח מבואר בכל פ' מועדות שלא נקרא חג אלא יום הראשון בלבד, ורק ביום השביעי כתיב [שמות י"ג ו] וביום השביעי חג לה' ויבואר שם, והיינו דכתיב תחגוהו ולא יותר.

עכ"פ יש לנו הסבר על כל הג' שמות של הרגלים שנקרא בפי חז"ל, אבל עדיין לא נתבאר למה כל השמות האלו הולכים ביחד, וכמבואר בר"ה ד. ותמורה יח: דשם פסח ושם עצרת נקראים יחד ולא קוראים שם פסח עם שם שבועות לחד מ"ד, וכן יש פרק זמן שנקרא בפי חז"ל "בין פסח לעצרת" שבה מתו תלמידי רע"ק [יבמות סב:].

והנראה בעז"ה ע"פ גמ' חגיגה יז. דממה שכ' חג המצות חג השבועות וחג הסוכות ילפי' דשבועות הוקש לחג המצות שיש לו תשלומין כל שבעה ולא לעין איסור מלאכה וכמבואר שם יז: דילפי' ובקצרכם דיש היתר מלאכה, הרי דלענין הקרבת קרבן חגיגה משתווים יחד ג' רגלים דלכולם יש לפחות ד' ימים להשלמה ועי"ש עוד דילפי' ממנה ימים וקדש עצרת למנוייה דכיון דמצוה לממני שבועי אז יש קדושה מסויימת לאותה מנין של שבועי וזה לענין תשלומין ועוד דכיון דחג שבועות כתיב הרי דיו"ט שבועות בנוי על שבועות וממילא מסתבר דיש חלות שבוע ג"כ ליו"ט זה. ונמצא

⁵² דבר נפלא כתב בהקדמה לספר תהלה לדוד על או"ח דמה שתיקנו בברכת התורה הבקשה קודם ההודאה והרי אמרינן בברכות דמתחלה נותן הודאה לשעבר ורק אח"כ צועק לעתיד לבוא, י"ל לאשר התשוקה והגעגועים ללמוד תוה"ק הוא כ"כ עד אשר לא נעצור כח להודות על חלקינו ותיכף אשר בירכנו על עצם הלימוד נצעק על העתיד ודבר זה למדנו מדוד המלך באמרו בא"י למדני חקך דקשה כי בא"י הוא הודאה

מהענינים של קריאת רות בשבועות שכל אחד מקבל בחינה של לידה חדשה של דוד המלך שכל מהותו הי' תפלה שנא' "ואני תפלה".

וחוץ ממה שיש להתפלל להשיג חלקינו בתורה, יש להתפלל על כל פרט ופרט מכל היו"ט שנוכל למלא רצון ה' בשלימות, כגון שהכניסה ליו"ט יהי' בשלימות ואח"כ ברכות ק"ש וק"ש, ושמ"ע, וסעודת יו"ט, וסדר הלימוד בלילה, שחרית, אקדמות, קריה"ת, מוסף, סעודה, מנחה, לימוד תורה, והשב"ק אח"כ, וכבר הי' מעשה שהמגיד מקוונץ זי"ע הי' יחד עם הקדושת לוי זי"ע על יו"ט שבועות, וגילה הקדושת לוי להמגיד, דבשנה זו יוכל לזכות לגילויים עצומים בשעת תפלת שחרית, ואמר המגיד דא"כ עלי להתפלל ע"ז מחדש, כי עד עכשיו לא הי' התפלות בכוונה שיוכל להשיג כ"כ, וע"ז הי' אצל הרה"ק ר"ר ברוכ"ל ממעזביז זי"ע שנתגלה לו מן השמים שבשנה זו יוכל לזכות לגילוי גדול דמעמד הר סיני, ולכן באמת השקיע הרבה בתפלה ע"ז ואכן זכה לזה, הרי דגם אחרי שנגזר מן השמים שיוכל לקבל השפעות גדולות ביו"ט אבל בלי תפלה יחסר לו הרבה.

והנה כיון דעיקר התפלה הוא להשיג חלק התורה א"כ עיקר זמן התפלה הוא באהבה רבה, וידוע ד' התולדות בשם הבעש"ט דטעם איחור ביאת המשיח על שאין מאריכין באה"ר, ואם מחמת שלא ברכו בתורה תחלה הי' חורבן ביהמ"ק כש"כ מדה טובה מרובה אם משקיעים בברכו בתורה תחלה, [דאיאת מהרה"ק מקומארנע דבזה נכלל גם חלק התפלה על תורה] ויש להתבונן דכמו דבר"ה ויו"כ יש חלקי תפלה שנאמרים בהתעוררות עצומה כמו הפסוקים לפני התקיעות וכל נדרי ונתנה תוקף ושמע ישראל דנעילה ה"נ אהבה רבה בשבועות הוא בבחי' "ונתנה תוקף של שבועות" ויש להשקיע רבות בתפלה זו שיהי' בבחינת "יבקש רחמים", ולהשתדל להתפלל בבית המדרש שיש שם מצב חזק באהבה רבה, שזה מסייע מאד לכוונה וכן כח הציבור מסייע מאד לקבלת התפלה. ומה שג"כ מסייע לכוונה הוא שיתבונן שדנים אותו עכשיו כמה חלקי התורה הי' יכול להשיג בשנה שעברה וכמה יזכה להשיג בשנה זו, ⁵⁴ ואז ירגיש עד כמה הוא צריך לכ"כ רחמים, דהרי כל הרוחניות שלנו תלוי בחלק התורה שלנו. ובאמת שאין זה מוגבל דוקא לזמן ברכת ק"ש, דיוכל בכל עת במשך

ואמלאהו" ואמרו חז"ל [ברכות נ.] ההוא בד"ת כתיב וכ' כאן הבטחה מהקב"ה שאם נרחיב פינו לבקש ולהתחנן שנשיג ונקבל חלקינו בתורה, אז מבטיח הקב"ה "ואמלאהו" וכיון שהזמן כ"כ מסוגל לזה יש יצה"ר מיוחד שרוצה לקרר ולהחליש אותנו מלהשקיע בתפלות, ע"י שאומר לנו שכבר עברו שנים רבות ולא קיבלנו מן היו"ט מה שחשבנו לקבל, וכ"ז נכלל בבחינת רפידים שרפו ידיהם מן התורה דצ"ב הלא אין לומדים דוקא עם הידים אלא דקאי על רפיון ידים לעבודת התפלה לזכות לתורה [ויהי ידיו אמונה תרגום דהוי פריסן בצלוי] שאמרו חז"ל מה יעשה אדם ויחכם יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, ותחלת ההכנה לקבה"ת הי' בזה שנסעו מענין זה של רפידים והתחזקו בעבודת התפלה על תורה, וכידוע מהרמ"מ והר"ר הערש מרימנוב זי"ע [ילקוט מנחם] ⁵³ דעיקר ההכנה של בני" בימים אלו הי' ע"י עבודת התפלה כענין תפלת אהבה רבה, ומש"כ וכל העם רואים את הקולות רומזו שראו מה שהקולות שלהם בתפלה פעלו. ויש שרמזו בהא שכ' אצל משה "ותפתח ותראהו אל הילד והנה הנער בוכה" שהי' זה ג' ירחים אחרי ז' אדר שהוא ביו"ט שבועות, וע"י שמששה שהוא כללא דיהודאי בכה מאד, נתעורר מצב של ותחמול עליו בבחינת "חמלה גדולה יתירה" ועי"ז נשפע עיקר הכח של קבה"ת דשבועות.

ויש לדעת שגם אם לא מרגישים כלום, מ"מ הנשמה שלנו מרגישה השתוקקות עצומה לזכות שכל פרטי וחלקי היו"ט יהי' כרצון ה', וכל נשמה מישראל זוכה למצב חדש של מעמד הר סיני כל שנה וכדנרמז בהא דבעצרת הוא ר"ה לפירות האילן היינו דכ"א זוכה בשבועות לחלקו החדש באילנא דחיי, וכ' בשפ"א ועוד צדיקים דל' הפסוק וכל העם רואים את הקולות וכן אנכי עומד בין ה' וביניכם להגיד לכם את דבר ה' ל' הווה כל שנה ושנה, וכ' הבית אהרן דל' משה ידבר והאלקים יענו בקול ל' עתיד שכולנו זוכים לזה כל שנה, והרבה צדיקים ראו זה בפועל ממש אבל גם אם לא רואים את זה בגשמיות אולם הנשמה שלנו רואה כ"ז ברוחניות ולכן הם צועקים רצונינו לראות את מלכנו, ולזה הקב"ה עונה שעד כמה שנשקיע בביקוש רחמים והרחבת פה בתפלה כך נזכה לקבל מהשפעות עצומות של יו"ט. וא'

ולמדני חקך הוא בקשה [ע"י רש"י ברכות יא:] אלא י"ל כי תיכף כשהתחיל להודות לא יכול להתאפק מלבקש.

⁵³ ניגוניו של הר"ר הערש זי"ע הי' מעוררים כל לב ונפש, גם חבורת משוררים היו לו שנבחרו על ידו בקפידא שהיו עומדים על ידו בשעת התפלה, וכמו שהיו מדמים תפלתו כתפלת כה"ג בביהמ"ק כך היו מדמים חבורה זו לחבורת הלויים בבית המקדש, ועל ניגוניו של הר"ר הירש אשר בקעו כליות ולב התבטא הרה"ק ר' אברהם חיים מפלאנטש זי"ע נכד הרה"ק ר' אליעזרל מדזיקוב זי"ע כי כאשר ר' צבי הירש הי' מזמר את הניגונים "בואי בשלום" "מה ידידות" "בר יוחאי" ובפרט את הניגון אהבה רבה בחג השבועות לא הי' ניתן לעמוד במחיצתו מעוצמת ההתלהבות ואש קודש שיקדה בקרבו. [זכור תורת משה]

⁵⁴ אגב- הג"ר שמואל אויערבך זצ"ל פרסם דברי הגר"א על תיקוני זהר לו: דכמו דמזונותיו של אדם קצובין לו ה"נ מזון הנפש והשגותיו בתורה, וכמו דבמזון הגשמי לא נכלל הוצאת שבת ויו"ט, ה"נ מזון רוחני, וא"כ יש לנצל שבת ויו"ט ללימוד תורה דיוכל להשיג אז הרבה יותר ממה ממסוגל בימות החול ובאמת שכבר כתוב כן באבן עזרא בפ' יתרו [שמות כ ח] וז"ל "כי השם קדש זה היום וזימנו לקבל הנפשות תוספת חכמה יותר מכל הימים, על כן כתוב בך ה"י". – הגרמ"י רייזמן שליט"א.

הזכי' בדין הוא כפי גודל הרצון והשמחה

ומורינו הגה"צ ר' מתתיהו סלומון זצ"ל עשה פשרה בכ"ז, [בספרו מתנת חיים מועדים עמ' רע"ט] דהרי באמת מצינו דבין פסח לעצרת הם ימי דין בסוף פ"ב דעדיות, וימי אבלות על תלמידי רע"ק, ובר"ה לא: דדמיא לר"ה דאומרים ע"ז תכלה שנה וקללותי, עוד דמיון לר"ה מצינו בירושלמי פ"ד מר"ה ה"ח דבר"ה לא כתיב והקרבתם רק ועשיתם דכיון שנכנסו לדין ויצאתם בשלום מעלה אני עליכם כאילו נבראתם בריאה חדשה, ומיד אח"כ כ' דבעצרת לא כתיב חטא כי כיון שקבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם, ומתאים ד' התולעת יעקב דזה יום הדין על תורה, וא"כ למה נקבע בתורה ביום שמחה גרידא.

ותי' ע"פ מש"כ הגר"י קמניצקי זצ"ל בספרו אמת ליעקב פ' אמור לענין ר"ה שלא נזכר בתורה שהוא יום הדין גם אנשי כנה"ג לא הודיעו לנו זה בתוך התפלות, רק חכמי המשנה והגמ' גילה לנו דבר זה, ותי' דחז"ל ידעו דהעיקר מצדינו להמליך הקב"ה והזכות ממילא בא ואדרבה עדיף שלא ידע דאז זה שלא ע"מ לקבל פרס, אבל אח"כ ראו שאם לא ידעו האחריות שמוטל עלינו לא יבואו כלל להמליך ביום זה, וא"כ י"ל ה"נ לענין שבועות דבאמת זה טובה גדולה שקבע הקב"ה את היום הדין של תורה כחג, דהרי עיקר החג נקבע לשמחת קבלת עול תורה וכדכ' רש"י להראות שנח ומקובל יום זה שניתנה תורה הרי שבשמחת יו"ט אנו מקבלים כה"ת כולה בשמחה ובלב שלם, האם יש מדרגה גדולה מזו, ואם במצב זה ידון אותנו הקב"ה נזכה ממילא לדין, ולכן נרמז בפסוק עבודה זו דקבלת עול תורה, אמנם בזה חלוק מר"ה דבר"ה מחמת ירידת הדורות הוצרכו להכניס אימת ופחד הדין ביום ר"ה גופא, אבל לקבלת התורה מספיק לנו השמחה בקבלתה להגביה אותנו למדרגת נעשה ונשמע.

אולם לקבלה זו נצרך הכנה של זיכרון ותיקון המדות כמבואר ברבינו יונה פ"ג דאבות דמה שבקבלה לבד נחשב כאילו עשו בנוי על מדות טובות דאז אנו בטוחים שיקיים קבלתו, וזהו עבודת ימי הספירה ולכן קוראים פרקי אבות, וי"ל דלכן מתו תלמידי רע"ק על שלא נהגו כבוד זה בזה, כי אם אין עושין ההכנה הראוי' למתן תורה אז מדת הדין של יום הדין של מתן תורה מתגברת, וע"כ נשאר מנהגי אבלות בימי הספירה להעיר אותנו על ההכנה הנדרשת למ"ת ומה שלא רצו לגלות ד"ז בתוך הלכות חג השבועות גופא, י"ל כי לא ע"י קבלה יבישה זוכים בשבועות, אלא דוקא ע"י קבלה בשמחה וכפי עוצם השמחה עומק הקבלה וע"כ הכל מודים דבעי' לכם וחס מלהזכיר איזה פחד ודין ביום זה, וא"ש

היו"ט להגיד קטעים של אהבה רבה, למשל באלקי נצור או קודם הלימוד או אחר הלימוד או סתם בדרכו לתפלה, יוכל לקחת קטע אחד של אהבה רבה ולהתפלל בכוונה.

וכשמשתדלים במשך כל היו"ט לחיות עם מהלך המחשבה הזו שאנו זוכים לקבל חלקינו התורה מחדש, זה גופא מביא שמחה עצומה ועי"ז נוכל לומר הלל בשמחה עצומה ולקיים החציו לכם בשלימות. ע"כ מדברי הגרצ"מ שליט"א.

חובת השמחה בחג השבועות

ואכן הג"ר אליהו דיסקין שליט"א מתריע תמיד לפני שבועות, דהגם דמבואר בשלה"ק [מס' שבועות פרק נר מצוה אות ט'] בשם תולעת יעקב דבשבועות דנים את האדם על התורה שביטלו בה, אבל אין לעשות מזה מצב של פחד ואימת הדין, ובעבור זה יהי' במתח עצום בימים לפני יו"ט וביור"ט דיש לו לנצל כל רגע ללימוד תורה, דאל"כ יפסקו עליו בשמים שלא יצליח ח"ו בשנה זו ברוחניות, ואמר שכן התאונן לפניו אברך אחד לפני יו"ט שהוא עסוק כ"כ בזוטות בעזרה בבית לאשתו ולילדיו, והוא כ"כ במתח שמגיע יום הדין ורוצה לעסוק בתורה, ואמר לו שאם תסתכל בחומש לא כ' שום ענין יום הדין דעיקר מה שמפורש בקרא בפ' ראה [נדרים ט"ז י"א] ושמחת לפני ה' אלקיך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך וגו' א"כ עיקר מה שעליך לדאוג הוא שתהי' בשמחה ולשמח בני ביתך, וכזה מפורש בגמ' פסחים סח: הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם דיום שניתנה בו תורה הוא ופירש"י להראות שיום זה נוח ומקובל לו, ועוד דהגישה לשבועות ולמתן תורה אינו סתם שקיבלנו עצם התורה, רק דעיקר ענינו הוא החיבור של אישות שנעשה במתן תורה וכמו שהארכנו בענין כפ"י הר כגיגית שהוא דומיא דחופה, והתורה הוא רק הכלי שעל ידי' אנו מתקרבים להקב"ה אבל החפצא דשבועות הוא כמו חתונה ועלינו לשמוח מאד שזכינו לקירבה כזו, ולכן אף שעל האדם לנצל ימים אלו לבקש על חלקו בתורה ולדעת שבשבועות נקבע חלקו, אבל לא יהי' על חשבון שמחת היו"ט. ואכן אם נעיין בשלה"ק שם התחלת הקטע הוא על חובת השמחה ביו"ט כיון שזכינו בו לכתר תורה ושצריך להודות ע"ז רק שזה גופא מביא את האדם להתעורר להתקדש ולתקן מעשיו כדי שאכן יזכה לכתרה של תורה ולזה מביא דברי התולעת יעקב הנ"ל. [והראני אאמו"ר שליט"א בס' הנפלא מעמד הנבחר עמ' תק"ל שהביא מראי מקומות שהי' שירים שמחה וכלי זמר במעמד הר סיני וא"ש ע"פ תשב"ץ דחתן וכלה דומים למעמד הר סיני דא"כ יש להיות כלי זמר]

דיברו מהחת"ס אמרו "דער הייליגע חת"ס די הייליגע חת"ס."

ג: פעם א' הי' א' מתלמידי החת"ס בראפשיץ על שבועות ואצל הרה"ק מראפשיץ זי"ע ארך שחרית של שבועות עד אחרי מוסף כי"ב שעות ואהבה רבה ארך כמה שעות ⁵⁵ ופשוטי עם הגיעו להתפשטות הגשמיות מרוב אהבת ה', וכשחזר לחת"ס וסיפר זאת התרגש החת"ס מאד.

ד: ת"ח מופלג אחד זכה להיות אצל מרן החזו"א זצ"ל הרבה בשנותיו האחרונות והי' אצלו בשבועות האחרון שלו [תשי"ג] והעיד שעמד אחורי כסאו של החזו"א ובהגיע החזו"א לאהבה רבה רעד מבכי עד סיום הברכה, ובכה בכיות עצומות כמו ילד קטן ואף שבדרך כלל לא הי' החזו"א בעל בכי וגם בר"ה ויו"כ לא ראו אצלו בכיות כזה. ⁵⁶

ה: בברכת אה"ר היתה התעוררות עצומה אצל הרה"ק בעל דברי יואל מסטמאר זי"ע שא"א לתאר עלי גליון באותה שעה זלגו עיניו דמעות בבכיות נוראות ובהתרגשות עצומה וא"א לתאר גודל ההתרגשות שהי' אצל הקהל, [מחזור דברי יואל] והגה"ק מקלויזנבורג זי"ע אמר שאצל הרבה צדיקים הי' יותר התעוררות בתפלות של שבועות מתפלות ר"ה ויו"כ. [הליכות חיים]

התעוררות באקדמות

יש להשתדל להתעורר מאד ע"י המילים הקדושות של האקדמות ומובא בכמה ספרי קדמונים ⁵⁷ שהיו מקומות שהפסיקו לומר אקדמות כי ההתעוררות בשעת אמירתה גדול מאד, ופעם הי' שכן עלי' גדול הסתלק מן העולם מרוב כלות הנפש ואהבת ה' והתעוררות והתפשטות

הנפק"מ בין ר"ה ועצרת דבר"ה הדין הוא על המעשים ודי בקבלה מתוך פחד, אבל בשבועות עצם הדין הוא על הרצון והשמחה וההשתוקקות לקבלת עול תורה וא"כ בזה השמחה היא לעיכובא להראות עד כמה נוח לנו יום זה.

כמה דוגמאות לעבודת הצדיקים בשבועות

מעיקרי ההכנה ליו"ט הוא לחזור על עובדות והנהגות של צדיקים, שזה בכוח לעורר בנו ג"כ ההתלהבות והחשק.

כבר הזכרנו עצה להתלהב לקראת היו"ט הוא כמ"ש העבודת ישראל ללמוד הפסוקים בפ' יתרו, וללמוד אור החיים הק' שכבר הבאנו בשבוע שעבר מאמרו של הרה"ק מסקווירא ע"ז, ומובן שא"צ לחזור על כל הפסוקים, אלא סגי אם לוקחים פסוק אחד או כמה פסוקים וחוזרים ע"ז בהתלהבות ובחמימות וכן הי' עושה הגה"צ ר' שמשון פינקוס זצ"ל שהעיד על עצמו שלא הרגיש קדושת חג השבועות עד שחזר על הפסוק "וירד ה' על הר סיני" כמה פעמים או שיקח כמה שורות מא' מהספרים הקדושים ויתבונן בזה ויחזור ע"ז הרבה ויחי' עם זה או יכול להתלהב ב"אתה נגלית" של שופרות דר"ה, ואצל הרה"ק מגארליץ זי"ע הי' הסדר שהי' חוזר על אתה נגלית וכולם התלהבו מזה.

והזכרנו שמו"ז הג"ר בנציון זצ"ל הי' הולך רגלי ביו"ט שני של חג כשעתיים, מסטמפורד היל לגולדרס גרין לשיבתו חיי עולם ושם הי' מוסר שיחה ושר עם תלמידיו ניגון ידוע על "אתה נגלית" וזה נעשה חלק מהאווירה של היו"ט הקדוש, ואם שרים זה בבית, זה מסייע להכניס אוירה של מתן תורה לבני הבית.

עוד סיפורים שהביא הגרצ"מ שליט"א:

א: הדברי חיים זי"ע בתפלתו ביו"ט רומם כ"כ את הציבור עד שאפי' המגושמים שבהם הי' בחינה של התפשטות הגשמיות, והתפלות הי' באריכות גדול ושנה אחת ארך ויברך דוד שש שעות. [מפי הקול ארי' זצ"ל]

ב: מהרי"ד מבעלזא זי"ע קם פעם לנכד מרן החת"ס ואמר בהתרגשות גדולה "דער הייליגע חת"ס דער הייליגע חת"ס" כיון שפעם הוצרכו חסידי השר שלום מבעלזא להתעכב בפרשבורג בשבועות ובחזרם להשר שלום חקר אותם על כל פרטי העבודה של החת"ס, וכשכילו לספר כל מה שראו, אמר השר שלום בהתפעלות "התלהבות כזו שיש לחת"ס בתפלת שחרית בשבועות אין לנו אפי' ביום הקדוש בנעילה" ומאז נהגו השר שלום והאדמורים אחריו שבכל פעם שהזכירו או

⁵⁵ עיקר האריכות הי' בזה שהי' מאיר ומשפיע לכ"א מהתפלות שם שגם הם יתעוררו, הקאזניצר מגיד ארך בערך 11 שעות, אצל הגה"ק ר' הערשילע זידטשויבער שנה אחת הי' שמו"ע לחדו 11 שעות, והנקודה אינו הזמן רק להראות עוצם ההתעוררות וההתלהבות שהי' שם.

⁵⁶ הגרצ"מ הביא שהחזו"א הי' רגיל ללמוד כל מס' ב"ב במשך שבועות, והציע לפרש הטעם דברך קמ"ז. איתא דא' מג' דברים שצוה אחיתופל את בניו הי' שאם יום טוב של עצרת ברור - זרעו חטים. ופי' רשב"ם דהיינו שבועות, אם תראהו ברור צח ולא יום המעונן, זרעו חטים שמצליחין באותה שנה כעצם השמים לטוהר (שמות כד) מתרגמי' לברירו. וזה רמז דלפי ההשקפה בתורה בחג השבועות יצליח בתורה כל השנה. [עיי' אור המאיר על מגילת רות "ויום טוב של עצרת ברור, כלומר מוסב על האדם בהיותו בבר לבב בפנימיות מחשבתו, אזי זרעו חטים רומז לאותיות התורה, בגימטריא כ"ב אותיות כמנין חטה" עיי"ש באריכות]. וכיון דאיתא דברוצה לקיים דבר ממס' סגולה ללמוד כל המס' לכן למד ב"ב. עוד י"ל דרצה להשקיע בשבועות במס' הכי גדול בש"ס.

⁵⁷ בהגהות מנהגי וורמייזא עמ' רנ"ח אות ה' דפעם א' בק"ק גרמייזא הי' חזון אחד שאמר אקדמות בקול נעים ובכוונה גדולה ואחר שסיים לקח אותו אלקים ע"כ אין אומרים אותו, וכי' ע"ז המג"י דאדרבה זה הטעם אינו מספיק אצלנו דאדרבה מאחר שאירע מעשה זה נמצא שזה התפלה מעולה מאד א"ו יש טעם אחר ונשכח עכ"ל.

הבה נמשיך להתעמק בפסוקים ב' יתרו כהונה ליו"ט.

הוספת משה יום אחד ודעת הקב"ה בזה

ויאמר ה' אל משה וגו' וקדשתם היום ומחר וגו' [שם י']

ומבואר בגמ' שבת פז. דלדעת רבי יוסי הקב"ה קבע באמת רק שתי ימי פרישה, אבל משה הוסיף יום אחד מדעתו, דדרש היום ומחר מה מחר לילו עמו אף היום לילו עמו, ולכן ניתנה התורה רק בז' סיון שהי' בשבת לדעת ר' יוסי, אבל הקב"ה כנראה הי' נותן התורה בע"ש אחר שתי ימי פרישה בלבד. וכבר פירשו התוס' שם דמה דדרש דברי הקב"ה לא הי' דרשא גמורה דא"כ אי"ז מדעתו דהפשטות הי' היום ממש. וא"כ צ"ב למה באמת הוסיף משה יום אחד ולמה הקב"ה לא ראה צורך לזה. עוד צ"ע הרי מבואר בגמ' לעיל פו. דלדעת ר' יוסי אפשר ללמוד ממ"ת דפולטת ביום השלישי טמאה דלכן הי' צריך ג"י, וא"כ מבואר דזה הי' טעמא דמשה הוסיף יום א' משום חשש פולטת ביום השלישי, וא"כ צ"ב מה הי' דעת הקב"ה שלא חשש לזה.

ויש בזה ביאור נאה מהגאון רבי אלעזר משה הורביץ זצ"ל בהגהותיו על הש"ס שם, על כל הג' דברים שעשה משה מדעתו [שבר את לוחות ופירש מן האשה] שהכל בסגנון אחד, דהקב"ה שידוע עתידות ידע שלא יהי' אחד שיפלוט בשלישי וכמבואר לעיל פה: דראוי' לינתן לטבולי יום קאמר, אבל בפועל לא ניתן לטבולי יום כיון שטבלו בע"ש ולא פלטו כלל בליל שבת עי"ש ברש"י ד"ה ראוי' קאמינא, [ומה שבאמת טבלו בע"ש כבר, כיון שרצו לקיים דברי הקב"ה שאמר והיו נכונים ליום השלישי, ומזה גופא ההכרח שהסכים הקב"ה על ידו דאל"כ אולי מה שניתנה תורה למחרת כיון שלא טבלו עדיין - הג' ראמ"ה לעיל שם] גם ידע שלא ידבר עם משה בעת טומאתו וא"כ א"צ לפרוש, וגם ידע שישראל יעשו תשובה על חטא העגל ואין סבה לשבירת הלוחות, ומ"מ עלינו לעשות במצוות כפי דעתנו שאין אנחנו יודעים עתידות עכ"ד.

מבואר כאן דבר נפלא, שבשעת מתן תורה גופא גילה הקב"ה ענין זה, שהתורה נקבעת כפי חוסר ידיעתנו והרבה דיני תורה תלויים בזה, כגון כל דיני רוב וחזקה שכולו בנוי על חוסר ידיעתנו, וגם אם כלפי שמיא אין המציאות כן, מ"מ הדין נקבע לפי מה שנגלה לעינינו. וזה שייך למה שידוע שבמתן תורה נמסר הכח והבעלות על התורה לכלל ישראל. ונרמז זה בתי' של המג"א ריש סי' תצ"ד על שבועות שלנו שהוא ביום ו' סיון והרי קי"ל כר' יוסי דבז' ניתנה תורה, ותי' בשם רמ"ע מפאנו דהוספת משה יום אחד בא לרמז על יו"ט שני היינו דכל ענין הוספת יום אחד מורה על כחם של חכמים וזה

הגשמיות ומחמת שחששו שלא יקרה עוה"פ הפסיקו מלאומרו, ולדידן יהי' זה לפחות להתעוררות שנהי' במצב של התלהבות בשעת אמירתו.

לדוגמא יש להתלהב ב"מנן ומאן הוא רחמך שפירא בריותא [-מאיפה הוא ומי הוא אוהבכם את כנ"י היפה במראה] ארום בגינה ספית מדור אריותא [-אשר למענו ובשביל קיום מצותיו בחרת לדור בין האריות ולהתייטר בין הגוים] וכן ב"רבותכון מה חשיבא קבל ההיא שבחת" [-גדולתכם שאתם מצייעין לנו אין לו שום דמיון לעומת אותה טובה המוכן לך] צבי וחמיד ורגיג דילעון בלעותא [-ה' רוצה וחמד ומתאוה שיעמלו ישראל בעמל התורה] שברנא לי' בשבין תקוף הימנותא [-זה אליקנו שקוינו לו בגלות הארוכה ולולא האמונה לא היינו יכולים להתקיים] ואם מכינים מקודם ומעיינים בביאור המילים קל יותר להתלהב בשעת מעשה.

ויש לזכור שכדי להתלהב א"צ לריבוי של ספרים הקדושים או ללמוד כל הפרשיות של קבה"ת או ללמוד ולהכין כל האקדמות רק העיקר לקחת כמה קטעים של ספרים הקד' וכמה סיפורים וכמה קטעים של ההקדמות ולחיות עם זה עד שיתעורר הלב לזכות על ידם להשפעות של שבועות. ועוד עיקר גדול הוא להשקיע בתורה הק' דבימים אלו יש בחינה של מתעשרת בסופה דאפשר לקבל כל חלקי התורה הק' שעוד לא הספקנו בכל השנה, וגם לימוד התורה הוא ההכנה הראוי' לקבלת חלקי התורה החדשים שנא' אם שמוע תשמע אם שמוע בחדש תשמע בישן.

ע"כ חלק מדברי הגרצ"מ שליט"א.

מה שישנו לפני מ"ת ומנהג מאכלי חלב

אולם יש לו להזהר שגם אם לא הצליח ולא הרגיש התלהבות מ"מ יוכל לקבל חלקו בתורה, ובזה פירש הערוגת הבושם פ' יתרו⁵⁸ בהא דאיתא במדרש שישראל היו ישינים לפני מ"ת, וק' היתכן שכל ישראל ישנו הלא היו ביניהם נביאים וזקנים, ואיך לא בערה נפשם בקרבם באש להבה לקראת המעמד הגדול למחרת, אלא כי גלוי וידוע להקב"ה שיבואו זמנים ורבים מבנ"י יהיו טרודים מאד, ויהי' דור חלש ולא יוכלו להתלהב כראוי, ורצה הקב"ה ללמדם שאף בעת קטנות המוחין עליהם לעזוב הכל ולקבל עליהם עול תורה. ויש שביארו דלכן אוכלים מאכלי חלב בשבועות, דשאני חלב משאר המשקים דעיקר תועלתו הוא כשנחמך, דאז אפשר לעשותו גבינה וכדו', וזה תנאי לקבה"ת שאין ייאוש כלל, וגם מי שהרגיש שנחמך לא יתייאש.

⁵⁸ מפי הגה"צ המשפיע רבי אלימלך בידרמן שליט"א.

ענין ימי הפרישה האם לצורך האנשים או

לצורך הנשים

והנה מבואר בשפ"א כאן דעיקר ענין הפרישה הוא כדי שיאיר בו הארת הנשמה, ולזה צריך זיכוך הגוף מליכלוך הגשמיות וחטא, וזהו ענין וכבסו שמלותם. וכ"ה פשטי' דקרא דוקדשתם היום ומחר דהוא לשון הזמנה כדפירש"י שיכינו עצמם היום ומחר אולם עי' אבן עזרא דהיינו רחיצה אבל הרמב"ן הק' עליו דל"ל יומיים, דלרחיצה סגי פעם אחת, ולכ"פ דקדשתם הכוונה שיהיו קדושים שלא יגשו אל אשה ולשום טומאה, כי הנשמר מן הטומאה נקרא קדוש, וכ"מ בספורנו דכדי שיהי' גופם ראוי לנבואה צריכים להיות קדושים וטהורים, וא"ש לפ"ז דהקב"ה קבע לזה יומיים, ומשה הוסיף עוד יום להכנה, דכך הוא שיעור ההכנה הנצרכת לכך, וכך אנו רגילים בג' ימי הגבלה לענין שיעור הכנה למתן תורה.

אולם באמת למעיין בסוגיא דשבת דף פ"ו יראה, דעיקר ענין ג' ימים הי' בעבור הנשים כדי שלא יפלטו ש"ז, שעד ב' או ג' ימים פולטת טומאה כל מר כדאית ל', והן הן שהוצרכו לטבול ערב מתן תורה או ליל מתן תורה כמבואר בסוגיא שם, אבל לענין האנשים העיקר הי' שלא יהיו טמאים טומאת קרי, ולזה סגי יום אחד, ומי שלא הי' לו טומאת קרי כלל, לא הי' סבה כלל שיתטהר, [ומבואר בתוס' פו. ד"ה מנין ע"פ גמ' ברכות כב. דעיקר קפידת התורה רק על טומאת קרי דחסר באימה ויראה אבל שאר טומאות לא איכפ"ל] ומבואר בתוס' שם ד"ה תני דהוכחת הגמ' הוא מ"אל תגשו אל אשה" דמוכח דמשום פליטת זרע הוא, משמע דמצד וקדשתם הי' אפשר"ל מטעם אחר, אבל לא הי' סבה שלא יגשו אל אשה ג' ימים, רק מצד חשש פליטה דנשים, ונמצא דשיעור הכנה דב' או ג' ימים אינו שיעור בעצם, רק היכי תמצוי לנשים שלא יתטמאו, ובאנשים דל"ש זה מספיק יום אחד, אבל עדיין במש"כ וכבסו שמלותם כתוב הענין שיכינו עצמם בקדושה ושם יש לרמז ענין זיכוך הגוף כדכ' שפ"א.

שו"מ בשפת אמת בחידושי' בסוגיא שם, כשבא ליישב קו' המג"א למאי דפסק הטור כר' יוסי דו' עונות א"כ צריך להיות שבועות בו' סיון, ותי' דד' הטור דלמאי דקי"ל כחכמים פו: דו' עונות, לא ס"ל כלל ללמוד מסיני דס"ל דטעם פרישה מסיני לא הי' מחשש פליטה כלל [ודלא כרש"י ותוס' שם שפירשו דחכמים ס"ל כר' יוסי] וכ"מ קצת בירושלמי עי"ש באריכות ע"פ ירושלמי דמבואר דענין הפרישה לפני מ"ת לא הי' בשביל הנשים כלל, ולפ"ז גם אי קי"ל ו' עונות עדיין יתכן דמתן תורה הי' בו' סיון, וכ"מ סתמא דגמ' פת. דקי"ל הכי דברייך רחמנא דיהיב תורה תליתאי לעם תליתאי ביום תליתאי

בולט ג"כ בדין יו"ט שני. ועד"ז כ' החת"ס שו"ת ח"א סי' קמ"ה דבעצם בשבועות ל"ש יו"ט שני דהוא תמיד נ' יום אחר הפסח, אלא דגזרו אטו פסח וסוכות, וכיון שאינו מחמת ספק חמיר יותר ולכן נרמז ענין יו"ט שני בשבועות דוקא.

והנה לכ' לפי הנ"ל יוצא דלא הי' קיום כלל לדברי הקב"ה שאמר "וקדשתם היום ומחר והיו נכונים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד ה' אל הר סיני" דהקב"ה לא ירד כלל ביום השלישי רק אחר שלשת ימים, אולם כבר הבאנו לעיל דברי השפת אמת [שבועות תרמ"ג] שכתב דברים נפלאים בזה דכתב דמסתמא יורד קדושה מן השמים בכל שנה ושנה כמ"ש בשבועות "זמן מתן תורתנו" כן ההכנה קודם החג מתקיים בכל שנה, כמ"ש ביום הזה באו כמו שהיום עומד לפניו ית"ש בשמים תמיד, וכשאמר הקב"ה היום ומחר, הם זמנים אלו שיורד בהם קדושה בכל שנה ושנה להכנה לתורה, ומאמר השי"ת הוא לדורות כי הוה ועתיד הכל שוה לפניו רק בעבור שלא נגלה זה לבנ"י עד ביום הוצרכו לעוד יום, וזה נרמז בלשון הגמ' "תרי יומא לבר מהאידנא" ר"ל בכל שנה הוא באמת תרי יומא לבר מהאידנא, היינו שנה זו שלא נודע לבנ"י הי' צריך ג"י פרישה וא"כ בכל שנה גם מלילה מתחיל קדושת היום ומחר, ובזה מיושב קו' המג"א שאנו אומרים בשישי בסיון זמן מתן תורתנו, והלא קי"ל כר"י דבו' ניתנה תורה, ולהנ"ל א"ש, דבכל שנה מתקיים היום ומחר כפשוטו, א"כ זמן נתינת התורה הוא באמת בשישי, כי באמת פנימיות בנ"י תמיד מוכנים לקבלת התורה רק שמתלכלכין בחטא וגשמיות הגוף שמעכב הארת הנשמה בגוף, ולכן כבסו שמלותם זה הגוף, כיון שבמתן תורה יורד נשמה וחיות חדש לאיש ישראל צריך מקודם לטהר הגוף וכו' עכ"ד הנפלאים. [וראה עוד בחידושי על הש"ס פז. באופ"א]

ועד"ז כ' מהר"ל [תפא"י פכ"ז] דמצד השי"ת יום החמישים הוא היום הראוי לנתינת התורה, ורק מצד המקבל הי' צריך לידחות יום אחד, ולכן עיקר קדו' החג שנשפע הוא ביום חמישים, דזה מצד הקב"ה אשר הוא מקדש היום.

הרי לן לפ"ז, דדברי הקב"ה חיים וקיימים לעד, ורק לאותה שנה הי' נוגע הוספת משה יום אחד, ולכן אצלינו עיקר היו"ט הוא יום ו' סיון, כיון דמה דחוזר כל שנה ושנה הוא שורש ההשפעה והשורש כבר הי' מוכן ביום שישי רק דבפועל ניתן רק ביום ז'.

ועפ"י דרך זה דוקדשתם היום ומחר הוא הכנה רוחנית לכאור"א, יש לנו עוד דרך לקר' שהתחלנו בו דאם החליט משה להוסיף וכנר' ה' צורך לכך, למה לא צווה כן הקב"ה, ותי' בזה בשפתי חיים [ח"ג ע' פ"ה] דההכנה הנצרכת לקב"ה צריך דוקא לבא מצד רצון והרגשה האישית של המקבל, שמבין מעצמו חשיבותה ויקרותה של תורה, דאם עושה רק מחמת ציווי אי"ז הכנה מספקת לתורה דצריך אתערותא דלתתא בנוסף לאיתערותא דלעילא. ותי' זה נכון רק למהלך שכל הימים ה' להכנה רוחנית לכאור"א, אבל לגמ' שהוא מצד חשש פולטת דנשים ל"ש זה, וצ"ל כהג"ר אלעזר משה הורביץ זצ"ל.

הרעש שהי' בשעת מתן תורה האם זה

סיבה להפרעה או להיפך

ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר ויהי קולות וברקים וגו' [שם ט"ז]

הנה גם בשעת מתן תורה ה' רעש גדול וכמבואר להלן וכל העם רואים את הקולות וגו' וגם "כל ההר עשן כולו ויעל עשנו כעשן הכבשן" וכתב בפ' ואתחנן ד"ההר ה' בוער באש עד לב השמים" ופי' הספורנו כענין מש"כ במלכים [א' י"ט] "ורוח גדולה וחזק וגו' ואחר הרוח רעש" וגו' וכן הורגש בכל העולם, וכמבואר בשופטים [ה' ד'] "ארץ רעשה גם שמים נטפו" וגו' וכ"ה בתהילים [כ"ט ד'] "וישבר ה' את ארזי הלבנון וירקידם כמו עגל" וגו' וכ"ז ה' בשעת מתן תורה, והק' מרן הגרי"ז ⁶¹ הרי מבואר במגילה כ"ח: ועירובין ס"ה. דשמעתא בעי צילותא כיומא דאסתנא, היינו דללמוד תורה צריך יישוב הדעת גדול וכל טירדה קטנה כבר מונעת הלימוד, וא"כ צ"ב איך יכלו כלל ישראל לקבל את התורה מתוך הרעש וההמולה שהי' אז בעולם, ותי' דבהכרח השפיע הקב"ה גדולה שזה לא יפריע להם כלל.

ובזה ביאר הגרי"ז הפסוקים בתהילים [קיי"ד א'] "בצאת ישראל ממצרים וגו' מה לך הים כי תנוס" וגו' דבשעת מתן תורה הים ראה וינוס ⁶² הירדן יסוב לאחור וההרים רקדו כאלים והי' מהפכה גדולה בעולם, וא"כ נשאלת השאלה "מה לך הים כי תנוס" הרי ישראל צריכים לקבל את התורה ושמעתתא בעי צילותא, וע"ז התשובה

חלפה מאז עד שיכולתי שוב להחזיק כסף בידי וכן תלמידו החי' הרי"ם אמר שבאותה רגע שמע דברי הרה"ק מקוצק נכנסה בלבי הרגשה עצומה של בוז לכסף וזמן רב לאחר מכן לא יכולתי להביט בצורת מטבע כל שהיא. ה"נ כשמשה צוה על הפרישה מיד ניטלה מהם כל תשוקה וחמדה לגשמיות. ויש להוסיף שפסוקים אלו בתורה הקדושה המדברים על הפרישה יש בהם כח עצום של פרישה, וא"כ ע"י החזרה על פסוקים אלו וההתבוננות בו יושפע עליו שפע של פרישה לקראת קב"ה.

⁶¹ הובא ע"י הגרמ"ד זצ"ל במאורי המועדים לבית בריסק עמ' צ"ו.

⁶² בפשוטו קאי על קרית ים סוף ולא על מ"ת- הערת אאמ"ר שליט"א.

בירחא תליתאי כמאן כרבנן דהתורה ניתנה ביום השלישי, גם מצאתי בזה"ק פרשת יתרו דרבי יוסי בעצמו קאמר דענין ההתרחקות מאשה ה' הכנה בעצם לקדושה ויל"ע.

והגרצ"מ זילברברג שליט"א רגיל להלהיב הלבבות, דא' מעיקר עבודות ההכנה לקבלת התורה הוא ענין קדושה וטהרה, וכמו שאומרים בספירת העומר דענינה "לטהרינו מקליפותינו ומטומאותינו" ולכן הזהיר הקב"ה למשה וקדשתם היום ומחר, כיון שבלי טהרה ל"ש כלל לזכות לתורה, כמ"ש שפ"א פ' אמור דאין אדם זוכה לתורה רק כפי הטהרה שבו, ⁵⁹ דהגם דכל אחד לומד אבל להיות לו דביקות בתורה באמת ל"ש רק ע"י טהרה, וטהרה כולל קדו' הפה והעיניים והמעור, ולכן אנו מתפללים והאר עינינו בתורתך גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, דהשגת תורה תלוי בקדושת העיניים.

וכיון שבחג השבועות כל שנה נשפע ים של תורה לכל אחד, וזוכים לדבקות בנותן התורה, וכיון שנותן בעין יפה נותן ונותן גם את הדרך לזכות למתנה, ממילא הקב"ה נותן לנו הכח להכין עצמינו לקה"ת שהוא האפשרות לטהר ולקדש עצמינו, וכמ"ש לך אל העם וגו' וכביכול כל שנה משה רבינו יורד אלינו בערב יו"ט ומקדש כל אחד ומעלהו לדרגה, שיוכל לזכות לחלקו בתורה. ועוד האריך בזה הרבה. ⁶⁰

⁵⁹ וז"ל בשנת תרמ"א "במד' א"ה א' טהורות כו'. כי התורה ניתנה לבני' לתקן על ידה כל המעשים. לכן אין ד"ת מקבלין טומאה. וזה הרבותא טהורות בכל המקומות שמכניסין שם דברי תורה אין בהם מגע נכרי. ולכן אין אדם זוכה לתורה רק כפי הטהרה שנמצא בו. ולכן ניתקן ימי הספירה להיות מטהרים להיות מוכן לקבל דברי תורה. כי הגם שכ"א לומד אבל להיות לו דביקות בפנימיות התורה שנק' אמרות ה' כמ"ש דובק לבנו בתורתך דייקא זאת תלוי בטהרה. וזה עצמו העדות שאמרתיו טהורין ע"י שכ"א כפי הטהרה שבו כך זוכה לתורה. כמ"ש כסף צרוף בעליל לארץ כו'. כי התורה אמת ועד לעצמה. כי כפי הטהרה כך נכנסת באדם וא"ל לא יועילו כל התחבולות. אכן גם זה אמת כי דברי תורה מטהרין להעוסק בהם כמ"ש חז"ל מה מים מטהר כך ד"ת מטהרין כו' ומקודם כתי' יכרת ה' כו' שפתי חלקות כו' וזה מכוון של המדרש שכמו שלשון הרע הוא מגונה עד מאוד כך לשון הקודש מביא לידי טהרה. וכלפי שאמר יכרת ה' כו' מסיים אמרות ה' א"ט. וקאי על העוסקים באמרות ה'. לכן מסיים אתה ה' תשמרם על התינוקות כו' כמ"ש במדרש.

⁶⁰ פ' הרה"ק ר' יצחק זעליג מורגנשטרן ז"ע נכד הרה"ק מקאצק ז"ע מה דאמר' בגמ' "ברביעי עביד פרישה" דכשמשו רבינו צווה לבני' להתקדש ולהטהר, ברע אחד ניטלו מהם כל התשוקות וכל התאוות, והשווה למה שהי' אצל סבו הרה"ק מקוצק שהי' סולד מכל עניני גשמיות ותאוות עוה"ז, ופעמים רבות לא הי' בבית מה לאכול ולא שת לבו לזה, וכן הי' המצב הרבה פעמים אצל תלמידי ר' שמחה בונם מפארישיסחא שהיו עניים מרודים, בא' השנים הי' חורף קשה ולתלמידי הרה"ק מפארישיסחא לא הי' מה לאכול ופתאום הגיע הבשורה כי הגבירה הידועה תמר'ל מגיע ואיתה כסף רב להעניק להחסידים, וכולם היו שמחים מאד, ניגש הרה"ק ר' פייביש מגרייצא זצ"ל אל הרה"ק מקאצק וסיפר לו על הבשורה הטובה כי תמר'ל מגיע ומביאה כסף כשמוע זאת השרף הרעים בקולו" מה זה כסף? ! כסף! כסף! פ...! אמר ר' פייביש שמארתו רגע ששמעת ר' מענדיל זועק "כסף פ...! נמאס עלי הכסף כ"כ עד שממש קבלתי בחילה בכל עת בה ראיתי כסף, חצי שנה

הפרעה בשעת הלימוד הוא במי שהוא בעל גוף ממילא עניני והרגשות הגוף מפריעים להשגת התורה אבל מי שהוא כנשמה לבד ל"ש כ"ז.

אולם האמת בזה נראה יותר, דעיקר תכלית מעמד הר סיני הי' להכניס בכלל ישראל יראת שמים ⁶³ כמפורש אח"כ נ' י"ז "כי **לבעבור נסות אתכם בא האלקים ולבעבור תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו**", ומפורש בפרשת ואתחנן נד' י"ן "רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח וגו' יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך וגו' הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים וגו' ותקרבון ותעמדון תחת ההר וההר בוער באש עד לב השמים וגו' וידבר ה' אליכם מתוך האש" וגו' הרי מפורש דעיקר מצות זכירת מעמד הר סיני הוא זה שדברי הקב"ה נאמרים מתוך מצב של יראה ופחד, והרעש והאש שהי' בשעת המעמד רק הוסיפו ענין הפחד והיראה, וזה הי' רצון ה', ול"ש כלל לומר שזה מפריע להם ללמוד כיון דכל ענינו הוא הלימוד מתוך יראה. [וע"ע אוהב ישראל פ' שופטים ד"ה זכור זכירת מעמד הר סיני הוא סגולה ליר"ש]

ולפ"ז יתכן לפרש השאלה מה לך הים כי תנוס כהגרי"ז, דהרי זה מפריע ללימוד, אבל התשובה "מלפני אדון חולי הארץ" יל"פ באופ"א, דכיון דכל הרעש הוא מחמת שכל הבריאה הרגיש התגלות הקב"ה בעולם, א"כ הרעש הזה מוסיף ביראת שמים והרי זהו עיקר צורת הלימוד.

ולענין הקולות וברקים גופא כבר מפורסם מה שהי' רגיל הג"ר שמואל רוזנבסקי זצ"ל לומר, שקולות אלו שנשמעו בשעת קבה"ת הי' חלק בלתי נפרד מתורה, דהקולות שבאים מתוך ההתלהבות והגעשמה של תורה, הם חלק בלתי נפרד מן התורה.

והגרצ"מ זילברברג שליט"א רגיל לומר, דאצל הצדיקים הי' נשמע קולות וברקים בעת לימודם כמעמד הר סיני **כמ"ש הרה"ק מקאמרנא זי"ע** בכמה מקומות, מה שהי' אצל רש"י ורבינו תם **והבעש"ט** [כן התקרב אליו הרבי ר' בער ממעזריטש שהשמיעו קולות וברקים בעת הלימוד וא"ל שכן צריך ללמוד] **והר"ר אלימלך זי"ע** וכתב, שמי שזוכה גם בזמנה"ז לזכך עצמו יכול לזכות כמו שזכו רבים לשמוע מעמד הר סיני שהוא קול גדול ולא יסף. [ובוודאי שקולות וברקים אלו לא מפריעים ללימוד הגמ' ולא ע"ז התכוונו בגמ']

"מלפני אדון חולי ארץ" דזה נעשה ע"י הקב"ה שהוא אדון הארץ ויכול עשות הכל כרצונו.

ובזה ביאר דברי הרמב"ם **באגרת תימן** שישראל אומרים לאומות התוכלו להראות לי כמו מעמד הר סיני שהי' מחנה ישראל לעומת מחנה אלקים, וצ"ב איך זה תשובה לענין שמד, אלא דר"ל דכיון דהי' מצות הגבלה דכל הנוגע בהר יומת א"כ היו ישראל שרויים בפחד ואימה ולא הי' יישוב הדעת, ואיך יכלו ללמוד, ואעפ"כ הגיעו למעלה עצומה של קבה"ת וזה למעלה מן הטבע והאם תוכלו להראות לנו דבר כזה. **עכ"ד הגרי"ז**.

המבואר מכ"ז דבעצם כל הרעש שהי' במעמד הר סיני הי' סבה להפרעה, **ובנו של הגרמ"ד זצ"ל הג"ר יצחק זאב שליט"א** המשיך בזה בענין הקולות שהי' במעמד הר סיני ללמדינו שצריך להתרגל ללמוד גם כשיש הפרעות וקולות. ונוגע בזמנים שיש כ"כ הרבה הפרעות בחוץ שצריך להתעלם מכ"ז ולהמשיך ללמוד.

והנה לעיקר השאלה העיר ידידי הרב **אלעזר חיים ליברמן שליט"א מדברי המדרש** [כ"ט ט'] דכשנתן הקב"ה את התורה, צפור לא צווח ועוף לא פרח שור לא געה ואופנים לא עפו ושרפים לא אמרו קדוש הים לא נודעזע והבריות לא דברו, אלא העולם שותק ומחריש, ויצא הקול אנכי ה' אלקיך וכו' השתיק כל העולם כדי שידעו הבריות שאין חוץ ממנו וכו' א"כ כל הקולות והרעשים הי' רק לפניו ולאחריו אבל בשעת עצם הדיבור הי' שקט גדול ויכלו לשים לב.

ובעיקר השאלה י"ל ע"פ מה שנתבאר בעז"ה בפ' יתרו בענין רואים את הקולות, דיש בחינה של ראי' ויש בחי' של שמיעה, וגדר החילוק דבראי' קולטים ורואים הכל כאחת, אבל שמיעה בנוי על צירוף שמיעת הגה ועוד הגה עד שנעשה דיבור, ואח"כ משפטים ופרקים שלמים, ותורה שבכתב הוא גדר ראי' ותורה שבע"פ הוא גדר שמיעה, וכאן הרי הי' גדר תורה שבכתב דזה הי' דבר הקב"ה בעצמו, וא"כ יתכן דכל הענין שצריך יישוב הדעת מוחלט בלי שום טירדא הוא בתורה שבע"פ שבנוי על שמיעה שצריך לצרף פרט לפרט ע"י עמל ויגיעה והבנה, וע"י טירדא קלה יאבד הרציפות ויצטרך להתחיל שוב פעם מחדש, אבל בגדר תורה שבכתב שרואים הכל וקולטים הכל כאחת, ל"ש זה כלל וכאן נקלט דברי תורה מיד בלבם ושכלם ע"י בחי' ראי'.

וביתר עומק י"ל ע"פ דברי **שפת אמת יתרו תר"נ** דלשמוע דברי הקב"ה בעצמו ל"ש כלל בגוף רק בנשמה, אכן אבותינו שעמדו בהר סיני נזדככו להיות כמלאכי השרת, כדכ' אני אמרתי אלהים אתם, ולכן גם הגופות שלהם היו כנשמות וכו' וא"כ י"ל דכל ענין

⁶³ ושתי דברות הראשונות הוא קבלת עול מלכות שמים לפני קבלת המצוות כמבואר ברמב"ן בשם מדרש דרך כשתקבלו מלכותי אגזור עליכם גזירות, וכל ענין יראת שמים הוא העמדת הקבלת עול, ופרטי המצוות א"צ להיות במעמד הר סיני רק אח"כ.

גדר לימוד תורה במעמד הר סיני

ובאמת בכלל יל"ע איזה גדר לימוד תורה הי' זה במעמד הר סיני, דהגם דכ' תוס' ברכות כ: [ד"ה כדאשכחן] דע"י שומע כעונה הי' נחשב כאילו לומדים בפה, אולם בפשטות לא הי' גדר לימוד תורה כפשוטה,⁶⁴ דהעיקר הי' המעמד בעצמו שהוא גילוי הקב"ה בכבודו ובעצמו ונבקעו עליונים ותחתונים וראו שהוא יחיד, ואתה הראת לדעת כי הי' הוא האלקים וגו' ומעמד יראת שמים כמבואר לעיל, רק דבאותה מעמד נטע דברי תורה בלבם ונחקקו בעצמותם, עד שכל נשמה מישראל לדורות קיבל חלקו בתורה, כמ"ש האלשיך על "ותן חלקינו בתורתך", ועשרת הדברות נשמעו בגלוי, אבל כה"ת כולה נחקקו בעצמותם ונעשו אז אחד עם הקב"ה ותורתו, וממילא לא שייכא כלל לדרך הלימוד הרגיל שאנו לומדים ומתעמקים בתורה שבע"פ שכל טירדא מפריע.

ובזה יתיישב דלשון הגמ' תמיד דאז ניתנה תורה לישראל, והרי לא ניתנה רק עשרת הדברות אבל עדיין לא למד הקב"ה עם משה כלום, רק במשך המ' יום, ואח"כ ירד משה עם הלוחות והתחיל ללמדם תורה, ורוב מצוות התורה לא ניתנה בסיני רק אח"כ באהל מועד וערבות מואב עי' חגיגה ו, אבל במעמד הר סיני לא נתן להם כלום מכה"ת חוץ מי' דברות,⁶⁵ א"כ מהו ייחודו של מעמד הר סיני לענין נתינת התורה, והי' אפשר דנתייחד בזה דקיבלו עליהם עומ"ש שמעתה יעשו ככל שיצטוו, וכמדרש הובא ברמב"ן דרק כשתקבלו מלכותי אגזור עליכם גזירות, אבל זה רק מצד מקבלי התורה אבל מה יחוד יש בו מצד נותן התורה והלא נתינת תורה היתה מרובה יותר אחר מעמד הר סיני.

וי"א ע"פ רס"ג הובא ברש"י סוף משפטים, דעשרת הדברות כולל כה"ת, ומקור הענין במדרש רבה פ' נשא [י"ג טז] על "כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת" דעל הלוחות הי' נכלל כה"ת כולה, ואותיות עשרת הדברות עד ו"כל אשר לרע"ך" הוא תרי"ג, עי' בעל הטורים עה"פ וכל אשר לרע"ך, [כ' י"ד] אבל זה רק ברמז, אבל לא השיגו ולא למדו את זה, גם לא מתוך הלוחות, ורק עשרת הדברות השיגו אז, א"כ יק' מה קרה בעצם בשעת מתן תורה לענין נתינת תורה, האם רק הודעה בעלמא שבעתיד הקרוב יגלה להם עוד תורה. [שו"ר בשלה"ק דפי ע"פ מדרש דבעצם השיגו כה"ת כולה ממש הנרמזת בעשרת הדברות רק כשאמרו דבר אתה עמנו התחילו ללמוד ולשכוח]

וי"א דמה שהי' במ"ת שנעשו מצווים במצוות, אבל א"כ זה לא נקרא מתן תורה רק שנתן מצוות והרי הקב"ה נתן להם "תורה ומצוות" כבנסחאות התפלה, וגם איך יתכן שנצטוו בכל המצוות כשעדיין לא ידעו מזה עד שמשה לימדם [ובמשנ"ב תצ"ד סקי"ב כשמביא מה ששמע בשם גדול אחד בביאור מנהג אכילת חלב בשבועות, דאחר מ"ת לא יכלו לאכול בשר,⁶⁶ הוסיף בסוגריים ע"פ הרס"ג הנ"ל דבעשרת הדברות כבר נכללו כל תרי"ג מצוות,⁶⁷ והעיר ע"ז מורינו הגה"צ ר' מתתיהו סלומון זצ"ל [מתנת חיים עמ' ר"צ] דזה חידוש גדול לומר שידעו כבר כל פרטי תרי"ג מצוות ות"י דלא הי' להם ממש כצורה של תורה רק כקונט' אזהרות בכלליות ובראשי פרקים, וי"א דהרי קיבלו ההנהגות של תורה מן האבות שקיימו כה"ת כולה ואחרי מ"ת שנעשו מצווים ממילא כבר ידעו מה לקיים וכמו שצייד הרמב"ן לענין אכילתם ביו"כ לענין ויהי ממחרת והי' אפשר ל"דע"י הדיבור דאנכי נעשו מצווים דמעתה יצטרכו לקיים כל מה שיצטוו אבל עדיין אין זה נתינה.

והרמח"ל בדעת תבונות [סי' קנ"ח ע' קע] עמד בזה, והסבירו היטב בשפתי חיים [מועדים ח"ג ע' סז] וביאר דבשעת מתן תורה ניתן להם הכח הסגולי שעל ידי מעשיהם, יעשו תיקונים בכל הבריאה ועולמות עליונים, דכח זה ניתן רק למי שמצווה ועושה, וניתן להם כח זה גם כלפי המצוות שעדיין לא נצטוו עי"ש באריכות, אלא דעדיין לא נתבאר היטב למה זה נקרא נתינת תורה.

ולהנ"ל א"ש, דהעיקר מה שהי' הוא זה שהתגלה להם הקב"ה בעצמו והשמיע להם מדברותיו, ועי"ז גופא נחקקו דברי תורה בלבם, וחיי עולם נטע בתוכם, עד

⁶⁶ כתב שם הלשון "כי לבשר צריך הכנה רבה לשחוט בסכין בדוק כאשר צוה ה' ולנקר חוטי החלב והדם ולהדיח ולמלוח ולבשל בכלים חדשים כי הכלים שהיו להם מקודם שבישלו בהם באותו מעל"ע נאסרו להם ע"כ בחרו להם לפי שעה מאכלי חלב ואנו עושין זכר לזה"ו ומן הגריש"א זצ"ל בגליונותיו על משנ"ב העיר דאם בשבת ניתנה תורה בלא"ה לא הי' שייך לשחוט, ובמשנ"ב מהדר' דרשו הביאו שהח"ח בעצמו בליקוטי הלכות [ח"ד מהדר' פטערקוב שנת עת"ר נדפס בעמוד אחרון ובמהדורות הבאות נשמט קטע זה] העיר שטעם זה ל"ש רק לראב"ע שהובא בפרקי דר"א פמ"ו דס"ל שהתורה ניתנה בע"ש.

[אגב - בענין הספר גליונות של הגריש"א על הרבה ספרים, שיצא לאור בשנת תשפ"ד, שמעתי בשם הגרש"ד דומב שליט"א סיפור נפלא בענין הספר הנ"ל שנעשה ע"י שבחור צעיר שעבר על כל ספרי הגריש"א וצילם כל מקום שיש הערה על הגליון, לילה אחד נתגלה לו בחלום זקן אחד עם הדרת פנים ושואל אותו למה קיפחת אותי ולא צלמת ההערות של הגריש"א שנמצאות בספרי, לתמיחה הבחור שנדמה לו שלא דילג על שום ספר, ענה לו הזקן אני הוא בעל מחבר שו"ת דברי מלכיאל וספרי נשמט מאחורי הספרים ונא לחפש אותו ע"כ. נורא למחבונן ערכה של כל הערה של תורה, הרי רבים כבר מצטטים פסקי הדברי מלכיאל ובלויטא התקבל כאחד מגדולי הפוסקים, ומה איכפ"ל על הדפסת עוד איזה הערות בדבריו מדברי הגריש"א שלא ברור כלל כמה אנשים יעינו בזה ואיך הוא בכלל מרגיש בזה בעולם העליון כשהבחור רק עסוק בצילום הספרים, ובע"כ הצמאון להכרות ד"ת הוא כ"כ עצום בעולם העליון עד שגם אם יש סיכוי חלש שיתרבה איזה משהו תורה בעולם בזכותו כדאי לו להתגלות לבחור צעיר ולהעיר לו ע"ז ומחמת גדלות המחבר ניתן לו זכות בעולם העליון לדעת מזה ולהעיר ע"ז.

⁶⁷ שו"ר באמרי פנחס שבת ומועדים אות שט"ו שכתב טעם הנ"ל אכילת חלב דלא יכלו לשחוט בשר בשבת, והק' שם הרי מצות שחיטה לא נמסר להם רק אחר מ' יום ות"י בנו דבעשרת הדברות נרמז הכל.

⁶⁴ ראה לקמן מש"כ בשם אאמו"ר שליט"א.

⁶⁵ וכבר העיר בענין זה הרמב"ן בפ' יתרו [שמות י"ח י"ג] לענין ויהי ממחרת אי היו חייבים לצום ביו"כ כיון דעדיין לא שמעו מזה.

ולפ"ז א"ש מה שהתקשה ידידי הרב ישראל וורשנר שליט"א למה אנו עושים עסק בשבועות בלימוד התורה בליל שבועות, הרי זה רק אחד מתרי"ג מצוות התורה, הגם שהוא היותר חשוב, אולם הרי קיבלנו תרי"ג מצוות דהרי נעשינו מצווים אז בכולן, ⁶⁸ ולהנ"ל א"ש דהרי כבר כ' שפת אמת שבועות [תרמ"ד] דעיקר מטרת לימוד התורה בליל שבועות הוא דאמרות ה' אמרות טהורות, בכחם לטהר ולהכשיר הלב שנוכל לקבל דברי תורה לכן צריך לייגע עצמו בתורה בלילה זו למצוא איזה התחדשות השייך לנפשו ויזכה לטהרה, ⁶⁹ וא"כ כיון

⁶⁸ גם בשלה"ק מבואר דענינה של שבועות הוא תלמוד תורה שכי' "היום הזה זמן מתן תורתנו ע"כ נתעורר באיזה ענינים בת"ת והאריך בטובא בהרבה ענינים במצות ת"ת.

⁶⁹ ובזה א"ש אלו הנוהגים לא לומר התיקון ולומדים רק גפ"ת בעיון דרך אז מוצאים התחדשות השייך לשורשם וכ"א צריך לבדוק בעצמו למצוא התחדשות ובלא"ה כ' החיד"א בספרו כף אחת סי' כ"ב אות ח' דיש לו לאדם להשתדל לחדש חי' תורה בשבועות ולפחות ילמד או ישמע דבר חדש ובנטעי גבריאל פל"ג הערה י' הביא שרבו מפאפא זצ"ל חי' מזרז התלמידים כמ"פ איזה ימים לפני יו"ט לחדש חי' תורה בשבועות ושזה א' הטעמים שהרבנים אומרים פילפולים בשבועות. ובפרי צדיק שבועות ב' כתב דעיקר ענין לימוד ליל שבועות אינו האמירה רק שצריך שיוקבע האור תורה בלב, [בבחינת בינה לא בחינת חכמה] ואצלינו כל התורה שבע"פ הוא בחינת חכמה תורה שבכתב, שכבר נכתב, ולכן צריך ללמוד בצורה שיכנס המתיקות של תורה בלב, ובאמת הלשונות בזה"ק אמור צח. כד מטי להאי לילאי לבעי ל' למלעי באורייתא ולהתחברא בה וכו' ואוליפנא דאורייתא דבעי למלעי בהאי לילאי אורייתא דבע"פ בגין דיתרכון כחא ממבועא דנחלא עמיקא [כדי שהמלכות ונשמות ישראל יתטהרו מנביעת הנחל העמוק שבבינה] ואח"כ ביום יבוא התפארת שהוא תורה שבכתב ויתחבר בה עוד כ' שם "דחסידי קדמאי לא הוי נימא בהאי לילאי והוי לעאן באורייתא" אלא שהעירו המפרשים ממשי"כ בהקדמת הזוהר ת. שהלימוד צריך להיות בתכשיטי כלה מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים ובמדרשות דקראי וכ' רמ"ק בספרו אור יקר בזה"ק אמור שם דלא דוקא תורה שבע"פ בלבד דבעי' גם תורה שבכתב אבל ימעט במקרא וירבה בתורה שבע"פ, ובשו"ע הרב תצ"ד סי"ג כתב ע"פ זה"ק דעיקר העסק הוא תורה שבע"פ, ובאמת גם בהקדמה לזוהר כתוב הלשון רבי שמעון הוי יתיב ולעי באורייתא בלילאי דכלה אתחברת בבעלה וכו' והיו מחדשים מילין דאורייתא והיו ר' שמעון וחבראי שמחים מאד, הרי שהי' כאן גדר יגיעה ועמל ושמחה של תורה, [ע"ד משי"כ באקדמות צבי וחמדי רבני דלעון בלענותא -ה' רוצה וחמד ומתאוה שיעמלו ישראל בעמל התורה] ולד' ר' צדוק א"ש דעיקר הנקודה הוא הבחינה של בינה היינו להרגיש מתיקות התורה בלב, וזה רק ע"י יגיעה ועמל בבחינת תורה שבע"פ ולשמוח בחידושי תורה, וי"ל דרשב"י ה' לומד תנ"ך בצורה של עמל ויגיעה ביחד עם סודות התורה שבוודאי הכניס שם בעת לימודו כל הדרשות והסודות לא בדרך קריאה בלבד.

ולפ"ז הגם דבוודאי יש מקום לנהוג לקרוא תיקון ליל שבועות וכמו שנהגו רבים וכמ"ש בארז"ל [בשער הכוונות דרוש חג השבועות דרוש א'] ושל"ה הקדוש [מס' שבועות נר מצוה אות ד' ואילן] וכפי שציין בא"ר ופמ"ג סי' תצ"ד, וכן נהגו החת"ס והגר"א, מ"מ יש לאדם להשקיע גם בעמל תורה שבע"פ ולחדש בו כפי כוחו כפשוטו ולשמוח בזה, כדי שירגיש הארת התורה בלב דזה גורם הטהרה כמ"ש השפ"א בטעם שצריך ללמוד בליל שבועות.

ועי' חק יעקב תצ"ד סק"א דנתפשט אצל ההמון ללמוד ביחד בעשרה ע"פ התיקון ולומר קדיש וטובלים כשיאור היום ובבית מוח"ז הגאון לא נהגו כך רק כאו"א לומד ביחידות כי עיקר התיקון לא תיקנו רק לעמי הארץ שאינם יודעים ללמוד, וכבר הקשו עליו דסדר התיקון מיוסד ע"פ ארז"ל ושל"ה ע"פ סודות הזוהר [ומהר"י מבבלא זי"ע אמר דכיון הקב"ה מדקדק עם צדיקיו כחוט השערה קרה לו מכשול שיכתוב בסימן תפט ס"ק יא בשם מהר"ל [הלכות ספירת העומר עמוד קנא] "כשיגיע למ"ט יום יאמר שהן שבעה שבועות ולמחרתו הוא ערב שבועות", עכ"ל. ולמעין במהר"ל בפנים ולמחרתו הוא התחלת הקטע הבא] וחיד"א בספרו לב דוד פרק ל"א הוכיח הלומדים שלא נוהגים לומר

שנעשו קב"ה ואורייתא וישראל חד, וגם אם לא השיגו עדיין שום דבר משאר חלקי התורה בשכלם, מ"מ הי' נטוע בלבם, וכל אחד קיבל אז חלקו בתורה, וכן הנביאים קיבלו חלקם כמבואר בחז"ל, ומעכשיו רק יצטרכו להוציאם ע"י עמל ויגיעה וע"י שמיעת ד"ת ממשה רבינו. ועיקר מה שנעשה במ"ת הי' שנעשו יודעי שמך ונעשו דבקים בהקב"ה ע"י התורה שהוא כולו שמותיו של הקב"ה, וגדר יודעי שמך היינו דעת מלשון התקשרות והתחברות לקדושת התורה, וע"י החיבור והדביקות להקב"ה שנעשה אז, בזה ניתן להם ממילא הכח הרוחני לפעול במעשיהם בכל הבריאה וכנ"ל בשם הרמח"ל, ואפשר להמשיל זה לחיבור אלקטרי, שע"י החיבור אפשר אח"כ להפעיל הרבה דברים גם מרחוק, והחיבור הזה נעשה בשעה שהקב"ה דיבר אליהם מתוך האש. [ועד"ז הסביר ידידי הרב ישראל וורשנר שליט"א מה שנעשה לילד כשנעשה בר מצוה].

שו"ר שכ"כ במתנת חיים למוריני הגה"צ ר' מתתיהו סלומון זצ"ל [מועדים עמ' רפ"ה] והגדיר חג שבועות כה"ב מצוה" של כלל ישראל והסביר דלפ"ז א"ש למה הי' צריך כ"כ הכנה למתן תורה דכיון דכעת פסקו זוהמתן וזכו לכוונות נפלאים של קדושה לקיום המצות ולהשפיע על כל הבריאה ועל כל העולמות וגם זכו ליראה ואמונה, וכ"ז נשרש עמוק בלבם ונעשה אצלם מהפכה בכל מציאותם וכ"ז נעשה רק מחמת עוצם ההכנה שמפורש בתורה. וא"כ היו"ט של שבועות הוא על עצם המהפכה שנעשה בנו שנעשינו מצווים ועושים וניתן לנו כל ההכנות המצטרכות לתורה. [והביא לזה מה שביאר ר' ירוחם [בדעת תורה פ' מצורע מאמר מוכנים לעזה"ב] מה שמבואר בספרי [הובא ברש"י דברים כ"ד י"ט] דגם מי שמאבד סלע ומצאו עני הוא מתברך דבכל בן ישראל ענין אלקי ורצון עמוק לעשות מצוות ולכן גם בדרך ממילא יתייחס לו, ולהנ"ל ענין אלקי זה מה שנעשה אצלם במעמד הר סיני מהפכה בעצם מציאותם וזה גורם שגם אם יעשה על ידם מצוה בדרך ממילא יתייחס להם]

נמצא דעיקר מעמד הר סיני הי' ענין הדבקות והחיבור להקב"ה באמצעות התורה, וזה נעשה כל פעם שלומדים תורה הק' וכמ"ש בנפש החיים ש"ג עה"פ "טוב לי תורת פיך" דשמח לבי בהעלותי על לבי שהוא תורת פיך, שכל תיבה שאני לומד יוצא עכשיו מפומא דקב"ה, ולכן יש לאדם להכין עצמו לפני לימוד תורה, כדי שיוכל להתקשר בעת עסקו בתורה בדיבורו וברצונו ית', והאריך בעבודת התשובה והיראה לפני לימוד תורה, ואיתא בזה"ק דמאן דאשתדל באו' כאילו קאי כל יום אטורא דסיני, ולכן אנו מבקשים כל יום שנהי' כולנו יודעי שמך כי כל יום מתחדשת בזה דרגה נוספת ודבקות גדולה יותר בנותן התורה. ובזה גופא מקבלים חלק התורה.

ולהעלות ולרומם כל עניני עוה"ז לשורש האחדות וזה ע"י שלא יסיח דעתו רשימת התורה החקוקה בו, וא"כ י"ל דזה גופא נעשה בשבועות שנחקק בהם ונטע בהם החיי עולם, עד שמעתה יוכלו ע"י עמלם להאיר כל הבריאה ולכן מבקש הקב"ה שנשמר את החקקה הזו שקיבלנו ביום זה.

במעמד הר סיני לימד הקב"ה תורה לכלל

ישראל

אולם אאמו"ר שליט"א העיר דעצם מעמד הר סיני הי' גדר של לימוד תורה שהקב"ה הי' מלמד תורה לכלל ישראל, כמבואר באתה נגלית וגו' **ללמד לעמך תורה ומצוות**, ובזה יובן איך התחברו תינוקות למעמד הר סיני אף שאינן מחוייבים במצוות וא"כ לא נצטוו בשום דבר, אולם אי הי' זה גדר של לימוד תורה י"ל דלא מצד קיום מצות תלמוד תורה אתי עלה, רק עצם מציאות של לימוד תורה מועלת לכל בן ישראל גם לתינוק, ובזה א"ש מצות והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת וגו' שבזה נכלל מצות לימוד תורה עם הבנים שכולל גם תינוקות, דאנו מלמדים תורה לבנינו כמו שהקב"ה לימד תורה לכלל ישראל גם לתינוקות במעמד הר סיני, ובזה פי' אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה ולרמז דגם אילו לא היינו מקבלים חלק הציווי של התורה הי' כבר מספיק עצם התקרבות של מעמד הר סיני שמתייחס גם לחלק מה שהקב"ה לימד אותנו תורה שזה הי' קרבה עצומה גם בלי חלק החיוב. וזהו מעלת תורה הבל פיהם של תינוקות של בית רבן אף שאינם מצטווים במצות ת"ת מ"מ יש להם עצם חפצא של לימוד תורה ע"י מעמד הר סיני. [וכן מצא אאמו"ר בשם הגראי"ל זצ"ל דמעלת הבל פיהם של תינוקות של ב"ר אף שלא נצטוו דזה מצד עצם קדו' התורה גם בלי הציווי ⁷⁰] וכן עולה מכל מה שהבאנו לעיל בשם הגרי"ז דקולות וברקים מפריעים ללימוד תורה וא"כ א"ש דיש לנו להתעסק ביו"ט שבועות בעסק התורה גרידא גם לא מצד החיוב של מצות ת"ת, וגם לא מצד הכשר והיכי תמצי לדעת איך לקיים המצוות, רק עצם לימוד התורה הוא צורה של מעמד הר סיני שבשעה שאנו לומדים הקב"ה לומד אתנו ומלמד אותנו כמו בהר סיני, וכמ"ש המלמד תורה לעמו ישראל לשון הווה.

שבכל שבועות אנו רוצים לזכות שהחלק התורה החדש של שנה זו יהי' נחקק בלבנו, [גם אם לא נשיג עכשיו בשכל אבל זה יהי' נטוע בנשמה שלנו] ממילא עלינו להכין לבבינו ע"י עסק התורה ולא מצד קיום מצות ת"ת.

עפי"ז יל"פ מש"כ פ' ראה [דברים ט"ז י"ב] ועשית חג שבועות וגו' ושמרתם את החוקים האלה. והק' הנצי"ב בהעמק דבר דאיזה חוקים יש בעצרת יותר משאר החגים, עי"ש מה שתי', ולדרכינו י"ל ע"פ מה שנת' בארוכה בפ' בחקותי ע"פ השפ"א דענין החוקה הוא התפשטות הארת התורה בכל חלקי הנפש ובעוה"ז

תיקון וקובעים הלימוד בדברים אחרים הרי מי אמר לקרות בלילה הזו בחבורה זה רשב"י וחבורה ואריז"ל, והן הן אמרו שצריך לקרוא תנ"ך ואם בלא"ה מקיימים דבריהם בזה שניעורים כל הלילה יש להם לעשות ככל דבריהם.

ומובא בכמה ספרים [שיח שרפי קודש שבועות אות כ"ב] מה שאמר המגיד מדובנא להגר"א כששאל אותו למה אינו אומר תיקון דמה שחוננים תולים לפני החנות הוא רק להראות מה שיש להם בפנים כן התחלת הפרשיות וסוף הפרשיות הוא רק סימן לכה"ת כולה ולהגר"א טוב לו הסימנים, ויש להוסיף בזה דלגר"א שהי' כה"ת פתוח לפניו הי' צורת קריאתו בתורה שבכתב גם בצירוף עמל תורה שבע"פ, וא"כ לדידן אף דבוודאי מי שמנהגו לומר תיקון יגיד כן, מ"מ ישתדל מאד למצוא זמן גם ללימוד תורה שבע"פ בעמל כפשוטו, ובאמת עיקר התיקון לקישוטי כלה הוא ג"פ ראשונים ואחרונים בתנ"ך דתורה שבכתב הוא הוי"ו שבשם סוד תפארת ותפארת הכלול מחדש וגבורה נגד זה ג"פ ראשונים, ויסוד שהוא משך התפארת כלול מנצח והוד נגד ג"פ אחרונים, ועוד כמה פרשיות שהוסיף אריז"ל שמוכרח לקישוט הכלה כמו שנביא לקמן, וכן בדרשות דקראי ורוא דחכמתא כמ"ש להדיא בזה"ק, ולכן קוראין גם מן האידרא רבא דמיירי בתיקון הכתר שנעשית בחג השבועות, רק שהשלה"ק הוסיף דברים הרבה וכן משניות, [משניות לא כתוב בזוהר ואריז"ל, ורק השל"ה הזכירו וחידי"א בספרו לב דוד שם כ' כי אין ללמוד משניות בשום אופן וכ"כ בזוהר חי על זוה"ק אמור בשם דודו הרה"ק ר' צ"ה מוידטשויב זי"ע שאסור ללמוד משניות וכ"כ בבן איש חי שנה ראשונה במדבר ד' ומה שלמד הב"י המשניות י"א דזה רק בחו"ל שהוא בחי' שפחה] אבל אם נעשה כל זה לא ישאר כמעט זמן ללימוד תורה שבע"פ בעמל עד שירגיש מתיקות התורה בלב, ולכן למי שאין לו מנהג בזה אולי עדיף להגיד רק כפי סדר אריז"ל שמוכרח להמשיך בחינת הכתר, דהיינו ג"פ ראשונים ואחרונים של תנ"ך [ואם מסתיים בפרשה של ד' או ה' פסוקים יגיד זה] וכן מבראשית עד אלה תולדות השמים וגו' ובחדש השלישי עד הסוף, פ' משפטים מן ומשה אמר עלה אל ה' ופ' ואתחנן עשרת הדברות, עד ובשעריך, ובפ' ראה משבעה שבועות תספר לך ונ"ך רק ג"פ בתחלה וסוף ובתרי עשר א"צ לומר מכל ספר רק תחלת התרי עשר והסוף, כל מגילת רות, הפטרת שני ימים של שבועות, וכ"ז מוכרח לומר מן המקרא, ואם בידו ללימוד סודות התורה בעומק ובעיון מה טוב דאז מקיים עמל התורה על סודות התורה וזה כמו שעשה רשב"י, ואם לא יגיד קצת מדרש וזוהר, [והיום כבר אפשר לקנות תיקון כפי סדר האריז"ל] ושאר הלילה יעמול בתורה שבע"פ לקיים גם מש"כ בזוה"ק למלעי באורייתא ובתורה שבע"פ. והמנהג בקהילות ליטא שלומדים כל הלילה גפ"ת בעיון, וכן נהגו אא"י הג"ר יו"ט ליפמאן זצ"ל ומו"ר הג"ר בנציון זצ"ל שמסרו שיעור בעיון לכמה שעות במשך הלילה.

אולם שמעתי מפ' אחד מר"י המקובלים שער השמים שליט"א דמי שאינו אומר תיקון כפי סדר האריז"ל, אין שום ענין שיטבול במקוה לפני עלות השחר דל"ש כלל ענין זה דהמשכת הכתר שנעשית במוסף של שבועות, אא"כ אמר סדר תיקון ליל שבועות כתקנת אריז"ל. ומספיק לומר כתיקון אריז"ל ולא כל התיקון הנדפס. עוד אמר דעיקר גמר התיקון בקדושה במוסף ב"שמע ישראל" [ואין נפק"מ אם אומר כתר או נעריץ וכדאומרים בזמירות שבת נשמט כל חי וגם נעריץ] והתיקון שנעשה אז אין כמותו בכל השנה] ואם אוחד באמצע שמו"ע סגי בשמיעה וכוונה, וכ"ז התיקון בפנימיות על דרך מעריב ליל הסדר, ובחיצונית נעשית התיקון בשעת סעודת החלב אח"כ [וצריך להיות לבן דוקא לרמז על חסדים] על דרך מה שעורכים הסדר בליל הסדר שהוא החיצוניות לעומת הפנימיות.

⁷⁰ במה דאיתא בשבת פח: שכשעלה משה להר אמר "רבונו של עולם, מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם" פי' הג"ר ישראל דוד שלינגר שליט"א דהיינו שהפחד שלו הי' דהבל פיהם של מלאכים אין בהם חטא והם פותחים את פיהם בקדושה ובטהרה וכו' לזה א"ל הקב"ה שיאחזו בכסא כבודו ויענה להם תשובה, והיה התשובה ע"ז ע"פ ד' מהרש"א בחי' אגדות שם "מפי עוללים ויונקים וגו' ומבואר בפ' כל כתבי [שבת קיט:] אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל פיהם של תשב"ר דאינו דומה הבל שיש בו חטא לאין בו חטא וגם אביי אמר על עצמו דאין הפה שלו במדרגת תינוקות של ב"ר, וא"כ התשובה היא שגם שהגדולים אינן ראויין ליתן להם התורה הנה מפי עוללים וגו' יסדת עוז שהיא התורה שאין בהם הבל של חטא.

על ידו והבינו ששוב אין להרהר כלל אחרי דברי חכמים והדר קבלוהו ענין אמונת חכמים.⁷¹

הכפייה למצב של חוסר חשק

ובקדושת לוי ועד"ז בשם משמואל [במדבר תרע"ב] פי' דהכפיי' הי' כדי להעמידם במצב שלא ירגישו שום טעם וחיות בעבודת ה' וללא שום השגה וקיבול שכר ואעפ"כ יקיימוה, ובשנת תרע"ו כ' דגם שראו אש הכוונה אש של גיהנום שאם יקבלוהו ויתחייבו בה עלולים להכשל ולדרת לבאר שחת, וכעין שאומרים לגר [יבמות מז]. עד שלא באת למדה זו אכלת חלב ואי אתה עונש כרת וכו'. והראה להם ע"י כפיית ההר שא"א להשאר אנשים פשוטים בלי תורה דהרי הארץ יחזור לתוהו ובוהו⁷² ועדיף להם להכנס לחשש הפסד מול שכר המקווה.⁷³

כפיית הר כגיגית הי' הכנסה לחופה

והנה מהלך חדש מצינו בד' ההפלאה בכתובות ז: במה דאיתא שם דנוסח ברכת אירוסין הוא מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין ופי' מהרש"א דקאי על מתן תורה שהם קידושין לישראל כמ"ש חז"ל תורה צוה לנו משה אל תקרי מורשה אלא מאורסה, הרי דבמתן תורה הי' אירוסין⁷⁴ והחופה קאי על השראת השכינה במשכן.

⁷¹ וד"ז נוגע מאד למה שיש מגדולי הרבנים שמחמירים בעניינים מסויימים אף שלא תמיד מובן להמון העם, כגון ענין מעלית בשבת שהגרש"א היקל, והגרש"א חשש להגברת זרם, והשכט הלוי והגרנ"ק אסרו בכל אופן, וכיום המציאו שלא הי' חשש חילול שבת כלל, ואעפ"כ אסרוהו מרנן הגר"ג אדלשטיין וצ"ל ויבלי"ח הגר"ד לנדר שליט"א מחשש זילזול דשבת שיצא מזה, ואף שע"ז יי' ריווח גדול למצוקת הדיור, וכן לענין עירוב בשבת דפעמים אין חשש מצד הלי' עירוב ואוסרים מצד חשש צדדי שאולי יצא איזה מכשול מזה.

⁷² כבר העיר באמת ידידי הרב משה מרדכי הפנר שליט"א דל"ש כלל לשון קבורה אם יחזור העולם לתוהו ובוהו. אבל אם הכפיי' הוא על תורה שבע"פ יתכן דמצד תורה שבכתב הי' איזה קיום אולם עד כמה שהם קבורים אין מי שיקיימו. וצ"ע.

⁷³ והאבנ"ז הי' מספר ביו"ט שבועות בבכיות גדולות על תלמיד שלו שהתעכב בדרכו לרבו ליו"ט שבועות, והוכרח לשבות בביהמ"ד של קנטוניסטס [שנחטפו בילדותם ע"י הקוזאקען למשך כ"ה שנה] שלא ידעו כלום והי' לו עגמ"ג גדול מזה שלא יכול להיות עם רבו, והנה בהגיעם לאקדמות ניגש הרב ודרש להם על מאמר חז"ל דכפה עליהם הר כגיגית והק' ל"ל כפיי' זו, ועוד מה הלשון שם תהא קבורתכם ולא פה תהא קבורתכם ותי' שהקב"ה אמר לכלל ישראל שאני רוצה שתקבלו את התורה באופן של כפי' ומסירות נפש כיון שייגיעו דורות שפלים שישתלחו למצבים קשים מאד אשר בלי כח של מסי"ג לא יי' להם כח לעמוד בנסיגות, ולכן אם אתם מקבלים את התורה באופן זה מוטב, דאז יכלו כל הדורות להתחזק אבל אם לאו "שם" בדורות הבאים לא יעמדו בנסיגות, וכשכלל ישראל שמעו זה עמדו מרחוק לדורות המרוחקים, וסיים הרב שאם זוכרים שאבותינו בהר סיני חשבו עלינו וידעו כל המצבים הקשים שאנו עוברים בזה יש לנו כח להתחזק. וכשהגיע התלמיד לאבנ"ז וסיפר מה ששמע, אמר לו האבנ"ז שהי' כדאי כל מה שהתעכב בדרכו רק לשמוע הווארט הזה.

⁷⁴ והנה בפשטות כנסת ישראל הם הכלה והקב"ה הוא החתן אולם ברש"י עה"ת פ' כי תשא עה"פ ויתן אל משה ככלתו [שמות ל"א י"ח] כ' ככלתו כתיב שנמסרה לו תורה למשה ככלה לחתן, והשיג עליו מהרש"א בנדרים לח. דאינו כן דבכ"מ הקב"ה נדמה לחתן וכלל ישראל לכלה, ובס' באר בשדה על פירש"י שם כ' י"ש לתמוה איך כתב על דברי רבינו

ובוודאי לא מקרה היא שבשבועות דוקא יוצא שנעשה ברכת התורה ברבים ברוב עם ע"י שרוב הציבור לא ישנו וצריכים לצאת ע"י אחר, דזה מעורר הרגש שהנה אנו מקבלים חלק התורה חדש ודוקא מתוך אחדות של כלל ישראל, וצריך ע"ז ברכה מיוחדת וכח של ציבור, וברוב עם הדרת מלך.

תכלית כפיית הר כגיגית

ויוצא משה את העם לקראת האלקים וגו' ויתיצבו בתחתית ההר: [שם י"ז]

ובגמ' שבת פח: א"ר אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. וכ' מהרש"א שם שדייק כן מדכ' תחתית ולא תחת מ' שהיו בתחתית של ההר כבתוך גיגית שמוקפת גם מצדדים.

הכפי' על תורה שבע"פ ואמונת חכמים

והטעם שהוצרכו לכפיי' גם אחרי שאמרו נעשה ונשמע כ' התוס' ד"ה כפה ששמא אחר שיראו האש הגדולה יחזרו בהם, ובמדרש תנחומא [נח ג'] תי' דקאי על תורה שבע"פ שיש בה יגיעה הרבה וצער ואין לומד אותה אל מי שאוהב את ה' בכל לבבו, ועד"ז כ' בעלי התוס' וריב"א ורבינו בחיי וחזקוני עה"ת דהכפיי' הוא על תורה שבע"פ. וביאר בבן יהודע דנעשה ונשמע קאי על מה שנאמר מפורש כפשטות המקראות ללא דרשות חז"ל, ולזה כפה עליהם כגיגית דוקא שיש בו דפנות ותוך הלא ההר לבד יכול לקוברם, אלא לפי שמקבל בתוכו כמות עוצמה של טיפות יין ושמן, כך כל תיבה של תורה נכלל בו הרבה ענינים.

ובשו"ת חת"ס [אור"ח סי' ר"ח ד"ה ולתשלום] הביא דברי הראשונים הנ"ל וביאר לפ"ז מה שכאן במתן תורה הקדימו נעשה לנשמע אולם בפ' ואתחנן [דברים ה' כ"ד] אמרו למשה ושמענו ועשינו הקדימו שמיעה לעשי' כי ענין הקדמה נעשה לנשמע הוא דמאמינים בהקב"ה ובוטחים בו שלא יטיל עלינו מה שא"א וכמו שאמר רבא למינא מקרא דתומת ישרים תנחם, אבל שיהיו מסורים בידי חכמים לא אבו לקבל מבלי שיהרהרו ויפקפקו על תקנתם אולי לא ישרו בעיניהם, ע"כ אמרו למשה ושמענו ואח"כ ועשינו ומ"מ הקב"ה כפה עליהם לקבל עליהם גזירת חכמים ותורה שבע"פ בלי הירהור אחריהם וע"ז הי' להם מודעא, אבל בימי מרדכי נתחזק אמונה זו שבתחלה עשה מרדכי מה שלא ישרו בעיני ישראל שהתגרה בהמן, אולם בסוף ראו כי מן השמים הסכימו

תנאי בחופה וה"פ אם תקבלו את התורה מוטב היינו בלי שום תנאי ע"מ לקבל פרס. ע"כ דברי ההפלאה.

הרי לן מבט חדש על כל ענין כפיית הר כגיגית שהוא קשר מיוחד של חיבת חופה ולזה צריך ייחוס ושיהי' ע"י הקב"ה בעצמו, וזה מתאים עם דברינו לעיל דעיקר מתן תורה הי' הדביקות וההקשר והחיבור להקב"ה ע"י התורה ולאו דוקא חלק הידיעה של התורה.

אלא שיל"ע איך נזדמן לפונדק אחד הענין של הכפי' דאם לא יקבלו שם תהא קבורתכם וענין חיבת חופה, הרי לכאורה בזמן קירבה כזה אין מקום לדבר בלשון חריף כ"כ, ואכן כבר הבאנו מחת"ס דכל היו"ט של שבועות שייך רק מצד תורה שבכתב כיון דתורה שבע"פ הי' בכפי' וכן איך מתקשר כל עניני כפי' שהזכרנו לעיל על תורה שבע"פ או על מצבים שלא מרגישים חיות ושמתה בעבודת ה' למצב של חופה וחיבה כ"כ.

והנראה בעז"ה ע"פ מה שהי' הגה"צ ר' שמשון פינקוס זי"ע מסביר ההבדל בין אירוסין לנישואין דבאירוסין עדיין אין החיים משותפים וכ"א יכול לעשות מה שמתחשק לו אבל ע"י נישואין נעשה כריתת ברית, והחיים הם משותפים, וצריך להתחשב בכל צעד ושאל בחיי הבן זוג ולא לעשות כל דבר שלא נוח לבן זוג גם אם בעצם אין הדבר רע, כן הדבר הזה לענין קשר הנישואים עם הקב"ה דהיינו שאנו צריכים לאהוב מה שהקב"ה אוהב, ואנו צריכים להתאים עצמינו להקב"ה, דהנה כאשר עלה משה להר וראה שהקב"ה לומד אף הוא אהב ללמוד תורה, מאידך מה שהוא לא אוהב גם אנחנו א"א לנו לאהוב, משל ישנם אנשים שאוהבים לשמוע חדשות יחשבו הם לעצמם האם הקב"ה אוהב את זה גם אם זה לא אסור ע"פ מערכת תרי"ג מצוות וה"נ כל מערכת תורה שבע"פ הוא להרגיש מה שהקב"ה לא אוהב גם אם לא אומר כן בפירוש, ולזה צריך כפי' דזה מאד קשה וצריך להשתעבד לגמרי להקב"ה, אבל מאידך זה סימן לחיים משותפים.

האם מתן תורה הי' גדר אירוסין או נישואין

והנה ז"פ דעצם מתן תורה הי' לו דמיון כחתן וכלה וכמ"ש תורה צוה לנו משה א"ת מורשה אלא מאורסה, וכדכ' רש"י עה"פ ויוצא משה את העם לקראת האלקים מגיד שהשכינה יצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלל, וכן בכל נוסח שטר אירוסין ותנאים וכתובה שתיקן ר' ישראל נאג'רא מגורי האריז"ל [מחבר קה ריבון] מבואר דמתן תורה הי' דומיא דחתן וכלה, אולם עדיין לא נתבאר האם הי' זה רק בגדר אירוסין או גם בגדר נישואין, ובד"ז נחלקו מהרש"א וההפלאה וד' ההפלאה הוא בשם ס"א ולכ' כוונתו לד' השטמ"ק כתובות שם

אולם ההפלאה חולק ע"ז ומביא בשם ס"א דכפיית הר כגיגית הוא ממש ענין ייחוד החופה ובה שייך ל' חופה וקידושין שכ' המפרשים, היינו במקום שהקידושין נעשים תחת החופה וכן הי' במתן תורה שקבלו התורה בעמדם תחת הר סיני, ⁷⁵ ומיישב בזה מה שהתקנאו הגוים בריש במדבר והשיב להם הקב"ה שיביאו ספרי הייחוס, וק' הרי החזיר להם התורה ולא רצו, ⁷⁶ אלא דקאי על הקירבה המיוחדת שזכו לזה ע"י הכפיית הר כגיגית שהוא הכניסה לחופה, ולכן טענו בריש ע"ז כלום כפית עלינו הר כגיגית ולזה השיב להם שיביאו ספרי הייחוס דקי"ל אין חופה לפסולות ובפסולים ל"ש חיבת חופה, וזה"פ אף חובב עמים שגם כשחיבב העמים שהחזיר להם את התורה מ"מ כל קדושיו בידך ר"ל דהקידושין שלהם נעשו על ידך בשעה שהם תוכו לרגליך שהוא ענין מעמד הר סיני כמבואר ברש"י שם וזה"פ תורה צוה לנו משה דזה עצם הקידושין וא"כ אפשר ע"י שליח ולכן נעשה ע"י משה אבל כל קדושיו בידך דוקא שלא ע"י שליח. עוד כ' עפי"ז דמתחלה הי' נעשה ונשמע ע"מ לקבל פרס מש"כ והייתם לי סגולה אבל עכשיו בחופה נתחדש גם בלי תנאי דשכר, דהרי אין

מאור הגולה שאינו כן ואני אומר כן שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב תורה צוה לנו משה מאורשה קהלת יעקב הרי להדיא שנדמה ג"כ התורה לכלה וכדברי רבינו וכן תמצא בפיט המשובח שסידר מה"ר ישראל נאג'רא ליום שבועות שפעם נדמה כך ופעם כל והא איתא. וד' מהרש"א ככלי יקר שהבאנו לקמן שדקדק שלא כתוב מורשה לקהלת יעקב רק מורשה קהלת יעקב היינו קהלת יעקב הם המה מאורסים ע"י התורה. ובנוסף התפלה דשבועות איתא תאר כלל מאד נתעלה וע"ע בד' החת"ס עה"פ ויהי ביום כלות משה דכלה ענינו כליון והשתוקקות וע"ע ברכות ו: אגרא דכלה דדוקא דהדרשא בשבת לפני החג הי' נקרא כלל ע"ש בע"י יעקב בשם צורו המור.

ולענין שבת הנקראת כלל ב"לכה דודי", ומצד אחד מצינו שהקב"ה כביכול החתן מקדש השבת שהיא הכלה, עוד מצינו במדרש [ב"ר י"א ח] "תני רשב"י אמרה שבת לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע לכולן יש בן זוג, ולי אין בן זוג, א"ל הקדוש ברוך הוא כנסת ישראל היא בן זוגך, וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני אמר להם הקדוש ברוך הוא זכרו הדבר שאמרתי לשבת כנסת ישראל היא בן זוגך היינו דבור זכור את יום השבת לקדשו". מבואר דכלל ישראל הם החתן, עוד מבואר בטור אור"ח סי' רצ"ב, אמרה תורה לפני קב"ה רבונו של עולם כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לרכמו וזה רץ לשדהו ואני מה תהא עלי, א"ל יש לי זוג שאני מזווג לך ושבתי שמו, שהן בטלים ממלאכתם ויכולים לעסוק בך, הרי שהתורה ברתא דמלכא והשבת החתן שלה, והביאור בכ"ז דבעצם הקב"ה קידש את השבת במעשה בראשית אולם כיון דאין בזה משמעות למעשה בעז"ה נקרא שעדיין חסר לשבת בן זוג, והנה קב"ה וחכמתו חד כדאריך בבעל התניא, וא"כ כשנתינה תורה לישראל כביכול נעשו אחד עם הקב"ה דקב"ה ואורייתא וישראל חד, וכבר ממילא שבת נעשה בן זוג לישראל כמו שהיתה בן זוג כביכול להקב"ה, נמצא דהתורה היא היא המאחד בין קב"ה וישראל, וא"כ מצד אחד הקב"ה הוא החתן שמוסר התורה לבני הכלה, מצד שני גם ישראל ע"י קבלת התורה גופא נעשים אחד עם הקב"ה ומקדשים את שבת המלכה. ואם השבת היא זה שמדברת שחסר לה בן זוג משך לה הקב"ה את החתן כלל ישראל שע"י התורה הם מתחברים לשבת וכשהתורה מדברת שחסר לה בן זוג אז הקב"ה משך לה את השבת ע"י שישראל שומרים אותה ועסקו בתורה ואז ישראל והתורה הם החתן. - ע"פ שיעורי הגרמ"י רייזמן שליט"א.

⁷⁵ משמע דבשעת מתן תורה נשאר תחת ההר וצ"ע דא"כ איך ראו את הקולות האם מן הצד.

⁷⁶ בפ' במדבר הרחבנו בקושיא זו בשם הגרא"י ברזל זצ"ל ע"ש.

ככלה הנכנסת לחופה" ומקורו ממדרש תנחומא [שם אות כ] וע"ע שם באות ט"ז וכ' הלשון "כשנתן הקב"ה התורה לישראל עשה להם פומבי ולא היו אלא קידושין שנא' וגו' וקדשתם היום ומחר" הרי מפורש דבמתן תורה ה' רק קידושין שנא' וקדשתם היום ומחר, ובקמת המשכן ה' הנישואין. ובכלי יקר [במדבר א' א'] דקדק כן מדברי התנחומא שם אות ה' דהמשיל עניני תאריך ומקום בריש במדבר לכתובת כתובה דלפני זה לא ה' כתובה, ומבואר דס"ל לבעל מדרש זה דמתן תורה ה' רק גדר אירוסין והוסיף דרך משמע בקרא מאורסה קהלת יעקב ולא כתוב לקהלת יעקב מ' שקהלת יעקב מאורסים להקב"ה ע"י התורה שהיא כטבעת הקידושין, והביא שם גם ד' התנחומא על ויהי ביום כלת משה דרך אז נמסרו ישראל להקב"ה ככלה לחתן ול' מסירה כענין כניסה לחופה, ולכן המתנינו עשרה חדשים מר"ח סיון עד ר"ח ניסן שהוא יום הקמת משכן כמ"ש תשב אתנו הנערה ימים או עשור כי בזמן זה יתקשטו ישראל בכ"ד ספרים שהוא קישוטי כלה, וכיון שזמן נישואין שלשים יום ע"כ נמשך הזמן עד ר"ח אייר.

והנה עה"פ בשיר השירים [ג' י"א] צאנה וראינה וגו' בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו, אמרו במשנה תענית כו': דיום חתונתו זה מתן תורה ויום שמחת לבו זה בנין ביהמ"ק ומ' יותר דחתונה ה' כבר במתן תורה, אולם במדרש שהש"ר שם יש ב"פ: א: ביום חתונתו זה סיני כחתנים היו וביום שמחת לבו אלו דברי תורה ב: ביום חתונתו זה אוהל מועד וביום שמחת לבו זה בית עולמים הנה אם חתונה הכוונה לנישואין א"כ יתכן דב' הפירושים נחלקו במח' הנ"ל אי במתן תורה ה' כבר גדר נישואין.

שיטת החת"ס לענין מח' מהרש"א וההפלאה

והנה בד' מרן החת"ס מצינו שהביא כמ"פ מח' מהרש"א ורבו ההפלאה ופעמים הכריע כמהרש"א ופעמים כרבו, ופעמים מכריע בין שניהם.

בדרשות לשבועות [רפ"ז ג'] הכריע כמהרש"א דהא חופה בשבת אסור מדרבנן דזה קנין בשבת, הגם דזה רק מדרבנן אבל הלא כ' מג"א בשם רמ"ע מפאנו דלכן הוסיף משה יום אחד מדעתו כדי לרמוז על יו"ט שני דרבנן וא"כ לא יתכן דהוספה זו יגרום לעבור על איסור דרבנן, עוד רא' דהרי שברון הלוחות ה' כדי שתדון ככלה בית אביה [שמו"ר מ"ו א'] ואם כבר היתה חופה במתן תורה כבר היתה בבית חמ' ועי"ש פלפול שלם שעשה משה רבינו בענין זה, דבזה גופא שהסכים הקב"ה לדחות מתן תורה לשבת הרי מוכח דמתן תורה אינו בגדר חופה וא"כ הו"ל כבית אבי' ולכן מהני לשבור הלוחות עי"ש עוד. ובחת"ס ח' ע"ז לה. ד"ה

בשם גליון תוס' ד"אית דגרסי מקדש עמ"י ע"י חופה בקידושין פי' חופה הר שכפה כגיגית בקידושין היינו התורה שקבלו התורה ופי' יפה הוא" והובא פי' זה בערוה"ש [נאה"ע סי' ל"ד ס"ד] בשם רמב"ן [לכ' כוונתו לשטמ"ק דזה חלק מקטע שהובא שם בשם רמב"ן אבל למעין בח' רמב"ן כת"י יראה שזה לא מד' הרמב"ן] וע"ע בספר הרוקח הגדול סי' שנ"ג במנהגי נישואין דהא דלוקחין צעיף ונותנים על ראש החתן והכלה הוא לזכר מש"כ ויתיצבו בתחתית ההר, ולכ' כוונתו למנהג הנזכר ברמ"א סי' נ"ה ס"א. ובתשב"ץ קטן סי' תס"ו בשם הר"ם כי מה שאומר החתן הרי את מקודשת לי וכו' כי מצינו בהרבה מקומות שאירס הקב"ה לישראל בתורה וכל אותן אירוסין ונישואין אנו עושין והתורה השווה בהרבה מקומות לכלה ולכן אנו עושין הרבה דברים כמתן תורה עי"ש דכ' "נקוט האי כללא בידך כל המנהגים שחתן וכלה אנו למדים ממתן תורה שלשם הוא מראה עצמו כחתן נגד כלה לישראל". ובאמצע דבריו כתב הלשון ובמתן תורה היו נישואין שכתוב אהבת כלולותיך [וצ"ע שביאר שם ענין פריסת הסדין מצד ותקח הצעיף ותתכס ולא ביאר מצד כפיית ההר נר' דס"ל דהוי נישואין גם בלי כפיית ההר]

והראני ידידי הרב אהרן הכהן ארנטרוי שליט"א עוד ב' מקומות ברש"י דחזינן דכפיית הר כגיגית ה' דבר שמשתבחין בו ולא ענין כפי' גרידא, ומ' יותר דזה ענין חופה עי' רש"י פ' האזינו [דברים ל"ב י'] עה"פ יסבכנהו שם "סיבכם והקיפם בעננים וסבכם בדגלים לד' רוחות וסבכן בתחתית ההר שכפהו עליהם כגיגית" וע"ע ברש"י שיר השירים [ח' ה'] עה"פ תחת התפוח עוררתך "זכור כי בתחתית הר סיני העשוי על ראשי כמין תפוח שם עוררתך והוא לשון חיבת אשת נעורים המעוררות את דודה בלילות בתנומות עלי משכב מחבקתו ומנשקתו." כן בדברי הוזה"ק [אמור צ"ז:] מבואר דכל ענין הספירה הוא כענין ספירת זבה, דבמצרים נכנסו לברית ע"י המילה ופסק הזוהמא מהם ואח"כ הוצרכו לספור שבעה נקיים ובשבועות נכנסו בברית הנישואין, וכן לדורות צריך להטהר ז' שבועות כענין ספירת זבה ואח"כ בליל שבועות צריך לתקן תכשיטי כלה, וטבילה הוא דוגמת טבילת כלה לפני החופה, ע"ע בהקדמת הוזה"ח. דהחבירים שעסוקים בתורה הם בני היכלא של הכלה להכין אותה ליום החופה, ולא תכנס לחופה רק עמהם ואלו נקראים בני חופתה והקב"ה יברך אותם בשבעים ברכות. הרי לן להדיא דענין מתן תורה הוא ענין חופה ונישואין.

אולם באמת יש כמה מקורות לד' מהרש"א דס"ל דבמתן תורה ה' רק אירוסין, והנישואין ה' רק בהקמת המשכן, הנה ברש"י עה"ת פ' נשא [ז' א'] עה"פ ויהי ביום כלת משה פירש"י "כלת כתיב יום הקמת המשכן היו ישראל

הנישואין רק כשאוכלין במקום צנוע, אולם הט"ז נס" ס"א סק"ב כ' דלא קי"ל כאותה שיטה דהינומא ול"ה נשואה רק עד שנכנסת תחת היריעה, וכ"כ בסי" ס"ה סק"ב דלא נכון מש"כ הדרישה דללוות החתן לכסות את הכלה מקרי הכנסת כלה, כיון דלא קי"ל כתוס' ורק כניסה תחת היריעה נקרא חופה.⁷⁷ וע"ע בביאור הגר"א סי' נ"ה באריכות ביאור ענין כניסה תחת היריעה גם בחצר שלה או בחצר ביהכ"נ, ואין הקפידא תחת יריעה דוקא רק העיקר לקבוע מקום בחצר שאבי הכלה מוציאה מביתו לשם. וכ' ערוה"ש שם סי"ג דהי' נראה מן הפוסקים דחופה ונישואין תרי מילי נינהו, ולא יתכן דחופה לא כתיב בתורה, ולכ"פ דכיון דהביאה לא יתכן בפירסום לכן נהגו מזמן הנביאים שע"י החופה שזה הכנה לביאה הי' עלי' תורת נשואה גמור, דע"י שעומדים שם הם כאילו מובדלים משאר העם. ונתב' כ"ז היטב בקונטרס הנפלא קדושת ישראל עמ' כ"ב לידידי הגר"ר ישראל וורשנר שליט"א דחופה אינו מעשה קנין כמו קידושין אלא עצם המצב של הכנסה לרשותו הוא עושה את הקנין, וגדר נשואה הוא שחיים ביחד חיים משותפים, וא"כ כשנעשה מצב של "זוגיות" ואוירה משותפת בזה נעשה נישואין, ולזה כ' הבית מאיר סי' נ"ה דהכל תלוי במנהג המקום, ואם נחליט שחתן וכלה ילכו תחת מטרי' אחת, ולזה יקרא חופה וודאי יקנה כיון דאין דרך לאיש ואשה זרה להצמד יחד תחת מטרי' א"כ בזה מראה שהיא ברשותה, ולכן חופה מהני בכל מקום כדכ' הגר"א.

והנה אם נדון לאיזה סוג חופה הי' כפיית הר כגיגית הנה בד' ההפלאה מבואר דדעתו דהי' זה ייחוד גמור, אולם הי' אפשר לדון דלד' הר"ן והרמב"ם דבעי' מקום ייחוד הראוי לביאה או עכ"פ הבאה לרשותו לא הי' זה גדר חופה, דבמה נתייחד מקום תחת ההר יותר משאר העולם, וכן ייחוד הראוי לביאה יל"ע אם שייך בזה שכל ענין הכפי' של ההר הי' בדרך עראי, אולם המשכן והמקדש בוודאי נחשב רשותו של הקב"ה ששמה מקום השראת השכינה ושם הוא מקום ייחוד הראוי לביאה שנא' בין שדי ילין וכדכ' חת"ס, וא"כ גדר חופה דמעמד הר סיני מתאים יותר לאופני חופה המוזכר ברמ"א וכמו שאנו עושים, ואכן ברקח דימה פריסת הסדין לכפיית הר כגיגית, וכן נוכל לדמות תחת ההר לתחת יריעה פרוסה, וגם אם נסגר לגמרי הרי לא משמע שהי' שם גדר חיבה ממש כמו ייחוד, ולכן לכל היותר הי' זה גדר חופה דשאר ראשונים, שעדיין הי' חסר בשלימות הנישואין דלכו"ע הוא רק בייחוד, וא"כ י"ל ליישב קצת הסתירות בזה דבמתן תורה אכן הי' חופה אולם עדיין הי' חסר

ובזה כ' דדעת הפייטן דשבת הגדול בפיוט המתחיל גן נעול ובפיוט אז כארשת ס"ל דביציאת מצרים הי' האירוסין וא"כ בהכרח דבמתן תורה הי' הנישואין וכד' ההפלאה, והוכיח כן דהרי מבואר בע"ז מד. דבחטא העגל בדקן משה כסוטות וקי"ל אין משקין את הארוסות, אולם למ"ד שלא השקם כסוטות עדיין י"ל כמהרש"א עוד תלה שם בפלוגתא דתנאי שם אי קרינן טובים דדידיך ל' זכר או לשון נקיבה עי"ש. ובחי' כתובות נד. ד"ה אבל בהא דכ' הרא"ש שם דיום ראשון דחתן הוא דאורייתא ודוחה אבילות שנא' ביום חתונתו וביום שמחת לבו הרי דיום החתונה הוא יום שמחת החתן מדאורייתא, וק' מהא דסוף תענית דיום שמחת לבו אינו אותו יום דחתונה, [וכן העיר החת"ס בשו"ת יו"ד סי' שמ"ח ד"ה ואיברא ושם תי' לש' מהרש"א בהכרח דיום חתונתו הכוונה יום אירוסין ויום שמחת לבו קאי על חינוך המשכן ורק אז הוא יום שמחה] ותי' חת"ס בהקדם מח' מהרש"א והפלאה הנ"ל, והכריע החת"ס דבאמת שניהם היו נשואים גמורים ובסיני הי' בחינת נכנסה חופה ולא נבעלה ובביהמ"ק הי' בחינת בעילה שנא' בין שדי ילין ואפריון עשה לו שלמה והוא גמר נישואין וזה יום שמחת לבו, וזהו שי' הרא"ש דל"ה שמחת דאורייתא אלא מבעילה ואילך.

השיטות בביאור ענין חופה

והנה למעיין באה"ע סי' נ"ה ס"א וסי' ס"א ס"א יראה דלא כ"כ פשוט מה בדיוק נקרא חופה ומה נקרא נישואין דד' הרמב"ם דהוא ייחוד הראוי לביאה וחופת נדה ל"מ, וכ"פ בשו"ע שם, ורמ"א הביא ד' הר"ן דסגי בהבאה לביתו גם בלי ייחוד שנא' ואם בית אשה נדרה, עוד הביא הב"י סי' ס"א בשם אורחות חיים דסגי שמיחדים להם מקום ומפארים אותם בסדינין מצויריין, ויש מי שאומר דחופה היא מה שפורסין סודר על ראשם בשעת הברכה, ושלל זה דמוכח בכ"מ דחופה הוא כניסה למקום מיוחד, אולם הרמ"א הביא השיטה דסודר על ראשם, עוד הביא רמ"א שי' התוס' ביומא יג: דחופה זה הינומא שמכסים ראש הכלה, וסיים דמנהגינו לקרות חופה מקום שמכניסין יריעה פרוסה תחת כלונסאות, ומכניסין שם החתן והכלה ברבים, ומקדשין שם ואומרים כל הברכות, ובב"ח סי' ס"א כ' בשם מרדכי דלכן נוסח הברכה מקדש עמ"י ע"י חופה וקידושין חופה לפני קידושין, כי הכנסה לחופה הוא שמסרה האב לחתן בשחרית לפני הברכה ואח"כ מקדש א"כ הנישואין הי' לפני החופה, וכ' הב"ח דמנהגינו הוא כדברי כולם מפני הספק ולכן מכסין בהינומא וגם פורסין עליהם יריעה ובסוף מכניסים אותם לחדר ייחוד, והביאו בחלקת מחוקק [סי' נ"ה סק"ט] והוסיף דז"פ דכ"ז שלא נתקדשה אין חופה קונה קודם הקידושין רק כשנתקדשה נקראת נשואה למפרע לד' התוס' ולד' ש"פ לא נגמר

⁷⁷ ופעם אמר הגר"ש"א לאבי הכלה שיגיד לבתו לכוון בכיסוי ההינומא שע"ז היא נעשית נשואה. [אשרי האיש אה"ע פי"ב אות כ"א]

עיקר החופה עד הקמת המשכן, ע"ל דע"י שחטאו בעגל חלה פגם וחסרון בחופה ראשונה דהרי לשון חז"ל עלובה כלה שזינתה תחת חופתה הרי דכל המצב אצל הר סיני הי' המשך של תחת החופה, וא"כ י"ל דהי' איזה ביטול לחופה ולכן הי' להם דין ארוסה ולא נשואה.

סדר החופה שלנו דומיא דמתן תורה

והנה כבר הבאנו מתשבץ קטן דכל מה שאנו עושין בחתן וכלה נלמד ממתן תורה, וא"כ שפיר יל"פ מנהגינו שאנו עושים הינומא ויריעה פרוסה בנוסף לעיקר החופה שהיא הייחוד, אף שלפ"ז התחלת החופה זה לפני הקידושין, כיון שאנו רוצים להתדמות למ"ת שאז הי' התחלת החופה עוד לפני הקידושין ונבמ"ת עצם קבלת התורה הי' אחרי שכבר יצאו מתחת ההר אבל מצב של תחת החופה כבר נתקיים ויוכל לחול אח"כ למפרע וכמ"ש בחלקת מחוקק אולם ל' ההפלאה מ' דמתן תורה הי' כשהיו עדיין תחת ההר וצ"ע ולזה אנו מדקדקין בנוסח הברכה לומר המקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין לרמוז על חופה דמ"ת דהי' לפני הקידושין.

שמחת חג השבועות הוא שמחת חתונה

עכ"פ לפ"ז למדנו מבט חדש על מתן תורה שהיא החתונה בין הקב"ה וכלל ישראל ע"י התורה, וע"ז אנו שמחים בחג השבועות, וכבר הבאנו מד' הג"ר אליהו דיסקין שליט"א שהתריע ע"ז שמכניסים פחד גדול על יום הדין של תורה בשעה שעיקר היו"ט הוא זה שזכינו להיות דבוקים להקב"ה ע"י התורה בקשר של חתנות, ומפורש בתורה ושמחת אתה וביתך וגו'. והוסיף עוד דעיקר חג השבועות רומז על אהבת הקב"ה לישראל דכ"פ הגר"א בהא דאתה בחרתנו מכל העמים קאי על פסח אהבת אותנו זה שבועות ורצית בנו זה סוכות שהוא ריצוי על עגל, הרי דבמתן תורה התבטא הקשר של אהבה וחבה בין הקב"ה לישראל, וכן במה דאומרים בתפלה אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו אין הכוונה רחמנות על "מסכן" רק מלשון אהבה וכמו שתרגם באנקלוס בכ"מ ל' אהבה כרחמנות. [לדוגמא ויאהב יצחק ורחם יצחק] - בראשית כ"ה כ"ח וכבר הבאנו לעיל מש"כ בס' הנפלא מעמד הנבחר עמ' תק"ל הרבה מראי מקומות דבמעמד הר סיני הי' מצב של שירה ושמחה וכלי זמר ולהכי גם בחתן וכלה עושים כן.

הנישואין בפרשת נשא הוא השלמה לחג

השבועות

ולפ"ז יש לנו כוונה חדשה למה חג השבועות יוצא תמיד בפרשת נשא, דמצד פרשת יתרו עדיין אין לנו שלימות הנישואין ועדיין הי' אפשר להסתכל על קבלת התורה על מצב של פחד ויראה וכפייה ממש, אבל בפ' נשא

כתוב ויהי ביום כלות משה וגו' ששם נרמז ענין החופה והנישואין שחלה בהקמת המשכן, וזהו הגמר וההשלמה של מתן תורה, ומכיון שעיקר גדר נישואין הוא החיים המשותפים שאוהבת רק מה שבעלה אוהב ושום דבר אחר לא מעניין אותה וכמשנ"ת לעיל בשם הגר"ש פינקוס זצ"ל א"ש דבפ' נשא כתוב שתי הפרשיות דסוטה ונזיר, שסוטה הוא הפגם לסטות תחת הבעל, וענין נזירות הוא ביטוי שלימות הקשר בין יהודי לבוראו שמראה שלא איכפ"ל תענוגי עוה"ז לעומת הקשר עם בוראו. וזה גופא מביא שלמות הברכות דברכת כהנים ובוזה נשלם ענין הקמת המשכן בתוך כאו"א, ולכן נקרא פרשת נשא מענין נישואין. וכבר הבאנו דברכת כהנים דמוסף דשבועות הוא הכי גבוה מכל השנה לפי שבקדושה דמוסף המשכנו בחי' כתר, ויש כאן ייחוד גמור וזה מביא השפעות וברכות עצומות, וי"ל דלכן יצא חג השבועות תמיד בפ' נשא ששם כתוב ברכת כהנים והשלימות דברכת כהנים בכל השנה הוא בחג השבועות.

קריאת מגילת רות בשבועות

הנה הרבה טעמים נאמרו בשייכות של רות לשבועות,⁷⁸ וא' הטעמים כיון שנולד ממנה דוד שנפטר בשבועות. וזה פלא וכי בשביל שנפטר דוד בשבועות צריך לקרוא מגילת רות? ומסופר על א' מחסידי הרה"ק ר' אשר מסטולין זי"ע, שישב בליל שבועות בביהמ"ד ונתק' לו דבר זה, והסתובב הלוך ושוב בביהמ"ד ניגש אליו א' מזקני החסידים, ושאל לו במה הוא מוטרד כשאמר לו השאלה אמר לו הזקן יכול אתה להכנס לרבי ולשאלו, כי שמעתי ממנו פעמים הרבה דברים נשגבים בענין לימוד מגילת רות בשבועות, נכנס החסיד ושאל לרבו והשיב

⁷⁸ בד"מ ס"ס תצ"ד כ' דהי' בתחלת קציר שעורים, ועוד שאבותינו נתגייירו לפני מ"ת וכן רות נתגייירה, ובמג"א שם הביא מילקוט רות ללמדך שלא ניתנה תורה אלא ע"י יסורים ועוני ובא"ר כ' להורות דתורה ניתן רק ע"י חסד ובשע"ת כ' בשם בכור שור לפי שבשבועות נולד דוד המלך וגם מת בו ביום וכמבואר בירושלמי פ"ב דביצה ה"ד ובפ"ב דחגיגה ה"ג, ובגמ' שבת ל': מבואר דהי' בשבת ובהג' ראמ"ה שם כ' דשבת לאו דוקא דגם יו"ט נקרא שבת אולם בפתח עיניים הביא מילקוט שמעוני תהילים רמז תשל"ה דדוד מת בעצרת שחל בשבת, עי' לקמן שהארכנו בענין זה טובא, ובהגהות ניוקיי הגר"י פסחים סח. חידש דבאותה שנה הי' עצרת בז' סיון וביא"צ אזלינן בתר ימי החודש וא"כ לעולם תלוי בז' סיון לכן בני חו"ל קוראים רות ביום שני של שבועות, ועי' לקמן הבאנו ממועדים וזמנים עוד טעם לעשות עסק מדוד דוקא ביום שני, ובפמ"ג א"א סי' תצ"ט סק"ט כ' הטעם דבחול קוראין בשני לפי שעיקר נתינת התורה הי' בז', ועוד ביום א' היו נעורים וגם מרבים בפיוטים. והסתפקתי לפ"ז, במי שנסע לחו"ל לשבועות, האם יקרא לעצמו מגילת רות ביום א' או עדיף להשתתף בקריאת הציבור ביו"ט שני. דהרי עיקר רות הוא ביום שני רק בא"י מחוסר ברירה קוראין ביום א'. ובלא"ה יתכן דאין לו חיוב כלל, למשנ"ת בהג' פעולת שכיר על מעשה רב דקריאת ה' מגילות הוא חובת ציבור ולא חובת יחיד ומה"ט פסק הגר"ש זצ"ל [הלכות חג בחג שבועות קמ"ט] דאם יחיד התפלל באריכות ולא שמע תחלת הקריאה או שמתפלל במקום שאין קורין מתוך הקלף א"צ ללכת ולשמוע הקריאה מקלף בציבור.

לו, דבחג השבועות נאמר "ובקצרכם וגו' לעני לגר תעזוב אותם" ויקרא כ"ג כ"ב "עני" הוא רמז למלך המשיח, ו"גר" הוא רמז לדוד המלך שיצא מרות המואבי, וא"כ הלימוד במגילת רות הוא הכנה לימות המשיח, שאנו רוצים לעורר כוחו של דוד ושל מלך המשיח.

וביאור הדברים ראה בשפ"א שבועות תרנ"ג שכתב כנ"ל, וביאר דכיון דמבואר באור החיים הק' נשמות י"ט ה' דע"י כח התורה אנו יכולין לקבץ ניצוצי קדושה המפוזרים גם בלי גלות, ממילא אנו רוצים לעורר כח משיח בן דוד ליום מתן תורה, כדי שיבוא הגאולה בכח התורה, ולכן נחשב לאלימלך לחטא שהלך לחור"ל הגם שנבנה מזה מלכות בית דוד ומלך המשיח, אך שהי' צריך לתקן כל זה ע"י התורה. ולכן יש לנו להתחזק ביותר בכל התורה בשבועות כדי לזכות לגאולה ע"י התורה.

עוד כתב שפ"א כמ"פ בשם ח"י הרי"ם כי בסוף המגילה מדובר בלידת דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות, ודוד הוא כח התפלה, ללמדך דתורה בלא תפלה א"א. אולם בכ"ז לא יתבאר למה צריך כל הסיפור של רות הרי העיקר הוא להגיע לדוד המלך. ניש בשפ"א עוד מהלכים ואכמ"ל]

ללכת אחרי הקב"ה בכל המצבים

ושמעתי מפי הג"ר אליהו דיסקין שליט"א, עפ"י טעמא דמג"א סי' ת"צ והובא במשנ"ב שם סק"ז דבא ללמד שאין התורה נקנית אלא מתוך צער ועוני, דהנה רות מבטאת הנאמנות להקב"ה שהסכימה ללכת אחר הקב"ה בכל מצב, גם שלא ידעה כלל שתוכל ליכנס לקהל, שהרי עדיין לא הי' נודע דמואבי ולא מואבית, ואמרה "באשר תלכי אלך ובאשר תליני אלין ובאשר תמותי אמות ושם אקבר" וזהו צורת קבה"ת שמקבלים ללכת אחרי הקב"ה בכל מצב.

כוחו של דוד לשיר בכל מצב בא ע"י רות

והנה מצינו בחז"ל שלכן נקראת רות ע"ש שריויהו דוד להקב"ה בשירות ותשבחות, וצ"ע הרי ברות עצמה לא מצינו כלל ענין שירה, ולמה נרמז ענין זה ברות, אלא דמעלת שירה בדוד הי' שגם שעבר כ"כ הרבה קושיים בחייו, מתחלת ילדותו שאביו ישי גירשו לפי שחשב שהוא ממזר [דפרש [ישי] מאשתו ג' שנים כיון שחשש שהוא בעצמו פסול לבוא לקהל, ורצה לבוא על שפחה ובאמת היתה זו אשתו, ונתעברה אז מדוד, וחשב שזנתה ולכן גרשוהו שלא יהי' לבושה כדכ' כ"ז ברמ"ע מפאנו] ואמר "מוזר הייתי לאחי" וכן במשך ימי חייו שסבל משאול ואח"כ מבנו אבשלום, וכן מגדולי הדור משמעזי ומדואג האדומי אביר הרועים,

שאמרו שאין לו חלק לעוה"ב, ואעפ"כ בכל המצבים הי' שר להקב"ה והלך אחריו בתמימות ומאיפה קיבל כח זה, זה הי' מרות שהיא השרישה כח זה ללכת אחרי הקב"ה בכל מצב, ולכן נקראת רות "אמה של מלכות" כיון שהיא נושאת בתוכה כחה של דוד המלך, וזהו ענין של חג השבועות לקבל עלינו עומ"ש בכל מצב.

והוסיף מש"כ בזוה"ק רות, שהקב"ה מתפעל יותר מדור האחרון אשר הם נמצאים בחושך ובהסתר ואעפ"כ הולכים אחר הקב"ה, וביאר זה ע"פ דברי האריז"ל לר' חיים וויטל, שדבר אחד קטן שאתה עושה בדור הירוד הזה, שווה כדבר גדול של הראשונים, ואם אמר זה כלפי דור ההוא שהיו בו כל גדולי צפת, כש"כ בדור שלנו שהחושך התגברה מאד, ובפרט בתקופה זו שאנו נמצאים בחושך ובהסתר, ואעפ"כ כלל ישראל מלאים באמונה ובטחון והתחזקות, אין לשער גודל ההתפעלות שיש להקב"ה מכלל ישראל.

והגרא"י ברזל זצ"ל הי' מוסיף בענין זה דהנה עיקר ההקדמה לקבה"ת הי' זה שאתם תהיו לי ממלכת כהנים, ונקודת המלכות הוא מי שאינו מתפעל משום דבר ולא איכפ"ל מה שאחרים יגידו עליו ויצחקו עליו, וזה ראינו ברות שלא הי' איכפ"ל שעוזבת כל תענוגי עולם אף שמסתמא צחקו עלי' ומשם הי' כח לדוד לעבור כל הקושיים אף שזלזלו בו, וא"ש משנ"ת בגמ' יבמות עז. דדוד מצא עצמו ברמז בבנות לוט במש"כ "הנמצאות" דכולם צחקו על לוט גם בני משפחתו וכמ"ש ויהי כמצחק בעיני חתניו אבל שתי בנותיו היו היחידים שהלכו אחריו בנאמנות ולא הי' איכפ"ל כלום, והבין דוד שמשם בא הכח שלו.

ובאמת בימים אלו מתעורר שוב הכח של אלו שמתו על קידוש ה' במלחמת עולם השני' ובג' סיון נקבעה הארצי"ט להורי זקנתי הר"ר ישראל יהודה ושרה ברונשטיין הי"ד בתוך הרבה מיהדות אונגריין, והם השרישו כ"כ חזק כח האמונה בהקב"ה בכל מצב, עד שמי שנשאר ממשפחתם זכה לבנות שוב בתים נאמנים בישראל, וזה הכל בכוחו של דוד ורות שהשרישו הכח בכלל ישראל להשאר עם הקב"ה בכל מצב של חושך, וכח זה אנו מקבלים כל שבועות, ובזה נוכל לקרב את הגאולה בב"א.

איזה דבר חכמה ראה בעז אצל רות

ויאמר בעז לנערו הנצב על הקוצרים למי הנערה הזאת ויען נערה מואבי' היא השבה עם נעמי משדה מואב: [ב' ה-ו]

וברש"י וכי דרכו של בעז לשאול בנשים, אלא דבר צניעות וחכמה ראה בה, שתי שבלים לקטה שלשה אינה

לקטה, והיתה מלקטת עומדות מעומד ושוככות מיושב כדי שלא תשחה, וזה מגמ' שבת קיג:.

וכבר הק' מהרש"א שם איזה דבר חכמה הוא זה דהרי מסתמא ה' ידוע לכולם ההלכה דרך שנים לקט, ומסתמא גם לא הניחו הנערים למישהו לקחת יותר. ותי' דהנה בפ"ו דפאה מ"ה נחלקו ב"ש וב"ה אם שכחה של ג' שבילים נחשבת לקט, דלכ"ה דוקא ב' שבילים לקט, אבל ג' אסור ללקוט, שנא' לעני ולגר תעזוב אותם הרי שנים, ולכ"ש גם ג' שבילים הם לעניים, שנא' [דברים כ"ד י"ט] לגר ליתום ואלמנה הרי ג', אמנם כ"ז הוא בגר או יתום או אלמנה, אבל בגר שהוא גם יתום וגם אלמנה לכו"ע גם ג' נחשב לקט, ולפ"ז רות שהיתה גיורת ויתומה ואלמנה היתה ראוי' ליטול שלש, ואפ"ה נמנעה ולא נטלה כדי שלא תהי' נחשב כ"כ פחותה ולכן זה נקרא דבר חכמה, שנהגה בחכמה לשמור על כבודה.⁷⁹

ביאור דברי מהרש"א התמוהים

ודברי מהרש"א צ"ע טובא, כי אחרי אשר שאל בועז למי הנערה, הרי בוודאי לא ה' מכירה כלל, וא"כ לא ידע כלל שהיא גיורת ואלמנה ויתומה, וא"כ מאין לו לדעת שבעצם היתה מותרת לקחת ג' שבילים, וכן הק' הג"ר רפאל ווארמסר זצ"ל [רב דק"ק זולץ בגליל רהיין העלין⁸⁰ במכ"ע הלבנון [מס' 9] בתוך כמה קושיות שהי' לו על רבינו מהרש"א בכמה מקומות.⁸¹

ובמאמר "שמואל אמת ותורתו אמת" לדו"ז הג"ר אליעזר ליפמאן רבינוביץ זצ"ל שו"ב מינסק⁸² בבואו ליישב כל הקושיות על המהרש"א כתב "ומפני שמזרע' דרבינו מהרש"א קאתינא⁸³ מצוה עלי לטרוח ליישב

⁷⁹ וכוון לפי זה בעצמו מו"ר הגרא"י ברזל זצ"ל בספרו עיוני רש"י על רות.

⁸⁰ ה' מגדולי התורה וממנהיגי יהדות צרפת ועלזאס, שימש כרב ביהכ"נ דזולץ וככל הנראה גם ה' מו"ץ במקום למעלה מארבעים שנה, גדולי הדור פנו אליו בעניני ציבור ראה שו"ת יד הלוי ח"ג סי' קנ"ו בנין ציון השלם כרך ב' עמ' קנ"ב. - ירושתינו ספר שלישי ע' נ"ח.

⁸¹ שו"ר בחי' מהרש"א עה"ת ע"י הג"ר צבי הירש הכהן ז"ל מק"ק זיטל ליטא שהביא ד' מהרש"א וכתב "ושמעתי רבים בקול רעש משמיעים קול אדברי רבינו דהא בועז לא ידע" וכו' ותי' כתי' דו"ז זצ"ל המובא לקמן.

⁸² ה' בן הג"ר בצלאל זצ"ל בה"ג רבי יו"ט ליפמן זצ"ל אב"ד קאפוליא בעל קדרי יו"ט, ה' תלמיד דוולאזין וסידר והו"ל ספרי זקינו בעל הקדושת יו"ט, גם עזר לבן אחותו הג"ר יו"ט ליפמאן הכהן אב"ד מיר בעל מלבושי יו"ט להוציא ספרו [אחותו היתה מרת גאלדע רשי' ע"ה וגיסו הג"ר יהודה זאב הכהן ההורים של המלבושי יו"ט] ה' בעל זכרון וידען עצום וכותב הרבה - גם כתב תולדות אנשי שם לתולדות רבני ליטא - והי' לו אוצר גדול של ספרים והרבה מחידושי נדפסו במכ"ע הלבנון. אחותו של המלבושי יו"ט מרת וויטא ע"ה היתה אשת אא"ז הג"ר יהודה ראקאו זצ"ל אבי הג"ר בצלאל זצ"ל אבי הג"ר יו"ט ליפמן זצ"ל אבי מו"ז הג"ר בניציון זצ"ל - ע"י בכ"ז באריכות בספרו של אאמור"ר שליט"א ארחות ישרים עמ' רל"ח.

⁸³ סדר היחס - הקדושת יו"ט ה' בן הג"ר אברהם אשר זצ"ל אב"ד אליק בן הג"ר ישראל איסר זצ"ל אבד"ק פינסק [והי' נכד רבינו התי"ט לכן ה' שם הרבה יו"ט] בהג"ר אברהם מאיר זצ"ל חתן הג"ר איסרל זצ"ל

תמיתה הרב על המהרש"א וי"ל ע"פ מה שהעיר לי אוזן בני האברך המופלג חו"ב ר' בצלאל יוסף נ"י כי מהכתוב נראה כי הנערים ידעו מי היא ולמי היא, וא"כ י"ל דכבר מתחלה הניחו בשבילה ג' שבילים ומ"מ לא לקטה אותם⁸⁴ וכאשר בא בעז ראה כי מונחים ג' ג' שבילים שלא נלקט לא מן הקוצרים ולא מן העניים, וכיון ששאל רק עלי' בוודאי הכיר שאר העניים שאין בהם מי שראוי לג' שבילים זולתי רות שלא ידע מי היא, וראה חכמתה כי מ"מ לא לקחה ג' שבילים, ע"כ שאל למי הנערה הזאת.

והרב מזולץ בעצמו רצה ליישב ע"פ דברי המדרש כאן דפריך על שאלת בועז למי הנערה הזאת "ולא הוי חכים לה" ? אלא כיון שראה אותה נעימה ומעשי' נעים התחיל שואל עלי', כל הנשים שוחחות ומלקטות וכו' ודכוותי' [שמואל א' י"ז] וכראות שאל את דוד יוצא לקראת הפלשתי "ולא הוי חכים ליה" ? אתמול הוי משלח לאמר לישי יעמד נא דוד לפני וגו', אלא כיון שראה שאל את ראש הפלשתי בידו התחיל שואל עליו אם מפרץ הוא מלך הוא אם מזרח הוא שופט הוא וכו'. ויל"ע מה הכוונה ולא הוה חכים לה, והנה גבי דוד מפורש דכוונת השאלה וכי לא ה' מכיר את דוד והלא שאל אחריו והשתמש בו לפני זה, וא"כ גם אצל רות בפשטות כוונת השאלה ולא הוי חכים לה וכי לא הכיר מי זה רות? וכ"פ במתנות כהונה והוסיף בביאור השאלה דהרי כתיב בבואם לעיר ותהום כל העיר הרי שהכל ראו אותם וידעו מהם, וע"ז התשובה דעכשיו התעניין יותר מאיזה עם היא בדיוק ואיך נתגדלה שיש לה כ"כ הרבה דרך ארץ. וא"כ מיושב ד' המהרש"א דבאמת ידע בעז מי היא ושהיא גיורת ויתומה ואלמנה אבל רצה לדעת יותר פרטים עליה.

אולם דו"ז השיב לו דלא יתכן לפרש כן, דמשמע להדיא בקרא דלא ידע כלל מי היא, דאל"כ למה הוצרך הנער להאריך בתשובתו שהיא זה ששבה עם נעמי הרי כבר ידע זה, ובהכרח צ"ל פ' דברי המדרש דולא הוי חכים לה קאי על הנער ולא על בעז, וכדפי' במשנת דרבי אליעזר

בהג"ר משה בעל מהדורא בתרא חתן רבינו מהרש"א. ובעוד דרך יאשת ר' בצלאל בן הקדרי יו"ט בת הג"ר אברהם יצחק הלוי בהג"ר אליעזר הלוי בהג"ר מאיר הלוי בהג"ר יהודה ליב הלוי בהג"ר משולם זלמן הלוי בן רבינו המהרש"א. ובדרך שלישי אנו נכדי מהרש"א ע"י אמו של מו"ז הג"ר בניציון זצ"ל הרבנית חנה יהודית ח"י ע"ה לבית רבינוביץ - ארחות ישרים מגילת יוחסין עמ' ר-רב.

⁸⁴ בגליון אחר הק' ע"ז הרב וורמסר דהלא אינם רשאים להניח כן לכתחלה משום גזל, וע"ז השיב דו"ז במאמר אשיב את שבותי דכוונתו אחרי נפילת הלקט הניחו עבורה ג' שבילים. עוד הק' הרב הנ"ל דזה דברי נביאות לומר שהנערים והקוצרים ידעו ביאור טעמא דב"ה ושכבר יתום ואלמנה ל"ש זה והדין הוא בג', ע"ז השיב דו"ז דאין זה דברי נביאות כי כיון שכך היא ההלכה הרי ידעו תמיד כמה מגיע לכאור"א. ויש להוסיף על דברי דו"ז דעד כמה שנסכים שכן הוא ההלכה הרי ה' כן לעולם ולא נתחדש אז, וא"כ כמו שבוודאי יודעים שאר הלכות לקט ידעו גם זה.

שם דהתק' על מלת [למי הנערה] "הזאת" דמ' שהראה באצבע, וכי לא הוי חכים הנער להבין על מי ששואל עד שהי' צריך להראות באצבעו עלי', ולזה הי' התשובה דהוצרך להתנצל לפני הנער שלא יק' בעיניו דהרי אין דרכו לשאול בנשים לכן אמר על זאת אני שואל בשביל מעשי' הטובים.⁸⁵

*פטירת דוד המלך בעצרת והמסתעף⁸⁶

הנה אם נרצה לברר באיזה תאריך נפטר דוד המלך ובאיזה יום בשבוע, יש לנו להקדים סוגיית הגמרא בשבת ל. דביקש דוד מהקב"ה שיגלה לו באיזה יום יפטר מן העולם וגילה לו הקב"ה שימות בשבת, ולא הסכים שימות באחד בשבת דכבר הגיע מלכות שלמה ואין מלכות נוגעת בחבירתה, גם לא הסכים להקדים מיתתו לע"ש דטוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה מאלף של שלמה, ואכן מאותו יום והלאה הי' עוסק בתורה כל יום השבת עד שפעם אחת שמע רעש מן האילנות בחוץ ויצא לראות ועי"ז פסק מללמוד ונח נפשי'. הרי מפורש דמיתת דוד המלך הי' בשבת, נוצ"ע טובא על לשון התוס' בחגיגה יז. ד"ה אף שכתב דדוד מת בשבת "כדמשמע בשבת בפרק כמה מדליקין" והרי מפורש כן בשבת ראה להלן בזה] אולם לא נתפרש כלל באיזה זמן בשנה זה הי', ונראה דאין בזה שום נפק"מ לענין סוגית הגמ' דשם דכיון דהעסק הוא בהלכות שבת, אז העיקר מה שנוגע לנו ממיתת דוד הוא מה שנפטר בשבת ושאיכ"כ הי' שאלה של מוקצה.

מאידך יש לנו ירושלמי בשני מקומות נבביצה פ"ב ה"ד בחגיגה פ"ב ה"ג] שמפורש בו "א"ר יוסי בי ר' בון דוד מת בעצרת" ואם נעיין רק באותם מילים בירושלמי בלי להבין באיזה נושא מייירי שם, ונרצה להשוות ד' הבבלי והירושלמי אפשר"ל בקל שבאותה שנה עצרת חל בשבת דכן יכול להיות כשמקדשים ע"פ הראי', רק דלסוגית הבבלי בשבת לא הי' נוגע רק זה דהי' בשבת ולסוגית הירושלמי לא הי' נוגע רק זה שהי' ביו"ט.

⁸⁵ הובא כ"ז בספר ילקוט שיעורים מועדים ח"ב עמ' ע"ר. ובארחות ישרים עמ' ר"מ הובא מכתב חריף ממכ"ע הלבנון מבנו של דו"ז ר' בצלאל יוסף, שמגין על דברי אביו שמוכרחים לפרש בדברי המדרש כאביו ולא יתכן אחרת.

⁸⁶ נתחדש בעז"ה בימים אלו לקראת חג השבועות בעסקי בסוגיא דחגיגה י"ז וי"ח, ובפרט בדברי התוס' הקצרים מאד יז. ד"ה אף, גם הגר"ד שלזינגר שליט"א עוסק כבר כמה שבועות בתוס' זו ואמר דכמה שדברי התוס' יותר קצרים הדברים יותר מתארכים, ובזה אנו זוכים להצטרף למרן החת"ס זי"ע שהרחיב והעמיק בחידושים נפלאים בסוגיא זו לקראת חג השבועות ובמוצאי החג, בחי' סוגיות היחיד שיש על מס' חגיגה, "בעז"ה מה שחנני הי"ת במס' חגיגה י"ז סוגיא דיום טבוח מוצאי חג השבועות תקס"ח פה ק"פ פ"ב ובחי' למס' שבת דף ל. ובשורת ח"ו סי' כ"ח "חג השבועות תקמ"ג לפ"ק מה שחנני ה' פה באסקאוויץ" שכתב בצעירותו כשהי' עוד תחת רבו הגה"ק ר' נתן אדלר זצ"ל וננסה להביא חלקים מדבריו.

ובאמת דכן מפורש בילקוט שמעוני [תהילים רמז תשלח] ובמדרש רבה נרות ג ב וסימנא מילתא דטעם קריאת מגילת רות לפי שמת דוד בעצרת] שהובא שם כל המעשה דגמ' שבת הנ"ל וכתוב "ומת בעצרת שחל להיות בשבת". אולם ד"ז תלוי האם בשעה שקידשו ע"פ הראייה הי' נוהג הכללים דלא אד"ו רא"ש ולא בד"ו פסח, ונחלקו בזה רש"י ותוס' פסחים נח: וכן ס"ל לרס"ג דהי' שייך הכללים האלו, וא"כ לא יתכן יום א' דשבועות בשבת, אא"כ נדחוק דדוד מת ביו"ט שני.

*ביאור דברי הירושלמי חגיגה

אולם אם נעיין היטב בד' ירושלמי שם יש לדון טובא אם יתכן דס"ל דהי' בשבת. דהנה מובא שם במשנה מח' ב"ש וב"ה האם עולת ראייה דוחה יו"ט דד' ב"ש דאינו דוחה ולד' ב"ה דוחה, אבל שלמי חגיגה בוודאי דוחה יו"ט, עוד מבואר במשנה שם דבחל בשבת לכו"ע אינו דוחה לא ראייה ולא חגיגה. ועי"ז כ' בסוגיא דר"ל הי' עובר אחורי בית הכנסת של תינוקות והי' שומע אותם לומדים הפסוקים בדברי הימים א כט מפסוק א' עד פסוק כ' עי"ש דמייירי בימיו האחרונים של דוד המלך שאסף את כל העם ובירכם וגם בירך את הקב"ה, ועי"ז כ' ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל וגו' והתפלל על שלמה בנו, וביקש את העם שהם יברכו את ה' ואכן ברכו ויקדו וישתחוו לה' ולמלך. ובפסוק כ"א כתוב "וַיִּזְכְּרוּ לַה' זִבְחִים וַיַּעֲלוּ עֹלוֹת לַה' לְמַחֲרַת הַיּוֹם הַזֶּה הָיוּ אֲפִרִּים אֶלֶף אֵילִים אֶלֶף קִבְּשִׁים אֶלֶף וְנִסְפִּיהֶם וְזִבְחִים לָרֹב לְכָל יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ לִפְנֵי ה' בַּיּוֹם הַהוּא בְּשִׂמְחָה גְדוֹלָה וַיִּמְלִיכוּ שְׁנִית לְשִׁלְמָה בֶּן דָּוִיד וְגו'." ⁸⁷ ולפ"ר הקרבנות הי' לשם שמחה בעלמא ומה שדחו אותם עד למחר כיון שלא הי' פנאי היום וכ"כ המפרשים שם.

אולם ריש לקיש הי' לו ספק בקריאת הפסוק על מה שקאי מלת למחרת האם גם על זבחים דרישא דקרא או רק על עולות דסמיך לי' אבל שלמים הקריבו היום ולזה אמר "מאן דמפסיק ליה כבית שמאי מאן דקרא כוליה כבית הלל ניחא עולות למחרת היום ההוא שלמים למחרת היום ואין שלמים באין כב"ש" ור"ל דלשי' ב"ש יש לו הבנה בזה דכיון דס"ל דרק שלמי חגיגה דוחה יו"ט ולא עולת ראי' א"כ י"ל דלכן רק העולות עשו למחר דהי' עולות ראייה אבל השלמים עשו היום

⁸⁷ הנה אי דוד מת בעצרת יוצא שתחלת מלוכת שלמה הי' ביום שאחריו וכמפורש בקרא כאן, וצע"ט דברי התוס' ר"ה ב: ד"ה מקיש מלכות שלמה שכתבו בסוף דבריהם דיתכן "דהכי הוה מעשה שמלך בניסן" והרי מפורש בקרא שהי' בסיון והשפ"א שם עמד בזה אבל לא הקשה מקרא רק דאם מבואר בירושלמי שדוד מת בעצרת א"כ מסתמא מלך שלמה מדי אח"כ וצ"ע - הגר"ד שלזינגר שליט"א.

דשלמי חגיגה דוחה יו"ט אבל אי נימא כשי' ב"ה צ"ע ממנ"פ דאי למחרת קאי רק על עולות הרי לב"ה גם עולה דוחה, ואי למחרת קאי על הכל ק' לכו"ע דהרי שלמים בוודאי יש לעשות היום ולמה נדחה למחר. [וצ"ע דלמה לא פי' בפשיטות כמפרשים דדחו הכל למחר מחמת חוסר פנאי וצ"ל דס"ל דאם הנביא ראה צורך לרשום פרט זה שהי' למחר בהכרח שמונח כאן איזה חשבון ע"פ הלכה ולא סתם מחמת חוסר פנאי.]

ונראה מגמ' שריש לקיש נשאר בקושיא, לזה בא רבי יוסי ב"ר בון והשיב "דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננין והקריבו למחר" דכיון דמת דוד הי' כל ישראל אוננין⁸⁸ ולא יכלו להקריב שום קרבן ולכן דחו הכל למחר. [ולפ"ז צריך להכניס בתוך הפסוקים שם בין פסוק כ' ופסוק כ"א דדוד המלך מת [הגם דמיתת דוד כ' רק בסוף הפרשה שם וזה סתום מאד] ואעפ"כ שמחו למחר שמחה גדולה ויתכן כיון דכעת היה אפשרות לבנות את המקדש, אולם כן משמע בלא"ה, דהרי כ' שם דהמליכו את שלמה שנית ומשמע שנעשה מלך ממש ודוד לא הי' שם כלל ובהכרח שמת וצ"ב] וצ"ע דמה איכפ"ל מתי דוד מת, הרי גם אם הי' מת בימות החול לא הי' יכולים להקריב שום קרבן וא"כ נימא דלא איירי כלל ביו"ט רק שרצו להקריב קרבנות לשם שמחה ולא יכלו מפני שהיו אוננים, דהרי כל עיקר הטעם שר"ל הבין שהי' י"ט כיון דאין שום סבה לחלק בין שלמים לעולות רק אליבא דב"ש וזה יתכן רק ביו"ט אבל עד כמה שיש סבה צדדית שדחו הכל למחרת כבר אפש"ל בימות החול והיו עסוקים בסתם קרבנות לשם שמחה. ועוד דאי בקרבנות החג עסקינן איך הספיק רק אלף עולות הרי כל יחיד ויחיד צריך עולה ושלמים.

עוד צ"ע דאם נשווה ירושלמי לבבלי וכמבואר במדרש רות דבאותה שנה עצרת חל בשבת, אז אצ"ל כלל שהיו אוננין דהרי בשבת בין לב"ש בין לב"ה דוחים כל הקרבנות למחר, וגם לולא ד' הבבלי דדוד מת בשבת, צ"ע למה לא עלה בדעת ר"ל לומר שאותו יום חל בשבת ולכן א"א לעשות שום קרבנות עד למחר.

והנה בגמ' חגיגה יז. יש סוגיא שלמה לברר דין זה דרבי אלעזר אר"א דיש לחגיגה תשלומין כל שבעה גם בעצרת, ולמעין היטב בסוגיא יראה דגם לולא דינא דריו"ח ידענו דיש עכ"פ השלמה יום אחד כשחל בשבת שנקרא יום טבוח⁸⁹ כיון דע"פ דין תורה א"א להקריב

⁸⁸ וי"א דלכן נוהגין לאכול מאכלי חלב בשבועות לזכר אותה שנה שהיו אוננין ולא יכלו לאכול בשר, ואי נימא דהקבורה הי' למחר עי' לקמן. יש ענין גם ביום שני לאכול מאכלי חלב - הגרי"ד שלזינגר שליט"א.

⁸⁹ מה שנקרא יום טבוח שהוא לשון שחיטת חולין כמ"ש וטבחו או מכרו והול"ל לשון זביחה דזה לשון קדשים, אמר הגרי"ד שלזינגר שליט"א בשם החת"ס [ל"מ כעת] דכיון דחשב לעשות מצוה ולא עשהא כאילו עשהא נחשבו כאילו הקריב כבר ביו"ט ולא נשאר כי אם חלק הזביחה בפועל ודמי לחולין. וראה לשון החת"ס תורת משה לשבועות

בשבת, וזה אפשר ממש"כ בשבועות וקראתם וקוצרכם ואיך יתכן לקצור בחג ובהכרח דקאי על יום טבוח אבל עדיין לא ידענו דיש תשלומין שבעה לעולם, ולזה מביא מקור מהיקש חג השבועות לחג המצות דיש תשלומין כל ז' ובר"ה ד. מבואר דלשיטות דבעי' היקישא לענין בל תאחר ילפי' מהא דמנה ימים וקדש עצרת למנוייה וא' מהמנויין שלה הוא שבוע דמצוה לממני שבוע, ובהכרח דלאיזה דין יש קדושה לשבוע שלם, ועוד חג שבועות כתיב ומבואר דיש משמעות לכל השבוע. [עי' מהרש"א ורש"ש בתוס' חגיגה יז: ד"ה מצוה] אולם בירושלמי לקמן ה"ד כ' מקור לאופן דעצרת חל בשבת דיכול לחוג למחר ממש"כ בפסוק א' וחג הקציר בכורי מעשיך וכתוב אחר אומר כל מלאכת עבודה לא תעשו, בשעה שהוא חל בחול את חוגג ושובת ובשעה שהוא חל בשבת למחר את חוגג וקוצר וא"כ זה מקור רק שיש יום טבוח אחד כשעצרת חל בשבת, ואח"כ הביא דינא דריו"ח שאפשר להשלים כל ז' ולא נתבאר ע"ז שום מקור רק יש קושיא עליו עי"ש. ואולי פשיטא לי' לירושלמי דאי אפקי' מיום אחד אוקמיה אשבעה.

והנה בתוס' חגיגה שם יז. ד"ה אף עצרת בהא דאמר ר"א א"ר אושעיא אף עצרת יש לו תשלומין הביאו דברי ירושלמי הנ"ל דדוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננין והקריבו למחר והוסיפו ע"ז "כלומר מהתם משמע שהיה לו תשלומין" הבינו התוס' דר"י ב"ר בון רצה להביא מקור מזה דעצרת יש לו תשלומין, ולא נתבאר בתוס' אי ר"ל תשלומים כל שבעה או רק תשלומים יום אחד, וגם בד"ה של תוס' השמיט תיבת כל שבעה וע"ז הביאו קושיא מרבינו אלחנן דתיפוק ליה בלאו הכי לא הקריבו בראשון כיון שהיה שבת כדמשמע בשבת בפרק במה מדליקין דבשבת נפטר דוד, ותירצו דשמא התם לית ליה הכי אלא פליג אהא. ר"ל דאולי באמת הירושלמי חולק על הבבלי ולא ס"ל דעצרת באותה שנה הי' חל בשבת. אולם בד' הבבלי אכתי י"ל דס"ל כיירושלמי דהי' זה עצרת וכדאיתא במדרש רות וכ"כ החיד"א בספרו פתח עיניים ובשיח יצחק כאן.

והנה מתחלה יל"ע דפשוטות הירושלמי לא בא להביא מקור לדין תשלומים אלא ליישב קושית ר"ל איך לפרש פשוטו של מקרא דלמה באמת דחו הקרבנות עד למחר, אבל המקור לדין תשלומין ליום אחד כתוב לקמן ה"ד וכדבהבאנו לעיל, ולדין תשלומים כל שבעה בלא"ה א"א להוכיח מכאן כיון שהי' רק למחר, ועמד בזה בשיח יצחק על התוס' וכ' דיתכן דתוס' גרסו חלק זה בירושלמי ה"ד אחרי הא דריו"ח דיש תשלומין כל שבעה ומקשה

"דע כי יום שבועות לעולם יום זכות ב' ימים, כי וע"כ להיות עוד יום אחד של טבוח" עי"ש.

עליו ולזה תי' אמר רבי יוסי בר בון דוד מת בעצרת וכו' שמכאן ההוכחה דיש דין תשלומין.

עוד יל"ע האם קושיית רבינו אלחנן מיוסד דוקא אי נפרש דזה מקור לתשלומין, דלכ' גם בלא"ה ק' דל"ל לר"י בר בון לומר דהיו אוננים ולכן הקריבו רק למחר הלא בלא"ה הי' שבת ולכו"ע אין הקרבנות דוחים וכדכ' לעיל וא"כ למה תלה רבינו אלחנן הקושיא דוקא אחרי הקדמת התוס'.

עוד יש להקשות דהנה כ' התוס' ט. ד"ה תשלומין דגם למ"ד בשאר ימים טובים דתשלומין זה לזה וחגר ביום ראשון יכול להביא בשאר ימים, מ"מ בעצרת לא מסתבר לומר כן כיון דחול גמור הוא, ומה דמבואר במשנה יז. דבחל עצרת בשבת אפשר להשלים למחר כ' התוס' יז. ד"ה יום טבוח, דכיון דכל העכבה רק מחמת היום נקרא שראוי, וכדכ' התוס' יסוד זה בדף ב. בד"ה איזהו. וא"כ ק' דאי היו כלל ישראל אוננין בעצרת הו"ל לא חזי ואיך יכלו להשלים למחר ואי נימא שהי' גם בשבת יל"ע זה יהי' תלוי במי שהי' חגר בעצרת שחל בשבת האם יכול להשלים, ואי נימא דבכה"ג אפשר להשלים א"ש.

והנה הצ"ח שם [בקטע האחרון על מס' חגיגה] הוסיף להקשות דהרי נושא זה דיש לעצרת תשלומין כל ז' כבר הופיע פעמיים בסדר מועד [נ"ה ד: מו"ק כד:] ולמה חיכה תוס' עד הכא להביא ד' הירושלמי ולהקשות עליו. לזה כ' דמ' בתוס' דקו' רבינו אלחנן לא הי' על ההוכחה דתשלומים רק סתם קו' דתיפו"ל מצד שבת, ולכ' הו"ל להקשות דא"כ אזדא הוכחה דתשלומין, די"ל דדוקא בחל בשבת דל"ש להקריב בו אז יש להשלים למחר אבל בחל בחול דהי' שייך להקריב בו ליכא דין תשלומין כלל, לזה כ' הצ"ח דצ"ל דראית הירושלמי לא הי' לסתם דין תשלומין דידע דאירי בשבת אלא דהסתפקו בשאלה הנ"ל אי לא חזי בשבת מצד אחר כגון חגר האם בכה"ג יכול להשלים, לזה יש לפשוט ממיתת דוד דאפשר דהרי בנוסף לשבת היו גם אוננים, אלא דאכתי א"א להוכיח דין זה דהרי מבואר בזוה"ק תרומה קנו. דדוד מת אחה"צ⁹⁰ וא"כ כבר היו ראויים בתחלת היום ולא נחשבים לא חזי, ולכן חייבים למחר, עוד העיר דלא

⁹⁰ ז"ל הוזה"ק: "משה אסתלק מעלמא בההוא שעתא דצלוחא דמנחה דשבת, בשעתא דעת רצון אשתכח, ובההיא שעתא, רעוא הוה לעילא וצערא לתתא, וע"ד ננעלו תרעין בשבת משעתא דמנחה ולעילא, מאן תרעין ננעלו, תרעין דבי מדרשא, בגין לאדכרא למשה רעיא מהימנא דאורייתא אתבטלא בגיניה, בההוא זמנא בי מדרשא דמשה אתבטילי כל שכן אחריו וכו'. אורייתא דמשה עציבא עליה בההוא זמנא, מאן לא עציב. בגין כך, כל תרעי דבי מדרשא ננעלו וכו'. תלתא אינון דאסתלקו מעלמא בהאי זמנא, וכלהו כלילין במשה, חד משה נביאה מהימנא עלאה, וחד יוסף צדיקא וחד דוד מלכא, בגיני כך, תלת צדוקי דיני הכא וכו' צדקתן כהררי קל וכו' צדקתן צדק לעולם ותורתן אמת, לעולם דא דוד מלכא וכו' עכ"ד הוזה"ק. ומזה הטעם אומרים צדקתן בשבת במנחה.

נראה דירושלמי רוצה להוכיח דין תשלומין, ולזה כ' דאה"נ אי"ז עיקר הנושא, אולם מזה שהירושלמי לא תי' בפשיטות שהי' שבת נראה דקמ"ל דיש דין תשלומין גם לולא שהי' שבת ולזה הק' רבינו אלחנן הרי ל"ש להשמיע חידוש זה כיון דבלא"ה הי' שבת. ולזה א"ש דהתוס' חיכו עד למס' חגיגה להביא כ"ז דרך כאן בסוגיא מבואר החשבון דבעצרת חל בשבת פשיטא דיש דין תשלומין, ולכן יכול להקשות דאין הוכחה ממיתת דוד. עכ"ד הצ"ח.

והנה בשו"ת חכם צבי [הנוספות סימן ט] ג"כ הבין דעיקר הוכחת הירושלמי הי' לדין תשלומין כל ז' ולזה תי' קו' רבינו אלחנן דאדרבה זה גופא הביאור בירושלמי דהנה אנינות מצד עצמו לא הי' סבה למנוע מלהקריב דהרי קי"ל דאין אנינות ברגל, ובהכרח דמצד שבת לא הקריבו ביום המיתה, ודברי הירושלמי דאוננין היו לא קאי על יום השבת רק על יום ראשון דכיון דנקבר אז חל עליהם דין אנינות דרבנן וא"כ כשכ' הקריבו למחר היינו ביום ב' וממילא מוכח דיום טבוח הוא יותר מיום א' וכי מפקת לי' מיום א' אוקמי אשבעה והיינו דר"א א"ר אושעי'.

אולם הצ"ח שם אף דבתחלה ג"כ ר"ל דהכוונה שנדחה ליום ב' ע"י שהקבורה הי' ביום א' מ"מ אמר דא"א לומר כן דבפסוקים משמע שהי' זה למחרת דבריו של דוד אל העם וא"כ בהכרח דהקרבנות הי' ביום ראשון.

ובמועדים וזמנים ח"ז סי' רמ"א כ' דאי ננקוט דדוד המלך נקבר ביום ראשון, א"ש מה שנהגו רבים בחו"ל להתאסף ביום ב' דשבועות לומר תהילים מחמת פטירת דוד, וק' והרי נפטר ביו"ט ראשון, אבל אי נקבר ביום ז' סיון א"ש דמפורש בב"ח או"ח סי' רצ"ב דיום הקבורה בצדיקים עיקר שאין הנשמה עולה למעלה עד שהגוף נקבר ולכן נשאר יום הקבורה עת רצון לעולם לומר תהילים.

*הרי היו טמאים כל ז' ימי תשלומין

אולם במשנה למלך פ"ג מאבל ה"י כתב דבלא"ה א"א לומר דלמחרת דירושלמי דוקא שהרי הדין הוא דמטמאין לנשיא וכדכ' הרמב"ם שם, וא"כ היו טמאי מת וצריך הזאה ג' וז', ובהכרח דר"ל ביום השביעי,⁹¹ אלא דנתקשה טובא דא"כ ביום ז' עדיין היו טבולי וס

⁹¹ רצ"ע טובא דהרי דוד המלך נפטר בשבת, ובודאי לא קברוהו בשבת ע"י עממים, ומסתמא חיכו ליום א' לקברו ע"י ישראל. וכדכ' חכ"צ והצ"ח הנ"ל, וא"כ נטמאו לו ביום א', ויום ה' לטומאתם הוא יום א' אח"כ שהוא כבר יום הח' לשבועות, וכבר עבר ז' ימי תשלומין ולא יכלו להשלים קרבנם.

שלך מקרבנות ישראל, ועוד הרי ביום ז' יכולים להקריב ולעמוד אצל הסף ולסמוך על קרבנותיהם.

*אי אוננין היו איך יכלו להשלים

והנה לענין הקושיא דאי היו אוננין בראשון תו ל"ש להשלים לשי' התוס' ט. דבעצרת לכו"ע תשלומין דראשון, והגרבי"צ הכהן מוילנא בספרו ראשית בכורים ח"ב סוס"י ד רצה באמת להוכיח מזה דס"ל לירושלמי דגם בעצרת תשלומין זה לזה, ⁹² וכ"כ הישמח משה בספרו יין הרקח דזה גופא חידושא דירושלמי, ולפ"ז י"ל דדוד מת לפני עלות השחר ובאמת לא היו ראויים כלל ומ"מ יכלו להשלים למחר וזה הדגשת ירושלמי והקריבו למחר.

אולם כבר עמד בזה במצפה איתן ותי' לד' המל"מ הנ"ל דכל עיקר המניעה שלהם הי' רק מחמת דין חדש דטירדא אסור באכילת קדשים אבל בעצם אין אנינות ברגל וא"כ בוודאי היו ראויים בראשון. וכ"כ בתפארת למשה יו"ד סי' שמא במש"כ שם בשו"ע דאונן מקרי גברי דלא חזי וא"א להשלים תפלה שחסר, והק' דא"כ איך כלל ישראל השלימו קרבנותיהם במיתת דוד אי היו פטורים מחמת אנינות ותי' ע"פ מל"מ הנ"ל דלא הי' זה אנינות גמורה רק מחמת טירדא. אולם לד' ההפלאה דהי' זה אנינות גמורה לא א"ש. עוד תי' במצפ"א למשנ"ת בשער המלך דהטעם שבאמת לא נטמאו לדוד כיון שכבר חל עליהם חובת הקרבה בבוקר כיון דדוד מת רק אחה"צ וככ' בזוה"ק א"כ בלא"ה לק"מ דכבר נתחייבו בהאיר השחר והו"ל כמי שנעשה חגר ביום א' דוודאי יש לו תשלומין, וכן הביא השפת אמת כאן בשם מראה הפנים בירושלמי ביצה שם וכן תירץ השעה"מ שם. וכ"כ הגאון רבי בצלאל רנשבורג זצ"ל בדרוש לחג השבועות - תקס"ט נדפס בקובץ כרם שלמה [שנה ד' קר' ט' ע' יא - יב].

ובעיקר נדון התוס' האם יש כאן מח' בבלי וירושלמי בזמן מיתת דוד, כתב מרן החת"ס בחידושיו לשבת ל. די"ל דגם דעת הבבלי שלא הי' בשבת כלל, ושבת דגמ' שבת לאו דוקא, דיו"ט נמי איקרי שבת, והקב"ה לא הודיעו באיזה שבת (ימות) אי שבת בראשית או יום טוב דאיקרי שבת, והיה עוסק בתורה כל שבת וכל יום טוב ⁹³

עד לערב ואה"נ שיכלו לאכול בערב אבל אסור ליכנס למקדש וא"כ איך עשו סמיכה, ואף אי נימא דהביאו עופות לעולת ראייה לשי' הרמב"ם דכשר בעוף, הרי הי' גם חובת שלמי חגיגה ולומר דהביאו שלמי חגיגה מן המעשר שא"צ סמיכה דלב"ש א"א להביא מן המעשר ודוחק לומר דקאי על שלמי שמחה. אך כתב דיתכן דכיון דהי' מוטל עליהם קרבנות החג לא נטמאו כלל ומה שלא הקריבו הי' רק מחמת אנינות. אולם בשער המלך פ"ג מהל' מעשה הקרבנות הביא בשם הגאון מו"ה יהונתן בעל כרו"פ שהקשה על המ"ל מסוגיא דקופיץ בפסחים ע: דמוכח דיש לטמא לנשיא גם במתבטלין מקרבנות החג ולכן תי' דשאני דוד שמת אחר חצות וכנ"ל וא"כ כבר נתחייבו בקרבנות בהאיר השחר אבל ההיא דפסחים מייירי דמית נשיא בי"ד קודם חצות, דאכתי לא מטי זמן חיובא דפסח וחגיגה, בהא וודאי מודה המ"ל דחייבין לטמא לו.

*אי הי' שייך הדין דאין אנינות ביו"ט

ולעיקר קו' החכ"צ דאין אנינות ביו"ט כבר ציין רעק"א בגלה"ש חגיגה שם לדברי המשנה למלך שעמד בזה, ותי' עפ"י דברי הגמ' יומא יד. גבי כה"ג שאף שמגרש את אשתו אסור לעבוד בביהמ"ק, דנהי דאנינות לא חייל עליה אטורדי מי לא מיטריד, וחזינן דגבי איסור לאונן לעבוד בקדשים איכא נמי איסורא בטירדא גרידא בלא אנינות דאורייתא וזה מדין למשחה לגדולה דצריך להיות בשמחה. אלא שלא מצא המל"מ דין זה ברמב"ם. [וכ"כ בספר עצי ברושים להגר"ש הכהן מוילנא זצ"ל סי' נ"ח והוסיף דלפ"ז מוכח דגם אכילת הבעלים בעינן למשחה לגדולה והבעלים נמי משולחן גבוה קזכו וכרש"י ביצה כ.] ובגליון המל"מ ציין רעק"א לעיין בשעה"מ פ"ג ממעשה הקרבנות סוף ה"ג שדן באריכות בהאי דינא דטירדא אסור באכילת קדשים וכ' דתלוי במח' ראשונים בסוגיא דיומא שם.

ובהפלאה כתובות נג: תי' דהא דאין אנינות ביו"ט זה רק ביחיד דאינו דוחה עשה דרגל דרבים, אבל בדוד הי' זה מצוה דרבים ודוחה יו"ט.

ומרן החת"ס בחי' סוגיות לחגיגה חידש דלעולם נטמאו לדוד והי' ראויים רק ביום השביעי ועשו סמיכה ע"י עמידה בפתח העזרה ולמ"ד ביאה במקצת ל"ש ביאה, ובזה פי' מש"כ כי טוב לי יום בחצריך שאתה עוסק בתורה מאלף עולות של שלמה, בחרתי הסתופף בבית אלקי מדור באהלי רשע, ופי' הסתופף אצל סף המזוזה, דהנה מה שדוד ביקש למות בע"ש ולא ביקש כן משה רבינו דידע דוד שימות בעצרת דהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים ואי יחול בשבת יתבטלו ישראל מקרבנות באותו יום מצד שבת ואח"כ יטמאו ושוב לא יכלו להקריב, ולזה ענה לו הקב"ה דעדיף לי עסק התורה

⁹² ונפק"מ לדינא למה שחידש החק יעקב סי' תע"ג סק"א דמי שלא אמר זמן בשבועות יכול להשלים ב' ימי תשלומין, א"כ בקטן שהגדיל ב' ימי תשלומין יש לו להגיד שהחיינו, וכן אם יבנה בית המקדש ב' ימי תשלומין יהי' אפשר להשלים קרבנות החג אבל למ"ד תשלומין לראשון לכ' א"א להשלים וכ"כ בשו"ת צפנת פענח החדשות סימן לט ע"ש שתלאו במח' בירושלמי.

⁹³ ולפ"ז הי' דוד עושה סעודה גם בכל מוצאי יו"ט וא"כ יש ענין לאכול מלוח מלכה גם במוצאי יו"ט למש"כ בליקוטי מהרי"ח ועוד דלכן מתייחס סעודה זו לדוד המלך והארכנו בזה טובא בפ' אמור. ויל"ע אי

החג כדין, ודוחק לומר דזה במקרה כיון שנולד באותו יום והקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים דוודאי יש ענין מיוחד למיתת דוד בעצרת, דהרי חזינן שאנו קוראים מגלת רות כדי לזכור ענין זה.

והנראה בעז"ה דהנה כבר כ' חת"ס דלזה גופא ביקש דוד למות בע"ש כדי שגם אם ימות בעצרת יחול לפחות בחול ואז יכלו לעשות הקרבנות בבוקר לפני פטירתו, ולזה ענה לו הקב"ה כי טוב יום בחצריך מאלף היינו אלף עולות שלמה שהקריבו למחר לשמחת המלכת שלמה וכן שמחת בנין המקדש, ורצה הקב"ה להדגיש דהנחת רוח שיש לו מעסק התורה כראוי הוא יותר מכל הקרבנות ואין לך יום ראוי ללימוד זה יותר מיום מתן תורה, ובפרט שאז היו כלל ישראל כבר מחכים בכליון עיניים למלכות שלמה כדי שיוכלו להקים בית המקדש לזה רצה הקב"ה שביום המיוחד הזה של חג השבועות יהי' באנינות ובלי עסק קרבנות ויתבוננו במה ולמה סיבב הקב"ה שימות דוד היום וילמדו מזה לקח שעיקר נח"ר להקב"ה הוא עסק התורה, וא"ש דעיקר עצרת הוא יום אחד בלבד אף דתשלומי קרבנות הוא כל ז' מ"מ חול גמור וכל' התוס' ט. להורות דעיקר חג השבועות הוא ע"ש עסק התורה. ובזה א"ש דחז"ל קראו לחג זה עצרת ולא שבועות, דשם שבועות מורה על ז' ימי תשלומין וגם דשם זה נכתב בקרא כ"חג" השבועות שהוא ע"ש הקרבנות ועוד דשם זה הוקש בקרא לחג המצות לז' ימי תשלומין, אבל שם עצרת מתייחס ליום של איסור מלאכה בלבד, ושאין שום מצוה פרטית מיוחדת ליום זה וכדכ' קדושת לוי, ולא נשאר כי אם הלימוד של עסק התורה בלבד.

מנהגי ק"ק ראאב סיגעט בחג השבועות

[מספר זכר זאת ליעקב לאאמור"ר שליט"א]⁹⁵

א: בק"ק ראאב היו מתפללים גם ליל א' דשבועות קודם הלילה, והרב הי' מכריז שלא ישכחו לומר ק"ש בבית רק קידוש עשו בלילה.⁹⁶

⁹⁵ עיר באונגרין ששימשו שמה ברבנות רבות בשנים אא"ז הג"ר יעקב סניידערס זצ"ל [תלמיד הכתב סופר] ואחריו בנו הג"ר בנציון זצ"ל הי"ד [אביו של מו"ז זצ"ל] עד המלחמה.

⁹⁶ במשנ"ב סי' תצ"ד סק"א הביא מהט"ז והפמ"ג ועוד אחרונים שיש לאחר להתפלל מעריב בליל שבועות כדי שיהיו ימי הספירה מ"ט יום תמימות. אולם בשלה"ק ריש מס' שבועות שהוא זה הראשון שהביא חומרא זו שקיבל מורו הגאון מהר"ש מלובלין שקיבל איש מפי איש מפי הג"ר יעקב פולק ז"ל כתב דעיקר החומרא הוא שלא לעשות קידוש ולאכול עד צאה"כ, דאם מקדש מבעו"י הרי מחסר ממקצת ימי הספירה, אבל התפלה אפשר להקדים, דהרי כמו דמותר להתפלל של מוצ"ש בשבת אע"ג דעדיין שבת הוא ה"נ בזה, וכן הוא גם במג"א תצ"ד סק"א שכ' בליל שבועות אין מקדישין על הכוס עד צאה"כ והט"ז הוא שחידש שגם על תפלה יש להקפיד, ובסידור יעב"ץ השיג על הט"ז דאדרבה יש להקדים התפלה כדי להוסיף מחול על הקודש, ובשו"ת התעוררות

ולבסוף מת בעצרת שחל בחול, דאין לומר שחל בשבת דא"כ בלא"ה הקריבו למחר משום שבת. נכ"כ ראמ"ה בספרו אהל משה והביאו בשמו במועדים וזמנים ח"ז סי' רמ"א והעיר מד' המדרש דמפורש דהי' עצרת שחל בשבת וכן מד' הזה"ק פ' תרומה דזמן מנחה בשבת הוא עת רצון שהוא זמן פטירת משה יוסף ודוד]

*דוד חידש דקצירה אסור ביו"ט מדאורייתא

ועל פי זה הוסיף חת"ס שאפשר ליישב שהבבלי והירושלמי גם לא נחלקו במקור שיש תשלומים לעצרת, דהירושלמי ס"ל ג"כ דעיקר מקור לתשלומין הוא ממש"כ ובקוצרכם בהדי חג השבועות ובהכרח דקאי למחרת דאל"כ קצירה ביום טוב מי שרי, אע"כ לתשלומין. והנה זה גופא דקצירה לצורך או"נ אסור מדאורייתא לא פשוט כ"כ ובירושלמי גופא נדחק בזה, ועי' תוס' ביצה ג. וא"כ י"ל דדוד המלך בעצמו חידש באותו יום זה דקצירה ביו"ט אסור מדאורייתא ולהכי הפסיק מלימודו לראות מי שעושה רעש באילנות דאצ"ל דהפסיק בחנם, גם דלא הוי לפי כבודו שיצא מעצמו ובפרט שהוא ידע שבשבת הוא יכול למות, אלא דכיון דחידש דקצירה ביו"ט אסור חשש שיש מי שתולש ביו"ט מן האילן ויצא להפרישו מן האיסור ונח נפשיה. וכיון שנפסק הילכתא באותו היום דקצירה אסורה ביום טוב, ממילא רווחא שמעתתא דעצרת יש לו תשלומין מדרשא וקראתם ובקוצרכם וממילא הקריבו למחר, והיקשא דחג השבועות לחג המצות לא הוה פסיקא להו דאפשר ללינה אתא ולא לתשלומין אי לאו ובקוצרכם, עכ"ד חת"ס.⁹⁴

ובשו"ת חת"ס ח"ז סי' כ"ח אחרי מה שהאריך לבסס דגם אי נימא דעולת ראי' אינו דוחה יו"ט וגם אי נסבור כשי' הירושלמי המובא בתוס' חגיגה יז. ד"ה יום טבוח דלב"ש גם חגיגה אינו דוחה יו"ט מ"מ שלמי שמחה בוודאי דוחה דל"ש בזה השלמה כלל ולכן גם דוחה שבת לכו"ע, וא"כ מש"כ בדה"י דהקריבו למחרת קאי על כל הקרבנות חוץ משלמי שמחה ומש"כ שם שהקריבו פרים אלף וגו' ויאכלו וישתו לפני ה' ביום ההוא בשמחה, היינו שלמי שמחה שע"ז לא קאי "למחרת" דזה דחה שבת ויו"ט עי"ש באריכות גדולה.

*בטעם שסיבב הקב"ה פטירת דוד בעצרת

והנה אחרי שלמדנו כ"ז, יש לנו לעיין על מה ולמה סיבב הקב"ה שדוד ימות בעצרת והיו כלל ישראל במצב של אנינות וצער וגם יתבטלו מעשיית קרבנות

לחת"ס י"ל צדקתך במנחה דיו"ט או דבלא"ה ק' דבזה"ק מפורש ענין זה רק בשבת במנחה.

⁹⁴ וי"ל דזה טעם למנהג לשים אילנות בבית המדרש לזכור חידושו של דוד של קצירה ביו"ט וזה גרם שימות. הגרי"ד שלזינגר שליט"א.

חלק מדרשה של מו"ז הגה"צ ר' יעקב

סניידערס זצ"ל בק"ק קישקיש

...רבותי! נצטוונו לספור ימים ושבועות עד לחג מתן תורתנו עם אותן מחשבות שחשב דוד המלך "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך", התחלנו בפסח דרך חודש אייר עד סיון שברכנו אותו בשבת זו בסך הכל דרך ג' ירחים שונים אשר כל אחד מהם יש להם חותם מיוחד. ניסן מזכיר עבדות מצרים, אייר מזכיר אכילת המן, וסיון מזכיר הופעת השכינה על הר סיני למתן תורתנו, כל אחד מחדשים אלו מלמדים לאדם איך ליתן תכלית בחיים שלו, ניסן נותן עז ותקוה, הלא עדיין מצלצל באזנינו מה שאמרנו בליל הסדר "שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו" אם זה הי' עבודת מצרים או עבודת מלכות רומי או ימי הביניים, ועד ארצות הקולטור כולם רוצים לכלות את ישראל, והקב"ה מצילנו מידם, כמו כן בפיט אב הרחמים שמזכירין בימי הספירה אלו, הרי מזכירים הקדושים אשר מנשרים קלו מאריות גברו שמסרו נפשם על קדו' השם, גם ביוצרות ופיוטים הנאמרים בשבתות אלו, קינה וצער נשמע מבני ישראל עליהם, אך יחד עם זה אמונה ובטחון שלעולם עוזר, ניסן מראה העוז והבטחון שיש להם על השם.

חודש אייר מראה על טירדות ועמל הפרנסה מידי יום ביומו, אשר מתקשה בה היהודי באופן מיוחד, ע"ז בא חודש אייר עם מאורעותיו להזכיר אותנו מאותם הימים אשר ישראל היו במקום שאין בו מזון כלל, וה' הושיעם מידי יום ביומו, עד שבימי ירמי' בזמן שהעם הי' רעב הראה להם צלוחית המן שיראו מזה את דבר ה' שאין לישראל לדאוג גם בזמנה"ז.

עכשיו, ניסן נתן לנו אותות גאולה ואייר אותות קיום הגשמי לאן מוליך תכלית הכל? רק אל תורת השם. כי מה לו ליהודי אם גופו שלם ובריא והוא בן חורין בלי דאגה לנשמתו? וע"ז בא חודש סיון כאשר תיארו חז"ל שחשבו אוה"ע שהעולם חרב מקולות וברקים שהיו,

⁹⁹ עיר באונגרי, ודרשה זה הי' בשבת מברכין סיון לפני שנבחר לכהן שמה ברבנות, זכר זאת ליעקב עמ"צ"ג. כיהן שם כרב כמה שנים טובות לפני המלחמה ורוב מי"א ילדיו שנהרגו במלחמה נולדו לו שם - כשהי' רב שם הי' ישן רק חמש שעות בלילה ונתן אחה"צ כשעה בתוך החדר שהיו הילדים משחקים שם ולא הפריעו לו, לילדיו הי' מספר בכל יום מעשיות מארץ ישראל שהוא בעצמו המציא אותם - פעם אחת כשהי' הרב שם, בא לפניו חייל וביקש ממנו לסדר לו חופה וקידושין ומו"ז אמר לו שאינו יכול מפני שאינו מכיר, אז שלף החייל אקדה למולו א"ל מו"ז בקול רגוע, "אתה יכול לשלוף אקדה ולירות בי אך עלי מוטל שלא ליתן לך חו"ק כיון שאני מכירך" שם עמ"ס"א. - בפרוץ המלחמה כינס בני קהלתו ודרש לפניו "יוצר אור ובורא חושך" כמו שהשי"ת ברא את החושך כן מעביר החושך ומביא אור, - כשבאו הצוררים לחפשו בביתו הטמין עצמו בבית הכסא ואמר שם תהלים, והי' מאריך להסביר ההרגש שהי' לו אז, דבמצב כזה מותר לומר תהלים דברי נעים זמירות ישראל למען יהי' לו למגן ולמחסה מסכנת נפשות. שם עמ"ס"ב.

ב: סיפר הג"ר שמואל לוינגר זצ"ל מילדי ראאב שהביהמ"ד הי' מקושט יפה ומקום ישיבתו של הרב הי' בנפרד מהודר בדרך כבוד כיאות. - וזוגות צעירים שהתחתנו באותה שנה הביאו פרחים גדולים ויפים ותלו אותם לפני הארון קודש עם רשימת שמותם.⁹⁷

ג: בק"ק ראאב אמרו כל הקהל תיקון ליל שבועות בביהמ"ד הגדול.⁹⁸

תשובה ח"ב סי' נ"ו דדין תמימות מקיים עד זמן קבלת תוס' יו"ט, ואח"כ כבר נגמר התמימות, וכמ"ש הט"ז בעצמו תרס"ח דבקיבל קדו' יום שמע"צ א"צ לשבת בסוכה אף שעדיין יום הוא דהפה הקדוש שצווה על הסוכה הוא התיר לו שלא לשבת בסוכה בשקיבל תו' יו"ט ה"צ כאן. וכנר' שכן הי' מנהג החת"ס, בדברשות לשנת תקצ"ד כ' דבשבועות מוסיפים מחול על הקדוש, וכ"ה מנהג ק"ק תורה עץ חיים בלונדון. ובליקוטי מהרי"ח כ' עוד טעם להתפלל אחר צאה"כ כדי שלא ישכחו ק"ש דאין לסמוך על ק"ש על המטה לפי שניעורים בלילה. ואכן בק"ק ראאב הכריזו שלא ישכחו ק"ש.

⁹⁷ ברמ"א תצ"ד ס"ג כ' דנוהגין לשטוח עשבים בשבועות בביהמ"ד ובתים לזכר שמחת מתן תורה, שהי' שם עשבים סביב הר סיני כדכ' הצאן והבקר אל ירעו, נ"ל בדרך צחות למה החילונים עושים עסק בפרחים בשבועות, שכל השייכות שלהם לשבועות הוא בבחי' בקר וצאן, שכל מה שידעו במעמד הר סיני היה שלא נותנים להם לאכול מעשבים והביטו על העשבים בהשתוקקות, אבל למי שהוא בחי' אדם אינו רואה כלל העשבים ובמג"א דנוהגין להעמיד אילנות בביהמ"ד ובבתים זכר שבעצרת נדונים על פירות האילן, וראה בדברשות חת"ס רפ"ח טעם ע"פ סוד למנהג זה, ובתולדות חת"ס שהי' מנהגו לפאר הביהמ"ד בעשבים שריחם נודף ואילנות שונות ובשנה אחת שינה הגבאי ולא עשה כנהוג הרע לו מאד והגבאי לא השלים שנתו רח"ל. וכ' במשנ"ב סק"י שהגר"א ביטל מנהג זה משום שעכשיו הוא מנהג העמים להעמיד אילנות בחג שלהם. אולם בדעת תורה כאן בשם ס' יוסף דעת יו"ד סי' שמ"ח עפ"י ריב"ש סי' קנ"ח דאין בזה חשש כי כל מנהג שיש בה איזה טעם ואינו כחוקה בעלמא אין חשש ובחקותיהם לא תלכו, ועוד שהגנים נוהגים להעמיד אילנות גם מחוץ לבית ואנו נוהגים רק בפנים, ומנהגן של ישראל תורה היא וכ"כ בליקוטי מהרי"ח דכבר נתפשט כן המנהג בכל ישראל.

⁹⁸ ראה בספר לב דוד להחיד"א פל"א שכתב דטוב לקבוע לימוד זה ברבים של ב' עשרה שכינתא שריא ותמה שם על האנשים המשנים מנהג ישראל ואין אומרים סדר התיקון ומי לנו גדול מהחבריא קדישא דמין הב"י ומהר"ש אלקבץ זי"ע שקראו בלילה קדוש זה מקרא משנה כו' וכדאיתא בשלה"ק באריכות. וכן הי' מנהג בית מדרשו של החת"ס. אולם בשו"ע הרב ס"ג כתב ע"פ וזה"ק דעיקר העסק הוא תורה שבע"פ וכ"ה המנהג בקהילות ליטא שלומדים כל הלילה גפ"ת בעיון, וכן נהג מו"ז הג"ר בנציון זצ"ל שמסר שיעור בעיון לכמה שעות במשך הלילה. והארכנו בזה בהג"ה לעיל.

ביו"ט בבתי הגוים שהוא מקום הקביעות אבל לא ידעין בוודאי שהבצים נולדו ביו"ט, ודעת הרבה אחרונים [עי' ט"ז או"ח תר"ה סק"ד ומג"א או"ח סי' ל"ב סק"ו ושו"ת הרדב"ז ח"א סי' תק"פ וחזו"א יו"ד סי' ל"ז סק"ד] דלא נחשב קבוע, מאידך י"א נחשב קבוע [עי' ב"ח ומג"א תר"ה ובהג' חת"ס שם בד' הרמ"א יו"ד קי"ד א'] והכרעת מרן הגריש"א זצ"ל [עי' ספר משפטי ארץ ערלה עמ' 122] בענין זה הי' כדעת פתח הדביר [ח"א סי' ל"ב אות י"ג] דתלוי אם יש רגלים לדבר וסבירות גבוה שיש כאן איסור אז יש לחשוש לקבוע, וזה כעין פשרה בין השיטות, ונפק"מ בלוקח פירות ממטע אילנות שאינו יודע אם יש שם ערלה אז באותם המינים שידוע שחקלאים רבים נטעו בג' שנים האחרונות הרי יש רגלים לדבר שיש מטה ערלה בכל האיזורים, אבל אם ידוע שיש רק מטעים בודדים מאותו המין אז הדבר תלוי דאם לא ידוע כלל אם יש מטע כזה באיזור זה הו"ל בכלל ספק קבוע ומותר, אבל אם ידוע שיש באיזור זה מטע ערלה או שיש סבירות גבוה שבמטע זה יש ערלה בכה"ג יש לחשוש לקבוע.

ולפ"ז אם באנו לדון בביהמ"ד אם יש שם כהנים אי נחליט דביהמ"ד נקרא קבוע כמו ביתו פרטי אז הגם שלא ידוע בוודאות שיש שם כהן אבל כיון דידוע לנו בוודאי דבאיזור זה יש כהנים וכש"כ שע"פ הסטטיסטיקא יש כאן וודאי כהן אז הגם שע"פ הלכה לא קובעין לוודאות ע"פ זה אבל מידי רגלים לדבר בוודאי לא נפקא וא"כ שפיר יש להחמיר בדבר.

אולם כשדברתי בזה עם הג"ר בניציון הכהן קוק שליט"א דן מצד אחר דכל ביהמ"ד הוא רה"ר וא"כ ס"ט ברה"ר מותר ול"ש להחמיר מצד קבוע כמע"מ, ובמקום צורך הרי יש להקל בס"ט ברה"ר לכתחלה. ואף דנר' מד' הגריש"א בקובץ תשובת ח"א סי' ק' בתשובתו להג"ר פייבל כהן זצ"ל בעל בדי השלחן שאסר לסמוך על ס"ט ברה"ר לכתחלה, הוא שאל שאלה זו ממרן בעצמו, שהשיב לו דתלוי לפי הענין עי' בזה בהרחבה גדולה בספרו ציוני הלכה אבלות פרק י'. אבל עדיין זה לא היתר להכניס מת לכתחלה לביהמ"ד מדין ס"ט דדין ס"ט הוא להתיר לכהן ליכנס.

ובעיקר פסק הגריש"א דסטטיסטיקא אינו קובע בהלכה, העיר ידידי הר"ר פרץ ריין שליט"א מד' הגריש"א בעצמו בקובץ תשובות ח"א סימן עד דגם בירקות שרק מיעוט מהם מתולעים ומצד זה גופא הי' אפשר להקל ע"י בישול דיש לצרף ספק נימוחו מ"מ אם מבשלין ירקות אלו בכמויות גדולות לצורך חמש מאות איש ויותר הרי קרוב לוודאי שכמה תולעים בסיר ודומה למ"ש הרשב"א בנמצאו תולעים מרובין בקדרה שהוחזקו ירקות אלו בתולעים וצריך בדיקה, עי"ש, ולכ' פא

ובאו לבלעם לשאול האם ח"ו התדרדר העולם כ"כ עד שצריך להחריב אותה? והשיבם והניח דעתם, ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום, אשר כ"ז שישאל מקיימים את התורה ל"ש שהעולם על כל מצבי הרוחניים יחרב, כי תכליתה של ישראל לאחוז בעוז התורה.

וע"כ נכונים דברינו כי הספירה בחדשים ניסן אייר תכליתם כחשבוננו של המלך דוד, חשבתי דרכי היינו ניסן ענין גלות ואייר חשבון פרנסה, ואשיבה רגלי אל עדותיך הכל הולך וסובב אל התכלית שהיא חודש סיון לקבה"ת.

וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם וגו' הספירה מקשרת בין פסח לשבועות, שבועות היא החג היחיד בלי שום מצוה מיוחדת כלולב וסוכה, מצות בפסח וכדו' אשר באמת הם יסוד להתעורר ולזכר מה שאירע, וכן הוא בכל הימים טובים עם מצוותיהם, אשר בלי המצוות המיוחדות לא פעל היו"ט את תכליתה ומטרתה כי באכילת מצה מתעוררים לזכור שיעבוד וגאולת מצרים, וע"י ישיבה בסוכה מתעוררים לזכור כי בסוכות הושבתי וגו' וכן בכל הימים טובים, אבל התורה הק' הרי מקושרת לנו יומם ולילה בכל פעולה ובפעולה שאנחנו עושים בשבתך בביתך ובלכתך בדרך בשכבך ובקומך בכל מקום ובכל זמן, האם צריך א"כ בשבועות לאיזה אות מיוחד להזכיר לנו מטרתה וכוונתה ומהותה של התורה הק', הרי הם חיינו ונשמת אפינו ?

וזהו כוונת התורה הק' אם תספרו חמישים יום מגאולת הגוף תזכו ל"והקרבתם מנחה חדשה לה'" היינו אופן חדש של אות לקראת השי"ת, בלי שום דבר חיצוני, כי שבועות רצונה וכוונתה תורה, ותורה היא חיים, וחיים כוללת כל מיני חיים שברכנו בברכת החודש...

השלמות לפרשת בהר בחקותי

במש"כ בשם אמת ליעקב שתמה איך יתכן שכלל ישראל לא שמרו שמיטה כל ימי היותם בא"י, העיר לי ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א דלמעין היטב ברש"י יראה שרק השנים שהיו במצב של חטא לא שמרו שמיטה ולא כל השנים. ובעיקר חשבון השנים עי' במאמר לנכד הגר"א בסו"ס מלכים שעושה החשבון בדיוק איזה שנים לא שמרו שמיטה.

ובמש"כ בענין טומאת כהנים שבכל בית המדרש אף דלא ידוע לן בוודאי שיש שם כהן יש לחשוש לקבוע, יש להוסיף דזה נכלל בנדון דספק קבוע כיון שלא ברור שיש כאן כהן, ונחלקו בזה הראשונים בתחלת ביצה [עי' שטמ"ק ז. בשם ריטב"א ורשב"א] האם מותר לקחת ביצים

משפחה וכדו' כיון דהקב"ה יודע למי מכוון ב: ר' עוזר הנ"ל מקום מוצאו מ"מארגרעטן" ברומניה [ולא כפי שכתבתי בטעות סאגרעסטען]. ג: יארצייט שלו י"ב אדר ראשון תשמ"א. ד: בן אחיו הוא הרה"צ רבי שלום קליין שליט"א אב"ד סעליש ירושלים, וכשהי' בבית חולים הדסה עין כרם התפלל במנין אבל כיון שהתפללו מהר לא הספיק להגיד יזכור רק בשביל הורים שלו, וחשב להשלים אח"כ בשביל דודו ועוד נשמות ושכח ורק כמה ימים אחרי יו"ט נזכר וחשב שישלים ביו"ט שבועות. ה: במש"כ דגם מה שעשה קטן פחות מבר מצוה ראוי לתקן יש לציין למש"כ רמ"א סי' שמ"ג ס"א בשם פסקי מהרא"י דקטן שהכה את אביו או עבר שאר עבירות בקטנותו, אף על פי שא"צ תשובה כשיגדל, מ"מ טוב לו שיקבל על עצמו איזה דבר לתשובה ולכפרה, אף על פי שעבר קודם שנעשה בר עונשין.

כ"ז רק סטטיסטיקא דוודאי בכמיות גדולה כזו יהי' בו תולעים. וי"ל דמאכלות אסורות שאני דחיישין למיעוט המצוי, וא"כ בכה"ג דיש רגלים לדבר ע"פ אומדנא שפיר ראוי לחשוש גם בשיש צירוף ספק נימוח וכעין מיעוט המצוי. עוד אמר ידידי שליט"א שהוא זוכר סיפור לפני עשרים שנה שהגרי"י נובירט זצ"ל בעל שש"כ אסר לחברא קדישא לעבור במנהרה עם המת אבל הם אמרו לו שיש להם פסק דאפשר להקל, וכשהגיעו ברכבם למנהרה בדיוק הי' חסום ולא הצליחו לעבור ואמרו אז דזה הי' מן השמים מפני כבודו של הגר"י נובירט.

ובענין סיפור החלום של הר"ר דוד באש שליט"א על הר"ר עוזר קליין ע"ה, יש לתקן כמה נקודות: א: ר' דוד אמר יזכור באותו בוקר אחרון ש"פ בבכיות נוראות, [ושמעתי דבדיעבד גם אם אין יודעים שם אב אפש"ל גם שם

